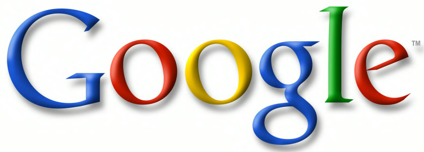
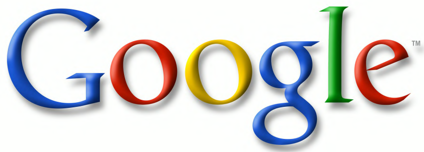
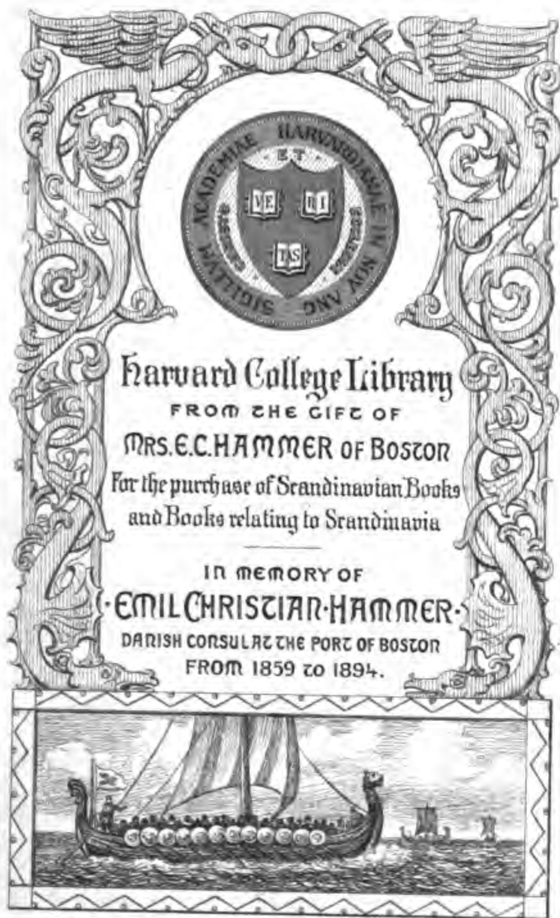

Harald Jensen
København, Danmark, 1902

SAMLADE SKRIFTER

I OBUNDEN STIL

AF

P. D. A. ATTERBOM.

FÖRSTA DELEN.

II.

ÖREBRO,
N. M. LINDH, 1859.

MINNEN

FRÅN

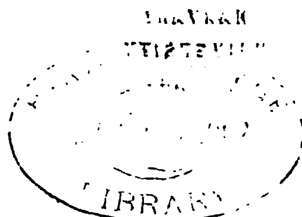
TYSKLAND OCH ITALIEN

AF

P. D. A. ATTERBOM.

SENARE BANDET.

ÖREBRO,
N. M. LINDH, 1859.

"Lass den Anfang mit dem Ende
Sich in Eins zusammenziehn!
Schneller, als die Gegenstände
Selber dich vorüberfliehn.
Danke, dass die Gunst der Musen
Unvergängliches verheisst:
Den Gehalt in deinem Busen
Und die Form in deinem Geist."

Goethe.

XIV.

Byströms Juno.

(Rom, April 1818.)

Redan i veckor omkring i din verld, odödliga Roma!
  Förde din eviga vår nordiska vandrarens fot;
Petri befallande hvalf, Vaticanens gudaförsamling
  Och Capitolii borg redan han ofta besökt.
Dock hvem förmodade väl, att Augusti kejsarevålnad
  Gömt i sitt grift-hems natt *) under af göthisk natur?
Svenskt är det snille, som här de carrariska blockarna bjuder
  Att med en talande själ tolka det Fordnas triumf.
Är hon ej Kärlekens Mor, den förföriska qvinna der slumrar,
  Som i balsamisk sömn gördeln från höfterna löst?
Lutar hon hufvudet så mot sin arm, att ledigt få drömma
  Om en Heros, som förr säll och besungen hon gjort?
Nej, hon är Ljungarns gemål: men Göthen förstod sin Gudinna,
  Smälte i samma gestalt bådas förtrollning till En.
Vällust och mildt majestät, oskuld och beherrskande allkraft
  Ge åt hvar hvilande form ställningens högsta behag.
Gudars och menniskors Drottning du ser, den evärdliga Skönhet,
  Som blott i Konstens tro dväljs och i Himmelens rymd.
Ifrigen sysslosatt, vid den högt uppsvallande barmen
  Diar en nyfödd kraft ärans och Gudarnas mod.
Häftigt griper med händerna små om det herrliga bröstet
  Barnet, med spörjande blick: »Är jag ej Hercules än?»

*) Se sid. 273.

Men i sin ro ej den Himmelska vet, hvad värf hon förrättar,
Att hon till vådliga rön fostrer ett trotsigt begär.
Skapande konstnär! visst i Olympen du var, och ur marmorn
Log din tantaliska dröm sedan på jorden mot dig;
Väldigt du tog din mejsel och högg, tills det dånande chaos
Upplät skötet, och gaf älskade bildningen fram. —
Funnes en dödlig qvinna så skön, hvem förmådde väl andas,
Efter en syn, som ur sten redan så brännande går?
Lyckliga Semeles lott! hvem förtärdes ej villigt till aska . . . .

DEN LILLA HERCULES.

Vore jag större, minsann skulle jag tänka som Du!

XV.

Rom. (Forts.) Resan från München till Verona.

[Bref till E. G. Geijer.]

— "Und indem die Natur das offenbare Geheimniss ihrer Schönheit entfaltete, mussten wir nach Kunst, als der würdigsten Auslegerin, unbezwingliche Sehnsucht empfinden." —

Goethe, Meisters Wanderjahre.

Roma, d. 25 Mars — 25 April 1818.

Aldrig har Orvieto-vinet, den gästvänliga Kyrkostatens champagne, smakat mig så förträffligt som i går, sedan jag kort för middagen erfarit den outsägliga glädje, att på engång mottaga bref ifrån Dig och ännu fyra till af mina närmaste vänner. Ändtligen, efter lång väntan, åter underrättelser från Sverige! på italiensk jord de första helsningar från hemlandet! — Gud

är vittne till min tacksamhet. På det stycke väg, som ligger mellan Upsala och Rom, blifva dylika handskrifter classiska; och i likhet med de ädla viner, som föras öfver hafvet för att bringa sin styrka till fullmognad, utvecklar sig ock först efter ett sådant långtåg fullkomligt den tjuskraft, som lefver i dessa bokstäfver, i dessa drag, så längese'n bekanta och likväl nu så underbart föryngrade. Ögat läser om hvarenda rad, hvartenda ord, ja hvarje bokstaf hundrade gånger, och åter hundrade, fastän hjertat redan vid första, ilande genomsigt lärt sig hela innehållet utantill. De kärkomna pappersbladen bli sjelfva leende, genom glansen af glada tårar; och den varma natur, som omgifver pilgrimen, synes deltaga i hans böner till alla själars Själ, för de Älskade i den aflägsna vinterbygden... Ack! i all sin fattigdom, fortfar den ju dock alltid att vara innerlighetens och trohetens hemvist!

Jag läser i min lefnads bok, liksom i en roman; dess praktfullaste kapitel är förmodligen det, som nu ligger uppslaget framför mig. Kommo väl derföre edra bidrag till öfverlopps? Tvärtom! Så dyrbart episodiska noveller kunde aldrig komma mig lägligare än nu, för att med sin bindningstråd gifva hjertlighetens värde åt den krans, som det Närvarande flätar af idel lysande blommor. «Godt!» anmärker man; «men vi göra dig ej denna tjenst så alldeles af blotta bara oegennyttan: vi fordra» . . . Jag vet nog, hvad; och jag vill oändligt gerna bjuda till att hörsamma er önskan. Trogna dagbok, vänliga julklapp af Schellings hulda maka, kom då fram och gör din skyldighet, under hvarje mellanskof af den brådskande fart, hvarmed här oräkneliga föremål uppfylla timmarne och jaga hvarandra! — Underrättelser om Litteratur må man likväl ännu ej vänta sig; detta land är så beskaffadt, att jag i det längsta väljer hellre alla andra betraktelse-ämnen. «Skall han då aldrig bli stadig och grundlig?» torde någon ibland Er, om icke just ropa, dock åtminstone tänka. I sanning, det vore hög tid, att jag blefve det! Men de fleste af mina vänner unna mig visst ännu ett par års beredelsetid.

Under denna tröstande tanke gick jag i går afton, att på en af Roms theatrar se, huru man här dramatiskt behandlar ämnen, hämtade från mitt fädernesland. Der skulle nemligen uppföras en dram, som hette «Elisabetta, Regina di SVEZIA, ossia l'Eroismo del Amor Conjugal.» Detta stycke kallades på affischen «un dramma bellissimo, d'una celebre penna.» Du, som är professor allmänneligen i Historien, och enkannerligen i den Svenska, gissa ut, om du kan, hvilken den «heroiska svenska drottningen och makan Elisabetta» månde vara? — Jag gick dit, och fann — ett stycke travesterad Catharina Jagellonica, uppträdande i en sammansättning, som var usel på allt vis och (till och med) öfver all förväntan. «Förväntan?» — Ja: ty de italienska skådespelen af det allvarsamma slaget äro i allmänhet eländiga; och jemväl här, i det «eviga Roma», tillfredsställa de väl knappt någon enda nordisk granskare. Masquer och Marionetter! detta är ljus-sidan af Italiens dramatik; men den är så godt som helt och hållet öfverlemnad åt det såkallade sämre folkets bearbetning och njutning. I dessa folks-spel, som de (ytligt bildade) förnämare samhällskretsarne bemöda sig att förakta, yttrar sig mellertid icke sällan, med sprittande liflighet, mången blick af sann, ja djup poetisk åskådning. — Det är en tros-artikel af italiensk patriotism att beundra Alfieri och Monti; olycklig den «oltramontan», som skulle töras bestrida, att Alfieri har fullt opp icke blott alla de Fransyska Dramaturgernes, utan ock alla Shakspeares skönheter, och dem alla förutan ett enda af någonderas fel! Men det går ej dessmindre här med sjelfve Alfieris tragedier, som det går hos oss med vissa andra Classikers: de vördas af menigheten obeskrifligt; få läsa dem; några flera ha läst dem i sin ungdom; se och höra dem vill egentligen ingen. Man bör ej undra derpå; med all min högaktning för den ädle författaren till en af de läsvärdaste sjelf-bekännelser, som någonsin blifvit skrifna, måste jag dock tillstå, att hans sorgespel uttrötta äfven ett nordländskt tålamod. Ingen fosterlandskärlek, ingen frihetslåga räcker till, att med

blotta Viljan göra goda tragedier. Det enda stora dramatiska snille, som Italienarne haft, är Gozzi; som varit under hela resan min daglige följeslagare, alltsedan jag läste honom tillsammans med Fröken Fanny v. Unruh i det sköna Dresden. Men deras konstdomare förstå ej på långt när sjelfve, hvilken skatt Poesiens vänner äga i hans romantiskt-komiska, ofta tillika romantiskt-tragiska «Fiabe Teatrali»; och med den egentliga Tragedien har han, mig veterligt, aldrig befattat sig. Ännu har ej här det snille uppstått, hvilket, liksom Shakspeare och Schiller, funnit hemligheten att begåfva sina tragiska gestalter med lif, kött och blod, kort sagdt, med natur och personlighet. Ett sådant snille, om det infinner sig, skall ock begripa, liksom de, att ett phantasi-rikt folks nationalkänsla måste väckas genom hjertligare och mera beslägtade ljud, än dånet af denna entoniga fransyskt-romerska declamations-pomp, hvars innehåll är på engång lika abstract och trivialt, som de betäckande phraserna äro stor-ordiga. Att den nationalkänsla, som en äkta tragisk dramatik bör uttrycka och uppväcka, är i sin kärna en religiös känsla, och det i positif, d. v. s. christlig mening: denna sanning, som Calderon (på sin spanska ståndpunkt) så herrligt bekräftat, synes man här i landet ej klarare ana, än tyvärr mången i Sverige ännu anar den. — Tills en lyckligare tid inträffar, åtnöja sig nu således Italienarne med samma jemmerligt känslosamma och platt qvicka oting, som under namnet Dramer också norr om Alperna så länge voro herrskande. Jag ser, ej utan harm, att den ende germaniske skald, som i detta land öfversättes, prisas, efterliknas, är dessa otings egentlige fader och fosterfader, Kotzebue — i detta land, hvars beskaffenhet han så fåkunnigt begapat och ännu fåkunnigare bedömt! Likväl må man ursäkta mängden, att den på skådebanan heldre söker ett sken af natur och personligt lif, än den torra, personlösa o-naturen i de förutnämnda ledsamma mästarverken. Hvem kan dessutom förneka Kotzebues outtömliga fintlighet på medel till theater-effect? Hurudana medlen äro, deröfver gör man sig vanligtvis intet bekym-

mer; alltnog: huru skulle de hos det lättrördaste af alla folkslag förfela den verkan, som de hos så många tungsinta nationer tillvägabragt?

Det gifs dock äfven hos mängden ett mått af dramatiskt behof, som sträcker sig ej mindre öfver Kotzebues område, än öfver Masquernas och Marionetternas: men det flyr till de musikaliska skådespelen, eller Operorna, för att der finna mättnad. Och nu — hurudana äro jemväl dessa! — Jag är ej musik-kännare, och lemnar alltså den Rossiniska grannlåts-musiken ostörd i sitt möjliga värde. Vore jag berättigad till ett yttrande i detta ämne, så skulle jag säga, att man här i allmänhet vanslägtats från sina stora musikaliska förfäder, att man skändligt missbrukar de utomordentligt rika folks-anlagen för tonkonst och sång, att opera-komponisterna efterjaga idel flärd och lättfärdig sinnekittling, och dervid så kraftigt understödjas af sina text-poeter, att ofta nog hvarje tecken till hjerta, förnuft, begrepp och sammanhang uteblifver. — Min ståtliga Juno *), Schleiermachers lärjunginna, i hvars angenäma sällskapskrets jag icke sällan tillbringar mina qvällar, har sagt mig, att den ofvanföre nämnda «celebra pennan» tillhör en viss här i staden boende Signor Rossi, som är Italienarnes nymodigaste och fruktbaraste theater-författare; man har af honom redan flera band skådespel. För att ge dig någon föreställning om denne skald och till hvilken grad Italienarne vid theater-stycken, särdeles Operor, synas likgiltiga, jag vill ej ens nämna för snille, uppfinning, stilens skönhet, med mera sådant, utan rentaf för allt slags vett och rimlighet, vill jag i få ord teckna planen af en Opera Clotilda, hvars uppförande jag bevistade i Verona . . .

Men hvart, i all verlden, bär detta af? J önsken ju — så försäkra åtminstone edra bref — att framför allt annat höra mina äfventyr på resan hit från München: och nu vill jag införa er på theatern i Verona, utan att nämna ett ord om huru

---

*) Fru v. Herz.

jag kom dit! — Med Clotildas anmälan har det visst ingen brådska. — Se här emellertid, om så behagas, ändock ett slags litterär underrättelse! tillkommen, innan jag vet alls derom. Den är, i alla fall, inemot så rikhaltig, som en och annan bland de vittra nyheterna hemifrån ..... Äfven på de italienska «vitterhets-fälten» (för att tala som salig Gjörwell) börjar det nu gå stormigt till: mot en uppstigande scuola (eller setta) romantica har en scuola classica redan trädt under vapen. Af denna sednare har jag läst en och annan stridskrift; sancta simplicitas! Den andra torde väl ock ännu gå i barnskorna ... Hvarför är det äkta i allting så sällsynt? och hvarför måste man sjelf så ofta derom taga miste?

D. 27 Mars.

Då jag nu på morgonstunden genomögnar hvad jag skrifvit, och stannar vid den sedolärande betraktelse hvarmed jag i går slöt och gick till sängs, märker jag, att jag råkat i en synnerlig lust att moralisera öfver mig och andra. Jag fruktar, att frestelsen dertill kommit från den kyliga väderlek, som alltsedan min oförgätliga njutnings-dag i Villa Borghese ofredat mitt Hesperien; helst som han emot min helsa slutit ett anfallsförbund med mina rum, hvilka understödja hans operationer medelst iskalla stengolf, spislar utan spjäll, dragrika fönster och ostängbara dörrar. Dessutom hör jag dagligen sjungas utanföre på gatan, af en midt emot mig boende spinnerskas gälla röst, en med moraler späckad folksång om röfvaren Masocco, som på sin vackra hustrus bön öfverantvardat sig åt Rättvisans arm, och nu sitter med denna maka fängslad i Castel S. Angelo. Hon har, ehuru sjelf oskyldig, begärt få dela hans fångenskap och hans straff. Resande främlingar strömma dit från morgon till afton, finna karlen hygglig, qvinnan underskön, och ropa att han bör benådas. En engelsman har nyligen skänkt honom några pund sterling för hans tobakspipa; kort sagdt, hänryckningen är allmän. Enda svårigheten är att Cardinal Pacca, Roms närvarande Guvernör, ifrigt yrkar åter

förandet af Sixtus den Femtes barska system, och vill låta skjuta på stället alla röfvare, tjufvar och banditer, de må vara hur aimabla som helst. Men hurudant än denne brottslings öde må bli, — och jag är frestad att afundas det, emedan han åtminstone intill sin dödsminut har en god och vacker hustru till sällskap, — så är det likväl nu min skyldighet att vara resbeskrifvare och icke botpredikant. Högst belåten är jag dervid att få lemna Rom — nemligen tills vidare — obeskrifvet. Det är en stad, som bland alla strängast fordrar att studeras med besked; och ofullständigheten af de anteckningar, som jag redan skickat till vår väninna i Berlin för att af henne sedermera öfversändas till Dig, kan urskuldas blott derigenom, att det i en sådan mängd af ämnen väl är svårt att veta hvar man skall begynna, men tio gånger svårare att veta hvar man skall sluta. Mindre tungt belastadt, flyger Minnet genom Tyrolen, Lombardiet och Toscana: välan! må pennan följa det i flygten! Men min dagbok visar mig, att vägen är lång; du får alltså ingenting ha deremot, om jag begagnar Verona och Bologna till hviloställen.

Från München till Verona.

[23 Febr.—1 Mars.]

Innan dessa rader träffa dig, känner du förmodligen af mitt lilla bref, dateradt München den 22 Februari, att jag och Hjort skulle tillbringa den dagens afton hos Schellings, i sällskap med de utvaldaste af våra Münchenska vänner, och sedan vid midnattstimman derifrån bryta upp, för att börja vår färd öfver Alperna. Vi hade öfverenskommit, att ur vänskapens armar och från afskedsbålen slita oss just på den stunden, och omedelbart utanför Schellings port sätta oss i vagnen, på det att nästa dags morgongryning redan måtte finna oss ett godt vägstycke närmare till Tyrol, och nya föremål genast uppträda i välgörande kamp mot skilsmessans eftersmak. Så skedde ock. Hos Schellingska familjen funno vi Ny-Grekernes vän och auctorlige medborgare, vår älskade Thiersch med sin älsk-

värda maka, den liflige Diplomaten v. O***, den själfulla, af Goethe uppfostrade Målarinnan Louise Seidler, som nyss fullbordat en skön Wischnou (på Hertigens af Gotha beställning) och kort förut en ännu skönare bild af sin fosterfader, en bild, hvars anblick bragte Schelling till tårar; med få ord: alla dem, som i München hade utgjort vårt dagliga umgänge. Och så fingo vi med den förste klinga ännu en skål för Greklands återfödelse; med den andre för Tysklands constitutionella enhet och frihet, som ej mindre i Bayern, än i Preussen, är dagens käraste samtalsämne; med den tredje för de milda gudomligheterna Wischnou och Goethe, att deras inflytelse på Lyckan måtte bereda åt fosterdottren vår afundsvärda lott — en snar Rom-resa. Naturligtvis tömde vi framförallt en toast till vår värd för hans «Weltalter,» och till hans hulda, sköna Fru för hennes lilla guldlockige Herrmann, hvilken nu åter, en Arminius liksom på nyårs-qvällen, bar sin skarlakansröda fotsida kolt, sin sabel och sin gyllne hjelm. Timvisaren skred på uret, den ömsesidiga rörelsen steg synbart, än engång sammanklungo alla glasen för en lycklig, innehållsrik återkomst, och i mitt inre genljudade ånyo de gamla tonerna från Dresden, dem jag der hörde på den ljufbittra afskeds-aftonen hos Calderons öfversättare, Baron v. Malsburg, framlockas ur hans fortepiano af Isidori hand:

«Ach! Scheiden und Meiden thut weh!»

Resvagnen rasslade förbi fönstren, höll, och B**, klädd i pelsverk och beväpnad som en röfvar-kapten, rusade trapporna uppföre att afhämta oss. Hvilket afsked, isynnerhet från Schelling sjelf! lika varmt, som ur minnet outplånligt! — I de sista veckorna kom han ofta upp till mig ett par timmar innan middagstiden; vi gingo då ut att spatsera i nejderna omkring München, och aldrig var han mera intagande än i dessa ögonblick. Våra samtal voro ej alltid vetenskapliga; icke sällan frågade han mig om min barndom, mina föräldrar, min ungdoms öden, och deltog som en slägting, en äldre bror, i allt hvad han hörde. Då skildrade han ock, till ädelmodig återskänk, sin ännu lef-

vande, af honom högt älskade Moder, samt en mängd scener ur sitt eget märkvärdiga lefnadslopp. Aldrig hade jag likväl vågat inbilla mig, att hans ynnest omfattade mig till den grad, som han under sammanvaron denna sista qväll omisskännligt visade och med ord förklarade *) . . . ord, som stå för evigheten ristade i mitt hjerta! . . . . . . Nog: just deri består det verksamma lifvet af stora själars ödmjukhet, att de med sin kärlek söka till sig upplyfta de små; ehuru dessa, liksom blommor i värman af morgonsolen, blott genom sin sällhet kunna vedergälla ljuset och omvårdnaden. — Han föreslog, att vi genom hela vår lefnad skulle åtminstone i bref fortsätta våra samtal; döm, om jag emottog hans tillbud!

Två dagar förut hade jag förafskedat mig hos den oförgätlige Friedrich Heinrich Jacobi, hvilken jag sannolikt ej i denna verlden får återse **). Han skänkte mig, till ett minnestecken af sig och sin välvilja, en liten bok af sin ungdomsvän Hamann: «Betrachtungen über die Heilige Schrift.» Deremot, på hans begäran, lemnade jag honom en afskrift af mitt under Juldagarne författade skaldestycke «Maria, die Mutter Gottes;» — på hans begäran! Hvad tycks? — Du minns, att denna sonett-krans, ursprungligen icke ämnad att visas för någon, likväl af en händelse kom att meddelas åt Schelling; du minns, i hvilken glädje hans omdöme försatte mig. Men sedan hade den för båda philosophernas familjer gemensamma väninnan, Fröken Seidler, sqvallrat om för Jacobi

*) «Sie haben meine Persönlichkeit durchgeschaut, wie mein wissenschaftliches Streben; Sie können drüber urtheilen, ob hinter der vielleicht harten und rauhen Schale etwas Gemüthliches und Wiederhallendes steckt; ich bin eben nicht leicht zu gewinnen, allein Ihnen gesteh' ich's unverhüllt, Sie haben mir das Herz aus dem Busen gestohlen.»

Schellings ord enligt det handskrifna brefvet.

**) Tyvärr slog denna förmodan alltför snart in: jemnt ett år derefter, under min vistelse i Breslau, erhöll jag underrättelse om hans bortgång till en bättre verld. Den, som gaf mig denna underrättelse, var Professor Steffens; med yttranden, hvilka hedrade lika mycket hans oväldighet och hans hjerta. (Senare anm. af Förf.)

och hans Systrar, att jag skref allahanda tyska verser, och att deribland några öfver Christi Moder särdeles väckt hennes uppmärksamhet. Föreställ dig min förlägenhet, när jag, kort derefter, en qväll hos Jacobi, blef af denne så ytterst anti-katholske philosoph, med hela hans omotståndliga och vördnadsbjudande älskvärdhet, ålagd att vid nästa besök medföra och uppläsa denna corpus delicti! Men föreställ dig också min för undran, min angenäma öfverraskning, när han efter den med bäfvande röst började och fullbordade uppläsningen, täcktes yttra, icke blott att han ur den ästhetiska synpunkten gillade dem, utan ock, att han emot en så uppfattad katholicism ingenting hade att invända. Ja, ännu en afton till nödgade han mig föreläsa dem, i talrika åhörares närvaro; hvilka, om de än i löndom tänkte annat, likväl af höflighet instämde i värdens godhetsfulla försäkran. — Småleende gaf mig likväl hans trogne lärjunge och med honom i samma hus boende vän, Herr von Roth, en ädel, frisinnad Nürnbergare, vid mitt gemensamma afsked från Jacobiska familjen och från honom, ett på hans försorg nyupplagdt exemplar af «D. Martin Luthers Auslegung des Magnificat oder Lobgesanges Mariä;» såsom preservatif, sade han, mot Papismens inflytelser under min förestående Rom-färd. Utan att just till detta ändamål behöfva den lilla skriften, har jag dock här i sjelfva Rom genomläst den, och det med sådan förtjusning, att jag hade knäfallit för Luthers ande, om han ej sjelf så strängt förbjudit Helgonens dyrkan. Mina tankar ilade dervid tillbaka till den i platonisk stil formade gubben Jacobi, hvars personlighet visserligen ej är den mest philosophiska, men kanske den mest ästhetiska ibland dem, som i senare tider sökt lösa gåtan af Philosophiens och Religionens (d. ä. Platonismens och Christendomens) förening. Måtte han alltid gynnsamt ihågkomma den nordiske pilgrimen!

Så när hade jag glömt berätta, att den muntra theosophen från Schwabing, Franz von Baader, kom till oss — enligt sin vana, ej långt efter soluppgången — samma dag, som var

den sista af vår vistelse i München. Vi hade nyss förut i hans landtliga boning aflagt vårt afskedsbesök, men, oaktadt vi sökt öfverträffa honom i tidighet, ändå ej råkat honom hemma. Äfven han var sig lik; djupsinniga blixtar från en förborgad verld omskiftade i hans tal med qvicka epigrammer från den alldagliga. Under klockornas ringning från tornen (det var en söndag) anbefallde han oss i alla goda andars hägn, och utvecklade för oss ännu engång helt fullständigt sin åsigt af Tids-begreppet, med anbud att tillsända oss ett par exemplar af sin ännu ej färdigtryckta uppsats öfver detta ämne. Liksom hans lilla bok «Sur l'Eucharistie», en bland de kärnfullaste af såkallade mystiska skrifter, är också denna egentligen bestämd till förnäma — Ryssars uppbyggelse, och således författad på fransyska; ehuru på en lika o-fransysk, som den förstnämnda. Hans galliska skriftspråk, ganska lättfattligt för den som förstår tankarne, är till det mesta inhämtadt ur St. Martins arbeten: och när denne, fastän infödd Fransos, är så obegriplig för sina landsmän, huru skall icke, vid bläddrandet i en Baadersk bok, hvarje Parisisk recensent slå händerna tillsamman öfver sitt hufvud! — Dock, äfven många Tyska recensenter bära sig åt vid anblicken af Baaders namn, som såge de Medusas uppsyn. Slik förstening betyder väl allsintet, eller (hvilket vill säga det samma) lika mycket, som Recensenters och Publicisters omdömen i allmänhet; dessa det tomma Ingentings fåfänga, men outtröttliga bemödanden att constituera sig till ett Någonting! Mellertid är visst, att Baaders skrifter, ehuru dyrbara för enhvar som äger nyckeln till dessa magiska klenoder, gifva blott ofullständigt begrepp så väl om författarens rika själ, som hans ojemförliga konst att muntligen meddela och förtydliga sina satser. — Enligt hans löfte, väntar jag här hans nya bok, tillika med ett beledsagande vänskapligt sändebref. — Och härmed farväl, för denna gång farväl, angenäma och lärorika München! —

Natten var dyster; förgäfves bemödade vi oss att inslumra. I dagbräckningen sågo vi de väldiga Tyrolska bergen komma

oss allt närmare och närmare. Ofta hade jag från Bayerns hufvudstad betraktat deras ömsom dunkla, ömsom skinande hjessor, nästan med samma känsla, som då jag i barnaåren bortom hvarje bergig syngräns föreställde mig ett underbart lycksalighets-land. De voro ju skyltvakterne för Italien! — Den sydliga delen af Bayern är vildt romantisk, och erinrade mig lifligt om vissa svenska skogstrakter, t. ex. Kinds och Wermlands. Ändtligen begynte vi tåga uppföre bergsryggen, på en landsväg som tycktes vara gjord af jättar, anlagd för flera hundrade år sedan af en bland Tyrols fordna förstar, bruten genom fjällar, murad öfver branter och afgrunder. Sedan vi några timmar utan afbrott släpats uppåt, omgåfvos vi plötsligt ofvanpå bergshöjderne af hvirflande snöskyar, och luften, redan förut kall, men klar, förvandlade sig i ett gruffligt oväder. Det mildrades väl åter småningom; dock fröso vi så mycket under det vi ryckte in i sjelfva det egentliga Tyrol, att vi oaktadt alla pittoreska fjällar och dalar hjertligt längtade efter värdshuset i Innsbruck. I Tyrol återfann jag fullkomligt den svenska vintern, och blef den ej qvitt förr, än Tyskan upphörde vara invånarnes tungomål. Sent på qvällen, sedan vi länge färdats i hundrade bugter utmed dånet af den häftigt brusande Inn, upphunno vi omsider till vår tröst detta Innsbruck, som jemväl i Sveriges historia bekommit en plats, genom Drottning Christinas vidtberyktade dårskap. Vi mottogos vid «den gyllne Örnen» af en språksam värdshusvärd, som på italienskt vis oupphörligt titulerade oss med «Ers Excellens», och ej ringa skröt af att Andreas Hofer varit en man af hans egen profession, ja, om vi ville sätta tro till hans ord, en af hans allrasåtaste vänner. Vi lemnade detta derhän, och gladde oss att i vårt sofrum träffa den hederlige Hofer sjelf, ehuru blott in effigie. Detta rum var nemligen så illustreradt, att icke blott Joseph II, Christian VI och Maréchal Lefevre, utan ock denne hjeltemodige landtman, som var en bättre karl än de alla, hade der njutit härberge. Hvilket allt var med prydliga inskrifter på väggarne bevittnadt; liksom i en annan kammare (der ty-

värr icke dess mindre vår betjent inrymdes), att Gustaf III der blifvit logerad under sin italienska lustfart. Skulle ej, i ett så förnämt värdshus, «Excellenserne» finna sig just på sitt behöriga ställe? — Hofers colorerade portrait hängde tätt öfver min säng; och denna säng var, enligt värdfolkets utsaga, densamma, som hade öfver några nätter tjent den Tyrolske Höfdingen till hvilobädd, innan han i egenskap af landets Dictator tog sin boning på kejserliga slottet, der han föröfrigt fortsatte sitt tarfliga lefnadssätt. Du förmodar alltså med skäl, att jag insomnade under ganska allvarsamma betraktelser; sedan de, halfva natten igenom, hållit mig och min älskade, gladlynte reskamrat vakna i samtal öfver svårigheterna att känna sig nöjd med sin lefnads bestämmelse — svårigheter, dem likväl han, såsom varande philosoph (och fästman), fann betydligt lättare att besegra.

Redan långt före det krig, i hvilket Hofer blef christendomens och frihetens martyr, var han öfverallt i Tyrol vördad för sin gudsfruktan och stränga rättrådighet. En tid hade han förestått ett litet värdshus am Sande i dalen Passeyr, och häraf kom hans populära benämning der Sandwirth: sedermera förvärfvade han sig genom häst- och boskapshandel en ansenlig förmögenhet. Utkorad till anförare i uppresningen mot Fransoserna och Bayrarne, ansågs han och hörsammades af sina landsmän med en förtjusning, som gränsade till dyrkan. Dertill bidrog föröfrigt icke blott hans mod, fromhet och redlighet, utan ock (sådant är folklynnet!) hans majestätliga skägg, i hvilket menigheten tyckte sig skönja en tydlig symbol af herrskar-visdom och gudomlig kallelse. Också är, på hans portrait, detta skägg i sanning det dråpligaste, som någon kan önska sig. Från ett ungt och friskt ansigte — han var vid sin död en man i sina bästa år — svallar det ända ned till bältet i svarta, lockiga vågor. Lugn, och en viss rörande godhjertlighet, äro de enda egenskaper, som bestämdt uttrycka sig i hans anletsdrag. Starkt byggd, temligen fetlagd, men i välbildade proportioner, målar-skönt costumerad genom en drägt,

som utgör ett mellanting af en tyrolsk bondes och en officers, är hans gestalt en af dem, som lätt uppfattas och lätt qvarhållas af åskådarns minne.

Hela följande dagen, eller den 24, öfverhvilades nu bland de hurtiga Innsbrucks-boerne; dock bestod vår hvila i en nästan oafbruten rörlighet. Staden, med en icke obetydlig folkmängd, ser välmående ut; syskonligt omvexlar i dess byggnadssätt den allvarsamma forn-tyska pregeln med den glädtiga italienska; hvilken likväl äfven här, liksom i Augsburg, syntes oss illa motsvaras af snöslasket och luftens alldeles ej hesperiska beskaffenhet. Åldriga stenbilder och målningar smycka sinnrikt åtskilliga byggnaders utansidor. Om Universitetet vet jag ingenting vidare att berätta, än att jag sett huset der föreläsningarne hållas. Deremot beságo vi desto mera sorgfälligt den stora kyrkan, der Gustaf Adolfs dotter högtidligen öfvergaf de grundsatser, för hvilka hennes fader offrat sitt lif. Klockarn, lik alla klockare rik på egna historiska urkunder, visste mycket att förtälja om denna händelse. Ett med popplar och almar planteradt fält, som under hvarje annan årstid sannolikt uppfriskar mången vandringsman, leder från kyrkan till den så kallade Borgen, eller Residenset, der landets provincialstyrelse har sitt säte. Man sade oss, att vår ärlige Sandwirth, under de månader han bodde der såsom Herre öfver Tyrol, icke förtärt större summa än åtta och fyrtio Kreuzer om dagen.

Nämnda kyrka innesluter föröfrigt i sitt sköte en ypperlig märkvärdighet; ett minne af germaniskt sinne och snille från den tid, då riddar-andan ännu ej upphört hos konstnärerne, emedan den ännu ej till fullo hunnit slockna hos förstarne och folken. Du minns, hur jag i det vördiga Nürnberg gladde mig öfver Helgonets grafvård i Sebalds-kyrkan: här fann jag ånyo en grafvård, som i förträfflighet, fastän af ett annat slag, fullkomligt täflade med den förra. Den betäcker väl ej stoftet af ett Helgon, men dock af en man, som genom ett underbart ungdoms-äfventyr blifvit hjelten i en Legend, och hvars blotta historiska bild, rigtigt känd, ensamt förslår att locka till ho-

nom alla goda och rena hjertans kärlek. Det är den fromme, poetiske, tappre jägarn och kejsarn Maximilian den Förste, hvilken såsom yngling, under en stenget-jagt, räddades af en engel från faran att omkomma på en för all mensklig hjelp otillgänglig fjällklippa. Du påminner dig visst den vackra beskrifningen derom i första årgången af vår Amalias Taschenbuch der Sagen und Legenden. Han har valt sig denna sista lägerplats i midten af sitt älskade Tyrol, och hans sonson Ferdinand I har låtit verkställa monumentet, enligt det förslag dertill, som Maximilian sjelf säges hafva uttänkt. Midt emellan en i tvenne leder uppställd lifvakt af colossala bronzgestalter, knäböjer den Aflidne i full kejsarskrud på höjden af den fyrkantiga marmorvården; tankfulla och ödmjuka, sitta vid dess fyra hörn de fyra hufvuddygderna omkring; trappsteg af ädel stil föra upp till de i den skäraste carrara-marmor afbildade bedrifter och lefnadsöden, som på grafvårdens fyra sidor, i halfupphöjdt arbete, framställa ett lätt öfverskådligt sammandrag af sin hjeltes historia. Hvarje väsentlig scen deraf har sin egen tafla, är ett litet epos för sig; och skickligt har den snillrike konstnären, Alexander Colin från Mecheln, genom sexton pelare af svart marmor afdelat de fyra sidorna i tolf fält, af hvilka hvart och ett innefattar tvenne sådana taflor, den ena ofvantill, den andra nedanföre, utan all sammangyttring och förvirring. Allt är utarbetadt med den yttersta finhet, noggrannhet och bestämdhet, men fritt och rörligt; personer, grupper, slagtningar, riddarspel, frierier, de olika folkens olika physionomier och manerer, klädedrägter, vapen, hästar, byggnader, — allt ger ett angenämt hvimlande skådespel af lefvande sanning, allt är lika smakfullt i utförandet, som rikt och charakteristiskt i uppfinningen. På hvarje tafla förekommer hufvudpersonen sjelf, och är öfverallt, med sorgfälligt uttryckt skillnad i ålder, ett noga igenkänneligt portrait. Tjugutre små vackra Helgonbilder af bronz nedblicka från chorets hufvud-list på den bedjande Kejsaren; de äro af båda könen, och slägtingar af Habsburgska huset. De stå der liksom lyssnande, för att med un-

derstödjande förböner beledsaga Maximilians böner i flygten till himmelen: under det att på ömse sidor om grafvården de förr nämnda jättehöga gestalterna, till antalet tjuguåtta, uppställda mellan de pelare som bära kyrkohvalfvet, högtidligt bevaka den kejserlige frändens hvilorum. Dessa äro nemligen också män och qvinnor af dels verklig, dels åtminstone (i den tiden) trodd skyldskap med den Aflidne, t. ex. stamfadern Rudolph, svärfadern Karl den Djerfve af Burgund, de undersköna gemålerna Maria och Blanca, Gottfried af Bouillon, Östgöthen Theodorik, den vidtbesjungne konung Arthur, och så vidare: i sanning konungsliga skepnader. Med talande anleten och majestätiska ställningar, kraftigt bärande sina malmtunga, men smidigt arbetade smycken af drägter och rustningar, skåda de lugnt och allvarligt på det närvarande tidehvarfvets alltförmycket fjäderlätta söner. En hel menniskoverld af oräkneliga basreliefs-figurer, omgifven af femtioett (större och mindre) fristående bildstoder, är således detta monument utan tvifvel värdigt den monark, som var vän af Pirkhaimer och Albrecht Dürer.

Under mitt vistande i Nürnberg, der han så väl och så ofta trifdes, har jag samlat åtskilliga drag till en fullständig spegelbild af denne älskvärde kejsares lynne. Till prof blott ett enda. Då man ville förmå honom att straffa en otacksam menniska, som rimmat nidskrifter emot honom, svarade han: «Lasst den Schreiber laufen! Solche Schimpflieder kommen und gehen wie ein Aprilschauer, und dauern nicht so lange wie das alte Lied Christ ist erstanden; über welches die Juden sich beschweren, dass es schon funfzehnhundert Jahre gewährt.»

Men nog om Maximilian och Bildhuggarn Colin, som äfven förfärdigat sin egen grafvård, på hvilken i basrelief skildras huru Frälsaren uppväcker Lazarus. Du längtar förmodligen, liksom jag, ifrån de döda ut till de lefvande. Blott en blick in i ett sido-capell, kalladt silfver-capellet, måste du ännu tillåta mig: icke på silfret, som redan är borta, utan på ett konst-alster, som gissas vara också ett verk af Colins mej

sel. Historien och skaldekonsten känna den sköna borgardottren från Augsburg, Philippina Welser, hvars kärlekshandel och äktenskap med Ärkehertig Ferdinand II af Tyrol gifvit dem ett af deras ljufvaste berättelse-ämnen. Det är hennes marmorbild, som här i svepningsskrud hvilar på en minne-sten, öfver hvilken en mild skymning beständigt gjuter sin halfdager. Stenen är, nedanom inskriften, sirad i basrelief med allegoriska föreställningar af ömhets- och barmhertighetsverk. Ärkehertigens eget monument, mera prunkande, fästade dock blott flygtigt mitt öga, som deremot gerna dröjde på den enkla, men för hans gemål så ärofulla hyllningen åt qvinlighetens högsta egenskap.

Eftermiddagen, just då vi som bäst hvilade oss efter våra vandringsmödor, kom vår värd, Herr Aloys Niederkircher, plötsligt upp till oss i ett särdeles krigiskt lynne; med famnen full af stridsklubbor, genomskjutna fjäderhattar, nerblodade bondjackor, Hoferska proclamationer, och mera sådant, svängde han triumferande i sin hand en sköldpadds-dosa, på hvars lock han visade bokstäfverne *A. H.* och kastade sedan hela sin arsenal i en hög midt på golfvet. I spåren följde tvenne kypar-gossar, som buro ett slags naturalie-cabinett, innehållande knifskaft af råbocks-horn, trädsnitt och kopparstick af tyrolerdrägter, en otalighet af tandpetare, hornringar och i messing infattade agater. Sedan han med skyndsamhet, men likväl något mera omständligt, utbredt på ett bord dessa håfvor, bjöd han oss med stolta åthäfvor hvar sin pris ur den patriotiska dosan, och anmärkte att den var en hedersskänk af Hofers ännu lefvande bror, samt just den samma, ur hvilken der Sandwirth vanligen plägat snusa. Efter denna inledning, och såsom commentarier till de märkligheter han stycke för stycke uppvisade, förtäljde han oss högst utförligt hvarjehanda om Tyroler-fejden, och vi öfverströmmades af en mängd icke illa berättade anekdoter om hans landsmäns bragder. Det qvinliga könet hade i dessa tagit en nästan lika verksam del som det manliga; och vi hörde gerna, huru han, på sitt vis rätt vältaligt, afhandlade det stora Ho-

ratianska themat «Dulce et decorum pro patria mori» — änskönt vi ej kunde förmärka, att han sjelf någongång sökt besegla den läran med sitt exempel. Bland andra minnen från denna stormiga tid sågo vi ock det af Hofers egen hand på stället skrifna original till den bekanta kungörelse, der han, genast efter sitt intåg i Innsbruck, förbjöd stadens fruntimmer att gå med blottad barm och nakna armar. En sådan klädedrägt, säger han, vore tjenlig blott att väcka förargelse, eller ock, hvad än värre är, ohöfviska lustar; den passade således ingalunda för christna qvinnor. Du drager dig kanhända till minnes från den tidens avisor, huru Fransoserne och deras vederlikar gjorde sig muntra öfver detta kyska manifest, som likväl i sig sjelft har en så naif ärevördighet. — Oveldiga och i krigsvetenskapen kunniga personer hafva försäkrat mig, att Hofer, som genom sin död blifvit så godt som canoniserad i dessa bygders åminnelse, icke ägde det snille, den skarpsynthet för det helas ledning och den beslutsamhet för ögonblicket, som fordrades för den äfventyrliga plats, hvarpå han ställdes af sitt varma hjerta och sitt folks kärlek. Må vara! Han uthärdade ej att se de tyrolska bergen vanhedras af främmande herrskares bomärken; han trodde, att fädernes Gud och Kejsare ägde ensamt rättigheten att på dessa höjder, i dessa dalar blifva lydda; han ville, att männerna skulle bevara sin mandom och qvinnorna sina mödrars seder: och i förtröstan till Guds Moder, hvars bild han bar på uppslaget af sin ofantliga, med en stor vildfågelsfjäder beprydda hatt, göt han sitt blod för sin vilja och sin öfvertygelse. Njute då hans försonade skugga i frid en så välförvärfvad ära!

Det skönaste uppträdet af Hofers lif är hans död. Såsom fältherre hade han ofta nog visat obetänksamhet och villrådighet: såsom martyr öfverträffade han sig sjelf, och utplånade tillfyllest hågkomsten af hvarje begången svaghet. En väns förräderi upptäckte, sedan landet var kufvadt, hans gömställe för Fransoserna, som afsände honom fängslad till Mantua. Det var der, tidigt på en morgonstund, som han gick att skjutas.

Han fördes då genom långa hopar af fångna Tyrolare, hvilka man under talrik bevakning utsläpat på gatorna, på det att både Hofer och de skulle af detta ömsediga skådespel än hårdare straffas, och inse, att nu allt hopp vore ute för Tyrols befrielse. Högt gråtande störtade sig dessa landsmän och vapenbröder på knä, då de sågo sin hjelte föras hän till döden; alla sammanstämde i en öfverljudd begäran, icke till deras tyranner om skoning för honom eller sig, utan till den älskade höfdingen, att han till afsked måtte bevilja dem sin *välsignelse*. Han, utan att förändra sina anletsdrag, upplyftade vänligt och med värdighet sina händer, signade dem och bad dem «hålla ut vid samma goda mod, hvarmed han sjelf nu ginge den högste Domaren till mötes; han visste, att hvad de gjort vore *rätt*, och skulle af Gud och Efterverlden så anses, ehvad än Fransoserna derom månde påstå; föröfrigt kände han inom sig en orubblig tro, att den himmelske Fadern ej kunde förskjuta deras oskyldiga böner, beseglade med så mycket blod och så mycket lidande; Tyrol skulle inom få år ofelbart vara återställdt till sin fordna Öfverhet och under sina gamla lagar, fastän *han* ej blifvit funnen värdig att uträtta ett så dråpligt värf!» — Man ville förbinda hans ögon: han vägrade det, vände sig mot den klart uppgående solen, sträckte högra handen mot himlen, lade henne på hjertat — och föll.

Hvad hjelpte det att Fransmännen, med samma usla barnslighet, som bragte dem att i Schweiz förstöra benhuset vid Murten, smädande nedrefvo korsen, som Tyrolarne upprest öfver sina för friheten fallna kamraters grafvar? Tyrol är nu *ändock* befriadt; och oförgängligare, än korsen, lefver i dessa bergsboers bröst minnet af de slagna och deras höfding. — Har Österrikiska hofvet uppfört sig tacksamt mot detta trogna folk? Meningarne derom äro i Tyskland ej delade.

Och nu — lemnom för denna gång den hjeltemodige bonden, hvars simpla snusdosa jag ej utan rörelse vände mellan mina klemmiga författar-fingrar. För Dig behöfver jag väl *minst* ursäkta, att jag så länge vid honom uppehållit mig! —

Tyrolarne äro ett lika glädtigt, som kraftigt menniskoslag; man märker grannskapet af det italienska lefnadssättet, stojande och lustigt, gerna sökande sig utrymme under portiker och i fria luften. Föröfrigt är, af Innsbrucks märkvärdigheter, den största märkvärdigheten Innsbruck sjelf: ett i sin art mera förunderligt läge, än denna stads i den pittoreska Inn-dalen, låter näppligen tänka sig. Man må ställa sig i hvilken betydligare gata som helst, så har man i dess ända utsigt åt ett fjäll: staden är innefattad i en ring af Alper, med sluttningarne klädda af täcka landtgårdar och byar, högre upp ängar och med enstaka kojor försedda betesmarker (från hvilka nu den kallare gårdagens snö redan var bortsmält), öfver dessa åter mörka skogar, och ändtligen, till sist, blanka snöhjessor ofvanpå. När solen skiner på allt detta, kan man ej begära ett grannare skådespel. Tiden medgaf blott en kort aftonvandring i nejderna; man visade oss på något afstånd det åldriga slottet Ambras, bekant för den dyrbara samling af forntida vapen och tornerspels-minnen, åt hvilken det egnades af Philippina Welsers ridderlige gemål. Tyvärr funnos dessa skatter ej mera der: de blefvo år 1809 räddade undan Fransmän och Bayrare till Wien *); men Tyrolarne klaga bitterligt, att sedan aldrig hafva fått dem tillbaka.

Om qvällen hörde vi på gången utanför våra rum vackra qvinnoröster, och en melodi, som trängde genom märg och ben; vi gingo efter ljudet, och se! tvenne unga flickor sjöngo vid table d'hote tyrolska folkvisor. Vi bådo dem genast komma in till oss; de kommo, och sjöngo för oss allt hvad de kunde, ända intill midnatten. Vi voro utom oss af glädje. Ack! om Du varit der med; jag är viss, att stora tårar af lycksalighet skulle ha tillrat utför dina kinder. Isynnerhet när du fått höra en, som börjas: «Wann ich in der Früh' aufstehe» — jag tänkte då på Dig! Denna melodi, med de enfaldiga orden der-

*) Denna samling fick jag, ett år senare, betrakta å dess nuvarande förvarings-ort: det kejserliga lustslottet Belvedere, uppbyggdt af sin fordne ägare, den odödlige fältherren Prins Eugene.

till, är den bästa charakteristik af Alp-lifvet, den bästa charta öfver Tyrol. Naturligtvis yttrar sig i de tyrolska sångerna, liksom i våra inhemska, skogs- och bergsbo-sinnet; men utom denna gemenskap andas de bestämdt en alldeles skiljaktig beskaffenhet. I våra herrskar mer det Tragiska, Magiska och Chevalereska: i dessa åter mer det Naiva och Idylliska; man hör ett folk af herdar och jägare utgjuta sina hjertan. Utom några herrliga gamla Choraler och vissa bland våra skandinaviska folkvisor, har jag ännu aldrig hört en musik, som så trängt in i mitt allrainnersta. Det är obegripligt, huru Gessner, en man som visst ej var utan poetiskt anlag, kunde lefva i Schweiz, i granskapet af Tyrol, i ett land, bland ett folk, der herde-idyllen ännu i verkligheten fortfar, och likväl ej förmå bemäktiga sig den ringaste skymt af verklig natur åt sina egna fad-söta, på allt individuellt lif blottade idyller. En enda sådan visa, som den sistnämnda, borde öppnat hans sinne för den sanna landtmans-enfalden och dess poesi. — Vi tackade Gud för den lycka, att vi fingo höra dessa visor just i sjelfva Tyrol, och af infödda sångare. Det egna sättet att sjunga dem, det öfver hela Tyskland under namnet «Jodeln» eller «Johlen» vidtfrejdade ljudbrytandet, som tycks uttrycka ett mångdubbladt omvexlande återskall af vallhjonsröster och jägarhorn mellan bergen, har så förunderliga tonledningar, tonsprång och tonfall, att de väl omöjligen kunna frambringas af andra halsar, än dem som haft Alperna till sångskola. Mellertid härmar man dem så godt man kan, särdeles vid Universiteterna, der, såsom bekant är, i Tyskland beständigt föres en art skogs- och jägarlif. Ja, i Jena har Senatus Academicus nödgats utfärda ett förbud att «more Tyrolensium inconditos clamores edere,» emedan det hände sig der i ett vid stortorget beläget flervåningshus, som beboddes af idel Studenter, att alla fönster, en lång tid bortåt, sågos öppna från morgon till qväll och fullproppade med skjortarmade Minerva-söner, som jodlade hela dagen igenom i så allmän chor, att staden

dervid blef liksom döfstum, och all dess handel och vandel höll på att afstanna.

Men de unga Sångarinnorna skänkte oss ej blott genom sina visor en poetisk njutning; äfven deras egen lefnads historia är högst poetisk. Värdfolket berättade den. De äro egentligen tre till antalet: fader- och moderlösa, i en ålder mellan femton och tjugu år, lefva de i en liten hydda utanför Innsbruck, och försörja sig nästan blott genom sin sång; de gå hvar dag in till staden, eller ock bli de efterskickade, att sjunga för musik-älskare och resande sina enkla qväden. Två äro systrar, och den tredje, arm och utan föräldrar liksom de, hafva de upptagit i sitt sångförbund. Denna, som är den vackraste, sågo vi först om morgonen derpå, då vi beställt dem till oss att ännu engång upprepa sina sångstycken. Då sjöngo de ock en ballad, som handlade om Sandwirth Hofer och hans bedrifter; de stodo framför hans bild, och hans fryntliga ansigte tycktes med nöje lyssna till sitt namn, som så tacksamt klingade på läpparne af landsens döttrar. Naturen har begåfvat alla tre med ypperliga röster; de ha inöfvat sig med hvarandra på egen hand att sjunga i olika stämmor, och de utföra det hela med en styrka, en värma, en harmonisk noggrannhet, ett musikaliskt förstånd, som ej nog kunna berömmas. Täckt och renligt klädda, äro de lika fria från alla tiggar-manerer, som från alla de tecken, på hvilka man igenkänner en förlorad eller åtminstone förminskad ärbarhet. De komma in blott till den, som befaller det; göra vid dörren en blygsam, men ledig nigning, stiga sedan hastigt framåt och ställa sig midt på golfvet i en trekant, se blott på hvarandra, och begynna i ögonblicket sin sång. Äfven då, när denna tolkade den friska, obeslöjade sinnlighet, som i dylika folkvisor ej sällan med den djerfvaste uppriktighet förråder sin andel i Kärlekens mysterier, syntes de förhålla sig dervid nästan lika medvetslöst, som rosen, när hon står midt i solskenet såsom en offentlig sinnebild af Naturens mest brinnande vällust. Blott ett par gånger, när vi, som ej till alla delar förstodo Tyroler-dialekten,

frågade dem om betydelsen af ett par dunkla uttryck, blefvo de en smula förlägna; men detta hindrade dem ej, att med den oskyldigaste uppsyn i verlden meddela oss den högtyska öfversättningen. Sedan de sjungit så mycket de orka, slå de ändtligen upp sina ögon mot den resande åhörarn, och fråga med en barnsligt vänlig min, beledsagad af en ny sirlig nigning, om de varit till nöjes? och försäkra, att de nu ej förmå sjunga längre; man vore ju en barbar, om man sparsamt betalte dem deras näktergals-möda! Derefter tacka de med ännu en nigning, djupare än de förra, för hvad de fått, och försvinna med ilande steg ur ens åsyn. Man sade oss, att de (i förhållande till sina behof) rikligt uppehålla sig genom sin konst och tvifvelsutan snart nog skulle finna hederliga friare. — Kan något behagligare ämne uppfinnas för en Romans? —

Så satte vi oss ändtligen d. 25 åter i vagnen: hela dagen åktes, och hela den följande natten; det förekom oss, som hade vi nu tagit ett högtidligt afsked ej blott från Tyskland, utan från Norden i allmänhet — och jag kände i mitt innersta en ordentlig hemsjuka. Det är en förträfflig inrättning, att man har Tyrol på gränsen af Italien; man erhåller hela intrycket af den germano-gothiska naturen, i samma ögonblick då man öfvergår till dess motsats, på engång fullkomligt sammanfattadt och djupt. Skall det ej mot alla Hesperiens retelser hålla ut sitt riddarprof? —

Åter bär landsvägen uppåt, slingrande sig fram genom tusenfaldiga bugter och branter. — Inn-dalen ligger vidt nedanom oss och försvinner i den snö, med hvilken den sista natten varit frikostig. — Den trotsiga naturen utvecklar allt djerfvare och skarpare former, ehuru landet, långt mera bebodt än våra svenska skogsbygder, jemväl i sina ödsligaste taflor bibehåller en viss gästfri vänlighet. Kylan tilltog i mån af trakternas högländtare läge, men utan att nedstämma eller förslöa oss. Posthusen *) blefvo ständigt mera romantiska, och forellerna

*) Att med posthus här menas gästgifvargårdar, är troligtvis för de flesta af mina läsare onödigt att anmärka.

ständigt mera läckra; folket förblef sig öfverallt likt: okonstladt och hjertligt. I den täcka köpingen Steinach sågo vi utanpå väggarne målade hela processioner och härfärder, i ålderdomliga drägter. Detta (stundom rätt skickligt gjorda) fresco-måleri är icke ovanligt på de tyrolska husen, hvilka, särdeles de förmögnare landtmännens, gerna framställa till vandrarens uppbyggelse åtminstone någon helgonbild och något bibliskt varnings- eller tröstespråk. Väggarne äro föröfrigt ej sällan strukna med ljusa, glada färgor; och byggnadssättet, ett mellanting af tyskt och italienskt, med betydligt afplattade tak, med gallerier som gå utanföre rundt omkring hvarje våning, och en liten prydlig klocka öfver midten af husets framsida, ger en anblick, som i treflighet öfverträffas endast af invånarnes egen. Karlarne se raska ut i sin lediga jägardrägt, med breda lädergördlar, och bössan på ryggen: runda, med breda skyggen försedda hattar, ofta gröna och på en sida uppfästade, beskugga deras brunletta, kraftigt tecknade ansigten; och på dessa hattar bära de ett heders-märke, som utvisar i hvilket mått dess bärare tilltror sig vara man för sig. En större fjäder af någon vild fågel utgör detta kännetecken, och flerfaldigas allt efter som bedrifter och sjelfförtröstan tillväxa; den nemligen, som äger (eller tror sig äga) styrka och vighet tillfyllest, att kunna mäta sig, om så påfordras, icke blott med en fullhaltig man, utan ock med två, tre eller flera, tillvällar sig ett lika stort antal fjädrar till hattprydnad. Qvinnorna, likt männerna friska och starka, bruka manliga hattar; långa hårflätor och röda, sirligt åtsnörda lifstycken, gifva åt de vackra och välväxta ett ännu fördelaktigare utseende; hvilket likväl ej gäller om de många kjortlarne, som äro hopade på hvarandra med löjligt öfverflöd, löjligt särdeles i förhållande till dessa plaggs understundom förvånande korthet. De rika bära omkring lifvet en massif silfverked, och dervid fästad en ansenlig nyckelknippa. Man tror sig föröfrigt se idel hjeltinnor; och de unga ibland dem likna förmodligen landtflickorna i det närgränsande Salzburg, om hvilka i München berättades, att deras temperament lätt nog

kan uppeldas, men att uppeldaren måste vara utrustad med «Herakles' heliga styrka,» om han ej sedan vill afskedas med stryk. Detta missöde har, såsom enskilda bekännelser förtälja, drabbat mången Resande, och bland andra i fjol ett par Engelsmän, som företogo, från nyssnämnda hufvudstad, en utflygt till Salzburgs arkadiska sommar, men vid återkomsten bedyrade, att deras lågor aldrig hädanefter skulle tändas på herdinnors altare. Man hade afslagit herrarnes erbjudna penningar, man hade sagt sig väntat helt andra bevis på deras redbarhet, och handgripliga demonstrationer af amazonisk art hade slutligen inskärpt nervus probandi af den icke just i attiska ordasätt gifna förmaningen . . . . . . Flickorna ha rätt! Thalestris var skapad endast för Alexander.

När en Tyrolare är narraktig, så är han merändels en mycket originellare och putslustigare narr, än andra narrar i allmänhet: den stolthet, den oskyldigt sjelfförnöjda jaghetskänsla, som bildar ett grunddrag i detta folks lynne, öfvergår då till det tokroligaste (men också ofta vämjeligaste) prunk och storskryteri. Äfven våra bergsboer äro lätt dertill benägna; men dessa gå dock längre i konsten, emedan deras sinnelag är långt mera sangviniskt-choleriskt. Så träffade vi i Innsbruck, utom vår värd sjelf, ett dråpligt exemplar till, som sade sig vara hofskräddare hos denne. Då han första gången steg inom vår dörr, presenterade han en icke fullt sex qvarter lång, men i fotsid slängkappa och hög trekantig hatt inhöljd skräddar-figur, med hvilken han, tigande och ogement gravitetisk, framträdde midt i salen till ett bord der Hjort satt och skref. Dit anländ, slog han med en förundransvärd behändighet kappan till båda sidor, satte på golfvet sin trekantiga hatt (som ägde hälften af hans egen höjd) och på bordet sin snusdosa, utan en helsning, utan ett ord; tills han omsider, sedan han först tagit sig en pris ur dosan, under en liten lätt bugning vände sig till Hjort med en gäll stämma och detta spörsmål: «Was befehlen Sie, mein Schatz?» Af skratt blef man honom länge skyldig svaret på frågan: men detta upptog han ganska

illa; sedan trettio år, sade han, vore ingen annan än han den «Gyllene Örnens» lif- och stats-skräddare; och i följd af detta höga ämbete («denken Sie», sade han, «bei dem Herrn Aloys Niederkircher selbst!»), beklädt med så långvarig ära, ville han mana ut B** på envigeskamp, emedan denne djerfdes yttra, att man i Paris bättre lagade byxor. Slutligen blidkade honom Hjort med den försäkran, att i London deremot alla Lorder och Gentlemen buro sina byxor lagade enligt hans method; hvaraf han fann sig oändligt tillfredsställd, och anmärkte med dämpad röst: «Das glaub' ich wohl! Drum sind auch die Engländer ganz andre Leute als die Franzosen, und werden immer diesen Ruhm behaupten.» — Att åtskilligt sedeförderf i sednare tider börjat insmyga sig bland detta redliga och tappra bergfolk, påstås och är sannolikt; isynnerhet det slags uppblåsta och med plump ärlighet braverande flärd, som ofta nog förekommer hos våra Dalkarlar, och nu säges vara i Schweiz allmän, ja äfven till någon (icke så ringa) del hafva inrotat sig i Norrige. Jag menar det genom främlingars och känslosamma åskådares loford så lätt uppkommande högmodet öfver en patriarchalisk lefnads-enfald, hvilken just genom reflexionen öfver sig sjelf förlorar sin oskuld och med densamma hela sitt värde. Mellertid lär med Tyrolarne samma förhållande häruti äga rum, som med Dalkarlarne, bland hvilka mången idkar sitt dalkarlskap såsom ett slags (mer och mindre indrägtigt) yrke: nemligen att man bland dem, som blifva hemma i sitt land och der nära sig, mera sällan råkar dylika storskrytare af dygd och redlighet; hvaremot de kringvandrande (som t. ex. utom Tyrols gränsor titulera alla menniskor med Du, fastän denna förtrolighet redan blifvit inom dessa gränsor nästan öfverallt aflagd) berättas vara, till mesta delen, hvad man i Sverige kallar stora klippare.

Öfverallt mötte oss minnen af Hofer, af insurrectionen och dess «briganter»: den fransyska benämningen på de upproriska bönderna har nu af dem blifvit förvandlad till en äretitel, med hvilken man hedrar hvar och en, som deltagit i

denna fejd. Der Sandwirth är Tyrolarnes Carl XII: alla postiljoner talade om honom med gamman och vördnad, alla krogvärdar skröto, liksom deras förnäma medbroder i Innsbruck, att han var utgången ur deras ädla skrå; hvarvid någras miner antydde, att ingenting vidare än tillfället hade felats dem sjelfve, för att förvåna Europa med samma storhet; men den vore i alla fall befintlig inom deras bröst. På ett ställe berättade oss en gumma, som i det blodiga året 1809 förlorat sina söner under Hofers befäl, att hans boningsort Sand ej var långt derifrån aflägsen, och att han i fordna, lyckligare dagar, då han ännu var blott en fredlig och välgörande granne, hade vid hennes bord tagit mången «Schnaps» under glada och uppbyggliga samtal. De flesta stugor buro på väggar eller dörrar, vanligtvis midt ibland en grupp af Christus- och helgon-afbildningar, någonting som skulle föreställa Hofers portrait. Korteligen, han har blifvit sitt folks man: och detta till den grad, att till och med här i Rom den gamle tyrolske landskapsmålaren Koch, som ej på tjugu eller trettio år sett sitt fäderneslaud, blir uppglödgad nästan till Berserksgång, så ofta han hör ljudet af Hofers namn. Nyligen har Kronprinsen af Bayern, som nu vistas här i Rom, umgås med idel konstnärer och öfverallt uppträder i den såkallade forntyska drägten (en drägt, som i hans egen Faders rike är förbjuden), gjort gubben Koch den hjertefröjden, i ett aftonsällskap hos Fru von Herz, att sammanklinga sitt glas med hans och dervid föreslå — Andreas Hofers skål!

Aftonsolen fann oss i den högsta och kallaste regionen af detta Alp-land. Besvärlig nog var oss föreställningen om den annalkande natten, som vi föresatt oss att genomvaka, eller åtminstone genomåka: men så visste vi ock, att vår vedermödas bittra kalk vore på upphällningen, och att han redan af nästkommande morgonstund skulle bytas ut mot den första nektar-bägarn. Dessutom var B**s resvagn, ehuru icke stor, likväl beqväm, och så inrättad, att vi der alla tre kunde få tak öfver våra hufvuden, så ofta vi ej uthärdade sitta «sub

Jove frigido.» Mellertid jagade hvarandra, i vildaste omvexling, utsigt på utsigt af kala klyftor, dunkla granskogar, isbetäckta fjäll, små spridda slätter med menniskoboningar, brådbranta stränder af forsande bergströmmar och vattenfall. Liksom borde vi arma Romfarare först aflägga ett besök hos det luftiga borgerskapet i den af Aristophanes och Goethe förherrligade staden Molngöksborg *), höjde sig jorden med oss oupphörligt, ända tills vi uppnått spetsen af Brenner; ett berg, som på denna vägen är det högsta bland de Alper, genom hvilka Tyskland skiljes från Italien. I posthuset, på hjessan af berget, spisade vi ett mellanting af middags- och aftonmåltid, samt förtärde för sista gången Tyrolska foreller. Vi uppassades dervid af fyra vackra, men jättestora systrar: vid hvar och en, som särskildt kom in i vårt rum med något glas, någon rätt o. s. v. tyckte vi med ny förvåning, att hon var ännu jättelikare än den sist sedda; jag har aldrig skådat mera högvuxna, aldrig mera groflemmade, men dock väl, ja skönt proportionerade qvinnor. Alla fyra voro ännu ogifta: hvilka Sigurdar, sade vi åt hvarann, måste de vara, som våga rönet af dessa Valkyriors kärlek! De syntes dock äga ett ganska mildt lynne, och voro utmärkt fryntliga. Vi hade från München medfört ett par flaskor cypervin, att tömmas ofvanpå Brenner: i detta vin, hvarom Bellman med skäl anmärkt att deruti «paradiset blommar», drucko vi nu Italiens-skål; och den låga, ensliga stugan, kring hvars knutar en vinsterstorm just som hurtigast rasade, hindrade oss ej att redan känna oss betydligt italienska till sinnes. Otaliga floder, åar och bäckar hafva på denna bergsrygg sina källor, som under mycket brusande och dånande fördela sina vatten; några strömma nedåt Tyskland, andra, stundom upprunna blott få steg från de för-

*) Nephelokokkygia: så heter, på original-språket, i Aristophanes' lustspel Fåglarne den chimeriska hufvudstad, hvilken dessa vilja uppbygga midt emellan himmel och jord, på publicisten Peisthetäros' förslag. Goethe har af detta lustspel utgifvit en fri, men ofullbordad bearbetning.

ras ursprung, nedåt Italien. Den största bland dem alla, Eisach, beledsagar länge vägen till Verona, häftigt svallande genom fjällklyftor och dalar, ömsom försvinnande, ömsom återkommande mellan sina höga, skarpt bugtiga bräddar. Väl började nu småningom landsvägen att slutta och sänka sig mer och mer utföre åt Lombardiets fält: men ingen skymt förspordes ännu af Armidas rike; tvärtom fortfor samma dystra natur att hålla oss sällskap, och för att bekomma intrycket fullt, uppassades vi äfven i köpingen Sterzing af fullkomliga jätte-mör. Också var det på en vidsträckt måsse vid denna köping, som qvinfolken, gamla och unga, under Hoferska kriget engång spände sig för hövagnar och gingo löst på fronten af fiendernas troppar, som icke begrepo hvad detta autåg åsyftade, förrän de bakom hölassen förborgade männerna helsade dem med skurar af säkert riktade kulor. Att den härpå naturligtvis följande återhelsningen lika litet skonade det ena könet som det andra, bekymrade ej de förbittrade amazonerna: de togo bössor dels ur hölassen, dels från sina stupade makar, söner, bröder och fästmän, förklarade sig hvarken ämna gifva eller taga pardon, laddade outtröttligt och sträckte den ena fransosen efter den andra till jorden. — All själsodling duger till intet, om ej ett sådant folklynne slutligen blir blomman af all civilisation. — Af dessa brigantinnor lefva många ännu, och behandlas med synnerlig aktning af det yngre slägtet, för hvars ögon de redan äro omgifna med en sagolik glans. Jag såg sjelf en, som ännu icke hade fyllt sitt tjuguåttonde år, och som hade bevistat drabbningen vid Sterzing såsom aderton-årig jungfru. Hvilka flickor! Huru många ämnen måste ej bland dem finnas till både Gudrunor och Brynhildor!

Omkring staden Brixen vidgade sig den smala, af himmelshöga klippor omslutna Eisach-dalen, och naturen tycktes antaga en mildare, ja sydligare prägel; åtminstone så vidt vi kunde förmärka med sömniga ögon, under striden mellan dagning och nattmörker. Men tålamodet måste vidare pröfvas; och vi sågo den uppgående morgonsolen rätt trumpna till mö-

tes, åter kringmusicerade af Eisachs vilda strömkarl, åter begrafna i trånga, hotandefjällpass, genom hvilka vi manade postiljonerne att jaga sina hästar allt hvad de kunde, emedan vi dubbelt fröso af nattvak och af luftens kyla. Med aldrastörsta nyfikenhet afbidade vi således den vidtberömda plötsliga klimatförändringen, som enligt alla Tyskars, alla resbeskrifvares påstående skulle förnimmas genast efter nedkomsten från Brenner. Vi framryckte från station till station, tillryggalade de ännu tyvärr lika nordiskt pittoreska orterna Kollmann och Deutschen, fröso lika fördömdt, och blefvo ändtligen öfvertygade, att detta trolleri, liksom så månget annat, ägde tillvarelse — blott i resbeskrifningar och poetiska dagböcker. Men — föreställ dig vår förundran! Under det vi som ifrigast knotade och svuro öfver alla sentimentala voyageurer, alla landstrykande illusionsmakare, och öfverenskommo att i våra res-berättelser hålla oss obarmhertigt vid nakna sanningen, kände vi midt i samtals-nitet hettan af en oförklarlig värme, som hastigt gjorde våra nyss förut mot kölden otillräckliga reskläder högst besvärande. Vi sågo oss omkring, och se! den efterlängtade klimatförvandlingen var redan inträffad, inom mindre rymd än en svensk fjerdingsväg, så skyndsamt, att vi ej hunnit märka någon förmedlande öfvergång. Liksom framkallad ur fjällen genom ett verkligt trollslag, utbredde sig, nedanom en sluttning på hvilken i detta ögonblick vi befunno oss, den leende dalen omkring Botzen, med vingård vid vingård så långt blicken kunde nå, och rörlig af arbetande män och qvinnor, som i lintygs-ärmar, med halföppna västar och lifstycken, befästade spjälar åt rankorna, gräfde omkring fikonträd, och så vidare, under synbart lindrig möda. Åsnor och mulor, dels lastade med vintunnor och annat italienskt husgeråd, dels bärande magra, men välbildade och smidiga mennisko-gestalter med spetsfundigt svartögda ansigten, tågade oss förbi, under det vagnen rullade allt fortare och fortare utföre åt staden i taflans framgrund, och vi blott i flygten kunde uppfånga ett och annat af de glädtiga,

högljudt pratsamma vignerolornas *) bespejande ögonkast. De höga bergen, som ännu fortfara, men med mildare contourer, draga sig åt söder att omfamna den tjusande Adige-floden, skydda mot det norra Tyrols vintervindar den lyckliga dalen, som obehindradt sunnanifrån upphämtar all blidhet i luft och väderlek; en underbart färgad, men dock fullkomligt genomskinlig doftslöja, som är en alldeles egen skönhet hos de italienska bergen, flöt omkring klippornas väggar och höjder, och en molnfri himmel glimmade öfver alltsammans med outsäglig klarhet. En timma förut hade vi ännu haft att beställa med frost och snödrifvor; nu dammade vägen, vi afklädde oss öfverrockarne, och söngo i full chorus:

«Kennst du das Land? wo die Citronen blühn» . . . .

Så inryckte vi på förmiddagen i Botzen: en täck stad, som väl räknas till Tyskland, men redan till det mesta bebos af Italienare, och kallas på deras tungomål Botzano. Den är icke stor, men liflig genom sin handel och vandel. Särdeles kom den på eftermiddagen i rörelse, då allt hvimlade om hvartannat på äkta italienskt vis, mellan rader af åskådare, som fördrefvo tiden med detta ljufliga «far niente» **), hvilket egentligen blott söder om Alperna är hemmastadt; det behandlas der med en viss högtidlig öfverlåtenhet, liksom det vigtigaste bland alla menniskovärf. Också erforo vi här det första profvet af denna nations obeskrifligt barnsliga nyfikenhet. Knappt hade vi dröjt på värdshuset fyra minuter, så var fjerdedelen af Botzens folkmängd, hvaribland tretton kejserliga chasseurer och många välklädda herr-personer, församlad på torget omkring vår vagn, för att gapa på den och på oss, såsnart vi syntes ofvanföre i fönstren, såsom på den största märkvärdighet; nya skaror tillkommo, och i två dryga timmar, eller så länge vi

*) Vignerola: vingårds-sköterska, vingårds-tärna. Egentligen (åtminstone i trakten omkring Rom) kallar man så vingårds-arrendatorernes och vingårds-brukarnes hustrur och döttrar; vanligtvis tänker man sig vid denna benämning helst de sista.

**) Göra intet.

stannade qvar, förblef ock denna folkmassa qvarstående i samma beskådning. Byggnadssättet var nu i det mesta italienskt. Manfolk af pöbeln, som bära och drapera sina trasiga öfverplagg i likhet med den fordna romerska Togan, äro för nordlänningar en öfverraskande anblick.

De bergdälder, genom hvilka den bredare och majestätligare Adige håller den resande sällskap i stället för den larmande Eisach, täfla med det norra Tyrol i djerf skönhet, men med en glädtigare stil och färgton. Vi ankommo sent på aftonen till vårt hviloställe, i en eländig stadshåla, kallad Salurn; man finner der det värdshus, som på denna väg är det sista tyska. Det befanns just inte särdeles trefligt; likväl sökte värdinnan, en gammal enka med tilltagsen uppsyn, att efter all sin förmåga tillfredsställa våra fordringar. Fastän på denna yttersta tyska post-station ännu tyska språket kan förstås, talas det dock (liksom på de närmast föregående) af sjelfva de tyska innevånarne högst corrumperadt, och i Salurn hörde vi rundtomkring oss nästan bara italienska samtal. På ett besynnerligt sätt blef jag här, vid gränsen mellan Tyskland och Italien, erinrad om mitt aflägsna fäderneslaud. I vårt sofrum hängde nemligen ett kopparstick, som föreställde Ankarström, stående på schavotten i halsjern och schubbskinns-pels; en fransysk underskrift, som var stiliserad ungefär likt en avis au lecteur, beskref helt pathetiskt hans illgerning.

D. 30 Mars.

Ännu fortfar det att regna och vara kyligt. Men jag är ändå temligen lättlynt: Koch har föreläst ur Abraham de S. Clara, en fröken Elise ** från Wien har sjungit för mig vid guitarr de aldrasötaste österrikiska folkvisor, och på Caffe Tedesco har jag haft ett lärorikt samtal med den underlige, men förträfflige Rückert. Bakom mig i rummet fladdrar en eldbrasa af pinjer, oliver och torra vinrankor, med mycken vällukt, men ringa värme-spridning; omkring henne går B** omtänksamt, «ligna super foco large reponens», och ifrigt

fäktande med en pust i handen, emedan vissa oformliga trädklabbar ej vilja brinna. Den höga, poetiska kaminen anser för öfrigt under sin värdighet att qvarhålla någon värma, och det faller sig kärft nog för Nordmän att vänja sig vid detta lands eldnings-anstalter. Under så fatta omständigheter ser jag intet klokare beslut kunna tagas, än att oafbrutet sysselsätta mig med minnesteckningar af min hitresa — och med den vida skönare åminnelsen af miña Vänner.

Mellan Salurn och Lavis begynner det egentligen såkallade italienska Tyrol, som sträcker sig till Volargine, en ort icke långt ifrån Verona. Hästombytet vid Lavis, der vi nu för första gången befunno oss bland ett alldeles främmande folk, hvars tungomål vi kände nästan blott ur böcker, gick för sig beqvämligare, än vi hade förmodat. Man förstod och hörsammade i blinken det halfva dussin phraser, som vi af försigtighet hade repeterat med hvarandra i Salurn på morgonstunden, och vi förstodo tillbaka utan möda det mesta af hvad man sade oss, fastän de många slantiga pojkarne, som omringade oss liksom en likvakt och med de gällaste röster alla talade på engång, gjorde oss i begynnelsen något bryderi. Dylika pojkar, som längre söderut vanligtvis öfverhopa den resande med tiggerier, vilja häruppe vid gränsen förtjena några ören med att gagna honom såsom tolkar. De visste likväl knappt ett och annat ord Tyska; men deras lingvistiska talent lät ej begränsa sig inom en så trång krets: när jag och mina reskamrater språkade med hvarandra, hvilket då, liksom alltid oss emellan, skedde på Svenska och Danska, trodde de att vi oupphörligt talade om skjuts eller förtäring, och öfversatte derföre ömsom för postmästaren, ömsom för hans betjening våra samtal så construerade a priori, att slutligen både vi och den åhörande menigheten brusto ut i gemensamma skrattsalfvor.

Det genom sitt kyrkomöte ryktbara Trident eller Trient, som bland sina innevånare heter Trento, är en icke oansenlig stad. Vi anlände dit den 27 Febr. kort före middagstimman, och kommo genom snygga, väl stenlaggda gator till det pryd-

liga värdshuset Albergo dell' Europa. Här mottogos vi af en utmärkt artig cameriere — så kallas i de (bättre) italienska värdshusen den person, som i Tyskland heter der Kellner, en man som är värdens vice-konung öfver garzonerne (de andra medtjenarne): och vi märkte genast, att han, vid ingången till sitt fäderneslaud, ville liksom representatift för sitt stånd beneventera nordiska främlingar, eller göra les honneurs å samtlige värdars, camerierers och garzoners vägnar. Också uppfyllde han dråpligt sin plats; han var ung, välväxt, kavaljerisk, talade sitt modersmål med correct och välljudande munlag (så öfversätter Stjernhjelm ordet dialekt), skaffade oss en god måltid och en flink servo di piazza (hyrlakej), samt lemnade oss vid afresan adresser till de yppersta värdshusen i alla de större städer, som lågo framför oss på vägen till Rom. Vår servo förde oss till den kyrka, der Tridentinska Concilium hållit sina sammankomster; hela den högvördiga Rådsförsamlingen är der föreställd, i full session, på en stor tafla till vänster i choret. Målningen har för öfrigt blott historiskt värde; alla de skildrade personerna sägas vara noggranna portraiter. Klockaren, en liten gubbe, för hvilken bekantskapen med dessa andeliga fäder utgjorde en förmodligen tusen gånger upprepad ungdomslexa, pekade med smala ändan af en ofantlig stör på hvarje ansigte och nämnde dervid prelatens namn; under allt detta vände han beständigt ögonen åt oss och nacken åt taflan, men förfelade dock aldrig nästippen af den hedersman han ville beteckna. — Staden är, liksom de flesta italienska städer, urgammal; väl byggd, och rundt omkring innefattad af en romantisk Alp-natur. Längs efter de högländtaste bergsluttningarne lågo glesa slöjor af snö, som likväl tycktes, likt hela nejden, simma i det ljufvaste solsken.

Klockan 5 på eftermiddagen kommo vi till Roveredo: en liten, men genom sin täckhet förtjusande stad, som ligger öppen, utan ringmur, utan portar och pass-efterfrågare, mellan vingårdar och åkerfält. Dessas ägare, som (i detta klimat!) för sädesgrödans trefnad behöfva så mycken skugga som möj-

ligt, hafva planterat dem med mullbärs- och fikonträd, i regelbundet afmätta rader. Folkets välmåga tycktes motsvara läget och de nätta husen. Staden gör således ingen vanära åt sin storgata, som bär det stolta namnet «il Corso nuovo.» Vi hade ämnat qvarlemna vår vagn i Verona, och der accordera med någon Vetturin om resans fortsättande: dels i afseende på den dermed förenade oekonomiska besparingen, dels ock på vägarnes osäkerhet, om hvilken man i Tyskland, liksom öfverhufvud i det norra Europa, berättar och tror allahanda skrocksagor. Man säger nemligen der, att röfvare och banditer anse sådana resande, som färdas med Vetturiner, för icke rika nog att löna mödan och kanske faran af en plundring. Andra åter påstå, att Vetturinerne, som genom hela Italien sinsemellan utgöra ett slags Formans- eller Hyrkusk-Orden, stå i hemliga förbindelser med röfvar-höfdingarne och betala dem en viss afgift för tillåtelsen att färdas oantastade fram med sina resande. På dessa sägner, och särdeles på den sista, beror denna ordens kredit, hos utlänningar, till en hufvudsaklig del. Förhållandet lär ock verkligen vara sådant i de trakter, der lifvet och pungen omgifvas af icke blott diktade faror. Men i Roveredo gaf oss en tysk köpman, till hvilken vi voro recommenderade från München, det råd att resa liksom hittills, med egen vagn och extrapost-hästar, åtminstone till Florenz: i norra Italien, sade han, vore numera öfverallt vägarne trygga; och med hänsigt till vår önskan att inträffa i Rom före begynnelsen af den lysande Påsk-veckan, besparade vi mera i tid, än vi förlorade i penningar. Vi åtlydde rådet, och det ej allena till Florenz, utan ända hit till Rom; hvarest vi nu finna, att vi deruti buro oss rätt förståndigt åt. Endast för en lustfart till Garda-Sjön, åt hvilken vi bestämde nästföljande dagen, togo vi en munter Signor Vetturino i besittning.

Tidigt om morgonen, den 28 Februari, stack han sitt svarta krushufvud in genom dörren och anmälte att allt var i beredskap. En gammalmodig, men snygg och beqväm halftäckare, förespänd med eldiga hästar, förde oss under en blid och

blå himmel genom ett landskap, vid hvars åskådning jag lifligt föreställde mig en bild af det fordna Palestina. Trakten omvexlar, med djerfva, besynnerligt formade berg och angenäma dalar; i dessa, längsefter sluttningarne af bergen, små flockar af stenhus, mellan vinplanteringar i terrasser och fristående grågröna oliveträd; öfver vingårdsmurarne sågos redan, här och der, cypresser långsamt hvifta med sina dunkla obelisk-toppar. Invånarne i hela Italienska Tyrol nära sig hufvudsakligen af oljo- och vinskördar. Man säger att den lägre folkklassen skall här, oaktadt all naturens rikedom, vara fattigare än i det Tyska Tyrol, der den består af bönder i svensk mening, hvilka till och med utgöra ett eget stånd på österrikiska provinciallandtdagarne. Brunare och till en del blekare ansigten, än dem vi hittills sett, omgåfvo oss öfverallt. Plöjande arbetare syntes nyttja forn-romerska «juga» på sina oxar, och med detta slags ok, som vi sedan förmärkt nästan allestädes, är förknippadt ett eget antikt sätt att köra kreaturen och föra plogen. Äfven denna äger qvar sin enklaste, uråldriga skepnad. Det italienska landtfolket bor (vanligtvis) blott i byar, alla af sten och med stenlagda gator; trähus varsnar man aldrig. Sanningen kräfver det tillägg, att gatorna oftast äro lika trånga, smutsiga och knöliga, som sjelfva husen. Genom byarne Mori och Nago gick vägen till Adige, som passerades på färja. En liten vänligt lockande insjö, som — i fall jag hörde rigtigt — kallades Lago de' Loppi, gaf under ofta återkommande möten, med sitt kristallklara vatten, som genom solens och bergens skiftande inverkan bröt sig oupphörligt i nya bilder och nya färgor, en försmak af Garda-sjön. Nejden blef här enslig; småningom ända till dysterhet. Midt i den lilla sjön, på det ställe der den var bredast, låg en sockertopps-lik holme med en grafvård, som skickade tvärs öfver vattenspegeln en allvarlig blick. Ändtligen, sedan vi lagt en mängd klippor och backar till rygga, sänkte sig vägen hastigt nedåt orten och värdshuset alla Riva (hvars namn berättar dess läge); och hvilken tafla var den, som nu framför och rundtom oss utvecklade sig! Nu

kände vi ej blott, vi sågo himmelsbarnet Våren, hvars besök äfven detta sommarland blott en gång om året undfår. Väl hade vi redan på andra tecken förmärkt, att vi sedan halftannat dygn intågat i Vårens rike; men här först uppsteg i vår åsyn sjelfve herrskaren ur sin vagga: här möttes våra blickar nemligen af det första nya gräs och löf på detta åratal, allt i sin ännu späda barndoms-friskhet — och mellan de ljusgröna kransar, som han nyss börjat hänga omkring bergsträndeme, skimrade i all sin glans den herrliga Lago di Garda.

Visserligen är, i detta land, öfvergången från vinter till vår ej på långt när så skarpt i ögonen fallande, som hos oss, i Norden; och anblicken af en ung vegetation, som spirar opp ur spillrorna af en föråldrad, väcker derföre aldrig här, åtminstone aldrig hos de infödde sjelfva, samma plötsliga, allt öfverväldigande känslor af befrielse och förtjusning. Naturen är aldrig här till den grad afklädd, som hos oss: här finnes egentligen, när man undantager de högsta bergstrakterna, icke hvad vi kalla Vinter. Italiens vinter, af hvilken man visst ofta besväras inne i rummen, men sällan ute i fria luften, är en regnårstid, ganska kortvarig, och som väl stundom förvandlar sina regnskurar till snö, men aldrig, eller med högst få undantag, förmår längre än ögonblickligt qvarhålla dem i denna stela form på jorden. Lika flygtigt upplösas de flor-tunna is-slöjorna, som någongång, ehuru sällsynt, dragas öfver sjöar och floder. Om vissa skildringar hos de romerska skalderne, t. ex. Horatius, äro (såsom troligt) öfverensstämmande med den natur som omgaf dem, så måste Italiens klimat sedan den tiden ha betydligt förmildrat sig. Det gamla gräset står qvar och afvaktar det nyas ankomst; väl fulare och glesare, men dock aldrig fullkomligt gult eller vissnadt. De mörkgröna träden fortfara med beständig grönska, och de ljusgröna bekomma väl gula blad, men fälla ej dessa, åtminstone ej mer än till hälften, förrän efterträdarne äro tillreds att spricka ut i stället. Kortligen: hvarje nyburen vår mottager liksom i orubbadt bo arfvet af den föregåendes fägring. Dessutom slingrar sig

ofta murgrönan — här i landet alla ruiners vanliga beklädning — midt i vintern omkring stammarne af de gulnade träden, och omfamnar så huldrikt både stam och grenar, att de gula löfven, ända upp till toppen af kronan, genomskimras af dess eviga grönska. Huru skulle alltså Naturen här kunna någonsin antaga ett så ödsligt utseende, som under sex månaders tid i vårt skumma Thule, der vi äro nödsakade att önska oss is och snö såsom den högsta välgerning, för att få något slags betäckning — åtminstone en svepning — utbredd öfver den döda jordens hisklighet? Här åter gifva nakna grenar och naken jord antingen ett rentaf utomordentligt, eller ett i alla fall hastigt förbiskyndande skådespel; och solen behöfver, jemväl på de kyligaste dagar, blott titta ut mellan regnmolnen, för att återställa bilden af ett sommarlif, så varmt, att det kan midt i December och Januari framlocka nya blommor. Sådant är, åtminstone i Kyrkostaten och Neapel, en ganska vanlig händelse. Der belägenheten är riktigt gynnsam, såsom t. ex. i den här utanför Rom befintliga Borghesiska lustparken, har man sagt mig att höst och vinter uppträda under så fullkomligt incognito, att ögat aldrig ser andra årstider, än antingen vår eller sommar.

Likväl, och oaktadt allt som jag anfört till den italienska vinterns beröm, voro vi deruppe vid Garda-sjön ännu förmycket Nordbor, och ägde Tyroler-Alperna i förmycket frisk åminnelse, för att ej helsa den nya vårgrönskan med lika sprittande glädje, som hade vi befunnit oss under våra fosterländers hårda och njugga himmelsstreck. — Från värdshuset på stranden begåfvo vi oss ombord i en rymlig båt, att låta ro oss omkring till de lämpligaste synpunkterna af dessa sköna kuster. Den dägligaste väderlek fortfor att gynna oss, och så vaggades vi flera timmar af och an mellan retande utsigter af naturfägring och menniskors anläggningar. På flera ställen landstego vi: framförallt besöktes halfön Sarmione, fordom Sirmio; densamma, som Catullus tacksamt besungit, och der under namn af Catulli grotta ännu visas urminnes murverk, som påstås

hafva tillhört hans landtgård. Om det var här, der denne osminkade skald söng sitt vackra:

«Vivamus, mea Lesbia, atque amemus» *) —

så hade han tvifvelsutan ej kunnat välja en ort, mera passande för kärleken och sången. Besvärligare blef oss uppklättrandet till ett vattenfall och en dervid belägen förunderlig qvarn, hvarifrån utsigten öfver sjön var särdeles vidsträckt; en dryg halftimma gick åt, innan vi hunno den branta höjden. Vi smyckade oss der med unga oliveqvistar och gladdes åt landskapets yppigt vexlande mångfald: öar, vikar, täckt bebyggda uddar, de mildt omkring syngränsen tecknade bergen, allt sammanstämde till ett ljuft och outplånligt intryck. Likväl voro vi ej lyckliga nog, att genom vattnet, ehuru klart det var, se uppglänsa den gamla borgen Garda, som enligt en folksägen hvilar försunken i dess djup; den borg, på hvilken Didrik (Theodorik), då han stundom ledsnade vid sitt kungaslott i Bern (Verona), skall hafva hållit lustläger med sina kämpar. Man begriper lätt, att de skulle här gerna trifvas: och äfven för en svag son af den närvarande dvärg-tiden ligger trefnad i den tanke, att glädja sig öfver lifvets skönhet just i samma nejder, hvarest förut, om än för århundraden tillbaka, en stor man, en halfgud, förlustat sig vid samma naturformers anblick.

---

*) På Svenska ungefär så lydande:

«Låt oss lefva, min Lesbia, låt oss älska,
Och ej akta en fyrk, ett öre värdigt
Allt hvad skrynkliga Vise derom glunka!
Solen sänker sitt lopp, men börjar åter:
Oss, när ljuset engång (det korta!) slocknat,
Evig natt i sin tunga sömn behåller.
Gif mig tusende kyssar, och se'n hundra,
Sedan tusen igen, och åter hundra,
Se'n ett tusende än, och än ett hundra;
Snart, när tusen på tusen så sig hopat,
Skall vår räkning förvillas, att vi sjelfva
Mer ej veta, och tadlarn ännu långt mindre,
Ljufva flicka! hur ofta vi kysst hvarandra.»

Ett sådant erinrande har sin vällust, äfven då, när man blygs att blott kunna drömma om blommor, verser och kyssar på de ställen, der han under ädlare drömmar, drömmar om verldsomskapning och verldsförbättring, njutit sin hjeltehvila! — Sedan vi länge vederqvickt öga och hjerta, funno vi tiden redan vara inne att begynna vårt återtåg: ty vi hade föresatt oss, att redan nästkommande morgonstund inträffa i Verona. Fåfängt hörde vi, att i fjerran, på vestliga kusten, lågo citron-trägårdar, dit vi kunde hinna efter två timmars fortsatt sjöväg; vi vände dem ståndaktigt ryggen, i förhoppning att Europas lustgård skulle längre nedåt visa oss tillräckligt många och vida skönare citronlundar. Våra roddare utmärkte sig genom ett eget, ej i Norden brukligt, raskt och drifvande sätt att ro: de sutto ej och hämtade åran till sig, utan stodo och stötte den ifrån sig, gjorde i detsamma ett steg framåt och lutade sig med hela kroppen utöfver den. — På hemvägen visade skepparen oss en högspetsig bergsklint och berättade, att man der för många år sedan afrättat och steglat en karl, som hade roat sig med det besynnerliga infall att på detta vatten spela sjöröfvare. Han hade i en lönlig bergsbugt haft gömd en liten snabbseglande farkost, med hvilken han vågade sig ut i skumrasket, eller så ofta han såg någon färdas förbi, den han trodde sig kunna besegra; han tog då hvad han förmådde, mördade ägaren, sänkte båten, eller lät den drifva omkring, och räddade sig med pilens hastighet i sin gömsla. En corsar i en insjö! och i en, som skall äga blott ungefär fem svenska mils längd! Har man väl förr hört omtalas ett dylikt exempel? —

För den likväl, som kommer från Sverige, så rikt på vida större och i sin art lika vackra sjöar, skulle väl inte Lago di Garda synas helt och hållet förtjena detta myckna uppseende, om ej sinnet omotståndligt berusades af den på engång så glädtiga och så främmande omgifningen. Italiensk himmel! italienska stränder! Komma dertill, såsom nu, sorgfritt hjerta, godt sällskap och godt vin, så har man redan många bestånds-

delar af paradiset sammanfogade på ett ställe. — Denna sjö har för öfrigt äfven den redbara egenskap, att innehålla en outtömlig mängd smakfulla fiskar. Man prisar isynnerhet dess carpioner, och med skäl: vi funno dem, efter vår återkomst till värdshuset, svara berömligt mot sitt rykte. De «gjorde sin pligt», liksom fiskarne i Wielands bekanta fee-saga, men i sjelfva verket bättre: ty lyckligtvis kom ingen ursinnig drottning fram ur köks-spiselmuren och förkolade dem.

I Roveredo, der vi mot aftonen åter infunno oss, tycktes hvimlet och industrien just vara i sin fullaste gång. Många dörrar åt gatan voro öppna, så att man kunde se hvad man ville af innevånarnes förrättningar; till en stor del suto de utanför sina boningar, och ömsom arbetade, ömsom förfriskade sig vid kaffehusen, glammande i skuggan af gröna förhängen. Ett skådespel, som sedermera öfverallt i Italien upprepas, gaf ock redan här skuggpartier åt den annars förmycket leende taflan: det var åsynen af ytterst smutsiga käringar och ungar, som bevakade ingångarne till ännu smutsigare boningsrum. På en fri och upphöjd plats i förstaden låg en nyanlagd, ännu ej färdig byggnad, som vi trodde vara ett palazzo, eller en furstlig villa; vi skyndade dit, men funno i stället — en sidenbands-fabrik, som dock, i afseende på läge, byggnadssätt och så väl inre som yttre prydlighet, var ett i utmärkt måtto ästhetiskt föremål. Ägaren, Signor Bettini, visade och förklarade sjelf med största beredvillighet och artighet alla inrättningar; hvaraf tyvärr vi oinvigde icke mycket förstodo. — Klockan 8 på qvällen afreste vi, sedan vår värd, som ville förtjena mera penningar, förgäfves i en vältalig predikan påminnt oss om oförsigtigheten att färdas nattetid i Italien. Hans nit gick så långt, att han ryckte mössan af sitt hufvud, slängde den på marken och bedyrade på sitt hedersord, att vi enligt all mensklig sannolikhet ej skulle komma lefvande till Verona. Vi tröstade honom så godt vi kunde, beredde oss med kraftig chocolad på den nya nattresan, och snart hade vi redan ett långt stycke väg mellan oss och det täcka Roveredo.

Nu rullade vår vagn åter genom ensligheten af nattligt romantiska trakter; de genomströmmades af Adige, och upplystes ändtligen af det präktigaste månsken. Sällsamma massor af berg, kullar och träd smälte vid strålarne liksom drömmande i hvarandra, den mäktiga floden hördes ömsom närmare, ömsom fjermare sorla, och i ett mellantillstånd af sömn och vaka besökte de underbaraste gestalter min inbillning. Mellan orterna Peri och Volargine tränga sig Alperna med branta, lodräta klippväggar så nära tillsammans omkring Adige-dälden, att det ser ut, som ville de hämma flodens lopp och den resandes bana. Det är passet la Chiusa, der åldriga spillror af torn och förskansningar öka ställets dysterhet samt föra tanken till de tider, då Tyska Kejsarne gjorde sina krigiska Romartåg och detta bergpass var så vigtigt för dem att besitta. Det är nemligen porten till Lombardiets slätter, hvilka nu, på engång, öfverraska med den afgjordaste motsats till Tyrols klippiga labyrinther, och sträcka sig åt söder så långt ögat mäktar följa dem. Vid fullt dagsljus skall man redan här kunna urskönja Apenninerna, men i ett afstånd, som visserligen för min synförmåga vore ogenomträngligt. Nu hade vi Alperna bakom oss, vägen blef rak och förträfflig, gryningen af den 1 Mars glänste upp öfver sirligt odlade fält, vackra landthus och ändtligen öfver de talrika tornspetsarne af Östgötha-Konungen Didriks hufvudstad. Småningom utbredde sig för ögat i morgonglansen hela dess utsträckning, omfamnande Adige och stödjande sig på dess ena sida mot ett berg, på hvars hjessa ännu grundmurar och öfverlefvor af Theodoriks gamla borg qvarstå. Nyankomne Göther (af hvilka en var till och med Öst-Göth), skådade vi ändå med nog dufna blickar på all denna herrlighet: sedan vid stadsporten det vanliga passuppvisningsträket var öfverståndet, stadnade vi klockan 6 på morgonen vid det stora värdshuset alle due Torri, der vi väckte den ofullsöfda, men dock höfliga, betjeningen; och vår första njutning blef att öfverlemna oss åt ett par timmars hvila.

Men hvila behöfver jag också nu, der jag sitter vid min olj-lampa midt i midnattsstunden: god natt! I morgon skal jag ändå stiga upp med solen, för att börja skildringen af mina dagar i Verona och Mantua; hvarifrån du säkert gerna ledsagar mig till Raphaels Cäcilia i Bologna.

XVI.

Rom (Forts.). Verona. Mantua. Modena. Bologna. Florenz. Siena.

(Forts. af föregående Bref.)

Rom den 31 Mars.

Verona.

[1—3 Mars.]

Denna stora och i alla hänseenden märkvärdiga stad mötte mig liksom en präktig sarkophag, ställd vid ingången till den fordna italienska herrlighetens begrafningsplats — den plats, som numera upptager hela

«il bel paese, dove 'l Si suona.»

Jag vet inte, om det hos mig var en ögonblicklig sinnesstämning, eller en verkan grundad i föremålets egen beskaffenhet, att den i sig sjelf ännu ganska lefvande staden gjorde på mig ett om döden erinrande intryck. Särdeles ifrån den port, genom hvilken vi åkte in, visade sig allt ur denna synpunkt; ålderdomliga gator, således ock till större delen trånga och krokiga, bidrogo väl äfven att fasthålla den. Undantager man

ett par af de lifligaste, hvilkas modernare och glädtigare utseende dock jemväl mångenstäds genombrytes af antik sorglighet, så varsnar man här öfverallt, nästan hvart man vänder ögonen, stora, kostliga byggnader, som antingen äro ruiner, eller åtminstone på vägen att blifva det. — Ja, Italien har icke blott öfverlefvat den classiska tiden; det har äfven öfverlefvat den romantiska: och i sjelfva verket är det numera ingenting annat, än ett omätligt, i den vackraste lustpark anlagdt museum eller sanctuarium, uppfyldt med reliquier efter dem begge. Och i hvilken brokig omvexling äro dessa reliquier strödda om hvarandra! — Blott i den kroppsliga naturens lika fortfarande blomstring yttrar sig detta lands alstrings-förmåga ännu med lika ungdom; i andligt (vetenskapligt, artistiskt, politiskt) afseende hvilar hon. Om för alltid? eller för att samla nya krafter till en ny glänsande tidsålder? — Hvem vågar tilltro sig den siar-blick, som förutser denna frågas afgörande? — Och är väl den ende Canova tillräcklig, att väcka förhoppningar om Italiens framtid?

Den Venetianska Adeln, och enkannerligen den Veronesiska, måste ock nu i allmänhet sucka: «Fuimus Troes!» Den fransyska revolutionen, med sina följder, har gifvit honom sista knäcken. Värst ibland alla dessa följder, näst intill den gamla Republikens upplösning genom Buonaparte, var tvifvelsutan dess fall under Österrikes herravälde. En myckenhet af magnatslägternas palatser står nu antingen helt och hållet, eller till större delen, öde: i några är ätten, hvars namn de bära, utslocknad; i några bo ej ägarne sjelfve, utan ha låtit allahanda sämre folk flytta ditin; i andra åter bo väl ägarne ännu qvar, men afsides undangömda i några få rum, utom hvilka man hvarken hör eller ser dem. Gräs växer i marmortrappornas fogningar och på den fyrkantiga stenlagda gården; tystnad herrskar der hvart man vänder sig, och främlingar blott, af allahanda tungomål, vandra stundom af och an i de höga, genljudande salarne, i de talrika, blott af dem besökta gallerierna! — Den Toscanska och den Romerska Adeln synes ännu hålla

sig mera upprätt; men också den är ej, på långt när, hvad den varit fordom.

Efter behöflig morgonslummer — och härvid måste jag nämna, att hvarje Svensk, som kommer hit genom Tyskland, finner sig oändligt belåten med de höga, rymliga, svala, på svenskt vis bäddade italienska sängarne — gingo vi ut att närmare skärskåda denna stad, hvars innevånare smickra sig att den skall äga syskontycke af Florenz. Ett påstående, som verkligen icke saknar all grund! Vi hade fått en dråplig servo di piazza, ovanligt slug och kunnig, men visst också en smula lufaktig; försedd blott med ett enda öga, blickade han med detta likväl desto spetsfundigare omkring åt alla sidor. Dessutom köpte vi Maffei's mycket lärda, mycket välmenta och (stundom) mycket enfaldiga bok Verona Illustrata, och måste ej sällan skratta, när vi ertappade vår lefvande vägledare på något charlataneri, som vi genast kunde vederlägga med ett maktspråk af den döde; för dennes namn hyste han en ogemen respect, och vi tyckte oss märka, att man allmänt i Verona tror den salige Maffei vara ofelbar. Att börja med, var vårt eget värdshus ett slags märkvärdighet; det hade varit en gammal borg och bibehöll ännu mycket af denna bestämmelses imponerande gestalt, med sin vördiga fyrkant, sin vidsträckta borggård och sina innanföre rundtomkring löpande gallerier. — Men då vi nu begynte riktigt se oss om, då vi ströfvade från den ena hjelte- och konst-minnesvården till den andra, under romerska triumfbågar, genom lemningar efter Gallieni och Theodoriks stadsmurar, fram och åter öfver den väldiga Adige på de stoltaste och skönaste broar, — och då vi ändtligen på det ståtliga torget la Bra fördjupade oss i åskådning af det första forn-romerska jätte-byggverk, som dittills i vår lefnad mött våra blickar, den vidtbekanta Amphitheatern, som endast af Colosseum i Rom öfverträffas: o, huru försvunno då de små, ännu halfnordiska bergstäderna Trient och Roveredo mot Veronas åsyn, mot dess fullhaltiga, på engång tragiska och yppiga majestät! — Fritt må man

kalla denna stad skön, om än dess skönhet är af en melancholisk art; och för öfrigt synas dess femtiotusen innevånare allsicke vilja försumma, hvad de, genom en på italienskt sätt hvimlande och sorlande rörlighet, kunna uträtta till det första elegiska intryckets förskingring.

Vi önskade få en allmän utsigt öfver Verona, och dröjde derföre icke länge, förrän vi befunno oss i höjden af ett torn på en åldrig byggnad, som fordom varit de Veronesiska furstarnes borg, innan staden underkastade sig Venezia's öfverherrskap. Till vår förundran, funno vi uppe i högsta spetsen af tornet en hel familj ordentligt boende och husligt inrättad; vi gåfvo hustrun en liten vän-skänk. Utsigten var ypperlig. Verona nedanföre rundtomkring oss, utbredd liksom på en charta, med sina palatser, kyrkor, broar och den under djerfva hvalfbågar hänflytande strömmen; norrut Alpernas nyss öfverfarna kedja, söderut Lombardiets fält och Apenninerna till deras syngräns. — En stor del af samma utsigt njutes äfven, då man kringvandrar på Amphitheaterns högsta rand; en vandring, som, isynnerhet på morgon- och aftonstunder, ger ett outsägligt nöje. Det var ock från denna rand, som vi, dagen derpå, om qvällen, sista gången betraktade Verona. Hvilket skådespel! en nedgående sol, från denna ståndpunkt sedd, huru hon strålar sitt afsked på alla dessa borgar och torn, den präktiga strömmen, den urgamla ringmuren, och ändtligen på den leende omgifningens fält och kullar! Dessa se så vänliga ut, och påminna icke dessmindre om Romare, Göther och Longobarder; men det slår ej felt, att de vilja ändå helst påminna om Romeo och Julia.

Jag har redan ett par gånger nämnt Amphitheatern — och nu äfven af mig några ord om denna architektoniska jättemassa! Så, som den i närvarande dag står framför åskådarens öga, så kan den i årtusenden ännu trotsa förgängelsen; åtminstone om ej den vårdande omsorg uteblifver, som nu gör Veronas innevånare och styrelse så mycken heder. En egentlig beskrifning fordrar du visst ej; och kunde jag erbjuda den,

hvartill skulle den tjena? Sådant bör man se med egna ögon; sjelfva de lärda beskrifningarne hos Maffei, Volkmann och flera dylika hedersmän, skänka ingen tydlig bild. Och näppeligen kan ändock något konstverk tänkas, som är lättare uppfattligt i en ästhetisk åskådning. En ofantlig oval af trappvis nedstigande säten, huggna ur en rödaktig marmor-art och genom det helas enkla, för ögat välgörande form så inrättade, att man från hvarje plats får en öfversigt icke blott af skådefältet (Arena) nedanföre, utan ock af alla öfriga platser, eller af alla de ringar, på hvilka omkring trettiotusende åskådare kunna församlade sätta sig: hvad är derom mycket mer att säga, än — att Romrarne (i fall man får nyttja Sergels något vilda konstord) förstodo sig på «det tusandjefla» i architekturen? — Det berättas, att man vid Pius den Sjettes och Joseph den Andres härvaro, dem till ära och gamman, uppfyllt alla denna ovals ringar med menniskor, och så borde man egentligen få betrakta den. Men då man ej är Påfve eller Kejsare, hvilket verkligen är skada, så nödgas man hålla till godo med bara stenhällarne. — En liten af bräder sammanslagen theater, stående nedanföre vid en brädd af arenan och liksom i en vrå sammankrupen, såg ömklig ut; jemförd med den byggnad, inom hvars djup han inneslöts liksom en Jonas i hvalfiskens buk, föranledde han mången sällsam jemförelse mellan Förr och Nu. Ett uppspikadt placat förkunnade, att man der skulle på aftonen få se roligheter af Arlechino; besattare var, att man tillika lofvades få se en känslofull Dram af Kotzebue. — Hvaröfver ler man, hvaröfver gråter man på den nuvarande tidens trånga, tilltäppta, med dock-lik brokighet sammanflickade decorations-theatrar? Öfver ingenting annat, än den förvandling, som menniskolifvet undergått från naturlif till kammarlif! — Likväl må man visserligen ej önska sig det tidehvarf tillbaka, då i denna sköna krater, liksom i en af titaner smakfullt arbetad offerskål, dagligen frusade blod af vilddjur, gladiatorer och martyrer, till förlustelse icke blott för pöbel, utan för menniskor som gjorde anspråk på den finaste

bildning. När skall engång, hos menniskomängden, det Starka och det Milda förenas i en och samma sinnesart?

Den mur, som utgjort denna byggnads yttre beklädning, har öfverst, genom en på högsta randen kringgående colonnad, förenat sig med det af idel säten och trappor bestående innanverket. Numera är af den utvändiga architekturen ingenting vidare qvar, än ett fragment i fyra bågar, hvars stil är den, som man kallar rustico; d. v. s. med grofva, ojemnt framskjutande ytor af ofantliga blockstycken. På den sida, som gränsar till det stora, hvimlande torget la Bra, äro de undre arkaderne och hvalfven upplåtna åt allahanda slags handtverkare, t. ex. smeder, snickare, vagnmakare, med flera, som här coloniserat sig och begagna de gamla hvalf-grottorna till verkstäder. De trifvas der så väl, att Trajanus sjelf, i fall hans ande någongång sväfvar der förbi, ej kan missunna dem deras muntra, stojande lefverne.

Bland de fyra stenbroarne öfver Adige, af hvilka hvar och en är sådan, att hon i en nordisk stad skulle anses för ojemförlig, intresserade mig isynnerhet tvenne: den ena, för den hågkomst hon väcker; den andra, för hennes i sanning djerfva skönhet. Den förra sammanhänger med Collina di S. Pietro, den bergshöjd, som bär öfverlefvorne af Theodoriks residens, nu kallade Castello S. Pietro; och är just den i sagorna om Didrik och hans kämpar menade bro, öfver hvilken de rida ut till äfventyr och åter hemåt upp till borgen. Antiqvarier och architekter försäkra, att tvenne af hennes hvalfbågar äro äldre än Theodoriks tid; de ha således varit vittnen till dess händelser. Den sednare deremot sammanhänger med det midt i staden belägna gamla palats (Castel Vecchio), der de fordna Verona-furstarne af Scaligeriska ätten haft sin boning; hon ser ut, liksom hoppade hon i tre dristiga språng öfver älfven. Åtminstone kan det tredje språnget, ett steg af 145 fots utsträckning, med skäl kallas tilltagset; och vår cicerone anmärkte med patriotisk stolthet, att sjelfva Rialto-bron i Venedig ej har en hvalfbåge, så vidt utspänd,

som denna. — Scaligerernes furstliga griftvårdar stå under fri himmel, men på en trång och egentligen alltförmycket sammanklämd begrafningsplats, framför den lilla åldriga kyrkan S. Maria Antica. Med särdeles nöje såg jag bland dem bilden af Dante's beskyddare, Can Grande I della Scala (död 1328), som gaf den af egna medborgare förföljde skalden fristad, och derföre blifvit af honom, i hans Divina Commedia, på ett förevigande vis betackad. I full rustning, med nedfäldt hjelmgaller, på en stor häst, sitter han öfverst på spetsen af sitt grafmonument, och tyckes, likasom någon tysk författare yttrat sig, rida i parad till himlen. Men så göra äfven de öfriga här begrafna regenterna af samma ätt: deras vårdar äro i allmänhet så inrättade, att fyra pelare bära en fyrkantig häll, på hvilken likkistan hvilar, med den dödes ofvanpå henne liggande afbild; öfver denna åter bära fyra pelare ett tak, som är smyckadt af spetsbågar och i midten af ett slags pyramid, ofvanpå hvilken den döde visar sig ännu en gång och i ofvanbeskrifven stått paraderar till häst rakt öfver sitt hvilorum. På alla grafvårdarne, de mindre som de större, befinner sig det underliga Scaligeriska vapnet: en af hundar (cani) buren stege (scala), der en örn står på öfversta fotsteget. Det historiska intrycket belönar den vandring man gör till dessa i marmor, verde antico o. m. d. arbetade monumenter; något synnerligt konstvärde äga de väl icke. Allt förekom mig tungt, hoppackadt, oproportioneradt; hvartill förmodligen också den inbyggda, sammanpressade platsen bidrog. Jag väntade få se någonting af den äkta gothiska stylen, der käck lätthet och sinnrik smidighet oinskränkt beherrska äfven de tyngsta massor, vidga bröstet till de friaste andedrag och lyfta sinnet åt det Oändliga. I stället mötte mig här ett slags longobardiskt barbari, om hvilket man dock tilläfventyrs får antaga, att det inom sig förvarade den ädlare stylen såsom embryo till annalkande utvecklingar.

Några af de större gatorna omgifvas på ömse sidor af betäckta gångar, till vandrares förmån. Om de (mer och mindre)

vackra palatsen Maffei, Pompei, Giusti, Canossa, Bevilacqua, med flera, som till en del pryda Veronas Corso, är nog sagdt, om jag säger att jag sett dem. Nästan allting i denna stad är bygdt af marmor, hvaraf kringliggande trakten har ymnigt förråd. Till ägaren af det sistnämnda palatset medförde jag recommendations-bref ifrån en förnäm Neapolitanare, hvars bekantskap jag gjort i Dresden: men han var utrest på landet; sannolikt hade jag annars fått betrakta en Nobili-familjs husliga lefnad. En förtjusande stund tillbragtes i Conte Giustis trägård; den är belägen på sidan af Collina di S. Pietro och sträcker sig uppåt i terrasser, liksom uppklättrande, till dess höjd. Man sade oss, att denna lustgård, med sina präktiga lagrar, sina höga cypresser, skall äga lifligt tycke af den vidtberömda på Isola Bella. Ett hus på sjelfva höjden skänker en förtrollande utsigt: den stora, genomströmmade staden, som just för denna synpunkt visar sig mest till sin fördel och långt vackrare än den egentligen är; på ena sidan det slättland, som i täckt odlade, blott af häckar och träd inhägnade fält breder sig bortåt Mantua och Vicenza; på andra sidan närbelägna höjder, likaledes odlade och starkt solbeglänsta; längre bort deras jättefäder i vinterskrud; och närmast i grannskapet de gamla borgmurar, som tala om Theodorik och Amalasventa, om Alboin och Rosamunda! — Ty ej långt härifrån ligger kyrkan S. Pietro in Castello, som sammanhängde med den fordna konunga-boningen, samt var de Östgöthiske och Longobardiske konungarnes slotts-kyrka, så ofta de här uppehöllo sig; der begrafdes Alboin, sedan han just i denna borg fallit för sin grymt förolämpade gemåls hämd. Så gränsar här i landet öfverallt det Närvarande till det Förflutna, det Alldagliga till det Utomordentliga, och det som tilldragit sig för århundraden, ja årtusenden sedan, förekommer liksom vore det skedt i fjol. Och då jag föreställde mig denna Rosamunda, högväxt, hjelteskön, dyster, valkyrie-lik, syntes mig, att jag lätt, bland de nyligen sedda Tyroler-qvinnorna, skulle

finna, utan mycken idealisering, den motsvarande drottningsbilden till min föreställning.

Enligt vår vägvisares försäkran, är det icke blott den Veronesiske architekten Sanmichele, som förevigat sig i de vackraste af denna stads byggnader, utan ock — den gamle Vitruvius, hvilken Veronesarne göra till sin landsman af det något underliga skäl, att ingen annan ort har tillegnat sig honom. Skrytande på allt upptänkligt vis öfver sin födelsestad, ville vår enögde Mentor allvarsamt inbilla oss, att gubben Vitruvius sjelf hade byggt åtminstone fjerdedelen af allt hvad vi beundrade; framförallt den förut omnämnda bron med de colossala hvalfbågarne. Men då vi med vår Maffei slogo honom ur fältet, inskränkte han slutligen sina påståenden till en midt i den närvarande staden befintlig triumf-båge, som verkligen kallas Arco di Vitruvio: men den är byggd af en Vitruvius Cerdo, som till en början var den sannskyldige Vitruvii träl; sedermera blef han dock lärjunge hos sin herre, som slutligen försatte honom i frihet. Kännare tycka sig märka, att hans smak förråder en viss trälaktig medelmåttighet. Smaklösare är likväl en till Kejsar Gallieni ära upprest triumfbåge, som nu heter Porta de' Borsari; men är minnesmärket skröpligt, så var ock hjelten derefter. Såsom portar har Theodorik låtit inbygga dem i sin ännu här och der synbara stadsmur.

Mera än allt detta fägnade mig anblicken af den Capelletti'ska slägtens urgamla, höga och nästan jerngråa hus; en stum, och ändock vältalig påminnelse om Romeos och Julias öden! Det var nemligen hennes fäderne-boning; här såg henne på balen den unge Montecchi (så låter på italienska Romeos slägtnamn); här tillbragte han i hennes armar den skönaste af alla nätter, så himmelskt besungen af den störste bland alla skalder; här lät hon gifva sig den sömndryck, som förde henne ned i grafven, att der begynna kärlekens eviga omfamning. — Ingen Capelletti finnes mer, slägten är längese'n utdöd, och dess minne vore förmodligen ej mindre djupt

förglömdt, än så mången annans, om den ej frambragt ett ungt fruntimmer, som blott derföre, att hon var en älskande flicka i den fulla betydelsen af detta begrepp, burits och skall bäras af Shakspeares toner från sekel till sekel, så länge jorden och dess historia fortfara.

En af det nyare Veronas namnkunnigaste och nyttigaste medborgare, Patriciern Scipione Maffei, såsom redan blifvit nämdt, författare till den välmenta, lärda och enfaldiga boken Verona Illustrata, samt till tragedien Merope, som är lika välmenande, lärd och enfaldig men på långt när icke lika gagnelig, har bekommit sin minnesvård vid Piazza de Signori, ett torg, som tyckes på alla sidor vara invigdt åt fornminnen. Blickar man åt den åldriga fursteborgen, åt det moderna rådspalatset, theaterhuset, den colonnad, som dels betäcker, dels innesluter den af Maffei här till ett Museum förenade samling af Veronesiska antiqviteter — öfverallt blir man föranledd till intressanta betraktelser. Vid dessa byggnader äro uppställda bildstoderna af stora Veronesiska män, Catullus, Cornelius Nepos, Plinius den äldre, Vitruvius, Fracastoro och slutligen hedersmannen Maffei utpyntad med en kostlig allongeperuk. Man kan ej hindra sig att småle vid denna anblick; men åtankan på allt det goda som denne man, såsom medborgare, menniskovän, litteratör och samlare gjort sin fädernestad försonar snart med peruken och gör att man med aktning skådar hans anletsdrag.

Och här, medan vi befinna oss i grannskapet af Theatern, må några ord om den i begynnelsen af mitt sändebref nämnda operan Clotilda finna sin plats: ty vi bevistade den just aftonen af denna dag, uttröttade af mycket gående och mycket seende samt oförmögne att med något annat fördrifva resten af dagen.

Musiken — förfärdigad af en Signor Generali — tycktes mig medelmåttig; det förstås, att den innehöll ett temligt antal af såkallade «briljanta» ställen. Men hör nu blott upp-

ränningen af texten, der dessutom den liflösaste diction höll oafbruten täfling med de plattaste verser!

En Grefve Emmerico är förlofvad med en ung, skön och mycket dygdig Grefvinna Clotilda, samt ämnar innan kort hålla bröllopp. Han är ock, som billigt, en ädel riddare, samt ofantligt kär i sin brud. Men under det Clotilda gör en resa för att på en öfverenskommen ort möta Emmerico, blir hon i en skog, mellan gamla ruiner, öfverfallen af utskickade från en man som heter Sivaldo, Emmericos gunstling och förnämste officer, naturligtvis en bof; och på hans befallning blir hon ej blott inspärrad i ett kyffe bland de gamla ruinerna, utan tillika afklädd sina granna grefliga kläder — gissa, till hvad ändamål? För att dermed bepryda Sivaldos syster, Isabella, en högmodig, ondskefull flicka, som enligt sin broders anstiftan går i Clotildas kläder den ankommande Emmerico till mötes, och blir honom af Sivaldo föreställd såsom den sannskyldiga Clotilda, hvilken den trogne gunstlingen beledsagat till sin herre. Hvad vill då Sivaldo? Jo, den lufven vill gifta sin syster med Herr Grefven. Denne, som på icke längre tid än två månader varit aflägsnad från sin fästmö, har dock så hunnit glömma hennes utseende, att han tager en alldeles olika qvinna för henne, blott — såsom det synes — för de lika klädernas skull. Emellertid blir Clotilda, i stället att på Sivaldos tillsägelse hemligen mördas, af hans mera blödige tjenare skonad, och ändtligen ur ruinerna räddad af en gammal värdshusvärd Jacopo, som, då hon är i en hvit underkjortel och af fruktan förtiger sitt stånd, tager henne med sig till uppasserska i sitt värdshus. Men han var tillika blifven kär i henne, alltifrån första ögonkastet, och för att ge luft åt sin glädje öfver en så rar acquisition, tillställer den förälskade gubben en fest, der Clotilda, i en täck bondflicke-drägt, sittande på en thron, mottager blomster från en procession af bygdens tärnor och svenner, som derefter dansa m. m. Härunder anländer Emmerico med den förvandlade Isabella, som han nu vill hemföra till sin borg; han är icke vid godt mod, emedan han af

åtskilliga miner och yttranden, som just ej vittna om det bästa hjerta, tycker sig märka att hans Clotilda icke är densamma som hon varit. I förbigående stannar han för att betrakta den landtliga festen, hvars oskyldiga fröjd, och isynnerhet den vackra, melancholiska flickan, på det högsta behaga och röra honom. Till stor harm för den falska Clotilda och hennes bror, hvilka snart nog igenkänna den till piga förklädda grefvinnan, kan Emmerico alls icke slita sig lös ifrån denna, utan sjunger med henne en mängd ömma duetter och arier, ehuru han under allt detta är så långt ifrån att varana hvem hon är, att han tvärtom, afsides, flera gånger suckar öfver det missöde, som fjettrat honom vid den nu så elakblifna Clotilda. Då Isabella slutligen är på vippen att draga honom med sig till altaret, utropar omsider den verkliga Clotilda (som alltigenom kännt honom, men ansett honom för trolös, ända tills hon märker att han nämner den främmande qvinnan med hennes namn och tror den vara sin fästmö): «Men, min Gud! jag är ju din Clotilda, jag är din brud!» — «Ack,» suckar Emmerico, «vore det så väl! gifve Himlen, att du talade sanning!» — «Min bäste vän,» säger Clotilda, «derom kan du ju lätt öfvertyga dig; du bär säkert hos dig mitt portrait, som jag skänkte dig för två månader sedan; se åt, om inte jag liknar portraitet!» — «Ja, det är sannt» . . . svarar den förbryllade älskaren; drager derpå upp ett portrait ur fickan, kikar först på det och sedan på henne — och störtar öfversalig i hennes armar. Att Isabella och Sivaldo derefter få hårda ord, att de falla på knä, och på den ädelmodiga Clotildas förbön con grandezza förlåtas — utgör slutet af denna ur Signor Rossis «celebra penna» flutna mästarbragd. Jag köpte mig ett exemplar, af aktning för uselhetens fullkomlighet . . .

Mellertid måste jag göra åskådarne och åhörarne, eller det såkallade Publicum, den rättvisan, att om operan var dålig, så var ock uppmärksamheten derefter, eller så godt som ingen. Denna anmärkning har jag föröfrigt haft tillfälle att göra vid hvartenda skådespel, som jag hittills i detta land bivistat. Bät-

tre eller sämre, kan ett theaterstycke här ej göra räkning på, att såsom ett helt någonsin ses och afhöras. Man lyssnar blott till en och annan gunstlings-tirad, som haft lyckan behaga; är den ett sångstycke, så gnolar hela folksamlingen med; alla menniskor, okända liksom kända, blicka fryntligt på hvarandra och nicka takten, man ropar dacapos' och ancora una volta! och sjunger melodien slutligen i massa, lika högt som actörerna och actricerna sjelfva; mellanåt pratar man högljudt med sina grannar, skrattar, lorgnerar, gör bekantskaper, mottager visiter, anställer små soupéer i logerna o. s. v. Detta utgör för en utländsk åskådare det egentliga skådespelet, i hvilket nationen sjelf agerar, och det gratis, under det att de lejda skådespelarne arbeta och anfäkta sig sjelfva på sitt brädgolf, declamera, sjunga, älska, rasa och mörda hvarandra, till största delen i fullkomligen ostörd privat-sammanvaro. Ju längre söderut man kommer, ju synbarare, lifligare och barockare blir detta för en utlänning undransvärda förhållande, hvartill jag i Verona såg blott en tillstymmelse, som dock redan var temligen lustig. Med detta manér att njuta Theaterns sånggudinnor sammanstämmer ganska conseqvent det ofta förefallande skick eller oskick, att man låter uppföra, på en och samma afton, fragmenter (strödda acter och scener) af allahanda slags theaterstycken, tragedier, komedier, operor, operetter, farcer, och låter dem antingen följa hvarandra såsom ett slags theatraliskt potpourri eller stoppar dem såsom Intermezzo's, Ballette m. m. in uti hvarandra. — Längre fram kommer jag att beskrifva ett skådespel i Florenz; då torde jag väl få tillfälle att om detta putslustiga, brokiga theaterväsende meddela dig utförligare underrättelser.

Mest likväl af allt hvad jag här såg, både af den åskådade theatern och den skådande, väckte de många utmärkt vackra fruntimren min uppmärksamhet. Och ändå var njutningen att se dem här icke att jemföra med den, att se dem ute, i den fria, klara italienska luften vandra eller sväfva omkring med sina fladdrande slöjor. De italienska fruntimren tyckas

ännu, åtminstone i vissa städer, mycket älska denna orientaliska ansigtsbetäckning, som de tillika förstå att använda till den vackraste ansigts- och hufvudprydnad. Äfven i Rom förekommo slöjor ganska allmänt; Romarinnorna nyttja oftare svarta; i Verona åter voro de mestadels hvita. På det stora, lifliga torget Bra, i Amphitheaterns grannskap, har man de mångfaldigaste tillfällen att njuta detta skådespel; hvilket på mig yttrade en så tjusande verkan, att jag nästan kan säga, ehuru jag borde skämmas att tillstå det, att dessa fruntimmersslöjor voro det, som (näst fruntimren sjelfva) lifligast intresserade mig af allt hvad jag såg i Verona. Min Gud! hvad detta sätt att costymera hufvud och anleten är magiskt! och hvad en blick, som ur ett italienskt qvinnoöga ljungar fram genom denna glesa silfversky, eller då en flägt, en nickning, en bugning eller vändning af hufvudet för den tillsides, är tändande! — Vid sådana blickar erinras man, att en vacker qvinna dock är Naturens mästerstycke. Ja, hvilket annat föremål förtjenar mera uppmärksamhet? Hvad är all annan poesi i konstens idealer, emot denna, hvilken såsom omedelbar representant af Poesiens moder, Naturen, i verkligheten beständigt fortlefver? — Också sprang jag i Verona, vid anblicken af nästan hvarje fruntimmer jag såg, högt ifrån jorden; till stor förnöjelse för Hjort, som alltsomoftast roar sig med att satirisera mig, och som påstod, att jag mötte idel troll och pulverhäxor, dem jag med min närsynthet skapade till gratier, blott för de så grannt fladdrande slöjornas skull. Också är det sannt, att en sådan slöja så mycket underhjelper utseendet, att man behöfver ha blott en dräglig växt och eldiga ögon, för att i denna florskrud vara ett moln, som till punkt och pricka liknar en Juno. Skulle jag verkligen i Verona hafva blott idealiter sett så många undersköna donne och donzelle? Nej, jag vill dö på, att jag såg dem realiter; säger icke till och med den grundlärde Volkmann, att Veronesiska fruntimren anses för de skönaste i hela Venetianska området, ja! af många kännare för det vackraste qvinnoslag i hela Italien? Och angifver han icke dertill det ganska förnuf-

tiga skäl, att den friska bergluft, som denna stads innevånare beständigt inandas, nödvändigt måste gifva dem frisk helsa och frisk ansigtsfärg? Äfven mankönet har ett fördelaktigt utseende, och folket är i allmänhet lika vackert som gladlynt och vänligt. Sjelfva vår något bedagade vägledare, som under det han kringförde oss i amphitheatern berättade oss en romantisk kärlekshistoria mellan en af Hesperiens döttrar och en Svensk officer, hos hvilken han varit betjent, medgaf att de pazzie stravagantissime, som kärleken föranleder, dock äro att ursäkta både inför Gud och menniskor, så snart man råkat förälska sig i en rigtig viso da parlar all' anima.

D. 1 April.

Älskade Broder! Il bel Aprile har begynt, och redan i går började Roms klimat påminna sig om sina skyldigheter mot en från norden ankommande främling. Jag solade mig då på Trinità de' Monti, besökte sedan de Äginetiska Bilderna och slöt med att hos vår Byström inhämta så väl de yppersta andliga som lekamliga förfriskningar; jag återsåg nemligen hans undersköna Juno med den diande Hercules och tömde åtskilliga flaskor Montefiasconevin, det herrligaste vinslag jag ännu i min lefnad smakat. Det är det verldsbekanta «Est, est, est,» hvaraf drinkaren Fugger tog döden; och i sanning jag undrar ej derpå. Vännen Byström, hvars Vermländska enkelhet, dugtighet och gästfrihet oförfalskad fortfar, ber hjertligt helsa dig; likaså den unge, snillrike artisten Hjalmar Mörner. I dag har jag varit i Marcelli Theater och hos Colonna Trajana; det är svårt nog under detta Olympiska luftstreck att kunna någon stund af dagen hålla sig inne och arbeta.

Det är nu tid, att jag låter mina vänner med mig aftåga till Mantua. Men håll! Ännu har jag, som jag ser, en och annan Verona-märklighet outskrifven: jag har icke nämnt ett ord om hvad vi beságo på andra dagen af vår dervaro, och detta förtjenar dock äfven sin hågkomst. — Framför allt vill

jag deribland nämna Albarellis dråpliga samling af äldre italienska mästares skilderier — jag såg här taflor af Bellini, af Perugino, af Mantegna, af Leonardo da Vinci, förutan af några yngre mästare, såsom Giorgione och Tizian. Der var äfven det berömda portraitet af Frans den Förste, hvaruti Leonardo da Vinci med en så underbart grundlig uppfattning af den djupaste natursanning tvungit sjelfva det osköna att gifva ett uttryck af oförgänglig skönhet: Den afmålade monarken var nemligen alls icke vacker, hade icke ens någonting riktigt ädelt i sin physionomi, och om man ej visste genom historien huru ytligt och maskstunget det chevalerie var, med hvilket han så mycket coquetterade, så skulle man inse det blott genom ett noggrannt betraktande af hans ansigte. Då var dock hans medtäflare, Carl den Femte, oaktadt jag visst icke tillhör hans ensidiga beundrare, en individualitet af helt annan, af vida högre art; antingen man ser hans portrait måladt af Amberger eller af Tizian, så väcker det omotståndligen hos hvarje opartisk åskådare denna känsla. — Det var i Albarellis galleri som det gamla italienska måleriet första gången trädde framför mig i all sin storhet, och der jag icke blott fragment-vis, liksom i Dresden, Nürnberg och München, utan med full evidens erhöll det praktiska beviset på hvad min theori längesedan börjat förmoda, nemligen grundfrändskapen och det omedelbara syskontycket mellan det äldre Italienska måleriet och det äldre Tyska. Begges gemensamma moder, af hvars ärevördiga hand man finner numera högst få äkta bildningar, är den gamla (hittills föga kända) Byzantinska skolan, om hvilken jag vågar påstå, att hon är — det antikt-Grekiska måleriets af Christendomen uppfostrade dotter. Ja, jag hyser verkligen den öfvertygelsen, att man af pålitliga Byzantinska målningar kan, i någon mån, åtminstone gissa sig till en föreställning om stylen af de gamle Grekers målarekonst. Du påminner dig kanhända härvid, hvad jag i mitt bref om Nürnberg skref om de två eller tre afgjordt Byzantinska taflorna i bok- och konsthandla-

ren Campes utvalda samling af forntyska, fornitalienska och nederländska målningar; särdeles den på en af nämnde taflor befintliga Madonnan, i hvars hela gestalt ännu det grekiska slaget af idealformer och contourer omisskänneligt qvardröjer. Jag är högst nyfiken att se, hvad jag i detta ämne kommer att lära af de taflor, som man upptäckt i Herculanum och Pompeji: de sägas tillhöra en redan förskämd antik; i alla fall föregå de till tiden, såsom bekant är, den genom Christendomen förorsakade metamorphosen. Gerna medger jag att ändock en för begreppet ofyllig saltus eller hiatus återstår mellan det Grekiskt-Hedniska måleriet, hvars charakter var statuarisk, eller rättare röjde en öfvervägande basreliefsnatur, hvilket man, om äfven den antika målning, som kallas det Aldobrandinska Brölloppet, ej funnes just här i Rom att betrakta, likafullt skulle kunna deducera såsom en nödvändighet ur den Grekiska konst-organismens allmänna skaplynne, och det Christna måleriet, som i sitt väsende, om det ock ärfde från det förra några af formens konstmedel, dock följde en alldeles motsatt princip, method och syftning. Kanske är och förblifver denna lacun ofyllbar; ty, kan man invända, hvarföre bibehöll icke den Byzantinska skolan, med sina afkomlingar, den gamla urmodrens correcta technik, om ock andan nödvändigt måste varda en helt annan? Hvaremot likväl kan svaras: först och främst, att urmodren sjelf redan vid dottrens födelse var ingenting mindre än ideal-regelbunden och correct; för det andra, att Byzantinska måleriet, hvars region innehåller så mycket ännu ouppdagadt, sannolikt mottagit vissa rent orientaliska inflytelser och beståndsdelar, från Persien, Egypten, ja tilläfventyrs Indien — inflytelser, hvilkas efterspanande möjligtvis engång torde sprida ett nytt ljus öfver både det äldsta christna måleriets och den äldsta christendomens (ännu så dunkla) historia.

Men nog härom, tills vidare. Jag vill blott, särdeles i afseende på Bellini och Perugino, tillägga Ehrensvärds utrop i anledning af Petronii-kyrkan i Bologna: «Gamla taflor,

alltid en vällust att se, ehvar och af eho!» — En liten herrlig Madonna af Raphael, målad i hans första manér, var oss icke blott derföre märkvärdig, att han i detta manér ännu troget följde sin store lärare Perugino; hon fägnade oss jemväl i den hänsigt, att hvar och en, som har ögon att se, måste, då han ställer sig framför denna tafla, begripa det egentliga förhållande, i hvilket Raphael står till de äldre Italienska mästarne. Man har sagt, att han i sin ojemförliga fullkomlighet genom ett språng (och ett deraf uppkommet oöfverstigligt svalg), särskiljer sig från dessa: men ingenting i verlden är osannare, så snart man ej med det omtalade språnget vill beteckna det fullständigare mått af enhet mellan väsende och form, hvarmed i all organisk evolution hvarje högre utvecklingsgrad (eller utvecklings-potens) lyfter sig öfver den föregående. Men hvarigenom är hvarje högre lifsgrad en högre, om icke just derigenom, att den icke tillintetgör den förras, den lägres, verklighet och värde, utan tvärtom vänligt bekräftar den? En åtgärd, som på det sättet utöfvas, att den högre graden alltid inom sig sjelf uppfattar den lägres kraft och utvidgar den medelst tillägget af sin egen, hvilken i och med detsamma också förhåller sig till de förutgångnas liksom en tacksam blomma till roten, stängeln, bladen och knoppen. Alldeles så består ock Raphaels egentliga storhet just deruti, att hans verk framställa den fullt utspruckna rosen af det gamla måleriets blott småningom öppnade, stränga, fromma och blygsamma blomsterknopp. Naturligtvis bör man i detta hänseende synnerligast beskåda hans bästa verk, hvilka tilläfventyrs ej äro de, som han under sin sista lefnadsperiod förfärdigade. Det vill synas mig, som hade han i dessa redan inrymt något för mycket spelrum åt det alltför jordiskt glödande element, som sedermera så ensidigt, ehuru oförnekligen skönt och framför allt förföriskt, utbildade sig hos Giulio Romano och hans lärjungar till uteslutande herravälde. Sjelfva «Transfigurationen», hvilken jag icke dessmindre aldrig tröttnar att i Vatican-palatset gång efter gång betrakta, andas i all sin

glans ej den ädla, den till alla delar himmelska oskuldsverld, som t. ex. Madonna Sistina i Dresden eller Cecilia i Bologna, i hvilka åskådaren ser närvarande himmelrikets rena andeverld och känner sig dit upplyftas på englars armar.

Men om ock Raphaels eget sednaste manér, i hvilket han redan synes haft en yppig sinne-naturs triumfer och dessas gena popular-effect i sigte, bildar en tydlig öfvergång till Giulio Romanos sangviniska prakt och Correggios älskvärda vekhet, så kan det likväl med större skäl sägas, att ett språng — och detta ändå ganska stort — skiljer honom från det sednare målarslägtet: ty all ascension kan endast ske småningom, då deremot all descension nödvändigt begynner med ett fall. Bland detta sednare slägte är dock tvifvelsutan Guido Reni den själfullaste; änskönt jag tycker att Schelling i sitt bekanta mästerliga tal öfver «Bildande konstens förhållande till naturen» uppsatt honom på en alldeles för hög hedersplats.

Det är ett eget, men sinnrikt infall af detta galleris ägare, att han i ett särskildt rum, som inga flera skilderier innehåller, låtit hänga öfver hvarandra en målning af Guido och tvenne af Perugino — för att på det enklaste och åskådligaste sätt visa motsatsen mellan det Gamla och det Nya. Motsatsen förfelar ej att åstadkomma en frappant verkan. Jag gissar att i många resandes tycke Guido skall synas vinna på jemförelsen; men Hjort och jag, om vi ock måhända deruti hade orätt, hörde ej till dessa. — Tanken att begagna Guido och Perugino såsom det äldre och nyare Italienska måleriets hvarann motsatta polaritetspunkter, syntes oss ganska sann och lofvärd.

Sedan vi sålunda på morgonen af den 2 Mars njutit ett af de icke på många men på goda taflor rikaste gallerier, företogo vi oss att genomspana en mängd af kyrkor, bland hvilka ingen förekom, som ej hade någonting lärorikt att framvisa, vare sig i afseende på byggnadsart, ålderdomslemningar, målningar eller bildhuggeri-arbeten. Jag vill ej trötta dig med ett registerlikt uppräknande; blott anmärka, att S. Zenos Basilica

väl förtjente en utförlig beskrifning, hvilken jag ändock ej är i stånd att lemna. Denna kyrka, som några påstå vara byggd af Longobarderna, andre af Pipin, men om hvilken man åtminstone med visshet vet, att hon var byggd redan i förra hälften af nionde århundradet, är icke den äldsta bland Veronas kyrkor, men den rikaste på religiösa fornlemningar och bildverk, innan och utan, i bronz, marmor, porphyr och färgor. Redan på sjelfva bronz-dörrarne ser man händelser ur gamla och nya Testamentet föreställda, men i en ganska barbarisk styl; märkligt var oss, att vid afbildningen af Korsfästelsen se solen och månen, hvilka förmörkades, uppträda personligen och på hedniskt sätt, i manlig och qvinlig skepnad. Bland dessa bilder förekommo ock åtskilliga mirakler af den helige biskopen Zeno, som isynnerhet ägde gåfvan att utdrifva djeflar. Vid sjelfva ingången blir man varse, huru han från detta onda curerade kejsar Gallieni dotter; och i ett slags dunkelt och trångt kapell förvaras ett ansenligt porphyr-bäcken, kalladt la coppa di S. Zenone, hvilket han tvungit en annan utdrifven arm djefvul att hämta från andra sidan Medelhafvet och ställa på platsen utanför gudshuset. Der har detta kärl fordom tjenat till det bruk, att alla, som gingo in till gudstjenst, der förut tvättade ansigte och händer, eller rentvagde sig på österländskt vis — hvaraf vigvattnet ännu är hos Katholikerna en qvarlemning. (Du vet, att de icke blott vid åtskilliga tillfällen i allmänhet låta sig dermed bestänkas, utan att de äfven aldrig gå in i ett tempel, der de icke förut i något vid ingången befintligt vattenkäril åtminstone doppat ett finger o. s. v.) Den helige Zenos eget stoft hvilar i en underjordisk kyrka, ännu långt äldre än den öfverjordiska; med sådana kryptor äro här i landet nästan alla christna tempel försedda. Bland de högt uppe på väggarne befintliga och genom små, nära till taket anbragta fönster svagt upplysta urgamla frescomålningarne, utmärker sig en högst ärevördig Biskop, väl tecknad och väl colorerad; man tror honom vara den helige Zenos bild. Ingången till denna dunkla basilika, hvars höga hvalf tvenne ra-

der pelare af mörkröd Verona-marmor uppbära, var mig dock märkvärdigare än allt hvad jag såg innanför: den infattades nemligen af en betäckt portal, med tvenne framstående pelare, som hvilade på gripar. — Denna samma omständighet förekommer ock vid den annars ej i något afseende synnerligen utmärkta Domkyrkan, som är byggd och invigd åt den Heliga Jungfrun, på en plats, der fordom ett Minerva-tempel stått. Tvenne på gripar fotade spiralpelare framträda äfven här och omfatta hufvud-ingången; och dylika med vingar försedda lejon spela mångenstäds ett sådant slags fundamentalrol i Medeltidens kyrko-byggnader. Stundom hålla de lam, eller andra svaga djur, i sina klor, eller mellan tänderna; skall detta, såsom det försäkras, antyda den öfver sina fiender triumferande Christna Församlingens makt? I alla fall tyckas dessa gripar motsvara och ersätta de sphinxer, som stodo framför Hedendomens tempel. Den för begge dessa fabel-djur gemensamma mystiska dubbel-naturen skulle kunna föranleda intressanta betraktelser öfver deras symboliska användning — betraktelser, dem jag likväl ej nu har tid att anställa, eller åtminstone ej att fullfölja. — Denna domkyrka, som i sin närvarande gestalt blifvit invigd år 1187, har öfverlefvor qvar af den äldre, hvilken säges varit påbörjad före Carl den Stores tid, men fulländad genom hans nitiska befrämjande. En tradition förtäljer, att trenne drottningar, nemligen hans mor, hans gemål och konung Desiderii enka, i gemensamt förbund bedrifvit byggnadens fullbordan. Hvad som är visst, är att två af hans vidtfrejdade paladiner, Roland och Olivier, stå på hvar sin sida om största kyrkodörren; uthuggna i sten, med nästan jättelik storlek, bevaka de ingången; begges anleten äro temligen unga, med långt lockigt hår, skägg under hakan och knäfvelborrar på öfverläppen; med vänstra handen hålla båda två framsträckt en stor, nedåt spetsad sköld; med den högra håller Roland sitt väldiga svärd, som har flera uddar omkring spetsen, och inskriften Durindarda; Olivier åter, hvilken icke är, som sin vapenbroder, klädd i full rustning, har i den

handen ett slags gissel, en staf eller klubba med en kedja, vid hvars ända ett taggigt klot är fästadt. Emellan Rolands fötter sitter ett litet fyrfotadt odjur med ett drakhufvud; inskriften på hans svärd bevittnar hvem han är: den andre kämpens vapen har ingen sådan, men traditionen, alltifrån de äldsta tiderna, säger att han är Rolands vän Olivier. — Så blir man i dessa syd-europeiska länder, nästan vid hvart steg, ömsom tillbakaflyttad i den äldsta Romarverldens, ömsom i den äldsta Romantikens tidehvarf!

Då jag här nu kommit att tala om hjeltar, torde det ej vara ur viset, och skall visst göra mina svenska vänner nöje, att nämna, huru många loford jag hört i Verona om vår nuvarande konung [Carl Johan]. Man berättade, att han en tid, såsom befälhafvande General, vistats i denna stad, och att ej blott den stränga tukt, i hvilken han höll sina soldater, utan i allmänhet hans ridderliga och älskvärda egenskaper tillvunnit honom hos Italienarne det minne, att han är den ende fransyske fältherre, hvilken de icke hatat. Utom honom, undantog man ock den olycklige konung Joachim, som säges efterlemnat i Italien många tillgifna, och vara i sitt fordna rike af allt upplyst folk mycket saknad. De öfriga fransyska härförarne, som i detta land under Napoleon fört befäl, skildrade man alla såsom rofgiriga, grymma, likgiltiga för menniskor och menniskors lidanden.

Ifrån de mer och mindre skumma kyrkornas gömmor företogo vi oss nu, i det blidaste solsken och den angenämaste sinnesstämning, en lång vandring, efter mycken föregången ordvexling med vår cicerone, som ville rentaf derifrån afråda oss; han bedyrade helt naift att denna ändlösa promenad till en gammal stenhäll vore «una grandissima sciocchezza.» Vi gingo nemligen, genom en mängd aflägsna gator och gränder, till ett utanför staden liggande upphäfdt och ruineradt kloster, Monasterio di S. Francesco, på hvars fordna, nu till en trägård förvandlade kyrkogård — Romeo och Julia ligga begrafna. Hvilket älskande eller längtande, eller sak-

nande hjerta klappar ej åtminstone tre eller fyra starkare slag, så ofta dessa namn uttalas! ! ! — Man har velat bevara hvad som ännu är öfrigt af den stenkista, som fordom gömt Julias ben, och detta öfriga består i en temligen groft tillhuggen och af Engelsmännen (som göra vallfarter dit hoptals, köpa spillror af sarkophagen och deraf låta göra sig caméer att bära på fingren) mycket skadad kista af sandsten, utan lock, inuti tom och stående fritt under bar himmel mellan ett par fruktträd. En gammal gumma, en af de få innevånarne i den ödsliga klosterbyggnaden och af ett utseende och en språksamhet, som lifligt erinrade om Shakspeares beskrifning på Julias amma, öppnade på vår hyrlakejs rop det tunga låset på en hög port, som rasslande slöt sig bakom oss, då vi genom en mörk, hvälfd gång inträdde i denna olyckans och kärlekens sista fristad. Stannande vid Julias likkista, började hon sedan, fullkomligt i de gamla italienska novellernas ton, förtälja oss det älskande parets öde ungefärligen så som Shakspeare framställt saken (han följde, som bekant är, den Veronesiska folktraditionen) och försäkrade oss, att detta vore tillika just samma kista, i hvilken Julia låg i ättgrift-hvalfvet, då Romeo trodde henne vara död.

Mantua. Modena. Bologna. Florenz. Siena.

[3 Mars—10 Mars.]

Klockan half 8 om morgonen, den 3 Mars, reste vi från Verona, som alltid kommer att bibehålla en angenäm plats i min åminnelse. Väderleken fortfor att gynna oss. Landtfolket mellan Verona och Mantua sägs nyttja plogar, som voro fullkomligt Romerska. Landet öfverallt uppbrukadt och putsadt som en trädgård. Mellan sängar af mais o. s. v. syntes i afmätta rader oliver, castanier, mullbärsträd, popplar m. m. *).

*) Detta trädgårds-lika, oaktadt sin regelbundenhet, ger ögat en vederqvickande omvexling af hvilopunkter, och borttager det enformiga, platta, som annars stora uppodlade slätter alltid hafva.

Öfverallt inga andra gärdesgårdar, än lefvande häckar (hvilka dock först närmare till Modena prunkade i ny frisk grönska), planterade af hvarjehanda slags buskar och uti dessa på vissa afstånd symmetriskt fördelade högre trän, samt bredvid små kanaler af rinnande, klart, i solskenet glänsande vatten. Ästhetiska gärdesgårdar! poetiska diken! Hela bygden omkring Mantua erinrar ovilkorligt om Virgilii Georgica, och det hände mig här med Virgilius, hvad i Rom sedan händt mig med Horatius, att de Romerska skalderna, hvilka vi uppe i Norden icke utan stor anledning anse såsom stela, slafviska efterhärmare af Grekerna, här på sin egen jord bekomma en vida friskare, naivare och nationligare färg. Sannolikt till en stor del derföre, att den italienska och den grekiska naturen physiskt äro af enahanda beskaffenhet. På alla sidor i trakten höjde sig hvita, vänliga landthus, med sina platta tak (i alla bättrè Villa's försedda med gallerverk och balconer) och sin ännu om Antikens smak påminnande architektonik (knappt någon bondkoja fanns, som icke hade sin, om ock groft och fult tillhuggna, vestibul eller portik!) ur total-öfversigten af denna campagna ridente. Vid middagstiden anlände vi till Mantua, omgifven af sjön Mincio samt tvenne andra vatten och en kärraktig dal, så att hela nejden kan med lätthet göras flytande; fästningen är konstigt och kostbart anlagd, och vårdas med skäl sorgfälligt af Österrikarne. Den fransyske generalen Miollis, som äfven en tid här i Rom varit Guvernör och gjort mycket till stadens så väl nytta som försköning, har på en sida af Mantua anlagt, för ungefär åtta eller tio år sedan, ett ståtligt, i colossal dimension tilltaget torg, eller rättare öppen plats, som kallas, till Virgilii ära, Piazza Virgiliana, och har hans byst på en hög piedestal i fonden. Detta stora fält är omgifvet af sirligt och smakfullt anordnade trädplanteringar, och det hela bildar en oändligt behaglig spatserplats*). Utom sta-

*) Här i Rom har Miollis låtit anlägga en präktig Promenad på Monte Pincio; der ser man nu, i vackert väder, hela Roms sköna verld.

dens Museum, hvilket innehåller en mängd antiker, inscriptioner o. s. v. (men vida underlägset Museo Maffei i Verona *), anlagdt af den lärde poeten Maffei, och ännu mera underlägset de Museer man träffar i Rom), förtjena Mantuas kyrkor att ses. Domkyrkan är ny, men vacker, värdig och enkel. I en kyrka ser man den store målaren Mantegna's graf; inom ett kapell på sidan, hans namn helt simpelt i en simpel sten uthugget. Här förvaras ock, i choret, under ett kostligt repositorium, en helig reliquia, som erinrar om S. Januarii blod i Napoli; denna reliquia är nemligen äfven ett blod, som vid vissa tillfällen blir flytande; det är, om jag mins rätt, droppar af det blod, som flöt ur Christi sida, när krigsknekten stack honom med spjutet. Rätt sinnrikt är poeten Giovan Battista's grafmonument, med en hvilande svan, allt af svart och hvit marmor. I Mantua ser man ock det stora, med en skön trädgård försedda hus, som Mantegna bebott; han bekom det till skänks af en hertig Gonzaga. Men det täckaste och trefligaste, fastän lilla, blott af tvenne våningar bestående hus, som jag ännu i mitt lif sett, är Giulio Romano's, som ock tillbragte sin lefnad i Mantua; det är af honom sjelf utanpå dekoreradt och fantastiskt bemåladt på det aldrasötaste sätt. De menniskor, som nu bebo detta hus, tycktes också ha behållit en flägt af denna milda målarsjäls friska naturkärlek; alla fönstren i denna konstens fordna boning voro öppna och smyckade med den italienska vårens förstlingsblommor. Straxt utanför en port af staden ligger likväl Mantuas största artistiska märkvärdighet, det hertigliga, i anledning af sin form såkallade Palazzo di T; det var de Gonzagiska furstarnes fordna älsklings-Villa; inuti har det en sträcka af rum al fresco målade af Giulio Romano, samt är för öfrigt totaliter bygdt och smyckadt efter hans idéer.

«Kennst du das Haus? Auf Säulen ruht sein Dach,
Es glänzt der Saal, es schimmert das Gemach» etc.

---

*) Få saker i verlden ha så fägnat mig, som då jag första gången läste original-romerska inskrifter, och det i Italien! ! !

Isynnerhet frapperade oss en kamp mellan Giganterne och Zeus, framför hvilken gubben Hörberg skulle ha slagit händerna tillsammans öfver sitt hufvud. Ack, om han fått se Italien! — Andes, Virgilii födelseort, heter nu Pietolo, och ligger 3 italienska mil (ungefär en half svensk) från Mantua. Slätt, med små kullar; landskapet mildt och vänligt; föröfrigt ingenting qvar efter Virgilius att se. — Den 4 Mars, kl. 7 om morgonen, lemnade vi Mantua; vädret var nu, för första gången sedan min ankomst till Italien, mulet och regnigt. Vi passerade Po på färja, ungefär kl. half 9. Det är i sanning en imposant, en majestätlig flod. Jag tänkte under öfverfarten på Romrarne, huru de, som sedan blefvo hela den då kända verldens herrar, måtte ha svällt af stolthet, då de första gången vågat sig öfver denna stora älf och lyckligt öfverfört sina vapen på den sidan, från hvilken jag stigit ombord.

På andra stranden afbidade oss, eller egentligen vår färja, hertigen af Modena*), stående helt Ossianiskt på en hög kulle med en lång officerskappa fladdrande i vinden; han är en af de för några år sedan likt får utan herde kringirrande och nu åter på grön qvist komna legitima furstarne; nu reste han med en suite af några vagnar för att besöka sin mor, som bor åt La Brenta till. Landsbygden ägde nu ett mindre italienskt utseende, än föregående dagen, och var till och med här och der ful i Skånsk stil. Blef dock bättre igen, när vi kommo in i hertigdömet Modena; denne hertig har sannerligen ett rätt täckt och trefligt litet rike. Kort efter middagstiden anlände vi till den icke stora, men skönt byggda och med de vackraste pelargångar beprydda residensstaden Modena, det fordna Mutina, efter att ha åkt öfver den lilla floden Secchia. Alldenstund vi ville nödvändigt ännu samma afton inträffa i Bologna, gjorde vi blott från Posthuset, under det hästarne

*) Den förre Hertigen af Modena ägde ett af de yppersta Målnings-Gallerier i Europa; detta sålde han till konung August III, och nu fins det i Dresden; derpå skaffade han sig ett nytt på det vis, att han röfvade alla de bästa ur sitt lands kyrkor!

ombyttes, all' improviso en promenad för att se det genom Tassonis komiska hjeltedikt bekanta gamla vattenämbaret, hvarom fordom ett krig utbrast mellan innevånarne i Modena och Bologna; det förvaras i ett litet rum i ett torn af den göthiska Domkyrko-byggnaden. En på stället ur den nyfiket gapande folkhopen uppgripen barhufvad luskusk förde oss till ett Cafféhus i trakten af kyrkan, under det han gick att på Stadshuset afhemta nycklarne. Sedan vi tömt några koppar chocolad och flygtigt besett den lilla mörka domkyrkan, fördes vi uppför några trappor i tornet in i det ännu mörkare rum, der la Secchia rapita, hängande vid en tjock och lång i hvalfvet fästad kedja, visades oss vid facklor, som buros af tvenne i full hertiglig uniform utsmyckade stadstjenare; så mycken heder vederfars än i dag detta gamla ämbar, som för öfrigt är temligen högt, men smalt i sitt omfång, jerngrått af ålder, och dessutom starkt med jern beslaget. — Hertigdömet är fruktbart och folkrikt. En mängd täcka landthus och trädgårdar sågos. Landsvägen var betydligt sämre, än i Lombardiet; i Kyrkostaten är den ock ej synnerlig (likväl med undantag); men i alla fall förträfflig öfverallt i jemförelse med de Nordtyska. Passerades på en skön bro floden Panaro; kort derefter gränsen af Kyrkostaten. Påfliga vapnet helgar nu åter här alla portar och offentliga hus. Här plomberades våra koffertar. En soldat af påfliga besättningen var mycket stolt och glad, att i sina kamraters närvaro få med oss tala tyska; han hade någon tid varit fången i Ungern; en ung, vacker karl, som var född i Rom (när en Italienare säger: Sono Romano, så tycker han sig växa ett par alnar öfver sina andra landsmän), men som försäkrade mig, att han i Tyskland träffat långt ärligare och oegennyttigare menniskor, än i sitt eget fädernesland. — Så snart man kommit in i Kyrkostaten, tilltager tiggeriet på ett förvånande sätt. Signor! buoni Signori! una piccola moneta! per amor di Dio! skallar från alla sidor. — I begynnelsen tränger en, särdeles i små barns mun, in till djupet af själen detta sista utrop; den italienska rösten är i

sig sjelf så skär och vek, och nu bedjande på köpet! Men man måste dock snart vänja sig vid obeveklighet, åtminstone så ofta man är omgifven af många tiggare på engång; se de, att man ger åt någon, så förfölja en de öfriga som en myggsvärm.

Sedan B* i qvällskymningen haft det äfventyret att under åkningen tappa en pistol ur bröstfickan, och efter en half mils fotvandring tillbaka upptäcka honom i mörkret, liggande på en bro och blänkande mot månskenet; inryckte vi ändtligen sent på aftonen, med fyra hästar och tvenne friskt blåsande postiljoner, i det stora präktiga Bologna. Den 5 tidigt om morgonen, vid en klar sol och en blå himmel, började vi våra vandringar kring märkvärdigheterna i denna från den äldsta medeltiden så högt berömda och ännu högst interessanta stad. Vi hade äfven funnit ett ypperligt värdshus; och allting var oss väl i lag, utom vår Servo di Piazza Sgr. Francesco, en fryntlig man med hvilken vi sedan blefvo de bästa vänner, men af hvars mun vi den första förmiddagen igenom knappt förstodo hvart femte ord, emedan den Bolognesiska dialekten är alldeles förtvifladt svår att få reda på. Hittills hade vi ej haft minsta möda att förstå Italienarne, äfven det ringaste folket; de må sins emellan sladdra hur som helst, så betjena de sig dock af ett renare språk, så ofta de samtala med gli Forestieri, och då kan man ej önska sig ett klarare och bestämdare uttal; det är kanske det enda folk i Europa, hvarom man kan säga, att det talar sitt språk så som det skrifs. Detta slags förtjenst inbilla sig annars, tror jag, alla nationer; Svenskarne äfven: men vi äro dock i sanning ganska långt derifrån, och nu dertill vårt landtfolk, eller i allmänhet våra såkallade ringare classer! Dessutom har en främling oändligt lätt att göra sin mening tydlig för dessa lifliga, penetranta Söderlänningar; de förstå en på ögonblicket, nästan utan alla ord; de skönja på ens ögon, läppar, åtbörder, hvad man tänker eller vill, och stundom har det händt mig att se mitt åliggande uppfylldt, innan jag sjelf hunnit utsäga det. Här i

Rom talas Italienskan jemväl af den sämsta pöbel med den renaste classicitet. (Det oaktadt, är jag dock just i sjelfva Rom i fara att alldeles glömma bort min smula parlar Italiano; jag talade mycket bättre under resan i Norra Italien, då jag nyss kom från Tyskland: detta låter besynnerligt, men har deruti sin grund, att man här icke mycket behöfver umgås och språka med Italienarne sjelfva; jag t. ex. lefver dagligen bland Tyskar, Danskar och Svenskar, nästan som vore jag uppe i höga Norden. Byström, hos hvilken jag i dag spisat en dråplig middag, har rådt mig att skaffa mig en Romersk älskarinna, emedan han påstår, sannolikt af egen erfarenhet, att man af en sådan språkmästare lärer sig samtalsspråket både hastigast och grundligast.)

Det första, som vid en spatsering genom Bolognas gator angenämt, ja förtjusande faller i ögonen, äro de höga, rymliga, i den ädlaste stil byggda, oändliga pelargångar, i hvilka alla dessa gator äro innefattade. Ingen annan stad i Italien har detta öfverflöd på Arcader; kanske vållar Appenninernas närhet en större climatisk ombytlighet, som gjort ett sådant byggnadssätt nödvändigt. En enda dylik i Stockholm — huru skulle den icke basunas ut såsom ett af verldens underverk! — Ja, Bror! I vissa hänseenden kommer onekligen mitt fädernesland att synas mig fattigt, när jag engång åserser det; men — Sverige är och blir dock alltid Sverige, och Gud bevars från att bortbyta det mot hela det yppiga och granna Konst-, Lager- och Lus-landet.

Kyrkorna i Bologna äro mindre betydande, utom den stora göthiska S. Petronii, som har en ärevördig façad. De innehålla dock åtskilliga, ehuru mest dels i oförmånlig dager placerade, dels illa bevarade skilderier af Francia, Garofalo m. fl. I allmänhet gifs det väl i dessa länder knappt en enda åt den offentliga Gudstjensten anslagen byggnad, som icke har att uppvisa någon sak af värde för skönhetskänslan. Blott skada, att så många af dessa Kyrko-Målningar hänga nästan i kolmörker, åtminstone för mina svaga ögon! När jag nu tänker

tillbaka på de Protestantiska kyrkorna, förekomma de mig — jag kan ej hjelpa det — som hade kyrktjufvar varit öfver och rånat dem — så naket, så armt, så platt, så trist är allting i våra tempel! — Det sköna, rika Galleria Mariscalchi innehåller ock en vacker Salvator Mundi af Correggio, samt ännu en annan tafla af samme mästare, tillhörande hans första ungdomsarbeten. En Venus af Titian. Ännu kan jag icke påminna mig, att jag sett Titian djup, hög och ädel — och derföre lemnar mig all hans mästerlighet alltid kall som is. Den mest idealiska köttfärg, och talent att häfva det mjella köttets former ifrån duken, kan ej för mig ersätta bristen på en vida högre idealitet och talent. Raphael, Perugino, Leonardo, Albrecht Dürer, voro helt andra män. Sjelfva Correggio är emot dem blott — dock fred öfver den älskvärdes aska! — Af Dolce fanns der ett Magdalena-hufvud; den mannen har mycken gratie: men också har han i alla sina verk endast sträfvat efter il dolcissimo.

D. 2 April.

Jag lemnade dig i går afton stående midt i Galleria Mariscalchi. Jag vill icke förspilla tiden med att längre uppehålla dig hvarken der, eller i Galleria Zambeccari, eller i Galleria Ercolani (palatset är präktigt och ännu stående under byggnad; äldste sonen i huset skall gifta sig med en dotter af Lucien Buonaparte, således bli svåger med vår Grefve Posse), som också har åtskilliga dyrbara målningar af Francia och andra äldre italienska mästare. Jag vill blott nämna ännu en tafla i Gall. Mariscalchi, jag mins ej af hvem, som på mig gjorde ett rysligt intryck. Skilderiet utgör egentligen fyra särskilda taflor; de tvenne, hvilka man först ser, äro ett par sköna hufvuden af en yngling och en flicka, i fulla blomstringen af vår och kärlek: när man åter skjuter dessa till sides, visa sig samma hufvuden, men i den högsta grad af desorganisation, nemligen i den närmaste intill dödskallar; i de döda physionomierna, hvilkas drag ännu icke äro fullkomligt utplånade, och

i hvilka med en stor, men förskräcklig talent grundtycket af de föregående lifvet tillhöriga är bibehållet, oaktadt den genom död och förruttnelse åstadkomna gräsliga förvridningen, synes ännu fortlefva en sönderslitande smärta och saknad, och de grina på ett ohyggligt vis emot hvarandra.

Kl. ½ 12 besökte vi på Universitetets Bibliothek (ungefär 200,000 volumer; rikt särdeles i gammal litteratur) dess Hammarsköld, d. v. s. dess sprängla̤rde Bibliothecarius, Professorn och Abbeen Mezzofanti, till hvilken jag från en Italienare i Dresden medförde recommendation. Han är dock lärdare än Hammarsköld, emedan han talar, efter någras påstående, 32 språk, efter andras, 28. Det är en mycket vänlig man, och förekom oss genast med den frågan, i hvilket tungomål det vore oss beqvämast att med honom samtala. Såsom vi, oaktadt hans mångkunnighet, ej förmodade honom synnerligen stark i Svenskan eller Danskan, svarade vi Tyskan; och strax började han tala en icke blott i sammansättningen correct Tyska, utan äfven med ren Tysk pronunciation och accent. Under vår discurs försökte han ock att tala Svenska, och frambragte, till min förundran, några temligen rigtiga perioder, samt förstod allt, hvad jag på Svenska svarade honom; naturligtvis talade jag då mycket långsamt och distinkt, på det att han skulle kunna fatta mig. Det var nu första gången, efter ett halft års tid, som jag hörde Svenska talas (de sista Svenska orden hörde jag i begynnelsen af October, i Dresden af Fru v. Helvig); och af en Italiensk Lärd, i Bologna!! Likväl gjorde honom denna Skandinaviska dialog mycken möda, så att han efter en kort stund återvände till Tyskan igen. NB. denne man, nu omkring 40 år gammal, har i allt sitt lif, liksom fordom Kant i Königsberg, aldrig varit utom de närmaste trakterne af sin födelsestad Bologna. Universitets-byggnaden är majestätlig och präktig; ack, om vi hade den i Upsala! Vi sågo Studenter strömma ut från föreläsningar, och genomvandrade sedan alla Hörsalar, Samlingar m. m., allt rikt, solidt och väl inrättadt.

Särdeles den kedja af cabinetter, som tillhör Physiken, Natural-Historien och Anatomien.

I förbigående vill jag nämna, att man vid detta Universitet har 3 qvinliga Doctorer, som äro unga och för icke längesedan promoverade; en är Docent i Logiken eller Theor. Philosophien, en i Physiken, och den tredje i Accouchements-vettenskapen. Sådant förvånar icke här i landet. Det måste vara besynnerligt, att höra en ung qvinna, och ogift dertill, hålla akademiska föreläsningar för unga männer öfver qvinkönets största Hemligheter. I allmänhet måste så en qvinlig Academicus vara ett underligt djur. Om jag kommer tillbaka genom Bologna, skall jag åtminstone söka upp Docentinnan i Logiken, och säga henne att jag också är quasi-Docens i Philosophien, så kunna vi rätt artigt philosophera tillsammans. Den för någon tid sedan aflidna Professorn i Grekiskan, Clotilda Tambroni, skall hvarje timma haft talrika åhörare. Hennes buste ses i Bibliothekets församl, vid sidan af Galvani's. I fjol dog Professor Laura Bassi, offentlig Lärarinna (Signora Professora) i Physiken; nu lefva blott de ofvannämnde Doctorerna qvar. — I alla Physikens grenar har man den förträffligaste apparat af instrumenter m. m. af hvarje slag det rikaste, dyrbaraste, största exemplar, och uppställda så, att de tillika ge en sinlig och rätt smakfullt anordnad öfversigt af vettenskapens progressiva upptäckter och bemödanden, alltifrån dess äldsta tider. Nordmark skulle vid denna åsyn vattnas i munnen; ingenting felas i kedjan; ingen lacun är lemnad. Jag såg äfven de af Ehrensvärd (Resan, sid. 24) så «ohyggliga» funna «Anatomi-sakerna.» Men hvad rår detta slags galleri för, att saken i sig sjelf är ohygglig? Jag har ännu icke sett dem i Florenz, som han säger vara bättre gjorda; men i denna genre kan ingenting i arbetets fullkomlighet afhjelpa den inre fixa ryslighetén. Att genomskåda en dylik vax-appareil, är det samma som att se den förut nämnda döds-målningen; skelettet af Naturen är i alla gestalter förskräckligt. (Af skeletter, djurs, menniskors, embryoners — ett i en liten flaska t.

ex. tillhörde ett menniskofoster, som blott var ett par veckor gammalt — har man ock här en comparatift-anatomisk samling; dock syntes mig den i München större).

Med hvad jag dessutom såg i Universitetets Konstsamlingar, skulle jag kunna fylla mycket papper; mig intresserade mest ett par Egyptiska Mumier (af hvilka den ena, en qvinna, som förmodligen i Egyptisk smak varit ansedd för en stor skönhet, är mycket väl conserverad) med hieroglypher på alla sidor — samt modellen till det stora tempel i Ravenna, som den ädla och olyckliga Amalasventa lät uppbygga till sin fader Theodoriks minne. — Jag kan ock nämna en Virginius, som mördar sin Dotter, af en skicklig ung Bolognesisk Sculptör, som heter De Maria, och som jemväl af Canova berömmes.

Den följande dagen, den 6 Mars, sågo vi den dyrbaraste skatt, som Bologna innesluter; men innan vi komma till den, öfver hvilken ensam man kunde skrifva en bok, vill jag i förbigående nämna ett och annat af mindre vigtighet. — Icke långt ifrån värdshuset der vi bodde, var vid ingången till ett litet torg en gatumynning, der vi sleto mycket ondt, så väl när vi gingo ut, som hem, emedan vi hvarje gång nödvändigt måste passera detta ställe. Saken var den, att der bredvid står ett fängelsetorn, i hvilken ett nyligen uppfångadt tjufband var innestängdt; dessa ropade oupphörligt genom gallren efter allmosor, och hade tagit fyra stycken långa tiggargossar i ordentlig sold, hvilka såsom deras deputerade gjorde jagt på kommande och gående, med trasiga hattar i händerna, dem de framräckte under det de outtröttligt följde en vid sidan och skreko i ett: Ecco i poveri Prigionieri! una piccola elemosina per i poveri Prigionieri! med fullaste hals, hvarvid på köpet de fångna, som ofvanföre alla stodo församlade bakom gallren, fäktade med armar, händer och fötter om hvarandra, samt upprepade i full chorus oupphörligt samma utrop; så att man under detta skrål och vid anblicken af alla de vilda åtbörderna var nära att förlora all sansning, innan man väl hunnit förbi. Så ofta, bland den på denna stora gata fram

och tillbaka talrikt strömmande folkmängden, någon gaf en penning åt en af deras deputerade, sågo vi, att denne genast kastade upp den genom gallret till sina ädla principaler, af hvilka en del började slåss om honom, under det den andra delen stannade vid öppningen för att fortsätta de tragiska gestikulationerna och skrålet efter mer. Mig undrar, att den Påfliga Legaten, som regerar i staden, tillåter detta oskick. Men i Italien, der man i allmänhet, liksom barn göra, icke tycker sig lefva om man ej får stoja och skrika, är man van och helt likgiltig vid dylikt skoj — oaktadt det verkligen denna gången gick så långt, att en hafvande qvinna från Norden tvifvelsutan skulle deraf blifvit alldeles förskrämd.

Ungefär kl. 11 gjorde vi vårt andra besök hos Mezzofanti. Vi sågo nu en mängd af så kallade rara böcker, t. ex. den Engelska Blåskäggs (Henrik VIII:s) egna exemplar af sin mot Luther skrifna bok, med egenhändig teckning af sitt namn på titelbladet: Henry King. En bok (jag har glömt titeln) som var den första tryckta i Italien. En splendid handskrift af M. Maimonides hebräiska öfversättning af ett philos. medic. verk af Avicenna. En på Tyska öfversatt del af Svenska Vettenskaps-Academiens Handlingar etc. etc. Berzelii namn är äfven för Italiens Lärde bekant; för öfrigt känna de om Sveriges «lärda verld» (för att tala med Bror Schröder) icke stort mera, än att Linné var Svensk. Mezzofanti visade oss en mycket vacker upplaga af Linnés Skrifter. Det roade oss, att här se de journaler och tidskrifter, hvilka nu gifvas ut i Italien. Enligt Mezzofanti's egen försäkran, duga de flesta ej mycket. Tyska Litteratur-Tidningar hållas här äfven. Mezzofanti talade om Tyska Litteraturen med stor aktning, och berättade att dess kännedom allt mer och mer bland Italiens Lärde och Vittre utbredde sig. Han sade, att förhållandet mellan Tyskland och Italien nu vore omvändt; förr hade Tyskarne behöft lära af Italienarne, nu måste Italienarne gå i skola hos Tyskarne. Om A. W. Schlegels Dramatiska Föreläsningar sade han, att de börjat förorsaka en stor revolution i den Italienska Ästhetiken;

han vore äfven på Schlegels sida o. s. v. Han kände Schlegel personligen sedan dennes vistande i Bologna; Schlegel hade förvånat Italienarne genom sin lärdom, sin språkfärdighet och sina (för dem) högst nya åsigter af allting. Biblioteket i Bologna inköper nu årligen det vigtigaste, som kommer ut i Tyskland. Bland annat såg jag, praktfullt inbundna, de nyaste upplagorna af Goethe, Schiller, Müller.

Nu gingo vi till det stora Galleri af Målningar, som tillhör Staden och Universitetet gemensamt, och till hvilket nyligen alla de dess förnämsta klenoder, hvilka Fransoserna röfvat till Paris, blifvit återställda. — Här hade jag framförallt önskat Dig vara med; vi ångrade icke, att vi gömt det bästa till sist, såsom ett förståndigt ordspråk lyder, ty nu kunde vi der i god ro tillbringa hela den återstående dagen; hvilket vi ock gjorde, i tvenne omgångar. — Men jag vill berätta dig resten i morgon, då jag ock hoppas kunna sluta denna långa epistel (min d:o Münchenska har du väl, ungefär i dessa dagar, rigtigt erhållit, utan att något af de många lösa bladen under vägen förkommit? Jag skickade den öppen till Berlin, liksom jag äfven gör med denna, på det att våra dervarande gemensamma vänner må kunna läsa den). I dag hafva vandringar i Vaticanen, dess Museer, trägårdar m. m. borttagit all min tid. — I går har en del af ruinen efter Minerva Medica's Tempel störtat ner, och slagit ihjäl en karl och en hund. Karlen är väl ännu ej rigtigt död, men man tror honom ej kunna räddas. Hjort har i anledning af denna händelse gjort den rigtiga anmärkning, att man nu måste skynda sig att beskåda och genomkrypa Roms ruiner, innan de falla ner allasamman. De flesta trotsa dock väl ännu många århundraden; de se just icke ut att vilja ramla öfverända. — Efter några dagar resa vi ut till Tivoli, och tillbringa der en liten tid tillsammans med Fru Herz och en Engelsk Familj. Kanske följer ock Thorvaldsen med.

D. 8 April.

Såkallade Byzantinska målningar, skilderier af Giotto (bland andra ett förträffligt Christushufvud), Cimabue och så vidare de äldsta mästarne ända utföre, mottaga dig vid ingången. Ändtligen viker man af i en gång åt vänster, och der helsar dig, midt ibland en mängd saker af Guido Reni och andra nyare effekt-målare, en allrakäraste liten söt Madonna af Nucesi da Imola; himmelskt skön, oskyldig, älskvärd, med den klaraste colorit, det skäraste rödt och blått, de vackraste ställningar och uttryck, alltsammans i en ljus leende grund, lemnar denna tafla åt själen ett minne, som aldrig mer låter utplåna sig. Du går samma gång tillbaka åt höger, och nu ställer man dig framför en stor målning af Perugino, den största vi hittills sett af denne Raphaels lärare, men också tillika den skönaste *). Du ser en Madonna af hel annan beskaffenhet, och dock densamma, sittande ofvan molnen, hög och mild, i outsäglig Gemüthlichkeit och engelsglans; icke, såsom Nucesis Madonna, die höchste Anmuth der jugendlichen Mütterlichkeit, men deremot das göttliche Herz der Welt; nedanföre stå, på något afstånd från hvarandra, S. Michael, S. Catharina, S. Apollonia och S. Johannes, i samma ordning som de här nämnas, och blicka uppåt; dessa gestalter äro med en kärlek, en flit, en fromhet och en prakt framställda och fullbordade, om hvilken man, utan att ha sett något verk af Perugino, icke förmår göra sig ett begrepp; särdeles förtjenar Engeln Michael att kallas en urbild af ynglings-, krigar- och engels-skönhet! Från den himmelska synen och dagern ofvanföre faller öfver deras ansigten en belysning, som mildt och rörande förhöjer och mångdubblar deras fägring; af bakgrunden, ett enkelt grönt landskap o. s. v., är hvarje småsak med den största omhugsan utarbetad, och alltsammans, det minsta

---

*) Här i Vaticanen förvaras en annan stor equivalent målning af Perugino, föreställande Maria och Christus, som i himmelriket sätter kronan på sin Moders hufvud; nere på jorden står en skara af fromma församlad.

som det största, i ett hjertligt Helt, talande till själen liksom en med oförgängliga färgor (och sådana äro Perugino's liksom den tidens målares i allmänhet, Raphael *) sjelf inbegripen) målad Choralmusik **).

Men håll! vi tala om målad Choralmusik; du behöfver blott stiga ett trappsteg högre, genom en dörr som leder in i ett inre rum, — för att se framför dina ögon, på en hög, emot dagen uppställd, stor och majestätlig tafla, denna liknelse icke mer vara liknelse, utan full sinnlig verklighet. Se opp! och ställ dig, som jag gjorde, på ett midt framför i något afstånd befintligt bord! Här tillbragte jag flera timmar, och jag gick ännu, senare på aftonen, engång igen dit. Här, på detta bord, gret jag af — det finns ej namn för denna outsägliga känsla; men hela mitt lifs längtan och trånad klingade inom mig med häftiga, rena, lyckliga tonfall, och det mål, hvarefter förgäfves min lidande ande släpar sin tusenfaldigt fjettrade gång, blinkade mig mellan gyldene skyar till mötes. Du ser Raphaels Cäcilia! Du ser Musikens apotheos och Måleriets triumf. Det är kanske den enda målning som jag fullkomligt förstått, emedan det är den enda, som lemnat ingen del af min varelse orörd. Det är för mig det verk, i hvilket Raphael är mest Raphael: här är han på engång målare, musicus, poet och philosoph; hvad Vetenskapen vill i sista instansen, hvad Konsten i alla sina former åsyftar, har hans pensel här uppfattat och sammanfogat i den eviga bilden. Ack, om jag kunde rätt tydligt beskrifva den för dig! Men rummet är trångt och tiden ännu knappare. Det förekommer mig, som funnes någonting rätt väl skrifvet om denna mål-

*) Ingen fördom är orimligare och oförskämdare, än den, att Raphael ej var stor Colorist. Hvad jag hittills af honom sett här i Italien, och bland annat i Vaticanen en Christi begrafning, samt hans sista ryktbara stora tafla, Christi Himmelsfärd, bevisar, att i ordets sanna mening ännu ingen större Colorist funnits till.

**) Nemligen Choralmusik af den gamla äkta sorten — som man ock här i landet stundom får höra ypperligt exequeras.

ning i Fr. Schlegels Europa; läs nu om det, ehuru inga ord kunna skildra denna bild och det intryck den gör på sinnet Möjligtvis försöker jag dock att i rim framstamma en hyllning till hennes ära. Det högsta och det ljufvaste, det tankfullaste och det hänrycktaste, den stränga storheten af en förklarad ande och det ömma behaget af en känslofull qvinna — den jordiska skönhetens högsta culminationspunkt i religionens, resignationens, nådens, hoppets, odödlighetens skimmer — allt detta skådar man förenadt och uppenbaradt i Christendomens Psyche, i denna himmelska Cäcilia, i hennes ställning, i hennes upp åt himlen riktade ansigte, i hennes lyssnande miner, i hennes ögon som genomtränga molnen. Der ofvanföre sitta sjungande englar; fyra, i midten, sjunga ur en bok tillsammans; två, på sidan, sjunga för sig sjelfva, och den ene pekar på noterna för den andre. Den högre verldens eviga oskuld, himmelsk glädje och gloria hvilar på denna grupp och omstrålar den; rundt omkring utmärka starka, dunkelblå, men af det högre ljuset dock guld-bebrämade skyar, den gräns som ännu skiljer de Saligas land från Martyrernas mödosamma pröfningsverld. Innunder, i midten af taflan, står hufvudfiguren, den H. Cäcilia; hon håller i händerna ett uppnedvändt positiv (eller liten orgel), som synes vara tillreds att falla henne alldeles ur handen; två pipor deruti äro redan lossnade; hon tyckes, bekymmerslös om dess öde, fullkomligt egna det åt förgängelsen, under det hela hennes uppmärksamhet, hela hennes själ är riktad på den öfverjordiska sången. Men huru skulle jag skildra dig hennes hänryckta, halft i glömska af allt jordiskt, halft i åskådning af det himmelska mera sväfvande, än stående ställning; den outsägligt jungfruliga, gratiösa vändningen och hållningen af hennes sköna kropp, böjningen och lutningen bakåt af det gudomliga hufvudet på den ståtliga nacken; ansigtets icke för mycket aflånga ovalform, det englalika, majestätliga, allvarsamma, och dock åter tillika fullkomligt veka, ljufva, milda, försmältande, qvinliga, ja flickaktiga (das Mädchenhafte) deruti; ögonen, pannan, munnen — o Dio! Huru

det präktiga håret, dunkelt, men af det slags dunkelhet, som här kallas blondt, drager sig omkring det tjusande anletet och hvilar fästadt i ett enkelt smycke ofvan hjessan; huru simpelt, modest, ätheriskt, och dock så rikt och så smakfullt, den gula, guldskimrande drägten gjuter sig omkring barm, lif, höfter, nedanom vadorna, hvarifrån ett genomskinligt, hvitt gaz låter se det öfriga af de aldrakäraste benen — och fötterna; de sköna armarne, händerna m. m. Men hvartill tjenar flera ord derom? du ser dem ändå ej! På hennes högra sida står närmast S. Johannes, som, förtjust af den musik han hör, men tillika, som det nästan skulle tyckas, af Cäcilia sjelf, ser på henne med uttryck af den innersta lycksalighet och förtrolighet; längre bort S. Paulus, i grönt och rödt kraftigt och betydningsfullt costumerad, en stark, hög mansgestalt, med ett herrligt, philosophiskt hufvud, omgifvet af svarta krusiga lockar; han stödjer det djupsinniga anletet mot sin hand, och tyckes i en klar reflexiv spegel uppfatta allt hvad han förnimmer; på hennes venstra sida står henne närmast S. Augustin, en oändligt vördnadsvärd gestalt, i hvilken ungefär samma idé, men i en mera presterlig art, är uttryckt; längre bort på samma sida, symmetriskt correspondérande med S. Paulus på den högra, står S. Magdalena, med sidan och profilen vända åt åskådaren, såsom ungefär ock Paulus står; en hög, smal, herrligt växt blondin, af hvars costumering det hvita utgör grundtonen; trånande, smäktande, men utan svaghet och sjuklighet, uttrycker tillika hennes blick och mine känslan af en högre vederqvickelses njutning. Vid Cäcilias sköna fötter, på den gröna jorden, ligga Musikens åtskilliga instrumenter kringströdda och sönderslagna; när Musikens Genius sjelf förstummas och fäller ur sin hand det nyss uppfunna strängaspel, som närmare än något annat kan härma himmelens chörer, hvad vilja då de öfriga svaga menniskoförsöken förmå? Likväl uttalar hennes inspirerade, betagna anlete för ingen del modlöshet och beslut att hädanefter för alltid tystna; tvifvelsutan upptager hon snart åter sitt glömda orgelverk till nåde, och försöker — hvad som först i en

bättre verld fullkomligt lyckas den trängtande själen, men dock de förtrollningsljud, hvilka redan här på jorden ögonblickligt spränga det arma, suckande, glädjelösa hjertats kedjor, och visa, åtminstone i en dröm, det öppnade, det förlorade, det främmande, det bekanta — ack! det ursprungliga hemmet.

«Warum doch erschallen
Himmelwärts die Lieder?
Zögen gerne nieder
Sterne, die droben
Blinken und wallen;
Zögen sich Luna's
Lieblich Umarmen
Zögen die warmen
Wonnigen Tage
Seeliger Götter
Gern uns herab!» (Goethe.)

Sedan man sett denna Cäcilia, har man icke mera ögon för en mängd andra, om ock i sig sjelf talent- och förtjenstfulla saker, som stå deromkring i samma Galleri; såsom t. ex. ett Bethlehemitiskt Barnamord af Guido Reni, som är den enda af alla de behandlingar jag hittills sett af detta svåra ämne, hvilken icke är vämjelig, utan tvärtom, genom enkelheten, anständigheten, det ädla i mödrarna och det icke-slagtaraktiga i krigsknektarne, de vackra och icke carrikerade barnen, de få liken, frånvaron af öfverflöd på blod, sår, grimacer o. s. v. utmärker en mycket skicklig mästare; formerna, färgorna, contourerna hafva soliditet, elevation och tydlighet, (ty annars äro i allmänhet de nyare målarne nebulister), och englarne, som ofvanföre sväfva med palmer, mildra rysligheten af det hela och gifva en tröstrik utsigt. Men den enda tafla i denna samling, som med full rätt kan nämnas, sedan man talat om Raphael och Cäcilia, är en annan större Madonna af Nucesi da Imola; med mycken ädelhet, känsla och andakt har han framställt henne, icke såsom på sin förut nämnda lilla, såsom en ännu på jorden vistande och i sin moderlighet

jordiskt lycksalig moder, utan thronande i himmelriket såsom dess drottning, omgifven af dess musicerande englar; inunder stå, i kraftiga, ståtliga gestalter, lyssnande, skådande, S. Michael, S. Petrus och S. Augustinus, liksom de trenne grundpelare, på hvilka kyrkan och dess förhoppningar hvila; det hela är hållet i en glad, ljus, vederqvickande färgton; i sanning, ett stort mästarverk!

Vi slöto med ett aftonbesök på Universitetets Observatorium, der vi mindre intresserades af de ypperliga astronomiska instrumenterna (som visades oss af en gammal enögd astronom, hvilken liknade salig Regnér), än af den herrliga utsigten öfver det stora Bologna och de stolta Apenninerna, dem vi nästa morgon skulle börja genomtåga, och dem vi nu sågo förgyllda af den nedgående solen, — denna 6 Mars, denna dag då jag såg Raphaels Cäcilia, och då jag i åskådningen af denna bild njöt ett af de i min lefnad sällan förekommande momenter, då jag tycker det löna mödan — ack ja, den tunga mödan — att vara till.

Klockan 9 om morgonen, den 7 Mars, lemnade vi Bologna. Apenninerna, af hvilka den första kedjan redan syntes dagen förut till Bologna, begynna straxt i grannskapet af staden. På andra hästombytet spändes oxar framför hästarne, och dessa oxar ombyttes fyra gånger under hvar station, emedan vi nu åkte oupphörligt uppföre. Här sågo vi det första mandelträd i blomstring, med sina dägliga hvita, ljusrödaktiga blommor. En gruflig blåst började mottaga oss; naturen förlorade allt mer och mer sitt vänliga utseende; landtgårdarne försvinna småningom, de vackra nemligen; ty jemväl högt uppe i de kala och vilda bergstrakterna saknas ej alldeles spåren af menniskors grannskap och mensklig industri. Apenninerna, som längre ned i sydliga Italien berättas vara romantiskt pittoreska, förekommo mig här från den nordliga sidan obehagliga, ja fula. Så, som de synas till landsvägen, är visst att de icke kunna jemföras hvarken med de Svenska eller de Tyrolska bergen. De äro trista, nakna, nästan utan skog, och mera ledsamma än

imposanta. Här och der njuter man dock märkvärdiga utsigter, särdeles af de på afstånd sig höjande snöbergen. Vi passerade floden Pianoro, och ändtligen kommo vi in i Toscana, som regeras af en legitim och landsfaderlig storhertig, hvilken pardonerar alla röfvare, släpper alla tjufvar lösa, samlar penningar i sin egen pung, är för öfrigt vänlig och gör ingenting. Nattqvarter togs ofvanpå högsta ryggen af Apenninerna, i ett värdshus som heter Conigliajo; ett ställe som såg ut så, att B* med fog förmodade, det Rinaldo Rinaldini i fordna dagar der, under sina excursioner i Apenninerna, haft sitt vanliga högqvarter. Här halfdrömde jag natten igenom, sträckt som en martyr på en hård, eländig trädsoffa och lyssnade till tjutet af en förfärlig storm, som rasade omkring de nakna vilda bergen. — Hela förmiddagen af den 8 Mars tillbragtes med att åka i de fatala Apenninerna. Ändtligen sänka de sig ned mot Florenz, och ett Armida-land begynner i den leende dalen omkring Arno-floden.

D. 6 April.

Jag vill dock föra dig, åtminstone till porten af Roma, innan jag åter för en längre tid tager bref-pennan från papperet. Ett bref öfver sjelfva Rom, så vida man vill ge det något egentligt innehåll, fordrar sin tid att samla (eller rättare ordna, ty Stoff har man så mycket, att man kan drunkna deri) materialier till, och bör icke, så som hittills mina skrifvelser till Dig och mina andra vänner, störtas fram på papperet så fort handen kan gå, utan all ordning och städning. Jag har i sinnet, att innan jag afreser till Napoli, Pompeji o. s. v., hvilket förmodligen sker i början eller medlet af Maj, föranstalta åtminstone ett utkast till ett dylikt bref, hvilket jag i alla fall, innan jag för alltid lemnar Rom, gör färdigt. En sådan epistel skulle kanske, ehuru i sig sjelf af ringa betydenhet, dock ad interim ej vara Svea alldeles ovärdig; något annat af högre intresse och solidare värde kan jag för det närvarande ej åstadkomma, ehuru gerna jag ville det; ty hela det lif jag nu förer, består blott i att samla Stoff af fle-

rahanda slag för framtida bearbetning. Emellertid vill jag icke, att Redactionen af Svea skall räkna på detta mitt projekt, såsom på ett bestämdt löfte; omständigheterna, det beständigt föränderliga, ombytliga och förströende i ett rese-lif (den «omgycklande friskare verksamheten», som Hammarsköld engång i en recension anbefallde mig) kunna förorsaka, att jag innan min återfärd öfver Alperna, ja innan min återkomst på Svensk jord inga ordentligare bref frambringar, än i det ytliga, preliminariska och afbrutna manér, hvilket mina vänner af denna och andra äldre skrifvelser känna. — Ett annat af mina projekter, hvilka, liksom Häffners, äro många, — består deruti, att efter min hemkomst, sedan jag genomögnat och med nya anteckningar completterat, samt quoad stylum etc. putsat den del af innehållet i mina bref till Dig och andra vänner, som kunde möjligtvis äga ett mera objektift och allmänt intresse, gifva ut ett slags Erinringar af hela min Rese-tour, på blandad prosa och vers — en resebeskrifning af ett alldeles nytt slag, om hvars idé, som lifligt föresväfvar mig, mer en annan gång — antingen särskildt, eller t. ex. i Kalendern (den Poetiska) för 1820. I alla fall kunde ett eller annat bref, t. ex. om Rom eller om Neapel, i Svea tryckas förut, såsom något för sig sjelft bestående. Dock, om allt detta få vi framdeles tillräckligt öfverlägga.

Sedan jag skref det föregående (kl. ½ 10 på förmiddagen; nu är hon ½ 8 på qvällen), har jag besökt Diocletiani Thermer, Campus Sceleratus, der okyska Vestaler lefvande begrafdes, sedan spisat en sardanapalisk middag och druckit två buteljer Vino d'Orvieto, derpå i eftermiddagshettan (som nu icke stort eftergifver begynnelsen af Juli uti Sverige) gjort en stark spatsergång med min Juno (fru hofrådinnan Herz) till Villa Patrizj, från hvars högsta altan man ser öfver Rom, Via Appia, Cäcilia Metellas (Triumvirn Crassi Gemåls) grafvård, Äqvernas, Albanesernes och Sabinernes bergstrakter, Tusculum, berget Soracte (Vides, ut altâ stet nive candidum etc.), Villa Albani m. m., derpå druckit punsch, och nu först är jag hemkommen. Så fördrifver man här i Rom hvarje dag, så

ofta vädret är godt, hvilket vanligtvis är fallet; hvar skall man då taga tiden till att författa något ordentligt, förnuftigt, sammanhängande bref? (derföre se ock mina ut derefter!) för att icke nämna andra, djupsinnigare arbeten?

Men hvar stannade vi sist i resan? Jo, i den leende dalen omkring Arno-floden. Ett fördömdt regnväder, som knappt någonsin kommit mig så illa till pass, kunde likväl ej hindra oss, oaktadt det sökte ge åt nejden en dystrare, gråare färgstämning, att hänryckas af de tjusande kullar och sluttningar, mellan hvilkas vinplanteringar *), trädgårdar, Villor o. s. v. Dante's herrliga födelsestad ligger. Klockan ½ 1, den 8 Mars, tågade vi in, genom en präktig port, mellan höga, men lika vänliga och smakfulla hus, öfver gator, hvilkas like i skön, beqväm och väl vårdad stenläggning jag ännu ingenstäds sett **), i det milda, lifliga Firenze, den enda betydande ort jag hittills i Italien funnit, som ännu ger intryck af fortvarande frisk mensklig ungdomsrörlighet och treflighet — ty öfverallt annorstädes står «flos fuit ille caducus» skrifvet med colossala och ofta rätt bedröfliga bokstäfver. Vi körde öfver Arno, hvilken (kanske den dagen af regnvädret) syntes oss gul liksom Tibern (som verkligen, inuti Rom, än i dag är alltid lika flavus), på en ståtlig bro, och togo in hos en Monsieur Schneiderff, en Tysk, som har det i alla hänsigter förnämaste värdshus jag ännu i min lefnad sett ***); der bodde vi, spisade och drucko som prinsar, och hade från våra rum den skönaste utsigt öfver Arnofloden, de dervid på ömse sidor

*) Högst glädtig är anblicken af vinrankornas sätt att linda sig mellan och omkring fruktträd, almar, popplar o. s. v. Åkerbruket, skördarnas och frukternas inhöstning m. m. har här en mycket mer poetisk charakter än hos oss.

**) En sådan Florentinsk gata skulle med heder kunna vara stengolf i en slotts-sal i Sverige.

***) Här äro icke blott alla trappor af förträfflig marmor, utan ock dekorerade med statuer, myrten- och citronträd o. s. v. Rummens inre elegans svarar deremot. Öfverallt alabaster, guld, glas, granna mattor m. m.

belägna vackra husen, tornen o. s. v. Om byggnadsarten i allmänhet kan sägas, att en viss herrskande Toscano-Gothisk stränghet är angenämt modererad af den i 16:de århundradet blommande Ny-Italienska ungdomligheten. — Tyvärr måste vi dock för denna gång uppoffra alla de njutningar, som denna stad och detta boningsställe tycktes erbjuda, på det att vi skulle hinna till Rom i laga tid innan Påsk-högtidligheternas begynnelse. Florenz är en stad, hvilken icke kan lära kännas så, som den förtjenar kännas, på mindre tid än fyra veckor; alltså skola vi bjuda till att skaffa oss dessa under återresan. Vi fattade det beslut att afresa följande dagen; för att likväl dessförinnan se något, gingo vi om aftonen till det långt bort belägna Theaterhuset, genom tusende krokar och vinklar af svagt upplysta gator (blott här och der brann en lampa framför en Madonna-bild; i gat-belysning ha Italienarne ännu ej hunnit långt). Ändtligen uttröttade framkomna, bevistade vi en medelmåttig opera, I Baccanali di Roma, som dock till en del behagade oss genom de ypperliga Sångerskorna Madd. Bertinotti och Malinotti. Den första, ehuru hon är premiersångerskan, samt sjunger med en förening af styrka och ljufhet, hvars like visserligen icke mångenstäds höres, förvånade mig dock mindre än den senare, som hade en underbart skön, hög, full och dock tillika qvinligt angenäm alt-stämma. — Vi roade oss här åter, liksom i Verona, öfver den barnsliga och narraktiga beskaffenheten af ett Italienskt Theater-Publicum. Få menniskor här i landet gå till ett skådespel, en opera, i den afsigt att se eller afhöra något helt, något sammanhängande; man går dit för att prata och skratta (nemligen helt högt), lorgnera, courtisera m. m., ja i de större logerna (detta brukas isynnerhet i Milano) bjuder man till sig ett sällskap af goda vänner, spelar kort, samt souperar ordentligen; nästan ingen bekymrar sig om, hvad som på sjelfva skådebanan emellertid säges och sker. Plötsligt börjas en briljant solo, trio, duett, eller något annat dylikt; ofta behöfs blott, att en berömd Sångare eller Sångerska inträder på theatern: nu ropas på engång

från alla sidor Tyst! Tyst! alla pratande tiga, alla lorgnerande rikta sina ögon åt skådeplatsen, de courtiserande afbryta en vacker phras midt i ett comma, de souperande torka sig om munnen, och störta fram till loge-ränderna, stundom med servietterna i händerna: nu hörs ej en knäpp; detta sangviniska slägte är nu försatt i den yttersta exaltation; ändtligen gör t. ex. premier-sångerskan en stor gest, och slår heroiskt ut armarne, som förut varit tryckta med händerna emot eller under barmen, i vädret; nu har hon slutat en lång, svår roulade, och derpå utbrister ett omåttligt skrik af brava! bravissima! da capo! bellino! una volta ancora! etc.; derpå, NB. midt i actionen, niga hjeltinnorna och bocka sig hjeltarne, helt moderni, samt börja åter, så ofta Publicum det önskar. Sedan ändtligen detta ställe tillräckligt blifvit upprepadt, begifver sig Publicum ånyo till sina gamla sysselsättningar, och låter det föga bekomma sig, huru för öfrigt bofvarne och de dygdige i pjesen fäkta och äflas med hvarandra. — I grunden, sådana som de Italienska theaterpjeserna vanligtvis äro, både till poetisk och musikalisk composition, är väl detta sättet det enda att på något vis goutera dem, och jag hade derigenom nu i Florenz t. ex. det nöjet, att höra en verkligen gudomligt vacker quatuor fyra gånger å rad upprepas af de tvenne berömda Sångerskorna och ett par exellenta manliga röster.

Den 9, om morgonen, fortsatte vi resan; vädret var något bättre, men icke långt på andra sidan af Florenz började på nytt de ledsamma Apenninerna. Likväl presenterade de sig ännu rätt artigt, med vinkullar, olive- och castanielundar; men det var oss förbehållet att nästa dag få betrakta dem i all deras oangenämhet. I dag sågo vi första gången en vallfärdande Pilgrim; det var en qvinna, som ock af oss begärde allmosa. Hon var utrustad med den bekanta musselskals-hufvan, pilgrimsstafven m. m. I de fagra ängar och dalar, som här och der visa sig, mellan sädesfälten, kullarne och bergen, vid vägen från Florenz till Siena, sågo vi ock herdar och herdinnor, nemligen personer som ex professo bestrida en-

dast detta yrke; vi sågo, fullkomligt som det skildras i Idyller och Romaner, unga Damoner och Tirser, med långa lockar fladdrande omkring axlarne, sitta lutade mot de gröna väggarne af små kullar, blåsande på herde-pipan, stafven liggande bredvid dem, och hvita får i stora hjordar betande deromkring; unga Chloer och Amaryller (ett par voro verkligen förföriskt*) vackra) i en romantiskt landtlig costum, vid sorlande bäckar o. s. v. Likväl är väl nu äfven herdelifvet i Italien, liksom allt annat här, blott en skugga, en skymt af det Förflutna, af de antika Eclogernas tid; endast i vissa bygder, t. ex. i Propertii födelsenejd la Valle Umbria, omkring den lilla fordom heliga floden Clitumno, skall, som det sägs, ännu en fullkomligt patriarkalisk menniskostam erinra om de fordna Ausonernes tider. Till och med de heliga Oxarne, som från den Umbriska dalen, för deras skönhet och bländande hvita färg skull, fördes till Roma och nyttjades dels till offer, dels vid särdeles högtidliga religiösa processioner, hafva fortplantat sig i denna fredliga trakt intill närvarande dag, och man igenkänner i dem ännu de värdiga ättlingarne af de förfäder, dem Virgilius besungit.

I skymningen ankommo vi till Siena**), en betydlig, af 25,000 innevånare bebodd stad, som också likväl längesedan öfverlefvat sin blomstertid, då den hade kraft och mod att agera en sjelfständig fristat på egen hand. Tidigt om morgonen, den 10 Mars, gingo vi ut för att bese den ryktbara kyrkan, det egentliga skälet, hvarföre vi här tagit nattqvarter. Staden är byggd, till större delen, besynnerligt nog, på långslutt-

---

*) En täck Italiensk bondflicka, när hon är renlig och helklädd, gör med sitt regelmässiga och dock naiva ansigte, sin af Ehrensvärd så kallade fullmogna (kanske en smula förbrända!) färg, sina gnistrande, stora, svarta ögon, och sin öfriga gestalt dertill, ett obeskrifligt vällustigt intryck.

**) Läget af Siena är romantiskt; högt i Apenninerna, mellan höjder, som äro betäckta med oljoträd. Denna stad anses för att vara den, der Italienska språket talas i sin högsta renhet och fullkomlighet.

ningen af ett Apennin-berg, och denna belägenhet danar åtskilliga små kullar. Den har ännu många stolta adliga palatser att uppvisa. Äfvenså ett rätt vackert torg i Piazza del Campo. Domkyrkan har en gudomlig façad, och är byggd enligt ett helt och hållet symboliskt architektoniskt system. Också påstår Baader, att man i denna kyrkas architektur ser det gamla Frimureriets hemligheter sinnebildligt framställda. Härom mer en annan gång. Inuti är kyrkan den sublimaste, den till andan af sin art största, den mest religiöst-värdiga jag sett — ja äfven nu, sedan jag i Rom sett flera sinnligt större, ja, om man så vill, i en präktigare smak byggda kyrkor och basilicor. Och likväl är blott fjerdedelen af detta tempel re ipså byggdt; det skulle, enligt sin plan, blifvit en alldeles ofantligt stor korskyrka, och en uppförd colossal sidomur står ännu af den tillämnade ena kors-flygeln: men pesten kom öfver folket, och reducerade för alltid innevånarnes antal så, att det närvarande fragmentet, inuti hvilket i alla fall mer än Upsala domkyrka kan rymmas, sedan befanns nog tillräckligt. Det sköna, sinnrika hvalfvet, som föreställer stjernhimmeln; de höga, målade, glödande fönstren; den heliga jemnvigten i dagern mellan ljus och skymning; de majestätliga pelarnes ordningar; de med måleriets och bildhuggeriets smycken enkelt och ädelt sirade platfonderna, sido-capellen, grafchoren; det egna slag af mosaik-målningar, som fyller hela golfvet af det colossala hufvud-choret; kedjan af samtliga Påfvarnes bilder i hvit marmor, som drager sig liksom ett halsband rundtomkring höjden af väggarne — huru många och mångfaldiga betraktelser föranleda de icke! Och ej nog härmed; Sacristanen förer dig in på sidan i ett stort rum, som kallas la Libreria, emedan kyrkans messe- och andaktsböcker här förvaras, till en del obäkliga folianter af pergament-handskrifter från Christendomens heroiska tider, beprydda med täcka, fast ålderdomliga miniatur-målningar, som vanligtvis fylla det tomma rummet i och omkring de många jättelika initial-bokstäfverna — se opp! alla väggarne äro målade al fresco enligt teck-

ningar af den 17-årige Raphael, som der i kroppsstorlek föreställt en cyklus af Påfven Äneä Sylvii bedrifter. Vid utförandet af några har han dock tydligen sjelf lagt handen; så har han t. ex. på en målat sin älskarinna till häst, och på en annan sig sjelf, barhalsad, i blå jacka, ljusbruna långbyxor och skor, en vacker yngling, med sin vanliga själfulla physionomi. — För öfrigt äro de flesta af dessa fresco-skilderier målade af Bernardino Pinturicchio, Raphaels ungdomsvän och medlärjunge hos den gamle Pietro Perugino. — Jag vill tillägga om det förutnämnda mosaik-golfvet, att det föreställer en mängd Bibliska Historier, ur Gamla Testamentet, utarbetade i hvit, ljusgrå och mörkgrå marmor, nästan uppfyllande golfvet af hela kyrkan, till största delen tecknade af den berömde målaren Mecarino, och verkställda i stenen af Bernardino di Giacomo m. fl. Marmorn är inlagd med en correkthet i teckningen, en finhet, lätthet och vekhet i färgskuggningar, som synes nästan obegriplig. Mer derom vid tillfälle.

Omsider ryckte vi oss lösa från detta underverk och från Siena, för att åter försänka oss i åskådning af Virgilianska åkerfält, oxar och plogar. Ännu i dag sträcker sig den Romerska Plogens långa, krokigt böjda stång högt upp mellan de väldiga, oftast hvitgrå, långsamt framvankande oxarne, mot hvilka deras slägtingar i Norden blott äro pöbel; och i trots af deras höga, heroiskt böjda horn, trycker ännu det gamla Romerska Oket deras halsar. Äfven Bufflar, nemligen tämda, nyttjar man i Italien ofta till dragare. Annars bestrida oxar, åsnor och mulåsnor alla prosaiskt ekonomiska körslor och bördor; de ädla hästarne nyttjas blott att åka och rida med, på stat, som man i Sverige säger; ty äfven Mulåsnorna, som stå i rang närmast Hästen, användas af det ringare folket, i stället för Hästen, till dylika ädlare yrken. Ja, Vetturinerna köra helst med Mulåsnor, särdeles i bergsbygder. — Vi fingo på en station af denna väg en ung Postiljon, som var en af de vackraste menniskor man någonsin kan se eller tänka sig. Han tycktes vara ungefär vid 16 eller 17 års ålder, hade en fin, nästan

flickaktig, men dock icke svag växt, en ställning af ansigtet liksom en Amor, den allraskäraste hy, liksom mjölk och blod, och hvad här i landet är sällsynt, ljusgult, silkeslent och glänsande hår, som fladdrade i lockar omkring pannan, kinderna och halsen, samt blåa, ytterst klara, men nästan qvinligt uttrycksfulla och smäktande ögon. Han var ock i hela sitt uppförande lika älskvärd, som i sitt utseende; ytterst vänlig och artig, samt naiv som ett barn, körde han tillika i full carriere nästan beständigt, och när vägen stundom gick förmycket uppföre, steg han af, tittade med sin Narcissus-mine in i vår vagn, och frågade: Si va bene in questa maniera, Signori? Då vi svarade Sicuro, fortsatte han helt glad sin vandring bredvid oss, sjöng kärleksvisor med en angenäm röst, och började vid ändan af backen åter i fullaste sträckning. Hvad denne yngling måste vara farlig för alla flickor i sin hemort! och sannolikt har han redan utpressat mångas suckar, kanske ock redan njutit mångas högsta ynnestbetygelser. Så ungefär, blott mera stark och mera tankfull, såg väl Rinaldo ut, då han efter en morgon-omfamning af Armida gick ensam omkring i hennes park, på engång trånande och lysten, glad och vemodig, oskyldig och invigd i den högsta jordiska vällusts hemligheter. — Han hette Giuliano — och här har du apotheosen af en Postiljon!

Men, efter några timmars resa, började allt mer och mer en ryslig öcken omgifva oss; en ohyggligare natur låter knappt föreställa sig, än den som nu högst uppe i Appenninerna utbredde sig. Nakna, ofruktbara kalk- och Gud vet allt hvad för slags klippor, med vilda, kala, sönderslitna och sönderslitande spetsar, som genomsläppa och befordra alla stormvindar *) — här och der små usla byar, som hänga vid klippväggarne, med några mödosamt tillkämpade örtegårdar omkring — längre upp långa sträckor, der man knappt ser något spår mer af mensk-

---

*) Under vår förra stormiga resa från Bologna hade hus blåst ner i grannskapet af Siena.

lig flit; stundom forsande bergsbäckar, och stundom uttorkade, som qvarlemnat i klyftornas sidor de ödsliga fårorna efter sig — se der ett kort utkast till taflan. Sedan vi på venstra sidan sett Chiusi, det fordna Clusium, Porsennas hufvudstad (nu ett eländigt hål), kommo vi högre och högre, förbi den gamla fästningen Radicofani, högst på toppen af det samma namn ägande fjället; det är en titanisk ruin af forntida vulkaniska utbrott, och det högsta af den bergsrygg vi denna gången hade att genomtåga. Castellet är ämnadt att försvara detta bergpass, emedan straxt nedanom ett annat rikes gräns, nemligen Kyrkostatens, begynner. En liten by af samma namn ligger nedanför fästningen på detta fasliga Monte Radicofani, der också till höger ett ensamt Capucinerkloster, omgifvet af några sparsamma cypresser, fullbordar, ehuru ock till en viss grad förmildrar det intryck, som den vulkaniska ödemarken med sina splittrade klippor och stelnade lavaskapelser inger. Här intogo vi på det ensligt belägna, högt byggda, men nästan alldeles tomma, omöblerade Posthuset, som liknade en Österländsk Caravan-Serai, en temligen kärf och substanslös qvällsvard. Man åtvarnade oss för röfvare, emedan det redan var sent och mörkt, och man ville behålla oss qvar öfver natten, för att få skinna oss på mera penningar; ehuru man redan för den eländiga måltiden affordrat oss ett orimligt pris, hvilket naturligtvis icke beviljades. När ingenting annat hjelpte, ville man åtminstone påtruga oss några på stället liggande soldater till escort, för att på det viset komma åt vår pung; men vi svarade, att vi voro karlar, som i nödfall förstodo att beskydda oss sjelfva — och dermed reste vi, trots köld, blåst och mörker vidare; oaktadt vår högst substanslösa qvällsvard, bland hvars fyra rätter ingen enda befanns af kött, icke synnerligen kunde bidraga att förhöja våra krafter. Liksom här i Radicofani ett litet detachement soldater är inqvarteradt, i ändamål att lemna beväpnadt skydd åt hvarje resande, som antingen sjelfmant påfordrar det eller ock af vederbörande låter narra sig dertill (ty nu för tiden inträffar

knappt ett fall bland femhundra, då det verkligen behöfs), så finner man öfverallt i Italien, i de trakter som anses misstänkta, på hög befallning militäriskt vägfölje så ofta och så långt man behagar. Men då sådant, för den betydliga betalningens skull, högligen intresserar dylika gensd'armer, glömma de aldrig att måla ut för den resande nejdens vådlighet, röfrarnes mängd och bedrifter, nattens fasor m. m. i de lifligaste färgor. Hos många utlänningar, kanske hos den talrikare delen, hjelper denna procedur till det mål som åsyftas — och detta ursprung äga troligtvis två tredjedelar af de rof- och mordhistorier, genom hvilka Italien så ofördelaktigt (utom för roman-skrifvare) blifvit ryktbart. Oss vederfors intet annat ondt, än att vi om morgonen vid full dager befunno oss i Viterbo, temligen ruskiga efter vår nattliga färd, samt utan att ha sett (emedan, utom mörkret, vår vagn för den kalla blåstens skull var tillsluten) det enligt allas berättelser förtjusande sköna, af urminnes vulkaniska utbrott danade, landskap vi genomfarit. Det var oss ledsamt nog att veta, under det vi suto i vagnen i vår halfdvala, att vi på sådant sätt passerade Acquapendente, som har namn och rykte af ett pittoreskt vattenfall, de herrliga utsigterna kring Lago di Bolsena (den fordna Lacus Volsiniensis eller Tarquiniensis; det var på den dägliga ö, hvilken, af trefliga boningar och träd betäckt, höjer sig öfver dess stilla yta, som den otacksamme Theodat lät strypa sin gemål, Amalasventa, Theodoriks dotter), den lilla staden Bolsena (bredvid hvilken på en höjd ruinerna ligga af Etruscernes gamla Volsinium), hvarest i medeltiden ett underverk tilldrog sig *), som gifvit ämnet till en af Raphaels fresco-målningar i Vaticanen, — ändtligen Montefiascone, hvars vin du tvifvelsutan påminner dig af den bekanta sägnen om Tysken Johannes Fugger, som här drack ihjäl sig, och som förordnade på sin dödssäng, att räntorna af 6000 Scudi,

*) Nemligen att för en Prest, som betviflade Christi lekamens och blods verkliga närvarelse i Nattvardens substanser, Hostien förvandlades till blod, under det han invigde den vid altaret.

dem han testamenterade till stadens kyrka, skulle användas att hvarje år utösa två oxhufvuden vin *) på hans graf. Vi hade i förväg beslutit att dröja en fjerdedels timma i Montefiascone för att smaka detta berömda Est, est, est; men vid ankomsten dit voro vi så sömniga, att Bacchus måste ge vika för Morpheus. Man har dock sedan tröstat oss med den på stora vinkännares omdöme grundade försäkran, att detta vin, liksom de flesta öfriga det äldre Italiens herrligheter, numera är blott «magni nominis umbra» **). Men — Rom ville vi nödvändigt hinna ännu vid full dager ***) på nästa eftermiddag; alltså måste vi lemna alla de små nästföregående märkvärdigheterna till ett annat tillfälle.

Morgonen af den 11 Mars stodo vi då, som sagdt, i Viterbo; en af Kyrkostatens större städer, men om hvilken en äldre Dansk resande, Gierlew, i sina Bref om Italien lika riktigt, som lakoniskt yttrar sig, då han säger: «Denne By er hæslig, mørk og skiden.» Vi skyndade oss derifrån så fort vi kunde, och snart sågo vi i Ronciglione en lika smutsig, men vida förskräckligare ort; det är den förstördaste stad jag ännu någonsin sett. De flesta husen äro completta ruiner, och knappt något enda finns, som icke till större delen är utan dörrar och fönster. Så ha Fransoserne under revolutionskriget tilltygat den, till straff för ett uppror. Eländiga gummor, tiggande barn, kräla och hvimla mellan stenhögarne. Karlarne af det sämre folket i hela denna nejd, omkring Montefiascone, Viterbo o. s. v., se högst förunderliga ut i sin hvardagsdrägt; de bära ett slags långa, illa formade rockar af fårskinn, utan ärmar,

---

*) Af samma sort, som gifvit honom döden. Räntorna af detta besynnerliga kapital existera ännu, men utdelas årligen åt ett antal fattiga.

**) Detta är ock fallet med många af de vinslag, som det gamla Roms skalder besungit. Ett ypperligt Romerskt vin, som jag ofta dricker, är Vino di Monte Porzio — det berg, der Porciska slägtens (Catonernes) Villa låg.

***) Du vet väl, att det blir tidigt mörkt (omkring kl. 7) hvarje årstid här?

och den ludna sidan vänd utåt; denna costum ger dem en skepnad nästan af Satyrer och Fauner. Nu ryckte vi allt mer och mer framåt i det öde, ofruktbara, vidsträckta fält, som kallas Campagna di Roma; en ödemark, tom, flack, med enformiga små kullar och buskverk, sällan afbrutna af egentliga trädgrupper, än mera sällan af menniskors odling och aldramest sällan af menskliga boningar och menniskors anblick; här och der gå getter och får i bet, der som ängden är gräsrik. Denna slätt, som inneslutes af Apenninerna och deras utgreningar, nästan i en amphitheatralisk halfkrets, och hafvet, var fordom betäckt med rika Romares landtgårdar, prunkande i all möjlig yppighet af Natur och Konst; i ännu äldre dagar utgjorde den de tarfliga republikanernes hela egendom; nu är den, genom mångfaldiga förhärjningar, den Påfliga Styrelsens sterila beskaffenhet och de närvarande Romrarnes lättja (hvilken går så långt att man bestrider åkerbruket, skörden o. s. v. genom menniskor som hitförskrifvas från Umbrien, Marca d'Ancona m. fl.), förvandlad till en mager och osund öcken. Redan i Romrarnes tid ansågs Campagnan för mindre sund och bördig, i jemförelse med kringliggande landskaper och trakter; hvad skulle den icke bli efteråt, sedan man låtit deras talrika vattenledningar förfalla, hvilkas stolta spillror ännu i majestätliga bågar här och der draga sig fram öfver det nu kala fältet, och utgöra dess enda öfriga prydnad? — Först helt nära intill Rom begynner en glänsande väfnad af landthus och trädgårdar, hvilka på alla sidor, liksom ett Gratiernas bälte, omslingra den stränga Junoniska Roma. Detta gör, tillika med den pittoreska Apennin-kedjan på afstånd, om dagen bäddad i ett genomskinligt och likväl ganska starkt färgadt blått flor, och om aftonen vid solnedgången simmande i violett och purpur, att man glömmer den emellan Rom och bergen utsträckta, egentliga Campagnan; hvilket isynnerhet är fallet, så ofta man från någon af Roms kullar blickar utåt; man öfverser då allt det ödsliga, eller rättare, allt det fula i det ödsliga, och blott det skönare melancholiska deraf ställer sig för

ögat i en concentrerad bild, hvars herrliga gränsor och hvilopunkter danas af de gamla Latinska folkstammarnes höga bergstrakter. (Till och med snöberg synas till Rom, på det att ingenting skall felas i den rika, underbara, colossala landskapstaflan.) Länge nog hade vi kört öfver bitar af den gamla Via Cassia, som förde till Porta Flaminia och triumphatorsgatan Via Flaminia (nu Via del Corso); men högst oangenämt afvexlade med dem längre stycken af nyare restaurationer; den antika romerska stenläggningen är lika jemn, som fast och skön; de nyare försöken att fylla dess luckor äro illa gjorda och redan högst förfallna. Ändtligen kör man de tvenne sista korta post-stationerna endast på antik chaussée; det är en vällust! En förträffligare stenläggning kan ej ges; man åker liksom på ett bonadt salsgolf. Den fläck, der man sista gången byter om hästar, heter La Storta; den skall vara det fordna Veji, eller beteckna den ort, der denna i Roms äldsta tider så väldiga rival stått; men tvenne andra småstäder i närheten af Rom vilja tillegna sig samma ära, och utan att någon af de gamle Vejenter uppstår ifrån de döda, lär det väl alltid bli omöjligt att afgöra, hvilkendera som har rätt. Huru nu dermed må hänga tillsamman, så är det visst, att man ej utan stor förundran blickar öfver den i förhållande till bedrifternas höghet och de historiska erinringarnes mängd så trånga, inskränkta rymd, som var skådeplatsen för det unga Romas första kampöfningar. Det kostade århundraden, innan Rom kunde fullkomligt bemästra sig de närmaste höjderna och skogsbygderna. Men sedan gick det ock hurtigt med de följande inkräktningarne, isynnerhet efter de tappra och på romerskt vis patriotiska Samniternes underkufvande.

Omkring Baccano, en liten by, börja de, som ha goda ögon, redan att se Rom; S. Petri coupol är det första föremål, som höjer sig stolt öfver hela nejden. I trakten af denna by ser man den Sabatinska sjön, som nu heter denBraccianska; den skickar drickbart vatten till Rom, genom en aqueduct, som ännu består. Nu går farten allt mer och mer ned-

åt; ändtligen rullade vi utföre en backe af den i många krokar och fördjupningar (vid hvilkas sidor man i tuffstens-väggarne ser åtskilliga af naturen besynnerligt danade grottor, som tjena herdar och hjordar till skydd för oväder) löpande vägen — och nu öppnade sig Tiber-dalen, och i hjertat af det stilla Campagna låg i det klaraste solsken, men ännu omflutet af ett blåaktigt töcken, framför oss utsträckt, bland grönskande Villor, gråa tusenfaldiga ruiner, på sina vidtbesungna kullar, med en oräknelighet af tinnar och tornspetsar, det eviga Roma! — Det förekom mig oväntadt, van ifrån barna-åren att höra talas om Rom såsom liggande på sju höjder, att finna det i en däld, och att man således kommer dit utföre, i stället för uppföre; men dervid äro två omständigheter att anmärka: först, att det nya Rom, ehuru dess vidsträckta ringmurar till största delen äro de under kejsar Aurelianus uppbyggda, spatserat ned från sina kullar, som nu innehålla nästan blott ruiner, vingårdar, kloster och kyrkor, samt begifvit sig på den emellan dessa bergkullar och Tibern belägna slätt, som fordom kallades Campus Martius, och som först af Aurelianus inhägnades till den öfriga staden; sedan, att i alla fall Roms*) kullar, af hvilka den högst romantiska Janiculus är den betydligaste, ligga mycket lägre än de Apenninska, Albanska och Sabinska bergen med deras högländta jordsträckningar. — «Ecco Roma!» är postiljonernas vanliga utrop, när de första gången för den resande peka med fingret åt den framskymtande staden. Det föll mig härvid in, huru skönt det är, att tiden, som förvandlar språk liksom menniskor, dock tillåtit denna stad att bibehålla sitt urgamla namn bokstafligen oförändradt. — Tibern (il Tévere; ändringen från Tiberis är ej stor!) är ännu lik de romerska poeternas skildringar; gulaktig (mindre gulfärgad likväl utanför Rom), vattenrik, häftigt drif-

*) Nu innesluta Roms murar elfva kullar, mer och mindre bebyggda: Palatino, Capitolino, Celio, Aventino, Quirinale, Esquilino, Viminale, Gianicolo, Vaticano, Pincio och Testaceo (som är alldeles obebyggd).

vande, stundom öfversvämmande, liksom fordomdags, bugtar han sig skönt genom Roms omgifningar och ilar ändtligen genom Rom sjelft, obekymrad om allt det som skett och ännu kommer att ske på hans stränder. Vi åkte öfver honom på Ponte Molle, den fordna Pons Milvius eller Aemilius, byggd af Consuln M. Aemilius Scaurus, förfallen under krigen mellan Constantinus och Maxentius (det var framför denna bro, som Constantinus Magnus vann den slagtning, i hvilken han såg korstecknet nedsväfva från himmelen), ännu mera under dem mellan Belisar och Götherne, sedan reparerad af Påfven Nicolaus V och sist af den hederlige Pius VII. För öfrigt är Tibern, fastän visserligen mera stor än liten, dock en mindre flod än jag hade föreställt mig. Så långt jag kan påminna mig bredden af Motala-elfven och Clar-elfven vid Carlstad, hvilka dock ej anses tillhöra de stora af Sveriges strömmar, kan Tibern icke i massa mäta sig med dem. Kraftfull och pittoresk ser han i alla fall ut — och nu dertill det historiska intresset! — Det är ord för ord sannt, hvad redan Cicero i sin tid skref om Rom: «Id quidem infinitum est in hâc Urbe: quâcumque enim ingredimur, in aliquam historiam vestigium ponimus.» Hvad skola då vi säga, för hvilka Rom förvarar spåren af en dubbel forntid? — Ifrån Ponte Molle åker man genom en lång sträcka af landthus och trädgårdar, ungefär en Svensk fjerdedels-mil, med den sköna anblicken af det cypressbekrönta Monte Mario och Monte Gianicolo på afstånd till höger, fram till Porta del Popolo, som nu i stället för den gamla P. Flaminia, hvilken stod något mer till vänster på sluttningen af Monte Pincio (de Gamles Collis Hortulorum), emottager den till Rom vallfärdande främlingen. Till vänster straxt utanför denna port går vägen åt den förtrollande Villa Borghese, som intager en del af de fordom på och vid M. Pincius belägna Sallustii och Luculli ryktbara trädgårdar, och hvars parker isynnerhet derigenom öfverraskade mig, att jag redan engång sett dem, men i en vision; nemligen då jag författade den canzon, i

hvilken Amundus (du mins väl ännu Fågel Blå?) för Deolätus berättar sitt nattliga möte med Florinna. Ett stycke af vägen till denna Villa går man under en hög, antik mur, med hvilken de gamle Romare förmodligen velat förekomma jordfall på en sida af deras trädgårds-berg; den står nu så remnad, lutande och sned, att den i hvart ögonblick synes vilja störta öfver vandrarens hufvud: men denne tröstar sig snart, när han får veta, att redan Belisarius (då han försvarade staden mot Götherna) ville reparera denna muro torto, som såg i hans tid precist lika betänklig ut. Han blef derifrån hindrad genom folket, som icke tillåter en enda sten att rubbas i muren, emedan det tror, nu liksom då, att muren fick denna riktning vid den jordbäfning som beledsagade Christi död, och att derföre S. Petrus tagit honom under sin omedelbara omsorg.

Huru vi efter mycket besvär fingo logis, huru vi sedermera husligen och ekonomiskt inrättat oss i vårt lilla Palazzo degli Scandinavi m. m. har jag dels berättat i begynnelsen af detta bref, dels har jag i min sista skrifvelse till Palmblad derom förtäljt det väsendtligaste. — Skada, att icke du och din hustru också äro här! Hvilket hushåll skulle vi utgöra tillsammans!

D. 25 April.

Ändtligen, min älskade Geijer! har jag då gifvit dig en skelettisk beskrifning öfver min resa från München till Rom, samt ledsagat din vänskapsfulla fantasi ända in i hjertat af denna hufvudstad, som fordom var den politiska verldens, och som i den ästhetiska, liksom till en del i den religiösa, ännu fortfar att vara det. Jag orkar för denna gång ej fortsätta; inlåter man sig först riktigt med att skildra Rom, så slippper man ej från skrifbordet förrän man krottlat många ark fulla. Tantae molis erit! och jag behöfver hvila mig en tid, innan jag dermed griper mig an. Håll ad interim till godo med denna långa lunta, ehuru mager och ofullständig hon är. Så är t. ex. den religiösa Culten hos detta

folk och den dermed förknippade åsigten af lif, sedlighet, rätt o. s. v. en vidlyftig artikel, som jag icke med ett ord vidrört. I anledning häraf faller mig in en händelse, som drabbade mig sjelf ett par dagar efter min ankomst till Rom, och handgripligt öfvertygade mig, huru nyttigt det i dessa länder är att biktfäder existera. En af de många tusende genom nöd och bristande uppfostran blifna skälmar, hvarpå Italien öfverflödar, kom en morgon till Hjort och mig, under det vi ännu bodde qvar på värdshuset Gran Vasciello, och erbjöd sig att träda i vår tjenst, antingen såsom betjent, eller hyrlakej, eller barberare. Men alldenstund vi redan voro försedda med alla tre, fick han afslag. Emellertid gick jag (Hjort låg ännu) af och an i rummet, utan att gifva särdeles akt på honom; så mycket mindre, som han var ganska anständigt klädd och i sitt ansigte, ännu ungt, ingenting gement röjde. Ändtligen gick han sin väg — men f—n hade frestat honom, och min Stjernhjelmska ring saknades en stund efteråt, när jag ville kläda mig för att gå ut. Hela huset sattes i rörelse, allt genomsöktes; men ringen fanns ej, och då ingen annan denna morgonen varit i vårt rum (utom en ung tvätterska med en intagande och oskyldig physionomi), än denne chevalier d'industrie, så antogo vi genast honom för tjufven *). Men huru få rätt på honom? Ingen af husfolket hade sett honom smyga sig in, och ingen kände honom på min beskrifning. Jag var hela dagen och den påföljande natten högst orolig; icke så mycket för ringens egen skull, som derföre att den var en skänk af mina landsmän vid min afresa, och jag ansåg denna ring såsom en synlig pant af min Fortuna på framgång i min resa och lycklig återkomst till mitt fäderneslands. Emellertid skref jag på italienska, så godt jag förmådde, en Avviso om händelsen till Polisen, skickade Politi-soldater omkring o. s. v., men med ringa hopp att tjufven skulle någonsin kunna finnas.

*) Han hade ock ett ögonblick stått nära intill ett bord, på hvilket jag vanligtvis, när jag om qvällarne klädde utaf mig, plägade lägga ringen bredvid spegeln.

Men — hvad tycks? andra morgonen, bäst jag converserade med ett par polisbetjenter, som påstodo att de aftonen förut i ruinerna af Coliseen sett en så beskaffad karl och att de innan kort skulle lura upp honom (af hvilken försäkran jag dock hämtade ringa tröst), kom en gammal prest, och begärde med en mycket högtidlig och mystisk uppsyn att få tala med Hjort i enrum. Efter en kort stund gick han åter genom mitt rum tillbaka, och Hjort kom triumferande efter, med min ring högt upplyftad i handen. Tjufven, som ej måtte varit gammal i handtverket, hade redan samma dag fått samvetsagg och gått till denne prest för att bikta sig; denne hedersman hade tvingat honom att lemna ringen till sig, förmodligen genom lämpliga föreställningar om skärseldens hetta — och så kom han igen i mina händer. Nu aktar jag honom bättre.

I förrgårs afton återkom jag från Tivoli, der jag tillbragt ett par herrliga dagar. Framdeles mera derom. Rundtomkring Cascatellerna i den yppiga, vänliga Tivoli-dalen, ser man ännu ruiner efter Vopisci, Catulli, Horatii, Quintilii, Vari och Marci Lepidi landtgårdar. I badrummen af Vari palats taga nu kor och åsnor sin middagshvila. De präktigaste ruinerna äro de efter Mäcenas' lustslott, som ligger på en höjd, med façaden vänd emot Rom; ännu äro deraf hela gårdar, kamrar och portiker bibehållna; från samma terrass, der Mäcenas med sina poetiska vänner sutit och vandrat, betraktar man ännu Rom och alla kringliggande nejder (moles propinqua nubibus arduis! Horat.). En af de gamla Consular-vägarne, Via Valeria, efter hvilken många lemningar äro qvar, gick under ett stort hvalf midt igenom Mäcenas' palats; detta hvalf är ännu i godt stånd, och ett vattenfall störtar ännu genom badrummen. Lucien Buonaparte, som bor i grannskapet och rår om stället, har gjort dessa höga ruiner än mera romantiska genom åtskilliga andra mindre vattenfall, som han ledt derigenom, och som nu störta sig från de gråa med murgrön och träd bevuxna murarne ned i den med oliver, popplar, vinrankor, pistacier o. s. v. prunkande Cascatell-dalen. — När man

sett belägenheten af de gamla romerska skaldernas landtgårdar, och föreställer sig huru angenämt det plötsliga lugnet under Augustus måste ha förefallit den tidens menniskor efter de borgerliga krigens långvariga grufligheter, begriper man först lifligt fulla meningen af Virgilii: «Deus nobis hæc otia fecit» — samt huru äfven de bästa menniskor kunde älska den sluge Augustus af själ och hjerta. Det är mycket sannolikt, att t. ex. Horatius verkligen ej såg annat i denne herrskare, emedan dock till utseendet alla de republikanska formerna voro bibehållna, än en af sitt fäderneslaud högst välförtjent man, i hvars händer Republiken, af skyldig aktning och tacksamhet, tillsvidare och blott för hans person giltigt förenat åtskilliga betydande stats-embeten; det är troligt, att Augusti skalder (bland hvilka man åtminstone icke kan beskylla Virgilius för något drag af låghet), liksom många andra redliga män af deras samtida, lika litet sågo i denna person det begrepp, hvilket vi tänka oss under ordet kejsare, som de kunde förmoda den ohyggliga stats-gestalt, hvilken Romerska väldet antog efter Augusti död. — Ofantliga ruiner, de största till sitt omfång jag ännu sett, vittna ännu, ett kort stycke väg från Tivoli, om den fordna exempellösa storheten och prakten af Hadriani Villa. Man blir besynnerlig till mods, när man genom en gång af höga cypresser vandrar till ingången af hans Poecile, eller när man ännu i hvalfven af hans Bibliothek upptäcker rester af målningar o. s. v. (I Titi Bad-Palats, på visst sätt den intressantaste fornlemning jag sett inom Rom *), har man ännu hela tak qvar, der de gamla frescomålningarne bibehållit sig med de briljantaste färgor.) Ja — man erfar här, nästan dagligen, intryck, som ej kunna beskrifvas. Så gick jag för någon tid sedan en däglig månskensafton upp till Vespasiani Colosseum och till en hög plats vid kyrkan S. Gregorio, hvarifrån man bäst kan öfverskåda de

*) Titus byggde det egentligen genom förändringar och tillökningar af det palats, som förut hade tillhört Mäcenas på Mons Esquilinus.

omätliga spillrorna af Cäsarernes borg, som intog hela Palatiner-berget. Allt var nu tyst och hvilande i denna trakt af Rom, som nästan blott af forntida minnen och skuggor bebos; till och med den minsta luftflägt rörde ej ett blad af cypressernas mörkgröna obelisker och pinjernas solskärms-lika kronor; endast en hund skällde i en af de vingårdar, i hvilka nu Romuli heliga berg fördelat sig. — Jag ämnar nu här på stället begynna läsa om Livius och de romerska poeterna, isynnerhet Virgilius och Horatius, hvilka äro de mest lokala och nationella. Med hvarje dag jag tillbringar i Rom och dess nejder, växer för dessa båda män min aktning. De hade visserligen mera Gemüth och mera sjelfständig inspiration, än den nya skolan och således äfven jag sjelf hittills velat medgifva. — På högsta spetsen af den höjd, der Tivoli ligger, prunkar ännu, fastän redan på väg att upplösas till ruin, Cardinalen Hippolyto d'Este's Villa, der Ariosto skrifvit och uppläst en del af sin Orlando; folket i orten påstår, att han på detta ställe skrifvit den hel och hållen. Af denna sista sägen är ogrunden lätt att inse; men hvem vill beröfva innevånarne deras patriotiska tro, isynnerhet då den till en del är riktig? — Äfven palatset Corsini, med dess tjusande Villa, på spetsen af Janiculus, der fordom Martialis' rika cousin bodde, har jag besökt; det var här, som drottning Christina bodde och dog; det var i dessa höga gångar af lagrar, stenekar och plataner, som hon förgäfves sökte lugnet och den inre harmonien, sedan hon engång bortskämtat dem. — Vill man göra sig en åskådlig föreställning, hur Undine såg ut, när hon steg upp ur brunnen och af den hvita vattenstrålen bildade sig en qvinnogestalt, så bör man se ett vattensprång i denna Villa; ett annat, i Villa d'Este, ger en lika tydlig föreställning om huru det gick till, när hon sönk ned igen och åter förvandlades till vatten. En annan vattenkonst, i Villa Pamfili, erinrade mig så lifligt om Lianes medicinska cur för sina ögon (i Titan), att Jean Paul visserligen må ha tagit uppfinningen till sin präktiga beskrifning derom ur någon resbeskrifning, der Villa

Pamfili förekommer. Allt var på punkten så, som det der skildras: en halfcirkel-artad orangeri-byggnad, med platt tak och gallerverk deromkring; framföre sprutade nu opp ur jorden i tusenfaldigt dansande, blänkande och hvarandra korsande bågar, vatten, vid musik, som kommer ur nedre delen af huset genom fontainens machineri, så snart man vill sätta vattenkonsten i rörelse; bakom, på högre terrasser, hviftade pinjer, lagrar, castanier, cypresser, myrten mot den outsägligt sköna italienska aftonrodnaden: — allt fanns på stället, utom Liane på taket, och Albano som första gången ser henne! — Och således: «Eine Welt zwar bist du, o Rom! doch ohne» m. m. men hvad är dervid att göra? Med de ytterst sköna och retande, men Messaliniska Romarinnornas omarmningar ämnar jag icke befläcka min själs högre ideal, ehuru här en varmare luft, och en uppeldad blod, och himmel och jord, och lockande blickar, och allt hvad som af det nya Rom omgifver mig, tillropar mig att icke uppoffra ungdomens snart (jag är nu 28 år!) försvinnande tid för en tankbild, som blott i min hjerna — och mitt hjerta! — existerar; eller med Nymfernas ord hos Tasso:

«Folli, perchè gettate il caro dono,
Che breve è si, di vostra età novella?
Nomi, e senza soggetti idoli sono
Ciò, che pregio e valor il mondo appella.» —

För att komma ifrån sådana siren-betraktelser, går jag ofta opp på Monte Pincio, eller på Janiculus, der jag vid klostret S. Onofrio, hvarest Tasso slutade sina dagar, sätter mig under den gamla ek, som ännu bär hans namn, emedan han vanligtvis plägade sitta der och öfverskåda Rom under sina visst ej glada betraktelser — der ser jag solen gå ner, eller ock går jag i månskenet, som jag redan berättat, bort till den aflägsnaste delen af Rom — och finner icke blott, att Horatius hade rätt, när han söng:

«Alme Sol —

— possis nihil urbe Romå
Visere majus»;

utan ock, hvad mera är, att Brutus, Tacitus, Helvidius, M. Aurelius m. fl. hade rätt, då de midt i denna förföriska natur lefde såsom kalla nordmän. Och hvilka vida heligare minnen gömmer ej denna stad, från Petri, Pauli, de tusende christna martyrernas dagar? — Icke blott en lägre sinlighets frestelser, utan ock alla önskningar, alla fantasier, som hafva personliga intressen, personliga njutningar i sigte, ja (hvad svårare är) all slags andlig modlöshet, ovisshet och förtviflan måste domna, gå under, försvinna, om man riktigt djupt sänker sig ned i hjelteålderns föryngrings-källa — äfven helgonen, äfven eremiterne voro hjeltar, och de störste af alla! — Bed Gud för mig, älskade vän, att han må hjelpa mig att slita mig ännu mera lös från jorden. Den portion sinlighet, som ligger gömd i mitt temperament under en nästan liknöjd yta, är icke min farligaste fiende. Vida farligare är min öfvervägande böjelse att finna lifvet tomt och ödsligt, att knota öfver mitt öde vid hvarje kroppslig och andlig smärta, att misströsta om framtiden och önska mig i Intets sköt tillbaka. Ännu är jag för mycket egoist — ty ännu begär jag af lifvet något mera, än den sköna möjligheten, som skänks individen genom den jordiska födelsen, att vara till blott för pligt, för ideer, för Gud! Bed Försynen, att den må genomstråla med sin nåd alla dunkla vinklar i mitt Inre — att den må ingjuta i mitt bröst mera tålamod, mera försakelse, mera sann andakt! — Och efter dessa böner, som äro de hufvudsakliga, hjelp mig ock att bedja den om mera helsa, mera styrka till kropp och själ! — Omöjligen kan annars min svaga förmåga räcka till att närma mig till de ädla urbilder i Historien och Konsten, hvilkas himmelska banor alltifrån mina första barnaår skimrat för min håg och mina tankar.

XVII.

Rom (Forts.).

(Bref till Professor Grubbe.)

Roma, den 28 April 1818.

Min älskade Broder Grubbe! — Tusenfaldiga tacksägelser för Din alltid varma vänskap, och för den helsning angående Philosophiska Docenturen, som du genom vår Geijer meddelat mig. Jag ser deruti ett förnyadt prof af din för mig sedan lång tid tillbaka så väl bekanta godhet och uppmuntrande välvilja. Jag skall söka att efter min yttersta förmåga göra mig ditt förtroende värdig, och emottager gerna den hedrande kallelsen att uppträda under din uppsigt, mindre såsom lärare, än såsom lärjunge, i en vetenskap, på hvars område jag efter min hemkomst vill söka att utplåna minnet af åtskilliga barnsliga och omogna faruter, innan jag lemnar det såsom författare för alltid. Endast önskar jag, att det må tillåtas dig, utan några hinder så väl från formaliteters som personliga obehagligheters sida, att hålla platsen ledig någon längre tid. Ty jag kan ännu icke bestämma längden af mitt vistande i Italien; jag ville gerna få stanna söder om Alperna åtminstone till slutet af Oktober: men jag väntar från Berlin svar på denna önskan. I alla fall kommer jag väl näppligen åter till Sverige förrän omkring Midsommarstiden nästa år. Jag vill nemligen gerna lefva ännu någon tid tillsammans med Schelling i München, derpå göra en vår-resa i Rhein-trakterna, så efter ett par veckors förnyadt vistande i Dresden begifva mig till Breslau, för att råka Steffens (hvars bekantskap jag i sistl. September gjorde i Dresden) och v. der Hagen; ändtligen ett afskedsbesök i Berlin hos mina dervarande vänner. Strider det

absolute mot Universitetets lagar, att utnämna någon frånvarande utan *) föregående Docentur-specimen? Jag förmodar det, och önskade gerna att i Tyskland få något tillfälle att aflägga detta specimen; ehuru jag ser i förväg, att det under en resas mångfaldiga förströelser näppligen låter göra sig. Då man betänker, huru mycket Tyskarne fordra af ett dylikt akademiskt arbete, — just derföre, att sådana arbeten hos dem icke så tusentals-vis utkomma, — och nu till på köpet af en Utlänning, som vill uppträda vid ett Tyskt universitet och om hvilken det ryktet lätt blir kändt, att han anses i sitt fäderneslând för ett af dess skickligare ämnen, ja, är utsedd att der bekläda en lärostol vid dess förnämsta universitet — — så vore väl en tid af tre månaders oafbrutet uppehåll t. ex. i Breslau det minsta, som behöfdes till detta specimens utarbetning: men hvarifrån skall jag taga så mycken tid och så mycket pengar? Det är väl således bättre, att jag dröjer med specimineringen till min hemkomst, — i fall det nemligen går an, att platsen står så länge obesatt; — ehuru derigenom mina framtida akademiska tjensteberäkningar komma att begynna från mer än ett års senare datum. Men hvad är att göra? — Dock, det kan hända, att jag från Berlin erhåller svar af den beskaffenhet, att jag måste begifva mig till Sverige ännu detta år: det må nu gå härmed hur som helst, så skall du bekomma mera vissa underrättelser om min ställning, så snart jag kan säga att jag sjelf riktigt känner den.

Jag är nu sysselsatt att i Rom och dess märkvärdiga omgifningar göra allahanda excursioner, till fots, i vagn och på åsnor, samt för bättre hågkomst skull uppteckna i min dagbok det intressantaste af hvad jag ser. Förmodligen bekommer Geijer i samma dagar, då du erhåller detta bref, en lång skrif-

*) C'est-à-dire: med det uttryckliga vilkor, att han genast och omedelbart efter sin återkomst till Universitetet aflägger detta specimen?

velse, som jag i tre afdelningar *) redan afskickat till Berlin, för att der först läsas af Helvig's och af Nordenfelt. Då Geijer tvifvelsutan genast gifver dig del af detta längre brefs innehåll, behöfver jag ej i afscende på min resa mellan München och Rom nu inlåta mig i några vidlyftiga detaljer, ehuru jag till ofvannämnde långa epistel redan skulle kunna bifoga en lika så lång, bestående af bara Supplementer. För öfrigt fördrifver jag efter vanligheten min tid dels med hvarjehanda mer och mindre svårmodiga fantasier, dels med att upptänka stora litterära förslager till förträffliga ting i vers och prosa, af hvilka sannolikt ej engång hundradedelen kommer att verkställas:

— — — perchè la vita è breve,
E l'ingegno paventa all' alta impresa.
Petrarca.

D. 30 April.

I förrgår blef jag afbruten i min skrifvelse genom en middagsmåltid, som Danske Ministern, baron Schubart, anställde i våra rum till Thorwaldsens ära; alla i Rom nu vistande Danskar (redan 10 till antalet) **) voro bjudna; gubben Schubart hade sjelf skrifvit några verser, dem han uppläste, och räckte Thorwaldsen en af lager och rosor flätad krans i danska nationens namn. — I går på förmiddagen, just som jag skulle sätta pennan på papperet, blef jag öfvertalad att i stället vandra till Canovas verkstad, och derifrån gingo vi till Byström; så var det middag, och på aftonen bevistade vi en fest, af alla här befintliga Tyska konstnärer anställd för att hedra kronprinsen af Bayern, som i natt hemreste till München. Från denna

*) Tillika med ett bref till Palmblad, i hvilket äfven ligga inneslutna ett par mindre till mina systrar och till skaldinnan Euphrosyne.

**) Ingen Europeisk regering gör så mycket för litteratörer och konstnärer, som den lilla Danska. Utom de, som nu finnas i Rom, resa ännu flera i Tyskland och Frankrike, alla på Regeringens bekostnad, och de flesta tillika understödda af förmögna privat-personer!

fest kommo vi hem först mot kl. 4, hvaraf följden blef, att vi nu i dag sofvit till ½ 10. I eftermiddag ämna vi bestiga spetsen af Peters-kyrkan och göra åtskilliga andra tourer der i trakten; i morgon resa vi ut till Frascati (det gamla Tusculum) o. s. v. Så går det här dag från dag; det är ej lätt att få tid till att skrifva någonting! — I dag, på Christi Himmelsfärdsdag, åker Påfven solenniter omkring staden, och förrättar sedan någon religiös högtidlighet i Laterans-kyrkan; men jag har så ondt i hufvudet, att jag ej vill begifva mig ut bland trängseln, vid luftens närvarande heta temperatur. Sedan tre dagar har jag i hufvud och mage varit nästan liksom sjösjuk af en nu i luften herrskande Scirocco-vind; det är en af de rätt vidriga obeqvämligheter, hvarom man i Norden ej har något begrepp. Här mördar den just icke, liksom ofta i Orienten, ehuru den jemväl här i Juli och Augusti, då den så kallade aria cattiva förpestar en stor del af Rom, kan vara vådlig; men den förslappar så till kropp och själ, den ger magkramp och äckel, hufvudyrsel o. s. v. att man finner sin existens rentaf olidlig. Nordboar plågas naturligtvis mer deraf, än de infödda. Man längtar nu efter regn, eller en stark Tramontana (nordvind) för att göra slut härpå. — Gumælius har berättat mig, att du griper Svea kraftigt under armarne; hvilket hjertligen fägnar mig. Jag tviflar på, att jag under detta ständigt fortfarande virrvarr i Rom kan utarbeta något för henne. Deremot skall jag bjuda till, att få några små lyriska saker färdiga att skicka hem till nästa års Poetiska Kalender. — Om Schelling, Baader, Jacobi m. fl. skall jag berätta dig mycket, när vi engång träffas. Isynnerhet skall jag ge dig en mera bestämd och tydlig föreställning om den något besynnerliga fot, på hvilken Schelling och Baader stå med hvarandra, än jag (så vidt jag mins) hann att skildra i det bref, jag skref Geijer till ifrån München. Lätt kan du mellertid föreställa dig, att mycken både personlig och vetenskaplig differens, oaktadt all ömsesidig personlig aktning och vänskapsfullt erkännande af tendensens identitet, måste äga rum mellan

Schelling, hos hvilken allt syftar på klarhet och dialektisk utveckling, och Baader, hvars egentliga talent består i den högsta grad af hvad man kunde kalla metaphysisk qvickhet, och som på visst sätt vänder sig i en beständig cirkel af briljanta rhapsodiska aperçuer och infall. Numera är för sjelfständigheten af Schellings gång ingenting af Baaders inflytelse att befara; men det gafs visserligen en tid, då Baader verkade mer på Schelling, än denne sjelf tror, och det, enligt min tanka, till Schellings nytta: ty såsom ett incitations-, elevations- och inspirations-medel är Baader oöfverträfflig. — Med Oken äro de begge mycket missnöjda; de tillerkänna honom godt hufvud, flit i sin vetenskap och god vilja, men beklaga sig öfver hans orimliga materialistiska inskränkthet, Burschenhaftigkeit och Fratzenhaftigkeit, hvarmed han både i vetenskapens och politikens områden skadat en i sig sjelf god sak. — I detta ögonblick förkunna kanon-salvor att Påfven från en balcon öfver hufvud-ingången till Laterans-kyrkan utdelar sin välsignelse.

Festen, som i går afton var anställd af de Tyska konstnärerne, utanför Porta del Popolo på en högt liggande Villa, var mycket lysande. Då kronprinsen af Bayern, hvars hufvudpassioner äro skön konst — och sköna damer, är alla tyska konstnärers afgud, så var det naturligt, att hela denna högtid var inrättad på det mest poetiska och artistiska sätt. Icke blott illumination, kanonskott, Comus och Terpsichore, hvilka jemväl förherrliga våra Svenska fester, som dock derigenom icke bli mindre prosaiska, betecknade här den Tyska ungdomens kärlek för denne ridderlige kronprins; utan man kan bokstafligen säga, att de sköna konsterna i egen person gjorde det. Förträffliga transparentmålningar, af Cornelius, Veit och Overbeck, intogo fonden af den stora samlingssalen; den mellersta, af Cornelius, föreställde Poesien, lagerkrönt, gudomligt målad, bevingad, sittande på sin thron under ett colossalt hesperidiskt träd, Lifvets träd och Vishetens, med sin lyra i ena handen och en fladdrande codex i den andra; omkring suto i en half-

cirkel, på lägre säten, hennes döttrar, de öfriga konsterna, hvar och en utmärkt genom någon sinnlig attribut — allt lika snillrikt uppfunnet, som smakfullt grupperadt. Målningen till höger om denna föreställde de störste af konsternas beskyddare i alla tider: och på den motsvarande venstra sidan åter såg man en herrlig grupp af de förnämste skalder och konstnärer; Homerus, K. David och Dante anförde tåget; Albr. Dürer, Raphael, ungdomligt skön och hållande den gamle ärevördige Dürer vid handen, Pietro Perugino, Michel Angelo, Erwin von Steinbach, Wolfram von Eschenbach m. fl. voro här lika skönt, som charakteristiskt och portraitmessigt framställda — allt i Lebensgrösse. — På väggarne i salen såg man i gris-en-gris de höga gestalterne af Solon, Numa Pompilius, Moses och Carl den Store; till och med öfver hufvud-ingången, der kronprinsen passerade in, klädd i forntysk drägt, under skott och musik, satt Evangelisten Lucas, såsom de bildande konsternas skyddspatron, och under honom en passande välkomsthelsning på vers i Dürersk stil. Under de stora transparenterna, nere vid golfvet, sågos mindre transparenter i bas-reliefs-manér, alla af satiriskt innehåll och prophetiska allusioner; så slog t. ex. på en af dem Simson med sin åsnakindbåga Philistéerna (die Philister)*), af hvilka en mängd cadavrer lågo på marken och höllo i händerna bokrullar, på hvilka stod skrifvet: Über den Umgang mit Menschen; Selbständigkeit des Menschen; Feine Blicke in's Leben o. s. v. På en annan var Jerichos fall föreställdt. Man blåste der och trumpetade af alla krafter, murarne ramlade; på stadsporten stod: Bonne ville de Jéricho; öfver ett hus stod: Lycéum o. s. v. På en annan var Hercules sysselsatt med att rensa Augias stall, hvarvid en mängd Philistermässiga näsor och glasögon utsopades. Kronprinsen var vid mycket gladt lynne, och behandlade alla konstnärerna, särdeles de utmärktaste, såsom jemnlikar.

*) Hvarvid kronprinsen utropade: »Recht brav! Der Kerl hat jezt viel zu schlagen.»

Äfven jag blef för honom presenterad — och jag vill efteråt nämna hvad han sade åt mig. Sällskapet var högst talrikt, emedan, utom de egentliga artisterna, alla i Rom befintliga Tyskar *) och Tyska damer, samt Danskar och Svenskar (Byström, Mörner och jag) voro närvarande. Vid bordet bragtes å bane samt tömdes åtskilliga för Philistéernas faction nog betänkliga skålar, bland andra: «Es lebe hoch die Deutsche Einheit!» m. fl. dylika **). Efter måltiden öppnade kronprinsen balen, och dansade med alla närvarande unga Tyska fruntimmer, samt konstnärs-fruarne, hvilka alla äro Italienskor samt till större delen unga och vackra. Här såg jag ock för första gången på nära håll de sköna naiva Italienska folkdansarna Saltarella och Lavandarina; äfven de Tyska damerna (fröknarne Humboldt m. fl.) dansade dem med mycken skicklighet och konstfärdighet, men öfverskimrades vida af Romarinnorna, liksom i allt det Ursprungliga öfvergår det Efterhärmade; särdeles såg en liten modell-skön Romersk Signora, som är gift med en Berlinsk landskaps-målare, på engång så oskyldig och så förförisk ut under sin dans, att hufvudet vreds omkring på många bland åskådarne, och till och med i min nacke förspordes en liten knarkning. Särdeles märkte man i kronprinsens ögon, som nästan jemt voro fästade på den lilla vackra frun, med hvilken han ock tydligen helst dansade, en aldranådigaste eld, för hvilken hennes man likväl kunde haft skäl att bli rädd, i fall han ej (som jag hoppas) hyser stark tro till sin hustrus dygd ***). Kronprinsen sjelf deltog ock i de Italienska dansarna. Sedan satte han sig hos de mera bedagade damerna, fru v. Humboldt, fru Herz m. fl.; de andra fruntimren rangerade sig deromkring i en glänsande halfkrets, och nu bad han att man skulle afsjunga några Tyska nationalvisor. En

*) Utom Ministrarne. Preussiske Legations-Secreteraren var dock med.

**) Vid bordet läste ock Rückert opp ett rätt vackert poem till kronprinsen, der alla sköna konsterna föreställdes talande. Det var ett slags Commentarius till Cornelii målning.

***) Dygden kyskhet är annars icke Romarinnornas starka sida.

förträfflig chorus, anförd af kronprinsens lifmedicus d:r Ringseis, en ifrig vän af Baader, afsöng nu framför denna halfkrets den bekanta «Am Rhein, am Rhein» etc.; sedan Goethes Harpspelarsång: «Was hör' ich draussen vor dem Thor» etc.; så den gamla: «Es ritten drei Reiter zum Thor hinaus, Ade!» och sist några Tyrolervisor. Det förekom mig verkligen som en poetisk uppenbarelse från Medeltiden, att se denne Konungsson och snart blifvande Konung, i forntysk drägt och i kretsen af forntyskt klädda damer, afhöra med förtjusning en chör af sångare, som ock nästan alla voro i samma costum. Den genialiske och älskvärde målaren Cornelius, af hvilken Tyskarne vänta sig en ny Dürer, satt beständigt vid kronprinsens sida och caresserades af honom oupphörligt. Vid orden: G e g r ü s s t, I h r s c h ö n e n D a m e n! W e l c h r e i c h e r H i m m e l, S t e r n b e i S t e r n, W e r n e n n e t' I h r e N a m e n? svängde kronprinsen ett blänkande vinglas i luften och bugade sig för alla fruntimren. In summa: allt var gladt och lustigt. Militäriska symphonier af fullstämmig orchester, placerad så att den ej syntes, hvirflade då och då in ibland det öfriga jublet, och kanonsalvor dånade, i väl afpassade ögonblick, upp ifrån gården. Den berömde landskapsmålaren Reinhart dirigerade artilleriet. I den varma italienska natten stodo dörrarne beständigt öppna, och igenom dem såg man ständigt den blåa himlen och de gyllne stjernorna. Särdeles njöt man ute på balconen en herrlig nattscen — i framgrunden låg det gamla Roma insvept i skuggor! Bäst som jag stod och talade med en här i Rom boende ung Tysk Lärd, Bunsen, som gift sig med en Engelsk dam och lefver här såsom förmögen privat-person, kom kronprinsen till honom och frågade sakta, hvem j a g vore? Derpå presenterade Bunsen mig för honom, och genast började han fråga mig om framgången af de yngre Svenska Litteratörernas bemödanden att i Norden afskudda det Fransyska barbariet och återväcka ett nationellt och poetiskt lif, samt om ej dessa ädla bemödanden lupo fara att qväfvas derigenom, att vi hade en F r a n s y s k Konung? Jag svarade, att vår konung vore myc-

ket nordiskt och republikanskt sinnad, vördade våra lagar, seder och tryckfrihet m. m. samt, då han i följd häraf vore älskad af hvarje Svensk, icke bekymrade sig om litterära stridigheter. Derpå frågade han mig om Tryckfrihetens tillstånd. Jag sade, att vi hade en tryckfrihet, som det öfriga Europa skulle afundas, i fall det riktigt kände den; att vi väl i avisor och politiska brochurer måste nyttja en viss försigtighet, emedan vår ställning till mäktiga grannar hindrade oss från att säga ut allt hvad vi om dem tänkte *); men att vi annars fingo skrifva och raisonnera öfver alla ämnen huru vi behagade, emedan Tryckfriheten hos oss vore en af grundpelarne för vår urgamla och genom den sista revolutionen förbättrade statsförfattning. Häröfver betygade han sitt nöje, och började sedan fråga mig hvarjehanda om vårt språk, och dess sammanhang med Isländskan och Tyskan; derpå började han tala om Ulphilas, slog sig för bröstet och sade, att han bar en motto ur Ulphilas såsom en ordensregel inom sitt hjerta; men innan han deröfver hann att förklara sig, höll en brinnande guirland, antänd af en af de många lamporna, på att falla öfver oss; han tog mig i armen och förde mig hastigt med sig i ett annat hörn af rummet, samt begynte åter sin discurs: men nu började hela kedjan af festoner på den ena väggen att brinna, och lågan deraf fästade sig till och med i en springa af taket. Nu blef tumult, confusion; ändtligen släcktes alltsammans lyckligt, och festen fortfor; men nu voro kronprinsen och jag genom en hel ström af menniskor skilda åt. Först kort innan sin afresa kom han ännu en gång till mig, och berättade att han i München ägde en ypperlig bild af Carl XII, förträffligt målad och försedd med sina attributer, såsom elgs-handskarne, pampen vid sidan o. s. v. «Er war wohl ein bischen übertrieben», sade han sedan; «allein das zu Wenig in dieser Hinsicht schadet weit mehr als das zu Viel!» — derpå sade han mig ännu

*) Härvid klappade han mig på armen, och sade: «Ja leider! ihr tapfern Schweden, Sie haben jezt gar verdriessliche Nachbarn!»

den artigheten, att mitt namn hade en poetisk klang (hvilket jag sjelf icke finner), och derpå skildes vi. — Jag tror att denne furste visserligen kommer att göra mycket för Vetenskap, och särdeles för Konst; om han för öfrigt, oaktadt all sin välmening och en mängd Tyskars hopp, har nog charakter, energi och talenter att bli en stor konung och Tysklands befriare, — det är, tills vidare, tvifvel underkastadt. Han ser mig dertill, om jag får använda ett groft svenskt ord, något förmycket utr...n ut. För öfrigt är han mycket tapper, och har visat vid flera tillfällen militäriskt snille. — Med sin Far lefver han ej på den bästa fot; mellertid har det för ett år sedan lyckats honom att störta sin Fars förnämste minister, favorit och rådgifvare, Montgelas, som var förhatad af Bayerska folket. Lustigt nog är, att under det i München, enligt kongligt förbud, ingen vågar kläda sig i så kallad Tysk eller forntysk drägt, gick konungens egen son här i Rom oupphörligt offentligen klädd i denna af Tysklands regeringar för svärmisk och revolutionär ansedda klädebonad.

Men det är tid att sluta. I afton fira äfven bönderna i Upland och Studenterna i Upsala, enligt forntida plägsed, vårens ankomst till Norden. Upptag då icke illa, att jag på en så festlig dag skrifver dig ett bref, som till största delen utgör beskrifningen af en fest — ehuru det må synas komiskt nog, att till en Professor i Theoretiska Philosophien, och till den för alla fruntimmers retelser oöfvervinnerlige Grubbe, skrifva om baler och vackra flickor. — En annan gång torde jag kunna meddela dig vigtigare underrättelser; intressanta ämnen tryta ej. — För icke längesedan hörde jag, i ett dertill församladt aftonsällskap eller så kallad Academia, den nu för tiden berömdaste af Italiens Improvisatörer, Signor Scricci; det är verkligen ett förunderligt phenomen för oss Nordlänningar, en dylik person — som bland annat öfver ett af en Engelsk dam på stället uppgifvet ämne extemporerade en tragedi, som räckte i ungefär två timmar. — Om jag ej för ögonblicket vore trött och illamå-

ende, skulle jag noggrannt beskrifva hela Hr Scriccis procedur, och mina omdömen deröfver; men nu måste jag gömma det till ett annat tillfälle. En Improvisatrice skall också finnas här i Rom, men hon visar sig ej offentligen; det är en 17-årig flicka; fru Herz har sett henne, och säger att denna person gifvit henne en åskådlig föreställning om Pythias utseende på trefoten. — Bland det ringare folket äro improvisatörer ganska vanliga; jag har redan sett och afhört tvenne, på platsen framför St. Petri-kyrkan, och en, i går, i en krog; det är curiöst att se en brun, trasig figur, under häftiga åtbörder och med håret rest uppåt skyn, declamera, halfsjungande, helgons och hjeltars äfventyr, stundom också satiriska farcer, under accompagnement af tamburiner och castagnetter. I Napoli är saken ännu mer allmän, liksom man der dansar, sjunger och skojar mångdubbelt mer i allmänhet än här; Rom tillhör ännu Italiens Nord!

Cornelius är nu sysselsatt med en stor cyklus af målningar ur Dante; sedan ämnar han göra Lied der Niebelungen till ämne för en ny. Han har redan utgifvit till denna senare en följd förträffliga teckningar. — Om vi ägde en sådan målare i Sverige! Om den anda, det poetiska lif, de grundliga kunskaper kunde transporteras till våra unga svenska konstnärer, som utmärka de bättre bland de här befintliga Tyska! — Få se, hvad som kan ske i framtiden. Komme blott t. ex. Breda, Sandberg och Fogelberg, som onekligen af Gud och Naturen blifvit väl begåfvade, ut i det sydliga Europa på någon tid, att se verkliga konstverk! Men hvad kan det hjelpa, att gå hemma i Stockholm, göra portraiter och studera kopparstick?

I anledning af Bayerns Thronföljare, kan jag icke undertrycka den önskan, att vår Prins Oscar, med undvikande af hans fel, måtte bli honom lik i det myckna sannt ridderliga och ädla, som utmärker honom — och framförallt, såsom vårt Universitets Canzler, visa sig lika lifligt varm för allt anti-philisteri och all till något Stort och Skönt syftande ungdomlig

anda! ! ! — Genom några hit till Danska Envoyéen ankomna Danska tidningar, har jag fått några, ehuru högst ofullständiga underrättelser om det senaste som i Sverige förefallit, t. ex. Carl XIII:s begrafning m. m. d. — Helsa tusenfaldigt och hjertligen alla våra gemensamma Upsaliensiska vänner. — Brändström skall nu, enligt hvad här i Rom allmänt berättas, gifta sig. Jag önskar honom dertill mycken lycka! Mediterar ej äfven Du redan öfver ett dylikt förslag? Visserligen har saken sina betänkliga sidor; mellertid förtjenar den att tagas i öfvervägande!

XVIII.

Resa till Tivoli.

Rom, 22—24 April 1818.

Tvifvelsutan är du nyfiken att få veta någonting mer om den poetiska lustfärd till Tivoli, hvarom i mitt sista ofantliga bref endast några otillfredsställande strö-underrättelser förekommo. Det är billigt; och under de första dagarne af min återkomst kan jag verkligen ej med ett angenämare värf sysselsätta mitt minne.

Tidigt alltså på morgonstunden af den 22 dennes, rullade hurtigt genom den långa Strada Felice och förbi Maria Maggiore's stolta basilika, en beqväm vagn, som utom mig innehöll min Danska vän och ännu tvenne hans landsmän. Jag behöfver knappt anmärka, att väderleken var skön öfver all nordisk föreställning; i detta land är det nästan en händelse utan exempel, att någon lustresa, eller tillämnadt landt-

nöje af hvad slag som helst, måste för oberäknade regnskurar, stormvindar, och mera sådant, uppskjutas eller med blott halft nöje bringas till verkställighet. Ej långt från nämnda basilika, sedan man lemnat kyrkan S. Antonio till venster, tager vägen af från den lyckliga gatan, hvilken ännu ett långt stycke i enslig ro fortsätter sin raka gång, blott af Villor och vingårdar omgifven, tills hon omsider stannar vid Aureliani mur och basilican S. Croce's skuggrika castaniefält. Vår åt venster afvikande stråt förde oss till Porta Tiburtina, den nuvarande Porta S. Lorenzo, om hvilken jag ju i min föregående skrifvelse bland mycket annat sagt, att hon utmärker gränsen af Esquilinska kullen. Blickande upp, sågo vi dropparne blänka på mossan af Acqua Felice's ofvan porthvälfningen framtågande vattenledare, och framför oss öfver den ödsliga, men grönskande och tankfulla Campagna'n försmälte allt mer och mer det outsägligt ljufva hvita luftskimmer, den Alba rugiadosa som föregår Italiens morgonrodnad, i purpurn af den nyväckta dagens anletsfärg. Ungefär en fjerdedels mil från stadsporten ligger basilikan S. Lorenzo, som räknas till de sju Roms hufvudkyrkor, hvilka fått rättighet att bära detta hedersnamn. Inom Roms murar finnas, om jag mins rätt, tre åt den helige Laurentius invigda kyrkor; men denna, som i följd af sitt läge bekommit tillnamnet fuori delle mura, är den äldsta och har den hedern att förvara helgonets öfverlefvor. Constantinus Magnus, denne outtröttlige Riks-kyrkobyggare, har äfven gifvit detta tempel varelse. Mera kanske derom en annan gång: vi funno oss ej nu äga tid att betrakta henne.

Allt klarare och klarare blef den högblåa himmelen, och närmare och närmare vederqvickte oss i framgrunden den Sabinska bergsryggens dunkla grönska, på hvars sluttning, liksom hängande i dess midt, det hvita Tivoli vinkade, det efterlängtade Tibur superbum, som jag så ofta sett från Rom ömsom i aftonrodnad, ömsom i middagsglans, men alltid lika vänligt och förföriskt. En dubbel rad af mestadels ytterst förfallna

grafvårdar, betecknande riktningen af den fordna Via Consularis från Rom till Tibur, drager sig öfver slätten på föga afstånd från den nuvarande landsvägen, och bågar af styckade aqueducter hålla dem sällskap i denna stumma ängd, så tom på menniskor och lefvande spår af mensklig verksamhet. Snart, ungefär fyra miglier (italienska mil) från Rom, kommer man till en medelmåttig, men starkt rörlig ström, hvars gröna stränder sammanbindas af en bro, som heter Ponte Mammolo, emedan hon är byggd af kejsarinnan Mammea, Alexandri Severi moder. Gladt förnimmer man, att man färdas öfver den vidtbesungna floden Anio, numera kallad Aniene och oftare Teverone (den lilla Tibern). Ursprungen på Napolitanska området, i det höga berglandet Abruzzo, störtar den sig häftigt utföre mellan Tiburs höjder och dalar, och skyndar sig, efter att der hafva bildat de ryktbara vattenfallen, lugnare till det möte, som vid Roms murar, ej långt ifrån Ponte Molle, förenar honom med hans större broder. Några miglier längre fram känner man en tung och nästan qväfvande svafvelånga breda sig öfver fältet; den tilltager mer och mer, ju närmare man hinner dess orsak, och är verkligen så plågsam, att det föga tröstar en, det man nu nalkas till Albulas heliga vatten. Det första man deraf ser, är en liten tvärs igenom landsvägen löpande å med hvitblåaktigt vatten, som är en smula ljumt och åt sina närmaste omgifningar ger en temligen tartarisk färgton. Denna stinkande svafvelrännil är egentligen en åt Teverone hällande kanal, som kommer från en liten sjö af samma beskaffenhet, hvilken ej sällan plägade öfversvämma och högst illa tilltyga omgränsande nejder, innan Cardinalen Ippolito d'Este, som en tid var ståthållare i Tivoli, lät föranstalta den närvarande afledaren. Tänker man sig anblicken af en sjö, hvars yta är beströdd med simmande öar, nog underbar, för att ej låta den qväljande lukten afskräcka sig, så går man till venster från vägen en italiensk mil längs med kanalen, och träffar då ändtligen en liten göl, som kanske i diameter håller hundra alnar, samt deruti pygmeiska holmar med buskar öfver-

vuxna, hvilka drifva omkring hvarandra på vattenbrynet, ömsom saktare, ömsom snabbare, allt efter egenskapen af vind och väder. Stränderna visa en porös mylla, full af aska och svafvelblomma. Här ser du för dina ögon den beryktade Lago della Solfatara, vid hvilken fordomdags i helgade lundar Faunus och Albunea gåfvo orakelsvar, och närmare intill vår tid Augustus förfriskade sig i Agrippas präktiga badhus. Af de små gröna massor, som röra sig af och an på dess yta, har den af ciceronerne, hvilka helst nyttja de benämningar som klinga mest prunkande, blifvit döpt med det féiska namnet Lago delle Isole Natanti. Man kunde skrifva en roman, eller åtminstone en saga, med denna titel. Antalet af detta besynnerliga simm-sällskap steg nu till tio eller tolf. Engång jagade vinden, som för öfrigt var helt lindrig, alla samtliga åt den ena stranden, då de en stund hvilade liksom fullkomligt förenade med fasta landet och med hvarandra, tills vi åter med käppar och stänger satte dem till en del i rörelse. Deras daning grundar sig på de svafveldunster och bimstens-haltiga ämnen, som vattnet beständigt utandar, och som häfta sig tillsamman med andra partiklar af den här rundtomkring sköra och likartade jordmånen, med rötter, grässtrån och flera dylika beståndsdelar, tilldess omsider af denna sammangyttring sådana fasta, änskönt lätta, kroppar uppstå. Deras antal tillväxer mer och mer, och deraf kan med skäl förmodas, att den tidpunkt ej är långt aflägsen, då hela gölens yta blir på det viset öfvertäckt. Detta är så mycket sannolikare, som man vet, att denna svafvelsjö fordom haft ett långt vidsträcktare omfång, och det ihåliga ljud, som vid häftigt stampande på jorden i hela grannskapet uppkommer, erinrar väl derom, att man vandrar öfver en på lika sätt tillkommen skorpa, som betäcker för dagen en afgrund af svafvelvatten. Man kan då lätt föreställa sig, att i den gamle Latini dagar, när han gick hit att rådfråga Faunus i sitt bryderi öfver Lavinias giftermål, de simmande öarnas svafvelångande sjö, dunkel i skuggan af väl-

diga skogar, ägt ett utseende som ingaf både vördnad och fruktan *).

Nära derintill ligga tvenne andra mindre gölar, som med den större sammanhänga genom underjordisk förbindelse; den ena heter L. delle Colonnelle, den andra L. di S. Giovanni; den förra är 230 fot djup. Går man ännu en italiensk mil längre in i Campagnan, i en riktning som leder nästan rakt åt Rom, så finner man åter ett utbrott af samma vulkaniska vattenmassa, som der roar sig med att öfverkläda sina stränder och allt hvad med henne råkar i gemenskap, med de sällsammast tecknade och bildade configurationer af kalk och tartarus, men genom detta slags tidsfördrif också naturligtvis oupphörligt gör sin omkrets trångare och mindre. Vi afhöggo med D:r Schouws botaniska yxa några skörare bitar af dessa besynnerliga förkalkningar, och jag stoppade i fickan ett par af särdeles finhet och prydlighet att hemföra till Upsala. Tyvärr hade jag redan dagen derefter förlorat dem, och såg deraf, att jag ingen lycka har i att samla stenar.

Vi återvände till fortsättandet af vår egentliga väg, och befriades ändtligen ifrån svafvelångorna, under det framför oss, fast ännu på temligt afstånd, de tre små bebodda pyramidaliska bergkullarne vänligen höjde sig, hvilka här i förhållande till Sabinska bergsryggen kallas li Monticelli och utgöra lik-

---

*) «At rex sollicitus monstris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit, lucosque sub altâ
Consulit Albuneâ, nemorum quæ maxuma sacro
Fonte sonat sævumque exhalat opaca mephitim.
Hinc Italæ gentes, omnisque Oenotria tellus,
In dubiis responsa petunt. Huc dona sacerdos
Quum tulit, et cæsarum ovium sub nocte silente
Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit;
Multa modis simulacra videt volitantia miris,
Et varias audit voces, fruiturque Deorum
Colloquio, atque imis Acheronta adfatur Avernis.»
Æneid. VII, v. 81. *)

*) Att röstornas lund nu längesedan blifvit borthuggen, att man ej vet hvar templet legat, och så vidare, behöfver väl ej tilläggas.

som dess förposter. Ej långt från Solfatara'n, vid Travertinbrottet *) nära intill Consular-stråten, visas murlemningar, som i hela trakten heta Drottningens bad, och anses för öfverlefvor af Zenobias badhus. Det är bekant, att Aurelianus, sedan han besegrat Palmyra och intågat i Rom med Orientens herrskarinna fången i sin triumf, skänkte åt denna sköna, visa, modiga och olyckliga drottning en Villa i grannskapet af Tibur. Derföre påstås af många, att nyssnämnda ruiner äro lemningar efter den egentliga Villan, hvilken legat på samma ställe som badhuset. Men det är svårt att begripa, då sannolikt äfven i den tiden hela nejden omkring svafvelsjön var uppfylld af dess stinkande dunster, huru man der för andra än medicinska ändamål kunde uthärda att uppföra och bebo präktiga byggnader Jag håller således för rimligare, att sjelfva Villan legat vid Tibur, eller nedanföre sluttningen af dess bergsrygg; ett visserligen i alla hänsigter tjenligare boningsställe, så ofta man ej lider af utslag eller lungsot, sjukdomar, för hvilka det heliga Albula-vattnet än i dag skall vara nyttigt att bada i. Så må det väl ock ha förhållit sig med den i Juvenalis 14:de Satir omtalade Centronii Pisani Villa, efter hvilken ett enda öfrigt spår tycks förvaras i namnet Centrone, en ort i grannskapet af den plats, der man i ruinerna af Agrippas Thermer för någon tid sedan funnit rännor af bly, och hvad tvifvelsutan bättre var, colonner af den skönaste serpentin. — Två och en half italiensk mil närmare Tivoli träffar man åter den hastande Anio, och den bro öfver hvilken man nu åker, heter il ponte Lucano; enligt de flestas mening efter ett fältslag, som Romrarne här vunnit mot Lucanerne, enligt några efter en viss Plautius Lucanus, som skall ha byggt henne för att få en beqväm öfvergång mellan sina ägor, hvilka lågo delade på ömse sidor om floden. Vare sig härmed hur som helst, så visar sig på venster hand, när man kommit öfver bron, en vacker, den Plautiska ätten tillhörig grafvård, till byggnadssätt liknande Cecilia Metellas

*) Se not. **) sid. 270.

utanför Porta Capena och upprest under Vespasiani regeringstid. Men icke blott byggnadssättet äga dessa graftorn gemensamt, utan ock det ödet, att under senare oroliga tidehvarf hafva gjort tjenst såsom befästning; och tror man, att de från den öfriga architektoniska stilen besynnerligt afvikande nyare tillsatserna ofvantill, tydliga förskansnings-murverk, härröra från Götherne, den gång deras ljungande Totila förstörde Tibur och lägrade sina troppar i Hadriani fantastiska Sans-souci.

Denne Trajani efterträdare, en klok och driftig, men i smak och lynnen ofta något förunderlig, Imperator, inredde sig vid Tibur en sommarboning, hvars mångfaldiga anläggningar ännu i sina spillror och öfverlefvor intaga ungefär en Svensk mils omfång. Vi hade derom hört så många sällsamma ting berättas, att vi ej förmodade oss kunna med tillbörligt lugn betrakta Tivoli-dalen, Sibyllä-templet och Cascatellerna, innan vi betygat den gamle kejsarens skugga vår hyllning.

Mellertid tågade vi redan uppföre långsluttningen af den höga Sabinska olivebygden, och lemnade snart, för att aflägga detta första besök, vägen till Tivoli, hvilken stad nu syntes oss helt nära till venster, på en oändligt målarskön höjd, bland lundar af castanier och oljoträd. Der vägarne skilja sig, stod en trasig nästan fullvuxen pojke, som tvifvelsutan hela morgonen der lurat på resande att uppsnappa, och vid vår anblick genast skrek oss från långt håll till mötes, med vanlig italiensk ordståt, att han vore uppsyningsman öfver den store kejsar Hadriani förvånande Villa. Till höger, öfver en något vildt trädbevuxen slätt, förde oss nu en farväg, som fordom varit ypperligt stenlagd och på ömse sidor, från Tiburtinska Consularstråten ända till Villans port, omgifven af praktfulla hjeltestoder och segertecken; om dess närvarande tillstånd kan du måhända tydligast göra dig begrepp, när jag säger, att den endast med de i vissa skogsbygder af Sverige så kallade husförhörs-vägarne kan jemföras. Under det vi sjelfva hoppade på stenarne, mellan buskverk och vattenpussar, med vår trasige anförare i spetsen, förmådde hästarne med stor möda framsläpa

vår vagn till det ställe, der vi ämnade hålla vår middagsmåltid. Detta var en fattig paktares boning, hvilken tillika med den nuvarande ägarens (en afsigkommen Romersk furstes) oansenliga och vanvårdade landthus, midt ibland förvildade örtegårdar och planteringar, som med starka steg närmade sig till naturens ursprungliga frihet, utgjorde ett passande företal och inledning till den äldre Villans utförliga afhandling öfver förgängelsen. Vår vägvisare var här son i huset, och under det fadren, ett mellanting af dagakarl, custode och cicerone, fördref oss tiden med antiqvariska underrättelser, samt döttrarne nyfiket, fastän något skyggt betraktade de besynnerliga blonda främlingarne, spisade vi ytterst homeriskt, nemligen stycken af fett rostadt kött utan knifvar och gafflar, hvilka ej i hushållet funnos att tillgå, på ett antikt marmorbord, som väl nu stod i en smutsig stuga, men kanske fordom mången gång varit uppdukadt med kejserliga frukostar. Lyckligtvis hade vi medfört några flaskor Orvieto-vin, och kunde således vid denna uppeldande föreställning på någorlunda förnuftigt sätt dricka den hederlige Imperatorns skål. Efter slutad måltid ville man ej genast åter sätta sig i rörelse, utan först låta den betydliga solhettan en smula mildra sig. Jag satte mig vid foten af en gammal cypress, och var så väl till mods, att en alcæisk verstakt började klinga i mitt inre; men innan en ordentlig tanke ur denna klang hann att utveckla sig, voro de andra redan färdige att gå, och jag hade deremot ingenting att invända.

En skog af ruiner i en skog af trän, en tallös myckenhet af spår efter anläggningar, hvilkas fordna egentliga beskaffenhet och ändamål till största delen ej för de skarpsinnigaste gissningar är tillgänglig, är allt hvad numera efter Hadriani Villa är öfrigt, spridt om hvartannat i majestätligt dyster förvirring, öfver hvilken en vild, men yppig natur mer och mer fullbordar sin triumf. Hadrianus kom på det infall, sedan han lyktat en mångårig Eriksgata genom alla eller åtminstone de mest väsendtliga delar af sitt stora rike, att på ett enda ställe,

till åminnelse för sin återstående lefnad, genom efterbildningar af sin tids skickligaste konstnärer, förena i sammanträngd omkrets allt, hvad som den då bekanta verlden, eller (hvilket ungefär var detsamma) det Romerska verldsriket hade visat sin beherrskare underbart och beundransvärdt, i landskapsskönhet, vegetation, architektur, historisk och mythisk märkvärdighet. Kortast uttryckt, åsyftade denna tanke ingenting vidare, än att skapa ett slags verldspark, eller en byggnads- och trädgårds-mikrokosmos, ett förslag som med en Romersk kejsares medel sannolikt förekom Hadrianus mycket enkelt och naturligt. Hvarje del af detta sällsamma ästhetiska raritets-kabinett skulle föra den härmade ortens eller byggnadens namn, och i det kostbaraste tillbehör af bildstoder, målningar o. s. v., dels verkliga från rätta hemmet hitförda originaler, dels ypperliga copior, uttrycka till fullo sin lokala och nationella egendomlighet. Imperatorerne förstodo att låta hurtigt arbeta, och det dröjde således ej länge, förrän åskådaren här kunde förlusta sig att under en half eller hel dags spatsergång finna församlade, i förvånande prakt och den brokigaste täfling, de ryktbaraste konst- och natur-alstren af Asiens glödande bildningsdrift, Ägyptens dunkla jätte-mystik och den Grekiska smakens milda sinliga fulländning. Inom en omkrets från sju till tio italienska mil (hvilket senare antal, ungefär en och en half svensk, af några fornforskare uppgifves), såg man alltså här, icke blott theatrar, rännbanor, Prätorianska kaserner med platser för krigiska öfningar, Thermer för män och för qvinnor, flerahanda Gudars tempel, ett bibliothek som innehöll alla den tidens vigtigaste skatter i vetenskap och vitterhet, stora dammar för naumachier, kostbara vattenledningar, mångfaldigt genomkorsande hvarandra för att i springbrunnar smycka och uppfriska de vidsträckta lundarne och de talrika pelargångarnes omslutna gårdar, utan ock Athens Poecile och Prytaneum, Ägyptens Canopus, Platons Academia och den Peripatetiska skolans Lyceum, hvardera försedd med enkom sig tillhöriga salar, brunnar, bad, trädgårdar och lundar, Thessaliens Tem-

pe, alla verldsdelars Flora — man visade mig ett ursprungligen Syriskt blomster, och örtkännare finna här bland spillror, buskar och snår öfverallt blomster och växter, hvilka först genom denna Villas anläggning blifvit från Asien och Afrika öfverförda, samt till en del ännu ej finnas i andra trakter af Italien — Gudarnes Olympos, och slutligen, på det ingen beståndsdel skulle saknas i denna kejserliga universal-fantasi, äfven de trakter som ligga på andra sidan af det synliga Universum, nemligen Elysium och Tartarus, det förra naturligtvis bestående af en leende ängd med romantiska bäckar, kullar och lundar, det senare af en särdeles vild och enaligt aflägsen trakt, genomfluten af tröga sumpiga canaler, föreställande helvetesfloderna, och med de fördömdas alla mythologiska qval afbildade rundtomkring på Erebi kala klippväggar. Man påstår till och med, att kejsaren, för att så mycket lifligare försinliga den Grekiskt-Romerska religionens begrepp om helvetets plågor, låtit här under jorden och de mörka Plutoniska byggnaderna inrätta fängelser för missdådare, hvilkas kedjeslammer och tjut under gisselhuggen förfärligt, liksom från Furiernas rof, ljudade ur djupet upp i de skumma, återskallande hvalfven. Att han bland alla dessa anläggningar, hvilka för våra vanliga moderna Engelska parker åtminstone äga företrädet af tankens enhet och bestämda syftning, skulle veta för sin person att välja ett passande ställe till egentlig boningsplats, låter vänta sig. Man njuter också en utsigt, som förtjenar kallas kejserlig, när man bestigit den af lummiga träd öfverskyggade och med murgrön tätt beklädda mur-massan af ett stort tvåvåningshus, som med temlig sannolikhet utgifs för sjelfva kejserliga lustpalatset, och hvaraf ännu ett dugtigt stycke stomme återstår. Liksom hela denna Villas omkrets ligger på en upphöjning, med Latiums vida slätt framför sig och bakom sig i mångfaldigt afvexlande contourer och på afstånd den Sabinska och Hernikiska bergsbygdens klyftor och dalar, ser man från denna punkt till höger det vackra Tivoli på sin närmare höjd, till venster i längre fjerran de Albanska bergen

med deras små städer och dunkelgröna skogar, och i framgrunden tvärs öfver Campagnan det eviga Roma med sina torn och coupoler i aftonsolens strålar, lägrad omkring sin blänkande Tibers stränder.

Tyvärr bibehöll sig ej länge det fulla beståndet af denna mångfaldiga prakt och herrlighet. Antoninerne läto, sannolikt af vördnad för Hadriani minne, underhålla hans Villa i dess ursprungliga beskaffenhet, och bebodde henne kanske tidtals sjelfva. Men redan de nästföljande kejsarne började plundringen med att ur den ofantliga mängden af här församlade konstskatter bortföra hvarjehanda till prydnader för egna nybyggen. Det synes ock, som hade ingen Imperator sedan vistats här. Ändtligen fullbordade Götherne förstöringen, då de under sina krig flera gånger slogo läger i dessa väldiga palatser och parker, som förmodligen mycket beqvämt kunde inredas till en särdeles fast militärisk ställning, och det är begripligt, att dessa gäster höllo hus efter omständigheterna, d. v. s. så, att de omsider lemnade allt i ruiner. I nyare tider har denna Villa tjenat till en outtömlig grufva för konstälskare. För ungefär fjerdedelen af de antika plastiska konstverk, med hvilka det närvarande Roms museer glänsa, har det att tacka dessa fallande hvalf och murar, af cypresser öfverskyggade och af törnen omvuxna, denna genom stigande förödelse ständigt växande jordyta, mellan det yppiga gräset och de täta buskarne öfverallt besådd med afbrutna stycken af colonner, friser, architraver och capiteler; och ännu blir esomoftast ur detta outtömligt minnesfulla område, — der ömsom några stenekar slagit sina rötter i de kejserliga salarne, ömsom en vingård betäcker det inre omfånget af en theater, ömsom ett sädesfält vajar öfver pretorianernes öfningsplats, ömsom en halft störtad hvalfbåge med spår af stucco och bildverk upphöjer sig bredvid skorstenen af en vignerols vid en väldig marmor-piedestal fastsmetade lerkoja, — mången tjusande gestalt af gudomlig eller mensklig skönhet framskaffad i dagen och åter flyttad in ibland de lefvandes hvimmel.

Det skulle blott trötta dig, om jag ville uppräkna stycke för stycke alla här ännu befintliga större och mindre lemningar efter byggnader och numera mestadels outredliga anläggningar, samt berätta huru Antiqvarierne, Gud vet genom hvilken ingifvelse, funnit ett namn för hvarje fläck, ja, en grundritning af det Helas fordna utseende. En sådan finns mycket prydligt och noggrannt utarbetad af en viss Pirro Ligorio, som lefde i begynnelsen af 1500-talet *). Det är troligt, att vid den tiden ännu mycket qvarstod, som sedermera fallit omkull eller öfverdragits af jord och grönska: dock kunde man väl redan då svårligen författa en charta, hvilken är gjord med en säkerhet och fullständighet liksom hade författaren tecknat henne under Hadriani ögon, utan att tillåta sig ansenliga lån af en i dylika fall så gerna diktande inbillningskrafts tillgångar. Numera åtminstone måste man blygsamt tillstå, att de flesta af de benämningar och förklaringar man hör, synas hvila på temligen godtyckliga gissningar. Sådant är likväl ej fallet med en rymlig Theater, hvars ställning och utstakning man ännu tydligen ser, nemligen alla ringarne af åskådarnes säten, hela scenen och orchestern, ja de dermed sammanhängande kamrar, der skådespelarne vistades och omklädde sig. Icke heller kan man misstaga sig på Pretorianernes Caserner, de beryktade centum cellae, nu le cento camerelle kallade; tvenne i en rät vinkel sammanlöpande rader af smala och höga rum, liggande i tvenne våningar öfver hvarandra och dragande sig omkring en plats, som är 350 alnar lång och 160 bred, samt tvifvelsutan varit för vapenöfningar. Vinkeln bildar ett slags torn eller castell, hvilket man håller för högvakten och befälhafvarens boning; der sågos ännu i det inre hvalfvet spår efter allahanda stuccatur-prydnader, och har denne officer efter allt utseende bott vida rymligare och gladare än soldaterne, hvilkas smala kamrar, (hvardera delad på midten [höjden] i tvenne, ge-

*) Af denna Pianta della Villa Tiburtina utkom i Rom 1751 en ny upplaga, på Architekten Francesco Conti's försorg.

nom ett brädgolf, hvarefter man ännu ser de framskjutande stenarne som burit det), utan all gemenskap med hvarandra, emottagande allt ljus endast genom dörröppningen, voro ensligare och obeqvämare inrättade än de trångaste munk-celler; så mycket mer, då man ingenstäds märker något tecken till trappor eller ingångar, och en djup graf, hvilken man ännu ser, dragen framför hela fönstersidan (eller dörrsidan) af byggnaden gör troligt, att de som bodde i nedre våningen endast kunde komma ut med tillhjelp af vindbryggor, liksom de i öfre våningen medelst stegar, hvilka efter behag kunde ansättas och borttagas. Det kan ej nekas, att hela denna inrättning tyckes förråda, det kejsaren (och likväl var Hadrianus en af de bäste) ej hyste till sina soldater mycket förtroende; och ur denna synpunkt har man velat förklara byggnadens besynnerliga construction; men, i thy fall, hade det ej varit lika nödvändigt att anskaffa en vakt öfver den vakt, som var bestämd att vakta vakten, och hvar skulle denna i det oändliga återgående nödvändighet upphöra? Vi hafva många svårigheter att åskådligt föreställa oss den egentliga inre beskaffenheten af de Gamles byggnadssätt, af hvilket vi, med undantag af deras tempel, väl ännu just icke mycket begripa. Öfver höjden, indelningen, belysningen af deras boningsrum, öfver förhållandet af våningar, fönster och dörrar, inre och yttre communication, råder ännu i våra begrepp den största förvirring; ja, man skulle nästan tro, att oaktadt all symmetri af deras tempel, de vid uppförandet af privatbyggnader ej kännt, eller ej efterfrågat samma idee om regelbundenhet, som vi. Så rättar sig t. ex. den ansenliga ruinmassan efter kejsarens eget hus (och om jag ej bedrager mig i minnet äfven le cento Camerelle, i allmänhet bestående af två, men stundom ock af tre våningar!) i afseende på sin höjd efter jordgrundens höjning och sänkning; i en och samma sträcka ser man ömsom två våningar, ömsom en; stundom äro rummen i den öfra våningen obegripligt låga, så i förhållande till de nedre rummen, som till ordentliga rum i allmänhet; stundom hafva de fönstergluggar, och oftare inga m. m. Få

se, om engång åskådningen af Pompeji kan orientera mig i detta krångliga ämne. — Af tempel-ruinerna är den efter Serapis- eller Canopus-templet mest bibehållen och märkvärdig Det var i formen af en ofantlig snäcka byggdt på en upphöjning, framför hvilken en rymlig med en mur infattad däld utbreder sig, den fordna stora, med en amphitheater omgifna och invärtes öfverallt med gul marmor beklädda dammen, på hvilken naumachier, eller skådespel af skeppsdrabbningar uppfördes. Man ser ännu den ansenliga, nu vattenlösa vattenbehållare, der det genom kanaler samlade vattnet förvarades, för att vid påfordran insläppas i dammen. Af Serapis-templet ser man ännu, om jag mins rätt, tre halfva hvalf eller stora nischer, med ingångar till Gudens inre helgedom och till presternes sidorum. Här voro sannolikt uppställda de flesta af de i egyptisk smak arbetade bildstoder, af hvilka man i denna Villa upptäckt en så stor mängd. Andra tempel-lika, genom flerahanda gångar och gårdar sammanhängande byggnader kallar man Philosophernas Akademi, der en tempelrund med nio nischer tros ha varit inredd för Apollo med de nio Muserna till sällskap; Stoikernes Schola, som också stundom af ciceronerne kallas de 7 vises tempel, emedan nischer efter sju bildstoder synas der; Bibliotheks-rummen o. s. v. I dessa sista ser man ännu målningar i taken, hvilket också flerestädes i dessa lemningar är fallet, liksom spår efter de med de finaste mosaiker belagda spatsergångarne och salsgolfven. Af de präktiga mosaik-målningar och mosaik-bord, som här blifvit uppgrafda, äro, liksom af marmor- och granit-stoderna, de utmärktaste att se i Museum Capitolinum och i Villa Albani, några jemväl i Vaticanen. De öfriga benämningarne på mer och mindre förfallna tempel-rotundor, murverk och ställen, måste man fullkomligt, om man så vill, på god tro antaga utan vidare grunder. Endast en lång, hög, majestätlig mur, med flera deruti huggna genomgångar, och genom hvilken man kommer in på en vacker, grön slätt, förtjenar ännu att nämnas. Man håller den med mycken sannolikhet för öfverlefvan af det ofvannämn-

da Poecile, hvars mellanvägg den bildat på det sättet, att en pelargång på dess ena sida vettat mot norr och en på dess andra mot söder. En skuggrik gång af höga cypresser leder dit, och man kan der, mätt af hvad man sett, beqvämt öfvertänka summan af hvad man inhämtat, alltings förgänglighet och Hadriani ännu mera bisarra än stora idee, i hvilken hans hela personlighet uttrycker sig, och öfver hvars sammanstörtade herrligheter nu höga rader af träd och buskar resa sig, under det skogens djur hålla sina nattläger i hans badhvalf och salar, samt näktergalarne sjunga i trädtopparna att endast våren och naturen bestå.

Det hade varit skada om en sådan vandring lyktat sig utan något slags äfventyr. Förmodligen derföre hände det mig, att jag på en vildt öfvervuxen kulle, i grannskapet af ett gammalt tempel, som enligt ciceronens påstående varit helgadt åt Venus, satte mig fast i en ogenomtränglig törnhäck, derföre att jag från Serapis-templet, som låg vid sluttningen af höjden, valt mig en egen väg för att hinna, såsom jag trodde, snabbare dit upp; under arbetandet att göra mig lös, hade mellertid alla de andra redan gjort sin påhelsning hos Gudinnan och spatserat sin kos, så att jag helt oförmodadt fann mig ensam stående på kullen, med en sump bakom mig som kanske fordom föreställt Tempe eller Elysium, och först efter mycket ropande erhöll svar och befriades ur min förlägenhet. Jag hoppas att vägvisaren har orätt i templets benämning, emedan jag annars vore tvungen att tänka mig vid denna händelse någon profetisk sinnebildlighet.

Temligen trötta, tömde vi ännu i vår antiqvariska värds vingård några glas till Hadriani åminnelse, och återvände till stora landsvägen, hvilken snart förde oss uppför en sakta växande höjning mellan behagliga lundar af castanier, oliver och frukträd, ur hvilkas skugga här och der framskymtade murhopar af Villor och grafvårdar, till foten af Albuneas skyddsstad. Kort innan man genom denna port intågar ser man en angenäm spatserstig, som ännu heter strada di Cassiano,

leda till ruinerna af Cæsar-mördaren Cassii villa, och ej långt från denna visas lemningarne efter det ej mindre ansenliga landthus, der hans svåger och medförsvurne — Marcus Brutus! — vederqvickt sig från sina stora värf i några värdiga vänners umgänge. Man kan ej förjaga den tanken, att det var nog sent att vilja återställa den gamla republiken, då romerska samhällslifvet kommit på den ståndpunkt, att sjelfva republikanerne, de begge män, som gällde för de sista Romare, tilläto sig att bebo sådana palatser. Hade jag i mitt fjortonde år blifvit förflyttad på detta ställe, tvifvelsutan hade jag störtat på knä öfver stenhögarne i gråtande förtjusning. Och hvilken yngling af någon lyftning i själen har ej ägt åtminstone ett par år, då denne mera poetiske än politiske tyrann-dödare var hans hjelte? Ja, hvem förmår äfven såsom man utan starkare hjertklappning erinra sig, huru han vid Philippi, efter de nya tyrannernas seger, i sin dödsstund tackade gudarne, att han ej kunde vackla i sin tro på dygden?

Återsåge Virgilius nu sitt Tibur Superbum, så skulle han väl finna det högeligen ödmjukt; det är mindre en liten, än arm och smutsig stad, med trånga, illa stenlagda gator; men för främlingen ersätter belägenheten allt. Invånarne beskyllas att vara lata och opålitliga. Men om de nu ej särdeles utmärka sig, så upprepa de med desto större stolthet, att deras stad är mycket äldre än Rom samt en lång tid jemväl varit mycket mäktigare. Den skall vara byggd vid tiden af Trojanska kriget, af ett par Arkader, Tiburtus och Catillus, Evanders stallbröder. Ja, Cluverius gör Tibur ännu 300 år äldre och tillskrifver Pelasgerna, som förträngde Siculerna ur dessa nejder, dess grundläggning. Det är bekant, huru mycket den, såsom en af Latiums vigtigaste fristater, skaffade det uppväxande Rom att beställa, samt huru den i följd af sitt sköna läge och sin friska luft slutligen blef en vidtbesmyckad och vidtbesungen lustplats för sin beherrskares ryktbaraste skalder och höfvidsmän. Sedan Totila förstörde den år 445 har den aldrig mäktat återvinna sin gamla herrlighet, oaktadt Fredrik

Barbarossa, som åter uppbyggde den, kanske ville göra den till hvad den var i Latii äldsta tider, en motvigt och rival mot Rom. Men nu behöfs ingen Camillus till dess eröfring. Mellertid har den dock 7000, efter någras uppgift 10,000 invånare, med en biskop, en kathedralkyrka och sju andra sockenkyrkor. I kathedralkyrkans murar gömmas ruinerna af det fordna Hercules-templet, berömdt för sitt stora bibliothek och ännu mera derföre, att Augustus der ofta i egen person lagskipande sutit på domstolen. Ehuru det inre af staden just inga stora ålderdomslemningar har att framte, behöfver man dock ej se sig länge om för att träffa spår af förflutna, praktfulla tidehvarf. Sådane äro en mängd hela, halfva och fjerdedels antika kolonner, uppresta under nyare små och smaklösa hus, dels såsom arkader och dels såsom stödjande syllor, en half romersk stadsport, stenar med påskrift: S. P. T. (Senatus Populusque Tiburtinus), ett firma, som Tivolis borgerskap ännu brukar, lemningar af Marii villa, som skall ha legat vid kyrkan della Carità (hvars äldre namn var Maria in Colle Marii), och det vore lätt att uppräkna flera. Ej heller har minnet slocknat efter den visa Sibylla Albunea, hvars bild engång i fordna dagar blef funnen i djupet af Anio, föreställande Sierskan med en bok af himmelska uppenbarelser i handen. Väl har längesedan hennes orakel tystnat, ej blott i den heligt ryslig lunden vid svafvelsjön, utan ock i de återskallande grottorna under och midt emot hennes Tiburtinska tempel. Men ortens värdshus bär ännu den fordna skyddsgudomlighetens namn och, hvad mera vigtigt är, förvarar på sin tomt om icke just detta samma tempel, dock åtminstone ett som sedan århundraden varit helgadt åt hennes åminnelse och under sina pelares skugga sett Horatius och Mæcenas.

Oaktadt det var oss bekant, genom i förväg samlade underrättelser, att detta tempel utom sin architektoniska fägring tillika hade den fördelen att ligga vid stadens mest romantiska gränssida, på en klippudde, som har Anios största vattenfall i rakt sigte och lutar sig öfver ett annat än mera underbart och

dånande, läto vi (man bär sig alltid enfaldigt åt, när man ej följer sin egen genius!) förleda oss genom en person af sällskapet, hvilken en gång förut vistats i det Sibyllinska värdshuset och påstod sig der hafva blifvit illa medfaren, att nedslå våra bopålar i ett annat, som låg inuti staden och om jag mins rätt hette alla Regina. Det dröjde icke länge förrän ångren infann sig, men hvad kunde numera klokare göras, än att hålla god min och trösta oss med snar afresa? Det drottningsliga värdshuset var visserligen ej i något afseende bättre, men väl så vida bestämdt sämre, som våra rum ej gåfvo oss annan utsigt, än den af ett alldeles icke trefligt torg, der en oräknelig skara af tiggargossar oupphörligt skriade opp till våra fönster om barmhertighet. De voro icke destomindre derunder rätt muntra, förmodligen derföre, att de, liksom större delen af det lägre folket i Italien, mera idkade tiggeriet såsom en fri konst och af dilettantisk lust, än tvungna dertill genom verkligt elände. Vi roade oss en stund att kasta ut bajocchi till dem genom fönstren, och detta guldregn af kopparslantar försatte dem i ett slags fäktarspel, hvarunder de utvecklade mycken slughet, vighet och fintlighet. En stor nästan fullvuxen slyngel lyckades länge genom öfvervigt af kroppskrafter att bemäktiga sig de flesta penningarne; ändtligen kom en liten liflig, spetsfundig David med blixtrande ögon, och besegrade denne Goliath genom idel krigslister, hjertligen stolt öfver våra uppmuntrande bifallsrop, i hvilka omsider äfven hans kamrater instämde.

Så snart vi tagit våra föga majestätliga drottnings-rum i tillbörlig besittning, icke förgätande att för återkomsten beställa en Socratisk qvällsvard med så godt vin som stället möjligen kunde frambringa, skyndade vi oss, manade af den mer och mer sjunkande solen, till Sibyllas helgedom. För att komma dit måste man gå igenom den ofvannämnda locandan, som innehåller Sierskans närvarande hofbetjening, och vi märkte genast på husfolkets ögonkast, att de icke särdeles gerna sågo gäster, som ämnade sig till Sibyllan utan att tillika ämna sig

till dem. Templet är en täck rotunda, ej stor men smakfullt symmetrisk; det står fritt på en öppen plats, jemnad öfver en bergsspets, som är en af de vackraste punkter i verlden för landskapsmålare och älskare af naturens skönhet. Att templet har rotunda-form är emellertid en omständighet, som förmått en mängd ålderdomsforskare att, tvärt emot allmänna sägnen, egna det åt Vesta, i stöd af Plutarchi berättelse, att Numa Pompilius för denna gudomlighets tempel föreskrifvit den runda formen såsom varande sinnebild af det i kretsform lefvande universum. Skälet synes mig opålitligt, då man icke kan bevisa att rotunda-skepnaden uteslutande tillhör Vestas-templen. Förfäktarne af denna mening förklara ett mindre, nu till en kyrka S. Giorgio förvandladt tempel, en aflång, med en framsida af fyra joniska pelare försedd fyrkant, som står vid sidan af det förra och sammanhänger dermed genom ett i nyare tider ditpretadt byggverk, för det verkliga och sannskyldiga gamla Sibylle-templet. De anföra till vidare grund, att detta låg närmare (men hvilken obetydligt större närhet!) till de klipphålor, som anses för den Albuneiska Grotta, der den Tiburtinska Sierskan nedsteg så ofta hon gaf orakel, och som nu synas, efter den förändrade rigtning Sixtus V låtit ge åt Anios vattenstörtningar, gent öfver i motsatta strandväggen. Slutligen beropa de sig också på en fyrhörnig stenhäll, som fanns inmurad i kyrkoväggen och som blifvit söndersplittrad af en girig prest, hvilken hoppades att derunder hitta skatter men i stället hittade blott ett käril med aska; på denna sten syntes nemligen bilderna af Anio såsom vattengjutande flodgudomlighet och en Sibylla i romersk drägt, beredande sig till gifvande af ett orakel. Vare sig med saken hur som helst, folktraditionen låter icke ändra sig i sin fullkomligt motsatta öfvertygelse, enligt hvilken detta är Vestas-templet och det andra Sibyllas. Till detta senare, hvars allmänna benämning jag nu vill bibehålla, stiger man uppför ett par trappsteg och kan spatsera omkring den i nätformig murart (den så kallade opera reticolata) uppförda cellen eller offerrummet i en öp-

pen rundgång af korinthiska pelare, 26 fot höga, på hvilka den med stuccatur smyckade cupolen hvilar. Af de vackra pelarne, fordom till antalet aderton, stå nu allena tio qvar. Frisen är sirad med oxhufvuden i festoner. Byggnadsämnet är travertin, detta tartar-artade foster af nejdens vatten, en med svafvel, alkali och kalkjord befruktad gyttja, som mer och mer förstenar stränderna, derigenom att den sätter sig i skorpor fast öfver hvarjehanda mötande föremål, vegetabilier o. s. v., samt efter vattnets aflopp sammantätar sig till den fastaste stenhårdhet. — En viss nu afliden Lord Bristol, underlig nästan till och med mer än det för en Engelsman är tillåtligt, och i detta land, der han länge vistats, vidtbekant för sina sällsamheter, gjorde värdshusägaren det förslag att för en penningsumma, naturligtvis ansenlig, aflåta detta tempel till His Lordship, som ville förflytta det till England och der uppställa det i sin park. Lyckligtvis kom regeringen emellan, innan värdens samtycke hann sättas i verkställning, och förklarade att dylika ruiner vore Statens egendom, men ingalunda deras, på hvilkas enskilda jordlapp de stå. Sedan den tiden kallar sig värdshushållaren icke mer il padrone utan blott il custode del Tempio della Sibilla samt skickar årligen in till Påfliga räntekammaren en räkning öfver sina utlagor för helgedomens vidmakthållande.

Nu till utsigten och vattenfallen. Detta tempels bergiga, högländta grund är ett slags hörn af Tivolis bergås, omkring hvars fot på denna sida (den motsatta af den kant, der man skådar Rom, Campagnan, hafvet och Sorato) Anio i mångfaldiga störtningar och förgreningar brusar förbi genom en halfklotslik däld af fullkomligt sagoskön fägring. Den punkt, som närmast erbjuder sig att begynna öfverblicken af denna synkrets, hvilken sedan fortsättes af bergen Catilli och Tiburni gröna, leende sluttningar, som med mildt i hvarandra smältande sänkningar och höjningar leda ögat i båglinia från retelse till retelse längs efter dalen, är den väldiga, hvitskummande vattenmassan af den så kallade stora Cascaden, der

floden från en bred och jemnad bädd kastar sig utför en betydlig klippvägg ner i en trångare klyfta, för att missnöjd och fradgande bryta sig väg genom snart mångdubbelt förökade hinder. Detta är det första i ordningen af Tivolis ryktbara vattenfall, och från en bro straxt nedanföre, ej långt från Sibyllas tempelhöjd, kan man betrakta det så nära man behagar. Det är likväl i mitt tycke det minst romantiska, och vi äga i Sverige många vattenstörtningar, som till höjd och vattenrike dom äro detta långt öfverlägsna. Så mycket beundransvärdare är det andra, som af några kallas den stora cascatellen, men allmännast käns under namnet af fallet vid Neptunigrottan, en egentligen af tvenne stora vattenfalls sammanverkan, med hvilka ock några mindre sprutningar ur öfverlutande klippväggar förena sig, danad otroligt hvirflande och skälfvande vattenafgrund, ur hvars rymliga återskallande klipphvalf det eviga dånet ljuder upp till Sibyllehöjdens i mångfaldiga uddar och fördjupningar formade bergsida, som till en del gömmer detta skådespel för öfververlden med sin äfventyrligt hängande och redan på öfre ytan lindrigt darrande betäckning.

Utföre denna höjd, genom dess vänliga beklädning af vinrankor, aloe, murgrön, talrika blomster och buskar, venushår och den vekaste mossa går man från Sibylle-gården en i många krokar och bugter slingrande vingårdsstig, som för ej längesedan, längre ner mot det branta djupet, skall ha varit temligen besvärlig, ja (enligt några resebeskrifvares försäkran) farlig; nu hafva Fransoserna under den tid då general Miollis var af Napoleon insatt Ståthållare i Rom, gjort den beqväm och till belöning för sitt medvetande ristat en latinsk steninskrift med underrättelsen derom. Nedkommen, har man på den smala brädden, som starkt skakas och af fina vattenpartiklar oupphörligt beregnas, framför sig tvärs öfver ett fradgande bäcken, som i sin hvita hvirfling liknar en häftigt kokande kittel, en gigantisk vattenstråle, som från en af dunkelgröna träd bekrönt klippa genom en trång mynning nedrusar i denna behållare, från hvars högspetsiga stengrund den först efter att liksom nå-

got hafva sansat sig vidare fortskyndar, — och till höger den rymliga ingången af en ofantlig, tvåhundra fot hög och dånande grotta, i hvilken genom en öppning i hvalfvet en annan större arm, mera bruten och således än våldsammare, nedrusar för att under hällen försvinnande sammanträffa med sitt larmande sällskap. Näppeligen skulle det lyckas någon, ehuru nästan hvar och en resande mer eller mindre försöker det, att med ord måla detta skådespel af det hemlighetsfulla vatten-elementets strid: huru vid braket och skallet i den dunkla hvälfningen, hvilande på höga, sönderslitna fjällväggar, svagt hunna af den öfra verldens ljus, den snöhvita, ur ett med töcken omgjutet genombrott störtande böljan i svall på svall synes medbringa ett slags bländande härmning af dagens ljus, som snart sagdt tyckes gå ut på att öfverträffa det; huru man hör och ser strömmen dåna öfver, på sidan och inunder sig; huru i de våta klipp-springorna, ifrån det veka venushåret och den perlande mossan, alla strandväxterna ända upp till den högsta dunkelgröna infattningen, der här och der en pinje, en enslig cypress böjer sig bäfvande öfver de silfrande fallen, i oupphörlig skälfning öfver tordönsdjupet glittra mot solen i det perlstoft det skänker dem, under det man står i klippor liksom inmurad, fram för sig ser aftonrodnadens rödaktiga belysning i vattnet och bakom sig en ängd af stilla gröna kullar, liksom en utgång till hvila från tummelplatsen af böljor och tankar. Hade Anios riktning genom Tivoli-dalen i Roms äldsta tider varit densamma som nu, så vore det omöjligt att begripa, hur Manlius Vopiscus, en Consul i Trajani dagar, kunnat nästan omedelbart invid detta fall och dån bygga sig en villa, hvars palats hvälfde sig tvärs öfver floden med lundar på ömse sidor, enligt Statii vittnesbörd, hvilken i första boken af sina Silvæ besjunger den.

Är man ännu ej tillräckligt trött och bedöfvad af så mycket präktigt oväsende, så går man ett stycke längre utföre en trång klippstig till en ny dylik vatten-Erebus, kallad Sirenernas grotta, som är mera inspärrad och derigenom i mån-

gas ögon än mera ryslig förtjusande. Men den dånande strömmen försvinner här så mycket hastigare ur ögonsigte i en ihålig fördjupning, som den branta och ständigt besköljda randen icke tillåter att riktigt nära betrakta fallets kosa. Vänder man sig åt vänster, så ser man det nyss besökta högre vattenfallet, som störtar sig i Neptuns-grottan och sedan delar sig i flera grenar. Sluter man här ett ögonblick till ögonlocken, för att hvila synnerverna efter så mycket flimmer och skimmer, så verkar sorlet och skallet på hörorganerna nästan ända till svindel. Det felades oss blott Sirenernas närvaro för att göra oss fullkomligt förryckta.

Nu vidtaga de såkallade Cascatellerna, en mängd af mindre vattenstörtningar, som följa hvarandra utföre hela den blida Tivoli-dalen; de äro i min smak de mest poetiska af Anios strömfall, och hafva till största delen uppkommit i nyare tider genom de flerfaldiga ledningar och utgreningar, i hvilka floden blifvit förmådd att dela sig, dels för att sätta den omgifvande ängden i desto större säkerhet mot möjligheten af en så forsande bergströms tillförene ofta härjande åverkningar, dels för att positift tjena den menskliga fliten, t. ex. med att drifva sågverk och qvarnar. Men vi hade för denna natten nog att drömma om, och hemgingo till vårt värdshus med föresats att med nästa sols uppgång börja en morgonvandring, för att besigtiga så dalen, som cascatellerna med tillbörlig noggrannhet.

Vi sofvo ej särdeles beqvämt, och så mycket tidigare kommo vi den följande dagen, den 23 April, i rörelse. Jag steg ännu en gång ned i Neptuni Grotta, och såg den unga solen höja sig öfver den täta skymningen mellan de branta strandklyftorna. Genom hålans öppning föllo strålarne ofvanifrån rakt på den fradgande vattenmassan, och i den derigenom klart upplysta bakgrunden sköt vattnet ned i glänsande silfverstrålar, under det det öfriga svarta hvalfvet och de dunkla ruggiga sidoväggarne färgades delvis af rödaktiga reflexer. Det var ett skådespel som förtjenade en ned-upp-klättring. Nu satte sig sällskapet i marsch, några hade beställt sig åsnor, ett i

detta land allmänt rytteri, och jag, som hellre går än rider, vandrade med en annan i sakta mak än framföre tåget och än bakefter. Man begifver sig öfver bron förbi det första stora vattenfallet, genom Porta S. Angelo, och en beqväm väg ledsagar den resande i långsam böjning omkring den angenämaste af dälder. Den var oss beständigt öppen på vår vänstra sida, med sina rika oljo- och vinplanteringar, mellan hvilka Cercis siliquastrum prunkade med sina purpurblommor och alla de talrika smärre strömfallen skimrade i solens glans. På vår högra sluttade vänligt emot oss först Catillus och sedan Tiburnus, med sina dunklare olivekullar, mellan och på hvilka fordom dessa glänsande landtgårdar legat, så bekanta i historien och sången. Ungefär vid första omböjningspunkten af vägen, der kosan, hittills oafbrutet aflägsnande sig från Tivoli, begynner rikta sig i bågsvängning åt stadssidan tillbaka, framsorlar vid foten af en buskrik höjd, som utgör öfvergången mellan Catillus och Tiburnus, en källa med det klaraste vatten ned i en grottas bäcken, ur ett hvalf beklädt med det yppigaste murgrön, der ådrans stråle skjuter fram och nedregnar i glittrande perlor. Detta brunnshvalf, der nu ofta boskapen lycksaligt hvilar i skuggan, är den källa som Catullus besungit; på höjden ofvanföre, med hela dalen framför sig, låg hans vidt kringskådande Villa; och det är sannolikt, att der ofta må ha blåst den starka vind, öfver hvilken han någonstäds i sina sånger beklagar sig. Ett kloster S. Angelo intager nu med sina hvita murar den ensliga platsen, i hvars närhet man också förmodar, att Propertius haft sin sommarboning. Det ena minnet gränsar här intill det andra i oupphörlig kedja, och det nästa i ordningen är lemningarne efter Horatii Tiburtinska casino, hvilka bestå i ett par rymliga, för bad-rum utgifna, murhvälfningar under kyrkan af det lilla franciskanerklostret S. Antonio. Den ena är ännu i temligen godt stånd, och det är icke omöjligt, att dessa murar sett den Augustiske secular-sångarn ömsom plaska i ett badkar och ömsom polera ett stycke vers på sin skriftafla. Många resande tro sig der-

med betyga honom en särdeles utmärkt högaktning, att de bryta ut ur väggarne reticularstenar och kalkbitar, dem de föra med sig till fäderneorten såsom heliga reliquier; jag fann mig ej hågad att deltaga i detta slags prof af beundran. Sannolikt har han ofta lemnat sin större, men fullkomligt ensliga egendom vid Lucretilis, belägen några mil härifrån längre in i Sabinerskogen, för att på några veckor vara närmare till Mäcenas' umgänge och flera vittra vänners, hvilka vanligen tillbragte de vackrare årstiderna i grannskapet af denna hans mindre Villa. En liten täck trädgård stöter derintill, betäckt af oliver, aloe, mentha och thymus, och bi surrade mellan blomstren, liksom i de dagar, då Flaccus vandrade der och liknade sitt sätt att vara konstnär vid deras *). Den sluttar lindrigt mot den nedre brantare delen af dälden, och har snedt öfver i sigte Anios spelande böljor **), Sibyllas och Vestas tempel med Albuneas grotta, det bergkrönande Tibur och längst bort vid dess ända Mäcenas nu splittrade palats; ändtligen om man ser rakt till höger, de slätter som öppna den fjerran anblicken af Rom och hafvet. Med en sådan utsigt, samt från staden och de förnäma landtgårdar, som på den sidan af Anio tyckas ha legat nästan för trångt invid hvarandra, tillräckligt aflägsnad och dock tillika tillräckligt nära, endast med Tibullus och Quintilius Varus i omedelbart grannskap, kunde han visserligen ej välja sig en mera ridens angulus terrarum. Endast Tiburnus, på hvars sluttning han bodde, har till största delen förlorat sina vördiga lundar; för öfrigt är naturen nu,

---

*) — — Ego, apis Matinæ
More modoque,
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.

**) Ty att floden redan då, ehvad hufvudbädd den för öfrigt må ha ägt, på flera ställen af denna dal var delad i små strömfall, ser man af de rivi mobiles, som Horatius säger vattnade Tiburni lundar. (Carm. 1: 7.)

genom tillkomsten af många nya små vattenfall, än mera lefende än förr.

Hvilken färg af lif och natur bekommer icke här Horatii poesi, som man hos oss i de senare åren så bittert klandrat för kyla, härmning, stelhet och tillgjordhet! Ett öde, som tvifvelsutan måste drabba honom oundvikligt, då det förut herrskande Fransyska konstdomeriet upphöjt honom till hvad han för ingen del är, nemligen till ett slags gudomlig och ofelbar lyrisk urbild. Förtroligt nära träder oss den tidens sällskapslif, när vi påminna oss, att nästan alla de gynnare och vänner, till hvilka hans flesta sånger äro riktade, vistades, så ofta de njöto landsbygdens hvila, här omkring denna dal och voro hans närmare eller fjermare nabor. Så bodde i dessa retande omgifningar, utom Tibullus och Varus, som voro hans närmaste grannar, och Mäcenas, hvars höga slott han dagligen kunde se tvärs öfver dälden från sin dörr, Plancus, Pisonerne, Sallustius, Licinius, Delius, med flera, för hvilka han rätt täckt och flitigt predikade sin lifsphilosophi, ehuru, som det tycks, i allmänhet temligen förgäfves. Endast om Tibullus, efter hvars Villa tyvärr inga spår äro att skönja, kan förmodas, i följd af den ton som utmärker hans egen sång, att han lyssnat med allvar till Horatii vishet; deremot slog Varus, som drog mot Germanerne och föll för Arminius, till sin stora skada i vädret hans förståndiga råd, att hellre sitta stilla vid Tibur och plantera vin.

«Nullam, Vare, prius vite sacrå severis arborem
Circa mite solum Tiburis et moenia Catili» etc.

Jag mins, att jag såsom ung student, under det jag beredde mig till den så kallade Nations-Examen, fann versslaget af denna ode särdeles besynnerligt; hvad hade jag väl sagt, om man då förkunnat mig, att jag elfva år senare skulle få deklamera dessa rader på ruinerne af Vari palats, i en nejd, der vinrankan icke tryter, fastän ej planterad af honom! De visa sig, så snart man kommit förbi en liten kyrka, hvars namn S. Quintiliolo påminner om den fordna villa Quin-

tiliana. Denna kyrka har också sin märkvärdighet: hon förvarar en i trakten funnen åldrig Madonna-bild, af kraftigt undergörande inflytelser, hvarföre ock mången vallfart från kringliggande orter sker till dess altare. Stundom bärs den omkring hela dalen i högtidlig procession, ömsom för att befrukta jorden, ömsom för att med lämpliga tillbehör af straff- och botpredikningar inskärpa lagen i folkets sinnen. En tallös menniskoskara strömmar då med i tåget, efter omständigheterna utbristande i glädjerop, eller slående sig för sina bröst och rifvande håren. — Man viker nu till höger från vägen, och efter några steg uppåt kommer man till gamla stenekar och oljoträd, som öfverskygga gråa vidlyftiga murar och hvalf af badrum eller vattenbehållningar, burna på mer och mindre förfallna pelare, af hvilka måhända öfver tjugu ännu kunna räknas; men alltsammans i stor förfallenhet och oordning. Vi trängde in i tvenne rymliga hvalfgångar, och upptäckte flera små rum samt trappan, som ledde upp till öfre våningen, af hvilken ännu ett tornaktigt stycke håller sig upprätt med ett par fönsteröppningar. Frammanföre, något åt sidan, visa på gräsvallen några regelbundna stensättningar och fördjupningar de tydliga spåren af en långaktig nästan spegelformig vattendam eller liten trädgårds-insjö; tvenne små sten-halföar, som förmodligen burit lusthus eller små tempel, skjuta ut i fördjupningen, en från hvardera strand-ändan. Detta är allt, hvad numera är öfrigt efter härföraren Quintilii Vari furstliga boning, i hvars dunkla hålor nu boskapen lägrar sig under dagens hetare timmar. Vi satte oss ned i det ymniga gröna ofvanpå dessa murlemningar, och ej utan tacksamhet mot Försynens ledning af tidens och historiens gång kan hvarje Tysk, hvarje Skandinav här erinra sig, att denne öfverdådige Romares nederlag gjort honom härstamningen möjlig från en obemängd och aldrig till fullo underkufvad folkstam, en stam af så ädel art, att invånarne af det gamla Latium alldeles icke vinna på jemförelsen. Vi äro lyckligare än våra slägtingar Frankerne och Anglerne, som genom Romarväldet förlorat sina äldsta häfder, sin ur-

sprungliga sång, och måst utbyta sitt ursprungliga språk, liksom till en betydlig del sin nationalitet mot en illa sammanhängande väf af latinska trasor och egna lumpor, en språkdaning redan i sin princip liflös, och nu sedan länge stelnad och kärf i sin fullbordade utbildning. Vi deremot stå ännu i omedelbar förbindelse med mythiska tider, vårt språk är en obesmittad dotter af Asarnes tungomål, i vår philosopherande verldsåskådning, så snart den med allvar yttras, framträder alltid på nytt andan af Nordens djupsinniga naturgrund; och derföre kunna vi med en fantasi, mera verldseröfrande än våra förfäders svärd, på hvarje vrå af jorden intränga i det egendomliga af dess saga, dess historia, dess natur och poesi.

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

XIX.

Kyrkofesten vid Albano,

Heliga Annas dag, den 26 Juli.

En bild ur Italiens folklif.

Hho som varit nog lycklig, att få tillbringa en sommar i det paradis, som omgifver Albano och Nemi, räknar den visserligen alltid till sin lefnads angenämaste minnen. Det sköna, glada, barnsliga folk, som bebor Cynthias fordna trakt, skall han ständigt erinra sig med tacksamhet och saknad; och äger han för sina hågkomster någon åhörare, så försmår denne troligtvis icke att lyssna äfven till den, som vi nu gå att meddela. Den

framställer en lekande Gudsdyrkan; vi försvare den ej, vi måle den blott.

Återvändande till Albano från en lustvandring till Villa Barberini, der fordom Domitianus haft sin sommarboning, hörde vi timman af Ave Maria ringa från tornen, och med detsamma salvor af små kanoner, som förkunnade begynnelsen af följande dags högtid. Det var sabbats-aftonen till den sista söndagen af Juli månad; vi påminte oss, att denna söndag tillika var den heliga Annas dag, och att den skulle med en särskild högtidlighet firas till ära för jungfru Marias moder. Redan ett par veckor före festen hade man sett i Albano kringvandra män och gossar, som i husen och på gatorna insamlade penningar dertill, ifrigt skakande sina bleckbössor och tiggande per l'amore della Santissima Madonna. Genom den klara, blida sommarqvällen började, i och utom staden, på torg, gator, vägar, otaliga eldar uppflamma: antända halmmassor efter uttröskad säd, dem man låtit i veckor ligga hopstaplade till detta ändamål. Omkring eldarne dansade små barn; några slogo på kastagnetter; alla skrattade och sjöngo. Från en djupblå himmel nedsågo de stora, gullglänsande stjernorna på förlustelsen, som fortfor genom större delen af natten, tills ändtligen framåt morgonbräckningen allting blef stillare; blott en och annan guitarrklang förspordes ännu, som från ett håll beledsagade orden af en andaktssång:

Dunque, Madre sconsolata,
Facci sempre l'avvocata!

från ett annat, i snabbare takt, af en kärleksvisa:

Discendi, mia diletta,
Non darmi più dolor!

Söndagseftermiddagen, omkring kl. 22 efter detta lands tideräkning, omkring kl. 6 efter vår, sammanropade alla stadsklockornas ljud den christna menigheten, att begifva sig ut till kyrkan Madonna della Stella. På högra sidan om landsvägen till Aricia öppnar sig en jemn, grön och skuggrik plats; vid dess ända framlyser den lilla vänliga kyrkan, gentemot en

på venster om vägen befintlig grafvård, hög, grå, femspetsig, öfverst bevuxen med gräs och murgrön. De ben, som hvila der, äro antingen Horatiernes och Curiatiernes, eller Pompeji (det förra är folkets, det sednare de lärdes påstående); nu tjenar hjeltegrafven till fristad åt tiggare, som under dess hvälfning, tillgänglig genom ett hål vid jordbrynet, söka ömsom nattläger, ömsom värn mot middagssolen. Blickar man rakt fram öfver den lilla slätten, åt träden och häckarne på kyrkans hinsida, så fägnar ögat sig att uppåt följa en sakta stigande bakgrund af trädgångar och kullar, hvilkas yppiga grönska slutar sig med det högländta Aricia och den fordom åt Diana helgade park, hvars väldiga ekar omfamna grundmuren af Chigis förstliga borg. Sådant är läget af den landskyrka, till hvilken det glada folkhvimlet strömmade. Väderleken kunde ej önskas gynnsammare; himlen var, på italienskt sommarvis, ren från hvarje molnfläck, och blandade angenämt en mildrad lemning af middagshettan med den sunda, lätta, svalkande albanska bergluften.

På den gröna platsen voro bygdens rätt-trogna redan för det mesta samlade; mången låg i gräset, makligt utsträckt; flertalet — särdeles det qvinliga — vandrade fram och tillbaka under glädtiga samtal. Hvart ögat vände sig, mötte det här de skönaste unga qvinnor, smyckade i deras präktigaste helgdagsdrägt, omskiftande i flerahanda bjerta färgor; från deras sirligt uppkransade mörka hår fladdrade de finaste hvita slöjor, dem en smekande vind ständigt hviftade af och an kring en hals, en nacke, en skuldra af detta idealiska slag, som Ehrensvärd och Goethe så hänryckt prisat. De hafva rätt deri, att hos en italiensk skönhet är, näst ansigtets profil, halsen, nacken, skuldrorna, barmen det fagraste: allt är här plastiskt, marmorfast, ståtligt, allt har uppfyllda, bestämda, kraftiga, men dock vekt i hvarandra smältande contourer; allt är fullbordadt; ingenstäds magerhet, bröstben och andra kantigheter, sjukliga eller liksom blott halft färdiggjorda förhållanden. Ofvan hjessan prunkade, i dag mer än vanligt stora och blanka, de frej-

dade silfver-hårnålarne, hvilkas hufvud utgöres af en hand, som med ett naivt tecken tillkännager, om ägarinnan är hustru eller flicka; några hade vid den lilla silfverhanden fästat en smakfull blomsterqvast. För öfrigt inskränkes dessa nålars bestämmelse, tyvärr, ej alltid till praktens och kärlekens tjenst: de likna små dolkar i fasthet och spetsighet; och då folkets uppfostran här ej synnerligen bereder menniskan att bli visare genom åren, händer det vid tilltagande ålder ej sällan, att deras egarinnor använda dem mot hvarandra såsom stridsvapen. Långa örhängen af guld och silfver, med blixtrande stenar och infattningar, fulländade hufvudets prydnad; kring halsen voro snören af perlor eller koraller lindade i flerfaldiga hvarf; till de täcka liftröjorna, af siden eller atlas (vanligast ljusblått eller gult), med armens ofvandel omfladdrad af mångfärgade sidenband, och enligt dessa bergstrakters allmänna bruk frammantill befästade med styfva bröstvärn, på hvilkas nog öfverdrifvet tilltagna utböjning, den yppiga barmen hvilade, anslöto sig långa, dock icke fotsida kjortlar, der en viss ärbar stelhet i veck och drapering, förorsakad af tygets solida kostbarhet, lustigt afstack mot dess ingenting mindre än allvarsamma färgton. Alla buro solfjädrar, öfverströdda med små stjernor, som glittrade mot den sjunkande solen. Så utrustade, sväfvade omkring oss de rikaste af dessa skönheter, hustrur, döttrar, systrar, brudar af förmögna paktare, landthandlande, vingårdsägare; dock voro jemväl de fattigare, fastän uppträdande med mindre glans och mindre fina slöjor, lika sina medtäflarinnor i styl af fägring och drägt, samt framför allt i helsa och glädje: allas ögon, stora, svarta, lågande, förrådde ett lyckligt medvetande af en toilett utan klander. — Men också den manliga personalen hade, till Madonnas och hennes moders ära, gjort sitt bästa: den stoltserade ej litet i jackor och korta underkläder af svart sammet, hvita silkesstrumpor, skor med stora silfverspännen; hvartill de yngre hade fogat åtskilligt efter tycke och lägenhet, såsom t. ex. vid hattarne blomsterqvastar, fjädrar och brokiga silkesnäsdukar, vid knäbanden och skorna rosenröda vippor, omkring

lifvet skärp af samma färg, och så vidare. I sådant skick kunde ynglingarne, synbart med sig sjelfva ganska belåtne, visst icke tveka att inblanda sig mellan flickorna, dem de artigt fägnade med limon-vatten och annan förfriskning, frukt, bakelse, med mera, som vid kyrkdörrarne fanns att köpa.

Bland denna muntert hvimlande skara sågos äfven romerska herrar och damer majestätiskt upp och ned spatsera; nyss från hufvudstaden ankomna i granna vagnar, som i det gröna, på afstånd, med sina spann dröjde spridda bland träden, misstänkte de förmodligen icke, huru deras nymodiga fransyska klädsel fördunklades af landtfolkets antikartade bonad. Mellertid bidrogo de, i sitt slag, att föröka det helas prakt. Af de förnäma gästerna voro många rätt vackra, och romerska skönheter veta öfverallt göra sig gällande. Nordiska konstnärer och poeter, med blonda hår, hvita halskrås och svarta, forntyska lifrockar, syntes än här, än der anställa sina ästhetiska betraktelser. Svårare blef oss att physiognomiskt utspana, hvilka slags betraktelser anställdes af en mängd långlagda och i långa frackar kringvandrande engelsmän; sannolikt var åskådandet af denna enfaldiga högtid ett dagsverke, som hörde till fullständigheten af deras classical tour. Mellan gående, stannande, samtalande, skrattande grupper sprungo af och till festligt putsade barn; somliga lekte på det gröna fältet, andra nedklättrade från Pompeji grafvård, sedan de en stund tumlat sig om i murgrönan mellan de fem små pyramiderna derofvanpå. Framför kyrkan skallade en lustig janitschar-musik, som ville vara krigisk; den är i detta land ett oumbärligt tillbehör vid alla religiösa högtidligheter. En tropp soldater, — också en vid dylika tillfällen vanlig dekoration, — hade korsvis sammanställt sina gevär, och hvilade bredvid dem i gräset på sina lagrar.

Man ingick i kyrkan. Blomster och rosmarin, i svällande festoner, omkransade hennes inre; golfvet var öfverströdt med friska myrtenqvistar; de angenäma dofterna tycktes förkunna att en moderlig godhet begåfvat denna leende natur. Allt knäföll här: framför högaltaret, på en ställning, satt under en

thronhimmel den heliga Anna, mellan eldstungor af otaliga vaxljus; i famnen höll hon sin dotter, ännu späd, men redan bärande på hufvudet en drottningskrona. Belätet var för öfrigt ej något konstverk; det liknade en stor docka, målad, förgylld, och nu till helgonets hedersdag utstofferad med en ny statsklädning, ymnigt försedd med halskedjor, armband och gullhjertan. Men detta ögonblick var ej gjordt för kritiska anmärkningar: allt förekom oss passande till det hela och till sitt ändamål, allt var godt, gladt, oskyldigt och rörande. Man säge derom hvad man vill — den inre betydelsen motsvarade dock, hvad ett folk af lyckliga barn förmår i öfversinnliga ämnen tänka och hoppas. Det hade vid inträdet ej förvånat oss, att se kyrkan full af nästan blott qvinnor: denna högtid är ju egentligen en qvinnofest. Det är Qvinnlighetens och Moderkänslans apotheos, som gör dess innehåll; de kunde ej annat, än gerna och nitiskt böja sina knän för tecknet af dessa egenskapers nyfödda urbild. Åt artisterne och andra kännare, som sågo saken från en mera profan sida, kunde beqvämare tid och rum ej skänkas till mönstring af den behagliga skara, som led för led utbredde sig, med sina lockande skuldror och halsar, hvilka stolt och ledigt buro den sirliga bördan af sina hufvuden, hvarifrån de hvita, stickade slöjorna nu sväfvade ända ned till föttren. Äfven de ålderstignare hade mestadels ett utseende, som besannade Thorvaldsens (visserligen något öfverdrifna) utrop på ön Procida, men icke af samma anledning *). Mången gestalt påminte onekligen om Leopolds «vackra bedjerska;» och lika sannt, som att knappt något skönare skådespel gifs i naturen, än en sådan i detta land, torde jemväl vara, att hon bör ses från sidan eller i allmänhet från en synpunkt, der man ej ledes på stränga betraktelser af att i blickar, an-

*) «Se,» sade dessa raders författare der till Thorvaldsen vid anblicken af en gammal bister qvinna, «huru lik hon är en Furie, en Eumenid!» — «Ja,» svarade han hänrykt: «i Italien är hvarenda käring ett skönhets-ideal.»

letsdrag, miner sakna uttrycket af ett djupare lif, en andligare själ, ett för himmelska rörelser tillgängligare hjerta.

Men snart nalkades från staden ett underbart tåg, på den med vatten bestänkta och med gröna qvistar beströdda vägen; en lång procession, som efter och mellan rader af ljus bar ett stort kors, utan någon dervid hängande bild, men från ofvan till nedan omlindadt med friska, mångfärgade blomsterkransar, och smyckadt med den fagraste på det ställe, der försonarens hufvud eljest skolat finnas. Processionen bestod af ett bland dessa verldsligt-andliga «brödraskap,» som alltid församla sig till tjenst vid vissa religiösa bruk och högtidligheter. Innevånare i orten, men till värdigt utöfvande af denna förrättning höljde i fotsida hvita drägter, med röda pilgrimskragar och likadana vippor nedhängande öfver högra höften från ett rödt virkadt gördelsnöre, framskredo bröderna par . för par, under entonig, men högljudd sång; två som gingo en på hvardera sidan om bäraren af det stora blomsterkorset, förde stafvar, som äfvenledes voro med blommor lindade; de öfriga buro dels ljusen, dels långa stafvar ofvantill förgyllda, på hvilka gyllne laternor voro fästade. På något afstånd från blomsterkorset följde i tåget en gammal, på duk målad och i vinden liksom en fana svajande bild, med hvars bärande fyra personer voro sysselsatta; den var så föråldrad, att vi ej förmådde tydligt urskönja hvad den föreställde. Ändtligen kom ett icke stort, men starkt blänkande crusifix; Frälsarens beläte, ej illa bildadt, var bronzeradt eller förgyldt, och bar ett gullskimrande skärp omkring midjan. Allt efter som blomsterkorset, och sedan, hvar i sin ordning, de tvenne bilderna fördes förbi åskådarne, blottade alla männer sina hufvuden, och de frommaste bland båda könen böjde sina knän till jorden. Andlige, i deras ordensskrudar, hållande framför sig uppslagna choralsång-böcker, utgjorde de eftersta lederna. Blott en endaste svart klädning var med i det brokiga tåget, tillhörig S. Madonna della Stellas egen prest, som i denna enkla drägt ledsagade de främmande gästerne till sin gudom-

lighets boning. Sålunda sammansatt, ryckte den sjungande processionen med glada, kanske nog hastiga steg in i kyrkan.

Det dröjde icke länge, så hade man der, efter flerahanda vördnadsbetygelser, hämtat den heliga Annas bild; den skulle aflägga ett besök i Albanos förnämsta kyrka, och sedan med tillbörlig ståt, välsignelse-spridande, bäras omkring genom alla större gator. Äfven soldaterne anslöto sig nu till prosessionen, och beledsagade, en på hvarje sida om hvarje led, de ärevördige vandringsmännen till staden. Såsnart den korsfästade Försonarens skepnad, som nu öppnade tåget, trädde utom kyrkodörren, gaf en rad af små kanoner, uppställd nära vägen midt emellan stadsporten och Pompejanska grafven, en häftigt knallande eld, som åtföljdes af en mängd genom luften fräsande raketer. Ingen märktes finna något opassande i dessa fyrverkeri-anstalter, utan allt sönk på knä med synnerlig tillfredsställelse. Näst efter kom nu den heliga Jungfruns moder, hög och högt buren, med alla ljusen, likt en gloria, församlade omkring sig: nu knallades åter och knäfölls; som vi tyckte, med ännu större ifver. Tåget stod ungefär i tio minuter orörligt, på det man skulle få tid att ordentligen betrakta henne och hennes barn; outsäglig var folkets trängsel och fägnad att se Madonna såsom nyfödd, på sin moders armar framträda under den himmel, hvars drottning hon sedan var vorden. Framför bilden gingo, hvardera med ett väldigt vaxljus i handen, sex små englasköna flickor, från åtta till tio års ålder, klädda i en smak, som verkligen var himmelsk; lätt höjde sig deras menlösa, lockiga hufvuden, utan allsköns betäckning och besmyckning, öfver de späda gestalterna, som från skuldror till fötter voro höljda i en ätherisk sammanväfnad af snöhvita flor och fransar. Efter dessa flickor, — bland hvilka en, som gick i första ledet, sades vara en romersk prinsessa, — följde sex fullvuxna, också med ljus i händerna, men i albanisk folkdrägt, Man utkorar till dylika förrättningar alltid de vackraste bland bygdens qvinliga ungdom. De gingo med nedslagna ögon och ärbara steg; i deras anleten stod skrifven, med älskvärda drag,

en blandning af förlägenhet och glädje öfver denna dem vederfarna hedersbevisning, hvilken i sjelfva verket måste synas dem såsom en af kyrkan sjelf bekräftad kungörelse, att de i fägring öfverträffade alla sina medsystrar. I sällsam motsatts till dessa hvita och glänsande skönheter, slöt sig näst intill dem en hop gamla svarta munkar, från Passionisternes kloster på det fordna Mons Albanus, hvars namn nu blifvit förbytt till Monte Cavo. Derefter kom blomsterkorset och det återstående af processionen, som nu förde med sig en lång, skimrande svans af hela qvinnornas menighet. De gingo så tätt intill hvarandra, att deras skara, sedd på något afstånd, såg ut som en enda stor, hvit, rörlig, i mångfaldiga bugter sväfvande duk eller slöja. På sidorna gingo männerne, mera spridda, mindre symmetriska i klädsel, åthäfvor och gång.

I Albano voro alla fönster, alla balconer vid storgatan, eller den så kallade Corso, smyckade med nedhängande röda, gula, blå, gröna förlåter, täcken, tapeter, och fullproppade af åskådare. Öfver en lång mur till höger, bakom hvilken en rad af små trägårdar sträcker sig från stadsporten ett stycke inåt staden, nedblickade, under tak af vinlöf, ett oräkneligt antal brunletta, lifliga och nyfikna ansigten. I hufvudkyrkan helsade den heliga Anna, med åtskilliga ceremonier, en större bild af sin dotter, och tog derpå det märkligaste af staden i ögonsigte. Sedermera kom processionen i samma ordning tillbaka, och hemförde helgonet till dess boning. Innan det försvann inom kyrkomurarne, knallades dock åter och knäböjdes på den gröna platsen i flerfaldiga omgångar. Sedan önskade man Madonnas moder en felicissima notte, och processionen upplöste sig. Alla blandade sig om hvarandra i ett brokigt hvimmel, som i temlig brådska strömmade inåt staden, för att der betrakta den sista akten af dagens skådespel. Denna är — en kappränning af hästar; en sak, vid alla italienska folkfester lika oumbärlig, som skott och fyrverkerier. Såsom sylfer eller alfer, trippade af och an i denna menniskoström de ofvanbeskrifna små hvitslöjade flickorna, nu mindre högtidliga i gång och uppsyn; af

alla lemnades dem med omsorg plats, och allas ögon följde dem med innerligt välbehag.

Aftonen hade infunnit sig; naturen beredde sig till hvila och svalkade sina barn, som dock slätt icke ville följa hennes exempel. Den förestående kapplöpningens märkvärdighet spände alla sinnen. Midten af storgatan hölls af soldater, icke utan möda, ren och öppen från den påträngande mängden. Ändtligen kom det efterlängtade uppträdet: en knall-raket sprang i luften, och tre hästar, utan ryttare, men utstofferade med band, toffsar och fjädrar, lössläpptes af sina förare på det lilla fältet vid S. Madonna della Stella. De rännde, allt hvad de förmådde, tvärs igenom staden till Porta Romana, som var vädjomålet; en blef omsider den först ankomne, och höga glädjeskri helsade den flåsande segraren. Skri af mindre glad beskaffenhet utstöttes dock snart af personer, som kort tillförene slagit vad med hvarandra om täflingens utgång; de som förlorat, förargade sig. Ännu högljuddare grälade sinsemellan de trenne hästarnes stalldrängar, som ledsagat dem ut till kampen; den segrande hästens blef beskylld af de tvenne andra, att han begagnat otillåtliga medel, till och med trolldom, för att skaffa sitt kreatur triumf. Några åskådare blandade sig i tvisten; vreden och förvirringen steg mer och mer; då lyckligtvis genom qvinnornas mellankomst friden i en blink återställdes. Man kan ej visa större böjlighet och hörsamhet mot det vackra könet. Nära bredvid oss trätte tvenne karlar med alla tecken af den häftigaste förbittring; plötsligen kommo deras hustrur, fattade hvardera sin man i axeln, och skakade honom helt lindrigt ett par gånger af och till; männerne sågo sig om, igenkände sina makar, tystnade på stunden och skiljde sig åt, till utseendet fullkomligt sansade och lugna.

Festen var slutad, men glädjen fortfor. I alla Osterior, — så heta krogarne här, — brunno gästvänliga ljus, och på smala bänkar, längsefter aflånga bord, drucko män och qvinnor af alla åldrar hvarandra tappert till, ur blänkande, alltid på nytt fyllda vinflaskor; spisande dervid sina enkla gunstlingsrät-

ter, sallat, prosciutto och salami. De förnämare sutto på flätade stolar utanför stadens prydligaste caffehus, och slukade med hänryckning det ena isglaset efter det andra. Näppligen behöfs det tillägg, att i hela den stora folkhopen allt tillgick anständigt och stilla. Italienaren är af naturen så måttlig, eller så lyckligen physiskt danad och omgifven, att en drucken menniska i detta land skattas för en lika stor, som skändlig sällsamhet. Derföre äro ej här, liksom i Norden, skoj och slagsmål väsendtliga beståndsdelar af folklustbarheter. Med en vida mindre vårdad moralisk och religiös uppfostran, än vår allmoges, har den italienska en instinkt för hofsamhet, skick, skönhet, som i många stycken ersätter den. Vi, såsom Svenskar, måste i detta fall (liksom i flera) trösta oss med den utsigt, att småningom, genom immerfort kraftfullare och i det allmänna lefvernet verksamt ingripande grundsatser, lagar, sedliga, vetenskapliga, politiska och poetiska bemödanden, kunna eröfra oss en jemnvigt mot de håfvor, dem naturen så ymnigt slösat på Söderns innevånare, och hvilka de visserligen föga benyttja till framskridande i mensklig förädling. Men hvilka öden än hädanefter denna Naturs barn må undergå, synes, hvad deras religion angår, alternativet för alltid vara ställdt mellan ingen, eller en i viss måtto polytheistisk. De, som nu vilja reformera Italien, utan att bättre förstå sitt folk än någonting annat, hafva hunnit till förstnämnda ståndpunkten; men skola just derför aldrig kunna lyckas, eller åtminstone aldrig frambringa något beståndande. Tills vidare dyrka dessa bygders harmlösa menniskor Christendomens Gud; men på sitt vis. De tro, att han gerna ser sina Heliga ihågkommas med festlig vördnad; de erkänna hans närvarelse, men icke med djup tystnad och melancholisk värdighet, utan med jublande fröjd; de prisa honom, liksom foglarne under himmelen, med sång och lekar.

XX.

Italienska Sånger.

Ave Maria.

Mottag, helga Natur, du hesperiska, vandraren åter,
Vid hvart förnyadt besök dubbelt förälskad i Dig!
Vördiga löfhvalf J, Dianas och Cynthias fordom,
Skänken ert lummiga skygds friskande svalka igen!
Tvenne tider af dagen förgått, se'n från middagshöjden
Solen med glödande blick såg på sitt eviga Rom;
En i en maklig siestas ro fördrömdes; den andra
Åt din Virgilius blef egnad, du classiska verld:
Räddad från hetta och dam, från formän, tiggare, boskap,
Nu i din tätaste lund glad jag fördjupar min gång.
Redan utöfver de tornbekransade bergen, de stilla
Vingårds-dalarnas tjäll, sträcker sig skuggan förlängd;
Re'n på sin tältstol syns, här och der, en tecknande konstnär,
Som afbidar din prakts nalkande fullaste bild.
Snart, lik en konung som bär i purpurn ett älskande hjerta,
Vinkar till hvilandets fröjd himlen sin trogna gemål;
Snart, på cypressernas pelare byggdt, i sin vestliga halfrund
Stiger det rosenpalats, som han till mötet bestämt.
Ser hon ej redan ditåt med brudliga minnen, och kastar
Aftonslöjan af doft öfver sin väna gestalt,
Öfver dess mörkgrönt skimrande drägt och dess smycken, de perlblå
Vattnens kristaller, dem nyss suckningar häfde ännu?

Endast en hviskande flägt sig stjäl från den lugnade barmen
  Genom den rosiga luft, genom de rosiga löf;
Endast cicaderna der, liksom i Anacreons tider,
  Närda allenast af sång, prisa sin lycka med den.
Men — hvad stämmor jag hör af högre, af helgare tonslag,
  Plötsligen väcka igen dagens förklingande hymn?
Lyssna! Från berg till berg de sväfva, från dälder till dälder
  Mötas de, ljufligt och djupt ljuda de, fjerran och när!
Är det väl harpor, som, slagna af starkare andar än jordens,
  Helsa, så underbart, menniskobröst och natur?
Sörja de dagens farväl? upplösa de sinnet i vemod?
  Nej! de förkunna med tröst timman för kärlek och bön!
Ja, det är klockornas rop från städernas kyrkor, från bygdens
  Ödmjukt gömda capell, spridda i skog och i dal:
Ave Maria! de ropa; och Ave Maria! det svaras
  Redan från tusende håll; chörer af qvinnor och män
Hylla den Heliga re'n i de nischer, de landtliga bönhus,
  Hvilka vid vägarne fritt skydda dess altarebild.
Hör! hur, i kraftigt och ömt afvexlande röster, de bruna
  Männen, med makar och barn, alla af romersk gestalt,
Nu på Försonarens Moder, af mödrar den blidaste evigt,
  Hopa, i smekande ton, tusen de sötaste namn!
Utanför, på den skuggade stig, med blottade hjessor,
  Hämma de färdande nu vördsamt sin gång eller ridt;
Alla förspörja den frid, som ifrån Guds thron sig förbreder;
  Len, som en engels kyss, alla den lika berör.
Ave Maria! melodiska rop från bedjande hjertan!
  Ja, din timma till oss bär, från ett älskande bröst,
Alla de svar, som vårt frågande lifs qvällkänsla sig önskar;
  Milda, välsignade stund! blif det då äfven för mig!

Hvem är väl här protestant? Mot hvad må han här protestera?
Att det Sköna är fromt? eller det Heliga skönt?
Väl det gifs ett förgängligt katholskt, men ett evigt katholiskt:
Nådens gemensamma ljus, syndarns gemensamma hopp.
Hvem kan här, der af Kärlekens hand hvart väsende känner
Lifvets nektariska dryck rågas i varelsens kalk,
Finna fördömlig den tro, att ej jorden allenast, att äfven
Himlen är, på engång, glädjens och minnenas land?
Att osynliga Kyrkans band, ej slitet af döden,
Gör en verld af de två, hvilka dess lemmar bebo?
Att de förklarade andar, som gått till det eviga hemmet,
Än om sin lemnade slägt vårda sig ömt, som förut?
Att de, med ökade krafter, ej nu förvägra det bistånd,
Hvilket, med ringare, förr aldrig de nekade ge?
Att Allfader med nöje dem hör i bedjande hugkomst
Än bevara, som förr, svagare likars behof?
Att den Qvinna, som korades ut att föda Messias,
Dristar ännu till sin Son rigta en moderlig bön? —
Skulle väl sällhetens rymd mer trångt begränsa, än stridens?
Skulle det hjerta, som här redan var himmelens bild,
Ej utvidga sig der till gudomlig godhet, och famna
Menskornas ätt, till hvars tjenst sjelfve seraphen ju sänds?
Eller skulle vårt ve, om Helgon förnimma dess suckan,
Störa det saliga lugn, hvilket dem nu är beskärdt?
Se de då icke, med tusendefaldt ljusrikare synvidd,
Hvad ju dock, till en del, redan vi sjelfva förstå:
Att vårt lif är en skola för barn; att vår bittraste klagan
Är, som vårt gladaste skämt, endast en barn-fantasi? —
Ave! välan, så ropar ock jag till Dig, o Maria;
Äfven för mig, helt visst, Kärlekens Moder du är!

Genom din slöja af guld och purpur, o stjernornas drottning,
Ser jag din rörande blick, ser jag din myssande mun,
Ser jag ditt anlete le ur de nattliga lockarnas vågor,
Hvilka med rikt majestät svalla omkring dess oval.
Ja! ej förtörnas du kan, att ett barnsligt folk dig besvärjer
Vid din fägring jemväl, jordiska qvinnors triumf;
Här, der Konsten är religion, och Raphael presten,
Är ock Skönheten Gud, och dess Gudinna är Du.
Må jag stanna då ock, vid det lilla capell, som i lunden
Här framför mig jag ser, der, kring de skuggande löf
Af kastanj och platan, den i hafvet försvinnande solen
Med sin pensel af ljus gyllene kanterna drar;
Må jag sälla mig ock till de landtliga bedjares skara . . .
Men — jag kommer försent; tystnad är klocka och sång.
Alla re'n gå; vid altaret blott en qvinna i sorgdrägt
Lutande dröjer ännu, djupt i sin smärta försänkt.
Dock — hvad tafla jag skönjer, med ens för betraktelsen målad!
Se, ur ruinen, hvari sedan capellet man byggt,
Under dess murgrön stiger en hög, förvånande skepnad
Fram i det fria, och stum sätter på trappan sig ner.
Silfverlockar kring pannan han bär, men vid bröstet guitarren;
Hör! han pröfvar den; snart blandar hans röst sig med dess.
Hör! i darrande ljud, men manliga än, från hans läppar
Strömmar en helig legend; o! hur hans glänsande blick
Lyfter sig upp till skyn, i hvars rosenängder den milda
Drottningens lustgård nu speglar sin skinande skymt!
Ave Maria! så börjar ock han; och, som dufvan till henne,
Flägtar välsignelsens kraft ned till hans redliga sång.
Ur osterian bredvid, der nyss de begynnt sig förfriska,
Tröttade vingårdsmän lockas af tonerna ut;

Hustrur och tärnor med dem; och i gräset lyssnar en småflock
Af svartlockiga barn, rundtom föräldrarnas knän.
Sjelfva den unga enkan, hvars man för en fiende fallit
Lönligt, der korset hon rest vid den försåtliga klyft,
Vänder sig nu från altaret om, och torkar från långa
Ögonhåren den tår, hvilken der glindrade nyss.
«Vet man, hvem sångaren är?» så hviskar jag; fryntligt man svarar:
«Ensam i skogen han bor, bortom ruinerna der;
Nu till hälften ett helgon han är, men till hälften tillika
Är han, hvad förr han var helt, improvisator ännu.» —
Herrliga tafla! ej skall jag i Norden dig nånsin förglömma!
Ja, om mig icke min själs ljufvaste aning bedrar,
Så jag hoppas engång, om ock ej i en skog af plataner,
Om på tröskeln ock ej af ett Marias capell,
Dock vid en hyddas dörr, der de Himmelska ut- och ingå,
Höja en sång, som är lik denna förtjusande qväll!
Träffe då jag också omkring mig en krets, der de samma
Hörare-slag en krans bildat af skönaste art:
Oskuld, Kärlek och Tro, — i hopp om den himmel dem väntar,
Och i fröjd af den jord, som till dess like de gjort!

Men, re'n tindra de fram ur det fäste, som mörkare blånat,
Stjernorna; redan i ro nattliga speglingens lek
Njuta de nu mot månan så blankt uppglimmande vattnen;
Kretsen är skingrad; allen står jag i skogen, och hör
Sparsamt ännu här och der en cicad, en näktergalsklagan,
Eller, fjerranifrån, någon bekant ritornell.

Åter mig tag i ditt sköt, du kloster, som unnat mig husrum!
Vänliga lampa! låt der åter dig tändas igen!
Se! än purprad är vestern, och dock från östern alltredan
Nalkas ett rödhvitt sken öfver Albanernes berg.

Den sköna Nunnan.

(Albano, Aug.)

Den svarta slöjan hviftades tillbaka,
Af en orange-flägt från Dorias park:
Då såg jag Dig, Försonarns helga maka,
Af Ljusets majestät så hög och stark.

Så ljungar fram på Alpens snö Aurora,
Med drottnings-uppsyn och med nattens hår;
I hennes blick vill Jägarn sig förlora,
Men stolt och kall hon nedåt dalen går.

Stum, Du ett ögonkast gaf nordlands-sonen.
Så Himlen ock sin anblick stum oss ger;
Och dock han äger solen, äger månen,
Och ser på oss med tusen stjernor ner.

På bergshöjden vid Olebano.
(I de sydliga Apenninerna, 24 Aug.)

1.

Så är din spets då hunnen, du stolta berg!
Till tröst för vandrarns domnade fot och mod,
  På tröskeln af ett luftigt landthus
    Bjuder till hvila oss Vignerolan *).

Så skön, så talsam, skarlakans-klädd, försedd
Med vin i Herculs-värdiga läglar, ej
  Af Nordbon ratas hvilan; höfligt
    Stiger han in, och försöker flaskan.

Men, medan kring rundbordet derinnanför
Af vandrarns följemän klingas med glas mot glas,
  Han än en stund vill ensam språka
    Med den hugsvalande qvällens makter.

Från klostret, fjerran, nu till Maria flyr
Vid solens afsked bedjande klockans klang;
  Ja! bön är lifvets högsta handling,
    Bön var dess ställning i moderqveden.

På hjessans krans af Herniker-bergens ring
Violens blå i guldet och purpurn smälte;
  Den hvita stadsbyn, från sin sluttning,
    Blickar upp till oss och tackar solen.

*) Benämning på qvinnor, som äga, sköta eller vakta vingårdar.

Den granna slöjan sjunker mot synets gräns,
Cicaden tystnar, klipporna hölja sig,
I dalen jollrar bäcken, slumra
Poppeln och almen i rankans armar.

Hur långt till Norden nu! och hur nära dock
För minnets öga, liksom för stjernans, är
Den lilla kojan, der de första
Somrar förlektes af pilgrimsfärden.

Så djupt inom Hesperiens sköte gömd,
Inom mitt eget gömmer jag Sverige blott,
Och jemväl här står Eken, härold
Från dess evärdliga modertrohet.

Den sagofröjd, som ler ur dess sjöars glas,
Den ömma klagan, som mig dess björkar lärt,
Mig följa bland granat och myrten,
Hviskande än om magnetens spira.

Hur yppigt ock de råga, Natur och Konst,
Vid hvarje fjät en rusande diktnings vin,
Dock släcker ej hos dem sin lifstörst
Hjertat, i barmen förgäfves buret!

2.

Förgäfves? — Nej! det klappar ju dock för Dig,
O Ljusets far, ovansklige Helios!
Allkärlek! Dig, med tusen tårar,
Offrar jag all min förskjutna längtan.

Af Dig dock ej förskjuten, sen fast du knöt
Med dina barn det nya förbundets länk,
Se'n du till Christus blef, och pröfvat
Huru de Dödligas öde tynger.

Dig endast törs jag yppa, hur svag jag är;
O, låt mig ej i vekliga qval förgås!
Den Vises själ är glad. O, skingra
Töcknet, som än mig förför och plågar!

Jag ser dem, ja, de Saliges öar. Högt
Ett blidkadt verldshaf lyfter dem upp mot skyn.
Der bo bland palmer Plato, Dante,
Der Beatrice och Heloisa.

Och när på trefallt blåare himmel der
Till dans gå trefallt gyllene stjernor fram,
Guds egen kärleks sol strör purpur
Öfver de doftande himlabergen:

Då samlas helgonkretsen; från bröst till bröst
I strålars regn Försoningens verldsord går;
Och ofta i sitt samtal hvifta
Själarna glättigt de hvita vingar.

Men se de då, på skymnande lagrars stig
En yngling fjerran lutad vid enslig dam,
Och spörja: »hvarför han ej nalkas?
Om han väl skyr för det sälla gillet?»

(Väl syns hans anlet, lyssnande, mångengång
Ur häcken lönligt blicka åt kullen opp,
Dock ingen vet hans namn och traktan!)
Ordar så äntligen mästar Stjernhjelm:

«En landsman är den drömmarn, från Thules fjäll;
Han vida drog 'kring jorden på äfventyr.
En främling hemma, främling borta,
Främling ännu här i paradiset.»

Man vinkar vänligt, lockande sångers rop
Förnimmas; dock, han skakar sitt hufvud blott,
Drar djupt en suck, och skyndar undan,
Ensam, i dunklaste lagernatten.

Besöket i Sorrento *).
(Den 17 Sept.)

Den höga, gröna, guldfrukt-rika kusten,
Der hvita hus sig bland oranger sått,
Den är Sorrent! Fritt ilar ögonlusten
Dit re'n inbillningen och känslan nått.
Nu Ischia-flaskan opp! och flyte musten
Af Epomeo-drufvans sista mått!
Hell, Tassos vagga först och fristad sedan,
O strand, nyss sedd, och dock så vänlig redan!

*) Förf. kom då sjövägen från öarne Ischia och Capri.

Den blåa böljan gungar mindre sakta,
Mer hurtigt plöjer båtens köl dess rygg.
Den lilla bränningen vi lätt förakta,
Och re'n på landet vandrar foten trygg.
En helig jord man långsamt må betrakta,
Bland minnen svindlar tanken, rörd och skygg;
Dock Ciceronen brådskar, och vi spana
Från gränd i gränd till Tassos hus en bana.

Hvad, Sorrentinska borgersmän! J tigen?
J kännen ej Cornelias*) boning mer?
Dock! funnen är den trädbevuxna stigen,
Smal, enslig, grön, och gafveln re'n man ser.
Ett hörn ännu! — Stängd porten är. Bekrigen,
Ledsagare, det värn som trotsar er! —
På koppardörrn en väldig bultning pockar;
Så! — Låset slamrar, och Custoden bockar.

En vänlig gård sin hvita fyrkant visar;
Balconer, trappor — allt är täckt, ej stort!
Altanens rand! din blomsterprakt jag prisar,
Den ljuft bekransar denna stilla ort.
Men ej hos Porzia**), ej hos Dottren spisar
Den trötta gäst, som husets läge sport:
I tomma salen, svepnings-hvit står värden;
En bildstod — utan röst, och kall för verlden.

*) Tassos Syster: Cornelia Sersale.
**) Tassos Moder: Porzia Rossi.

EN STÄMMA.

Hvem är du, Främling? Hvem gaf dig förmåga
Att mana mig, likt i en magisk ring?
Jag är ej stum; jag hör ditt hjertas fråga;
Jag sväfvar än i dessa rum omkring.
Fick också Du ett mått af Sångens låga,
Som luttrar malmen af hvart jordiskt ting?
Besjägtad syns du mig. Jag ser dig gerna
Här, hvar sig tände först min diktnings stjerna.

FRÄMLINGEN.

Är det en yrsla blott? Hör jag Din stämma,
Martyr för allt, hvad lifvet ljufvast har?
Ifrån de land, der inga bojor klämma,
Du, kallad, nalkas med ett vänligt svar?
Gläds! inga skyar mer din stjerna hämma,
På känslans himmel ler hon, evigt klar;
Och ingen tid ur minnet kan förlora
Gullåldren, Christi Graf och Leonora.

ANDEN.

Nämn ej min valfarts hindrande Armida *),
Fastän hon seklers helgonvördnad fått!
Hur vet du, om det Ädla, Englablida,
Ej ur mig sjelf åt henne låntes blott? —
Man slog i kedjor Mig, vid Dårars sida;
Hon — läste mina vers i Brodrens slott.
När en canzon jag gret i fängselqvalen,
«Rätt vackert!» sade hon — «men han är galen!»

---

*) Nyare undersökningar hafva bragt till temlig visshet, att Leonora d'Este icke svarade mot den bild, som Tasso i begynnelsen gjorde sig af denna Förstinna.

FRÄMLINGEN.

Hur sällan Skalden lärt sin ställning skatta!
Ej någon barm blef för hans kärlek gjord.
Hur kan en Qvinnas trånga hjerta fatta
En eld, som ryms af himmel knappt och jord?
I hofvets salar, granna, kalla, glatta,
Hvad genljud väntade din flammas ord?
Hvad äro mer, än allmänhet, de Sköna?
De kunna läsa blott — men ej belöna.

ANDEN.

De helga stjernemakters eget gille
Den gördel väft, som omotståndlig käns;
När Qvinnan föddes, log naturens snille
Och mätte först sin skönhets högsta gräns.
Väl blef den fröjd, som det sig dana ville,
En jordbrand snart, der mången vår förbräns:
Dock — rår hon för, om Skaldens anspråk svindlar,
Om han är blind, så med, som utan bindlar?

FRÄMLINGEN.

Ja, du har rätt; sitt anspråk må han klandra!
Det passar blott för dessa första dar,
Då blomsterbrud och blomsterbrudgum vandra
I krans af tusen små kamraters par.
Ur lekens hvimmel sedan fly de andra;
På fjerran ö han står allena qvar.
De andra bli förståndiga, bli stora:
Han blott kan sagans narri ej förlora.

ANDEN.

På lava stodo mina sagors lunder;
Arm kom jag åter från mitt pilgrimståg.
Här på altanen då, i qvällens stunder,
Ej sällan åt Vesuvius jag såg.
Min bild jag fann i detta dystra under,
När af dess hjertblod glänste vikens våg.
Med kronan fälld, med hjessan tidigt grånad,
Mitt inre brann af lika malmhet trånad.

FRÄMLINGEN.

Dock, såg du också ej i lugna hafvet
Den stora bilden af en episk själ,
Inom hvars kust-ram, spegelskönt begrafvet,
Ett Allt sig sänker och står opp likväl?
Vidunder nedom bo, i dunkla qvafvet,
Men ofvan herrskar klarhetens befäl!
Så var Du, tills ett giftigt vins berusning
Bragt element mot element i brusning.

ANDEN.

Erfaren blir ej Sångens son. Berusa
Kan snart ett nektarblandadt gift förmå.
När vårens flägtar mildt hans lockar krusa,
Hur skall, i dem, han smickrets hvisk förstå? —
Ack! lätt det är att glänsa och förtjusa,
Men hjertats gråt — den tystnar ej ändå!
Hvad prakt och klang än läggas må i orden,
Man är af jord — och man är fäst vid jorden!

FRÄMLINGEN.

Vid jorden? — Ädle Mästare, du skämtar!
Från henne lossa oss just rum och tid.
De pröfva skarpt, tills hviloklockan klämtar
Med välkomst af ett evigt Ave's frid.
Den sömndryck man i slott och förmak hämtar,
Hvi tog du den, så glömsk af manlig strid?
Skört äro alla nät och bindor spunna
För dem, som allt åt Frihet offra kunna.

ANDEN.

En dröm likväl jag drömt, värd att betalas
Med års bekymmer, ja med kedjors tvång,
O, undra ej, att jag ännu hugsvalas
Vid minnet af min kärleks veka sång!
Jag såg, hur dufvan med sin maka hjalas,
Och glömde bort att följa örnens gång.
Jag hatar ej min dröm, fastän dess yra
I spillror slog min ungdoms gyllne lyra.

FRÄMLINGEN.

Hvi steg du ned ifrån de höga bergen
Der Konstens vigda offerprester bo,
Bedårad af den sommargröna färgen
Der ros och myrt för dalens söner gro?
Dess fröjd är gjord för herden — och för dvärgen;
Hur skulle Du på tufvan finna ro?
Ha! den som vill med Gudar sammanvandra,
Han älske ej, han lide ej — som andra!

ANDEN.

Men frös du aldrig på de kala fjällen,
Midt i all morgonrodnans purpurglans?
Välljs icke varman helst kring lägre ställen?
Din blod, har den en mer än mensklig sans?
Har du ej någonsin, i vinskörds-qvällen,
Bland almar lekt i Saltarellans *) dans,
Har ej en tärna nånsin fyllt ditt hjerta:
Försök ej måla lifvets fröjd och smärta!

FRÄMLINGEN.

Väl i mitt bröst de blicka in, det unga,
Det rika lifvets mångfald och begär;
Min kärlek dock jag fått, liksom min tunga,
Blott för mitt Folk, hvars strängaspel jag är.
Dess qval, dess lust, dess hopp bestämd att sjunga,
Jag tystar gladt mitt ringa Jags besvär!
Din hyllning förstar blott och qvinnor togo;
Hvad under då, att båda dig bedrogo?

ANDEN.

Gafs mig ett Folk? — Matt var min samtid blifven;
Italien låg i små tyranners tvång.
Från Christendomens ek var kronan rifven,
Och ådran stängd för Diktens källesprång.
Af riddaråldrens minnen tänd och drifven,
Kom, fast försent, min fromma hjeltesång:
Jag Leonoras blick dervid såg brinna;
Förlåt! jag trodde mig Sophronia finna.

*) La Saltarella är en italiensk national-dans.

FRÄMLINGEN.

Dig martyr-glorians strålar så förgylla,
Att ditt exempel sjelft förföriskt är;
Och dock! om tårar än mitt öga fylla,
Är varning ej, hvad mig din förbild lär?
Det Sköna vill i hvar gestalt jag hylla;
Men för mig sjelf jag ingen ros begär.
Blott gossen sökte Englar, himmelskt rena;
De vistas — i en himmelsk verld allena.

ANDEN.

Så trodde jag, då till Cornelias hydda
Jag kom i sliten herdedrägt förklädd,
Men o! hur snart jag fann de tviflen flydda,
Med foten knappast öfver tröskeln trädd!
Väl såg jag blott i aftonhärmning grydda
De rosendar, som helsat gossens bädd:
Men ock, att jorden ej af Englar lemnas:
Som systrar se de ut — och så de nämnas.

FRÄMLINGEN.

Jag känner dem; jemväl mitt hjertas lyra
De stämma ljuft, med systerliga slag:
De tolka just för mig, de hulda, dyra,
Det högsta sammanbandets rena lag.
Det gifs en kärlek, utan sinnets yra;
Han solar sig i Gudoms-ljusets dag.
Dit, hvar den stora urbildsharpan klingar,
Min själ vill fly på alltid hvita vingar.

ANDEN.

Godt! jag lyckönskar dig till denna lära,
Hon ljuder stolt — och nästan grymt. — Välan!
I andeverlden få vi mera nära
Betänka, till hvad gräns hon ock var sann.
Olympiskt än dig dina vingar bära;
Se till, att vaxet icke smälta kan!
Att fråga dig derom, jag skall ej glömma.
Gå, Lefvande! att kämpa och att drömma. —

CICERONEN (till Främlingen.)

Min Gud! hvad fattas er? Ni bleknar? skälfver?
Ni länge re'n med luften talat har.

RODDARNE.

Det hastar! Solen sig i hafvet hvälfver;
Nog sent man till Castel-a-Mare far.

FRÄMLINGEN.

Det hastar? — Ja, de brusa, känslans älfver;
Och dunkel kosan är, men kort och snar!
Välan! så hasta, båt, på lefnadsvågen!
Så! — Seglen opp! Blås, ungdomsmod, i tågen!

STJERNORNA.

Framåt! Ur sjelf-tillskapta bländverk vakna;
Din väg är klar; dig himlens ögon se.

VINDARNE.

Framåt! Låt alla krökta stigar rakna;
Tro, att det Enkla blott kan sanning ge.

PALMERNA.

Framåt! Du skall de frommas lugn ej sakna,
Så snart du ödmjukt vill blott derom be.

FRÄMLINGEN.

O väna lust att lefva, lida, njuta,
Kom i mitt bröst och spela i min luta!

Guitarrspelerskan på Marknad.

(Salerno, Sept.)

Lyft en tunna fram, och sedan
Lyft Lauretta ofvanpå! —
Lätt som näktergaln, hon redan
I ett språng kom upp ändå.
Klädd i grönt med gyllne fransar,
Växten smidig, barmen full;
Blicken hvass, som blanka lansar,
Korpsvart hår och solbrändt hull.
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?
Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Folket skockar sig och ropar:
«Sjung, du snälla, sjung för oss!»
Längs på stranden glada hopar,
Svarta ögon, trasig tross —
Nu ledsagarn henne räcker
Enkla strängaspelet opp,
Och en sällsam tjusning sträcker
Våldsamt hennes lilla kropp.
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?
Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Och hon sjunger: «Marknadsgåfvor
Kan Lauretta icke ge;
Hon har inga andra håfvor,
Än sig sjelf, att låta se —
Blott den trånads makt, som aggar
Dag och natt den armas barm,
Blott den cittra, som hon vaggar
Dag och natt på trofast arm.
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?
Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Vingårds-vaktare mig födde,
Nära vid Amalfi's vik;
Måste gå, mot spaden stödde,
Akta godset åt en rik!

Då och då ett par carliner *)
Mig en nordisk främling gaf,
Kommen hit, hvar solen skiner,
För att teckna land och haf.
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?
Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Engång ensam söng Lauretta
Framför skumma kojans dörr,
I sin hand, den lilla, nätta,
Höll en ten, och spann, som förr:
Kom en hurtig skytt vid sången,
Såg på mig, och glömde gå;
Och jag stod, liksom en fången,
Och jag spann ej mera då —
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?
Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Dagen har blott mödans känning!
Nöjets första timma slår
När på böljans ystra bränning
Blixtrar månans fulla tår,
När från båtarne och däcken
Bloss på redden tindra fram,

*) Skiljemynt af silfver i södra Italien.

Natten, drömsk, på myrtentäcken
Bäddas vid cicadens glam.
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?
Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Vällust rågar då sin bägar,
Vän fördubblas då af vän,
Älskarn går på rosens vägar
Till sin egen ros igen.
Palmen hviskar, aloen tiger,
Drufvan slumrar, röd och varm,
Och han sakta, sakta stiger
Öfver flickans fönsterkarm —
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?
Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Kärlek! skänk mig fröjd och smärta,
Eller gör på lifvet slut!
Ensam säng och ensamt hjerta,
Hvem kan härda sådant ut?
Kom, Francesco, kom tillbaka,
Lemna Capucinens spår! —
Vackert Helgon! brunglatt haka,
Fyllig kind och lockigt hår!
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?

Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Jag kan sjunga, jag kan dansa,
Jag kan castagnetten slå;
Jag kan dina rankor ansa,
Jag kan mala mais också.
Bäst jag dock är lärd att linda
Bröst mot bröst och famn mot famn,
Bäst, att låta dunklet binda
Fröjd vid fröjd och namn vid namn.
Men lefve guitarren, och den som kan spela!
Hvad annat på jorden är värdt att förstå?
Kan ljudande strängen din plåga ej hela,
Hvad lönar det väl att till läkaren gå?

Vid Blandusias Källa.

Du lilla, blyga, vidtbesungna källa!
I enslig skog, der spillror hölja vallen,
Du slår, »mer genomskinlig än kristallen»,
Ditt öga opp, att minnets tårar fälla.

Den venusinska svanen drack, du sälla,
Ur dig; i grus är nu den boning fallen,
Dit förr han flög, från stolta Tiber-svallen,
Så glad, att se din lugna ådra välla.

Roms makt, Cäsarer, Sekler äro flydda:
Lucretilis far fort, att stumt dig trycka
I famn, der svanen dväljts så många gånger.

Lik dig är källan vid min Moders hydda:
O, kunde tacksam dess undin jag smycka
Med perlband af blott sent förgätna sånger!

Afsked från Villa Borghese.

(Rom, Oct. 1818.)

Paradis! Cheruben vinkar,
Rödt det dragna svärdet blinkar
Öfver Romas gyllne spetsar,
Och jag måste lemna dig.
Dina stilla spegelsjöar,
Dina tempelprydda öar,
Dina varma stjernors kretsar
Nödgas nu förskjuta mig.

Qvälls och morgons ljufva dagrar!
Höga pinjer! Stolta lagrar!
Och du, som åt himlen syftar,
Oförvanskliga cypress!
Först när andars morgon stundar,
Ser jag åter slika lundar;

Men den blåa fågeln*) snyftar
Mången klagan innan dess.

Ofta snart, bland björk och granar,
Mig hans fordna visa manar:
«Arma hjerta, sjunk tillbaka
I förgätna känslors ström!
Somna, och flyt bort med vågen,
Följ, hvarthän hon riktar hågen;
Ack, hvad båtar det att vaka?
Hvila dock engång, och dröm!» —

Och likväl, hvi vill jag dröja
Bland de glada barn, som höja
Öfver hånad frihets grafvar
Oafbrutna lekars sång?
Hvad är skönhet, om ej Äran
Adlar hvarje lusts begäran?
Nej, jag flyr er, sälla slafvar,
Och er rosenbojas tvång.

Brännas opp af egna lågor,
Brys till döds af egna frågor,
Höra isens brak sig svara,
Sådan lott man hemma har.
Hvar är värdt att stilla blifva?
Ingenting vill verlden gifva,

*) Förf. sysselsatte sig en längre tid, under sin vistelse i Rom och dess omgifningar, med fullbordandet af utkastet till "Fågel Blå;" och en stor del deraf uttänktes under morgon- och aftonvandringar i Villa Borgheses parker.

Ingenting förmår hon spara,
Som kan hålla hjertat qvar.

Hvad är då att företaga?
Söka, hoppas, jubla, klaga,
Fylla, hvad som föreskrifvet
Är af hårda makters bud:
En omättlig längtan vorden,
Svärva flykting öfver jorden,
Skåda lifvet, skild från lifvet,
Blott en spegel, blott ett ljud.

XXI.

Roma.

Strödda Dagboksanteckningar.

Natur.

Beskaffenheten af den italienska luften. — Äfven å den ödsligaste och osundaste sidan af Campagna di Roma, den åt Ostia till, der klimatet, förderfvadt af täta Tiber-öfversvämningar och försumpningar, bildar en aria cattivissima, är luften så klar, att den i de skarpaste drag visar de fjermaste föremål. — De förtrollande contourerna och perspektiven — det veka smältande fjerran — det harmoniskt rödaktiga i luften, som utbreder sig öfver alla föremål vid solens upp- och nedgång — den s. k.

Alba, som föregår morgonrodnaden — aftonrodnadens outsägliga färgspel, deri slutligen det violetta och gyldene dominerar.

Den starka, mest dunkeltoniga blåheten af himmelen — större stjernmängd och stjernklarhet om nätterna — stjernorna se större och mera guldgula ut — dagern här mycket starkare än i norden, men också mörkret tätare, och det blir om aftnarne lika tidigt mörkt, som hastigt.

Frodigheten, högheten, grönskan af träd och gräs (ofantligt högt gräs slogs i Vaticanens trädgård, när jag första gången besökte den i första dagarne af April). Skönt att se de stål- och hvitgrå oxarne deruti hvila.

Det violettas förhållande till purpurn vid solens nedgång. — Sköna färgöfvergångar. — Contrasten mellan det höggröna och det högblå, när pinjerna mot himlen upplyfta sina flata kronor och cypresserna sina pyramidaliska toppar. — I anledning af den så oändligt rena, klara och genomskinliga luften, ser i allmänhet himlahvalfvet högre och horizonten mera utvidgad ut. — Större och längre fortfarande fuktighet ger gräsets och löfvens grönska i Norden en ljusare, vekare och (om man så får säga) oskyldigare färg; i Italien är allt fullblodigt och dunkel färgton.

De i fru Staëls Corinne så prisade Ljus-insekterna synas ej blott på Terracinska kusten, utan ock här i Rom och dess nejder; — alldeles salamandriska. Herrligast i häckarna på Monte Pincio.

Omkring gränsen mellan Kyrkostaten och Napoli vid Terracina, Fondi (Ciceros Fundi) m. fl. börja citronerna, orangerna m. fl. dylika att växa fritt i planteringarna, liksom lundar. I Rom stå de ännu mestadels i krukor i trädgårdarne.

Blommande granater omhöljde ruinerna af kejsarborgen på Palatinerberget.

Rom och dess omgifning äro mera ämne för historiemålare: Napoli och dess omgifning mera för landskapsmålare. — Om den Italienska naturen är närmare befryndad med och rikare på ämnen för Bildande Konst, månne ej

den Nordiska deremot på visst sätt innerligare sammanhänger med Poesien och isynnerhet Musiken?

Folk. — Lynne. — Seder.

Romrarne äro i det hela en måttlig, stark, skön och vänlig menniskostam, samt i alla hänsigter, jemväl i graden af hjertlighet, hederskänsla, förstånd och allvar, de ärevördigaste representanterne af den italienska folkcharakteren (oangenämt sticker deremot af den Napolitanska). Naturligtvis träffar man den här och der på landet, i bergsbygderna, i ännu större renhet. Man blir lätt hemmastadd i Rom, och det har en underbar attraction för själen, när man någon tid varit frånvarande. Romarfolkets naturliga godhet visar sig ock deruti, att nästan aldrig om nattetid sådana oordningar förefalla, om hvilka man i andra stora städer så mycket hör talas: inbrott, stölder o. s. v. Mördare, så snart de blott äro blodhämnare eller ock begått mord af hetta (oftast skyndar sig mördaren genast efter mordet till någon prest och ber honom läsa en messa på sin bekostnad för den mördades själ) afskys ej så af Italienarne som Tjufvar. Numera förefalla ock mord ytterst sällan, sedan Påfven upphäft mördarnes asyler (Cardinalshusen, Piazza di Spagna, Gesandternas hus o. s. v.). Dörrar och fönster äro ytterst lätt förvarade. Till och med i Carnevalen frågar man ännu mindre efter att tillstänga sina rum, än annars. I språk, i sedlig ton och skick o. s. v. är det sämre folket i Rom föga utmärkt från de högre klasserna, och den lilla skillnaden utfaller nästan alltid för åskådaren till folkets fördel. En man af den romerska pöbeln talar, åtminstone om han vill, en lika skön och ädel italienska som en Principe, och hans dotter kan, om så fordras, tala och uppföra sig som en Duchessa. — Romarne äga mycken hederskänsla och minnet af deras forntid har, äfven hos landtfolket, genom tradition från slägte till slägte fortplantat sig. De finna sig smickrade af att så många Forestieri årligen besöka dem,

för att ännu i Roms ruiner hylla dess fordna storhet och jemväl Påfvedömets ännu ej alldeles utslocknade herrlighet. Men också bemöta de fremlingen med en vänlighet, som liknar tacksamhet. De italienska classiska poeterna äro jemväl det sämre folket allmänt bekanta. — De Romerska förnämas prakt består i palatser, konstsamlingar, villor, landtegendomar (af hvilka de ej inhämta stora inkomster ehuru jorden är förträfflig) och equipager samt stora skaror af betjenter, som för att kunna lefva måste förvärfva sig af främmande så mycket drickspengar som möjligt och för öfrigt söka hvilken näringsgren de kunna. När man varit bjuden till något sådant hus, komma vanligtvis andra morgonen några af dess betjening och fråga hur man mår. Då måste man ge dem penningar. De förnäma lefva mycket indraget och för sig sjelfva, utom när de då och då gifva några prunkfester. Af sina palatser bebo de några få rum, sina konstgallerier se de ej, deras villor stå större delen af året tomma.

Äfven i borgarhusen sysselsätta sig oftast hustrurna föga med hushållningen och barnen. Det får mannen åtaga sig så godt han kan. De göra besök, taga mot besök, pladdra, promenera och läsa romaner. (Icke alla kunna läsa; det utsättes uttryckligen i äktenskaps-kontraktet om la Sposa kan läsa och skrifva eller ej). Det är också vanligtvis mannen, som för den mesta uppsigten öfver döttrarne, hvilka här hållas strängt, då deremot hustrurna taga sig desto mera frihet. Likväl är den bekanta seden med cavalieri serventi, åtminstone i Rom, oskyldigare än man i Norden föreställer sig.

Vid fällande af omdömen öfver Italienska national-charakteren går man vanligtvis för mycket i det Allmänna och Abstracta. Man ger för liten eller allsingen akt på olikheten mellan de särskilda Italienska stammarne och förblandar dessutom i sina penseldrag så gerna förr och nu.

Romarfolkets starka böjelse för lättja och overksamhet bör icke ensamt tillskrifvas beskaffenheten af regering och klimat, utan ock till en betydlig del en ärfd vana från de äldre ti-

derna. Redan under Republikens sednare århundraden och ännu mera under kejsarena (obs. de bekanta utdelningarne af säd åt folket, hvilka jemväl af de största tyranner ej försummades) blef det vant vid att låta nära sig af sina vasaller: först Campanisk spannmål, sedan Siciliansk, Afrikansk, Egyptisk. Detta förhållande fortfor till en betydlig del, ehuru under förändrade former, under hierarkiens mäktiga period. Sedan nu likväl så många yttre hjelpkällor uttorkat, borde regeringen verksammare tänka på inre medel att ersätta dem, framför allt upphäfva de förderfliga monopolierna med säd och olja. Sedan Innocentius X är hvarje innevånare som producerar säd tvungen att lemna den åt Påfliga Kammaren mot ett af denna godtyckligt bestämdt pris, och Kammarn försörjer med materialier bagarne (hvilka vanligen äro Tyskar, mest från Schwaben), af hvilka publicum måste köpa brödet. — Till Campagnans förfall bidrager hufvudsakligen brist på vatten, eld, träd och menniskor; brist på menniskor genom äldre oroligheter, närvarande armod och de oräkneliga munkarne. Äfven bo sjelfva de lägre arbetskarlarne helst i Rom och vistas på landet blott så ofta de der beställa något. Till vissa högst nödiga landtbruks arbeten förskrifvas personer från andra orter, t. ex. från M. Ancona till slottern o. s. v.

Italienarne böra bedömas i massa och som ett folk af barn — det älskvärda är hos dem barnsligt älskvärdt, det motsatta barnslig oart och sjelfsvåld.

Italienarnes hufvud-olycka är att de icke utgöra någon nation och icke ha någon sann politisk fosterlandskänsla. De tala väl derom och brösta sig öfver sina forntida minnen, men i grunden leka de blott dermed, likasom med deras öfriga heliga traditioner och legender, eller med deras religion och dess cultus. Beständigt föra de Romartiden i munnen och missförstå det, som nu är ännu i landet lefvande och kunde bli rot för en bättre framtid. — Om alla enskilda gäller det visst ej, men dock om mängden, att patriotisk och religiös enthusiasm

numera icke finnes ibland dem *). De frondera väl öfver sina regeringars och utlänningarnes ok, men veta ej, hvad de vilja sätta i stället. Under Fransyska revolutionstiden och den såkallade Romerska Republiken höll Fernow offentligen moralphilosophiska föreläsningar öfver Friheten efter Kantiska grundsatser, hvaröfver Italienarne, som ingenting deraf förstodo, högeligen beklagade sig. Han ville sedan af dessa föreläsningar utarbeta en Republikansk Catechismus. Narraktig välmening!

Romerska flickorna och fruarna utmärka sig i synnerhet genom bustens plastiska fullkomlighet, den idealiska profilens symmetriska gratie, nackens och barmens ståtlighet, ögonens storhet och eld, gångens majestätliga värdighet. Skada blott, att växten så gerna förderfvas af fettma, när de hinna öfver den första ungdomen, och att barmen oftast är för mycket full. En efterglans af de fordna Cynthiorna, Lydiorna och Corinnorna, ja ock Corneliorna, dröjer ännu öfver dessa gestalter, i hvilka förförisk sinnelust förädlas genom en viss öfvergjuten flägt af idealisk värdighet. (Det vore en ny kritisk tanke, att charakterisera och classificera alla skalder, som behandlat erotiska ämnen, efter det tvifvelsutan individuelt betydningsfulla val de gjort af någon favoritlem hos deras sköna, den de isynnerhet besjunga. Så t. ex. prisar Goethe beständigt nacken, Oehlenschläger barmen, Petrarca ögonen, Callimachus håret o. s. v. Några kunna kallas Eklektiker, till hvilka ock jag kan räkna mig. Skulle jag välja, förklarade jag mig helst för ögonen och barmen.)

Romerska fruntimren på promenader. Endast främlingar bruka se de förbigående Romarinnorna i ansigtet; Italienarne sjelfva visa dem sällan denna nyfikenhet. De slå då ned ögonen och se ganska sedesamma ut; de beklaga sig väl ock

*) Bättre står det såvida till i Spanien, der under sista kriget visade sig, om äfven blott instinktmässigt, att Ärans och Frihetens inspiration ännu ej i sin rot är alldeles utslocknad.

stundom öfver utlänningarnes näsvisa forskningsanda, men torde dock i allmänhet finna sig mycket smickrade dervid.

Bland det förmögnare landt- och småstadsfolket i Kyrkostaten kämpa hos qvinnorna tvenne tendenser i afseende på deras smak i klädsel; det ena partiet vill behålla sin urgamla pittoreska nationaldrägt (som för öfrigt nästan i hvarje ort visar sig under en egen modification) och hårprydnad; det andra vill utbyta dem mot den allmänna fransyskt-europeiska fruntimmersdrägten och de skönheten bortskymmande fruntimmershattarne. Ännu, till min glädje, är det första partiet vida talrikare.

Slöjorna i Rom äro oftare svarta än hvita; i Verona tvärtom. Denna drägt har något eget mystiskt och vällustigt. Långa och hemlighetsfulla smyga de sig vekt omkring en skön växt, ett herrligt anlete, döljande och blottande lika behagligt. Fruntimmersdrägten är i allmänhet så retande genom det mystiska och obestämda, det smältande och föränderliga deruti vid hvarje rörelse. Ett fruntimmer, om än äfven annars gladt och vänligt, ser dock alltid tredubbelt vänligare ut och helsar tredubbelt vänligare, när hon är helgdagsklädd eller festligt smyckad.

Ståndens jemlikhet i naturliga förhållanden. En Monsignor vid Porta Pia snusade con amore i en trasig tiggares dosa, och hans betjent likaledes, samt blefvo stående i ett långt samtal öfver deras snus — sedan tiggaren förut snusat hos Prelaten. «Eh! Corpo di Bacco!» sade Prelaten, «superbt snus!»

Om än Romerska pöbeln ej låter kalla sig Baroner, som hedersmännen i Romagna och på den hafskusten, hvilka oaktadt denna värdighet dock låta offentligen löska sig af sina hustrur och barn, så är den väl ej mycket renligare. Den dels ursprungliga, dels af yttre omständigheter förorsakade lättjan, som här beherrskar alla så länge ej yttersta nöd är för handen (och man kan här, om man ej vill göra sig mycket besvär, lefva nästan af ingenting, NB. om man uppger anspråk

på alla andra beqvämligheter än den att vara lat så mycket man gitter), gör att man ej heller mycket med rening, tvättning och putsning befattar sig. Lösknings-scener, dels mellan qvinnor som göra hvarandra denna tjenst, dels mellan qvinnor och männer, äro ej heller i Rom sällsynta. Flickor och unga hustrur synas dock häruti hafva mer ästhetisk takt, ty jag kan ej påminna mig att hafva sett sådant förefalla mellan andra än äldre qvinnor, eller ock mellan sådana qvinnor och små barn. Sedan man upphört att vara vacker, tror man förmodligen det ej löna mödan att i något afseende bekymra sig om de förbigåendes ögonkast. Med allt detta bibehålles en viss nationens stolthet och värdighet äfven i trasorna. Jemväl de trasigaste öfverrockar draperas såsom vore de gamla Romerska Togor. Dylika karlar, med mörka djupsinniga ansigten (ehuru de väl egentligen mest tänka på ingenting), med bredskyggiga hattar, ofta djupt nedtryckta i pannan, ser man öfverallt antingen stående under arcader af palatser eller kyrkor och gamla tempel eller ock liggande omkring på marmortrappor, i rännstenar o. s. v. att tigga och sola sig. I yngre år conversera de ofta rätt muntert med hvarandra, leka och skratta, men göra de ömkligaste miner när någon kommer, särdeles en främling.

Med fattigdomen, lättjan och ohyran sammanstämma ock förträffligt de vanvårdade och förfallna husen, särdeles på landet i kyrkostaten. Märkvärdiga äro isynnerhet de bristfälliga eller ock alldeles bristande fönstren i så många till och med förnämare landthus. Då climatet är så mildt, nöjer man sig ofta med blotta fönstergluggarne; några hafva i dem ett slags jalousier eller fina galler; hos många måste helt simpelt ofärgade brädlappar tjena i stället för glas, när man vill stänga hålen.

Äfven i Rom sjelft, ej blott i de många åldrande palatsen — äfven de moderna palatsen börja förfalla — utan i andra borgerliga boningar ser man ofta en förvånande bristfällighet, obeqvämlighet och ostädning. Osnyggheten förstås af sig sjelft derunder.

Ännu i Mars frös jag i Rom ansenligt. Naturligt; äfven der äro, liksom i allmänhet i Italien, husen blott beräknade på sommarens årstid. Stengolf, breda caminer utan anstalter att qvarhålla värmen sedan elden är utbrunnen, enkla fönster, genom hvilkas breda öppna fogningar vinden ofta helt Ossianskt spelar med regn och slask, dörrar som aldrig kunna riktigt stängas och icke af Italienaren någonsin rigtigt tillslutas, höga breda sängar med tunna täcken; — sådana äro boningsrummen.

Den sparsamma, melancholiska belysningen i Rom. Blott här och der hänger en lampa under en Mariebild — så ofta ej någon privatperson, eller flera i öfverenskommelse, ha lust att på egen hand inrätta vid sitt hus någon upplysningsanstalt. Polisen synes ej mera bekymra sig derom, än om gaturenhållningen, hvilken vanligtvis ej sker oftare än genom regnskurar. Detta allmänna halfmörker vid afton- och nattetid öfverensstämmer förträffligt med den tystnad och stillhet, hvilken charakteriserar Rom i förhållande till andra stora städer — och som blott då och då afbrytes af spridda, ofta vackra röster, samt irrande guitarrtoner: då och då en munter, men oftast en svårmodig sångmelodi. I Napoli är allt idel motsats — glans, stoj, jubel och musik hvart man vänder sig. Äfven folkdansarne i Napoli äro mera muntra och larmande. Serenader uppföras nu, såsom mig tycktes, oftare i Napoli än i Rom. Här deremot är det ej sällsynt att i sena qvällskymningen möta en ensam genom gatorna vandrande på guitarr eller mandolin spelande man.

Conservatorerne äro Statsrådet, som handhafver polisen, bestämmer kött- och brödpris, m. m. Denna Magistrat, der Senaten presiderar, har sitt säte på Capitolium. — Om Romerska Polisen ej är särdeles ordentlig, så är den deremot så mycket mera mild. Främlingen besväras här af inga obeqväma polisinrättningar. Också folket behandlas mildt, jemväl i måttet och intägten af utlagorna. Regeringen menar visst ej illa. Den har en gubbes godhet; hade den blott tillika en mans driftighet!

Folks-Improvisationer och Sång. Sång utanför mitt fönster af en halfvansinnig fattig qvinna, som bodde midt emot mig, och vid en öppen dörrglugg alltid satt och spann på en hand-ten, sjungande dervid kärleksvisor oupphörligt från morgon till afton, största delen af klagande innehåll (mest repeterade hon, icke utan stor förtviflan för mig, som i mitt rum måste beständigt höra denna jemrande och gälla klagosång, hvilken dertill gick på en högst entonig melodi, en förförd och öfvergifven flickas klagan öfver ynglingarnes trolöshet och kärlekens tyranni —). Serenad ej långt från mitt fönster, vid hörnhuset af Via del Boccacio. Den Sköna ofvanföre i fönstret. Ej sällan ses och förnimmas vid gathörnen musikgrupper af älskare, blinda, fattiga af alla åldrar, med sångstämmor, ofta förtjusande, mandoliner, tambouriner, guitarrer o. s. v. Dock försvann, såsom mig allmänt i Rom försäkrades, den egentliga Sång-perioden under de senare tidernas fransyska inflytelser och hårda omskapningar, som på folklynnet och folkglädjen haft en ganska förstörande inflytelse.

Dramatisk Improvisation af en Napolitansk folksångare på Petri-Platsen, i en talrik krets af åhörare. Mannen, en person af lägsta folk-classen, men välväxt, med lifliga, uttrycksfulla ögon, framställde ett äfventyr mellan ett Helgon och några djeflar, som slutligen blefvo öfvermästrade. Han beledsagade sin häftiga gesticulation med accompagnement af tambourin, hvarvid han stundom dansade och declamerade recitativiskt. Stycket spelade ömsevis i tragisk, ömsevis i komisk färg. Åhörarne och isynnerhet åhörarinnorna voro högst belåtna. Ett litet barn gick sedan omkring i kretsen med hans hatt, hvaruti penningar samlades. Sedan han stoppat sina paoli's i fickan, bugade han för skaran, satte sin utslitna hatt på hufvudet och gick trallande sin väg åt Petri-Kyrkan, der han kanske i förbigående ville skaffa sig förlåtelse för sina sista synder.

Improviserad Romans i en krog vid S. Trinità en af ton af en annan, en Romare. Jag hörde utanföre hur de andra trashankarne derinne anmanade honom att sjunga — han

begynte — riddarnamn ur Ariosto förekommo i hans sång — Jag steg in — karlen var trasig, men storväxt och på sitt vis inspirerad. Verserna voro ej synnerliga, och romansen, der han på fri hand behandlade ett par Paladiners äfventyr, hängde ej rätt ihop, men några icke oäfna poetiska bilder förekommo dock i hans sång, och några ännu bättre putslustiga infall, hvarföre ock åhörarne voro mycket nöjda.

Den ensliga vexel-improvisationen mellan ett par hvilande arbetskarlar i månskenet vid foten af Coliseum. — De satte sina verktyg ifrån sig mot muren, och sig sjelfva med ryggen midt emot hvarandra, den ena uppgaf ett thema, och nu gick sången friskt lös.

De äkta Improvisatori (Sgricci vill öppna en ny väg, som dock synes mig prosaisk, nemligen blott declamation, utan musik) accompagnera sig sjelfva eller låta accompagnera sig af något instrument. — Hvarje versart har sin egen särskilda melodi-art, eller halfsång, i föredraget — Ottaven sin, Terzinen sin o. s. v. De mest poetiska improvisatörerne, d. v. s. de som sjunga af ren lust och hjertats grund, äro nu ibland det lägre folket att finna. Sådana voro de tre, som vexelvis tillsamman improviserade öfver ett bibliskt ämne, sittande i Coliseen en månskensqväll utan åhörare, blott af ren glädje och lust för saken.

Improvisatorerne hafva (de förnämare neml.) åtskilliga handtverks-grep. T. ex. de hålla alltid några i förväg gjorda praktbeskrifningar öfver storm, hafvet, solens uppgång o. s. v. i beredskap; på dessa ha de i förväg preparerat sig, och dem anbringa de sedan vid alla möjliga tillfällen, så ofta de kunna spela ämnet ditåt. Så ock complimenter öfver brunetter, blonder o. s. v. dem de kunna använda när en dame räcker dem ett glas vatten, ofta begärdt för att skyla eller hjelpa sig ur ett förläget ögonblick.

Teufels-Müller berättade en afton hos Fru Herz, att han varit närvarande vid den ryktbara Corillas Kröning på Capitolium. — Corilla skall då hafva varit ett fruntimmer

af några och fyrtio år, men högväxt, af ädelt uttryck, samt väl conserverad. Liksom denna kröning var en imitation af de Gamles triumpher, så beledsagades ock tåget af beffatori och begabbelser. Denna gången voro dessa dock allvarsamt menta, emedan hon emottog kransen egentligen af Senatorn och Conservatorerne på hennes amanta, Hertigens af Gonzagas föranstaltande, hvilken ej var liden af folket, och således emot folkets vilja. Missnöjets uttryck steg så långt, att den krönta sångerskan fick en vink af regeringen, att ännu samma afton eller natt hemligen lemna staden. En bedröflig triumf!

Religion och dertill hörande ämnen.

Den Romersk-Katholska Gudstjensten är i många punkter ögonskenligen blott en öfversättning, stundom en travestering af den fordna Hedniskt-Romerska.

En stor del af Romarne, de flesta som göra anspråk på bildning, vilja gerna agera fritänkare och upplysta; tala illa om Påfve, Cardinaler, Munkar o. s. v.; — men det går vid hvarje allvarsamt prof med dem, som med många, hvilka ej vilja tro på spöken och dock äro högst rädda när de bli ensamma i mörker. Innan de hinna besinna sig, kommer den gamla superstitionen öfver dem med sin vanliga makt, lika starkt som öfver den lägsta pöbel.

Gudstjenstens prakt. — Den symboliska Ritualens inre Poesi, oftast vanställd af den olidligt mechaniska och pladdrande behandlingen genom ömkliga och föraktliga prester. — Musikens förtrollning. Öfverallt rök och vällukt af de herrligaste rökelser. Kyrkornas skönhet, eller åtminstone smakfulla elegans, hvilken icke tillåter inrättandet af sådana fastående skräpiga bänkar som hos oss, utan blott rörliga flätade stolar, som flyttas undan, eller ock bara golfvet. Det kostar en stickstyfver, att få en stol af kyrkobetjeningen. Men äfven

de förnämsta personer af begge könen kasta sig sans façon på knä midt bland tiggare och pöbel på bara golfvet. Vid sådana tillfällen förgätes här all rang. Större delen af åhörarne deltager i vissa delar af sången och bönen, och förstår all den latin, som vid dessa tillfällen förekommer; qvinnorna så väl som männen. Privilegium att läsa Bibeln utdelas af Presterna, som, allt efter personens egendomliga beskaffenhet och själatillstånd, utmärka huru mycket han får läsa och hvilka af de heliga böckerna äro passande för honom, så länge detta tillstånd räcker. Låter han nyfikenheten förleda sig att gå längre, så är det en svår synd. Personer, som af de andlige anses kraftiga nog att ordentligt digerera hela Bibeln, erhålla dertill deras samtycke.

Man kan ej nog förundra sig öfver så många resandes och resebeskrifvares mani, att deklamera mot det närvarande Roms vidskepelser, och deremot på det mest sentimentala sätt taga i försvar eller åtminstone beklaga försvinnandet af den antika hedendomens tvifvelsutan ännu mera crassa superstitioner. —

Så aktningsvärd än den aktning och tolerans är, hvarmed man här behandlar Forestieri (hvilka isynnerhet i Rom firas så, att man kan ej mer begära), synes man dock i Sixtinska Kapellet drifva höfligheten för långt, der man vid der förefallande religiösa functioner bygger för dem upp ställningar och läktare, under det af de infödda och rättrogna knappt en och annan med stor möda lyckas att smyga sig in, och mest på det viset, att han ger sig ut för en utlänning.

Deremot äro Judarne illa plågade och få, bland annat, ej offentligen visa sig utan att bära kännetecknet af ett gult band på hatten. —

Italienarne, som helst tillbringa lifvet i en amusant overksamhet, finna i den skimrande Ceremoni-gudstjensten och de för mängden tanklöst förbisorlande messorna ett ypperligt medel att för många timmar dagligen uppfylla tomheten af sitt inre lif. — Det täcka könet finner der ock näring för sin sin-

lighet och böjelse för amouretter. — Katholicismen bibehåller sig här icke, såsom falskeligen föregifves, genom Påfvedömet och Presterne, utan genom naturen och nationens charakter. De Italienare, som häröfver vilja upphöja sig, utmärka sig antingen genom fulländad gudlöshet, eller åtminstone genom en högst osmaklig abstract och prosaisk Deismus.

Hvi skulle man undra på, att hedersgubben Pius (VII) stundom förblandar Katholicismens idée med Papismens? — Den Katholska kyrkans colossala Solros synes ännu i sin vissning ärvördig och ljuft majestätisk. — Hvad katholikernes närvarande Kyrkoförfattning angår, behöfva vi ej afundas dem mycket. Hvad de verkligen hafva mer än vi, kunna vi ju ock sätta oss i besittning af. Föröfrigt visar den sig mera lockande på afstånd, än på nära håll. Det är mig lätt begripligt, hur man på kusten af Östersjön kan öfvergå till Katholska Kyrkan, men icke hur man kan göra det i sjelfva Rom, utan att vara svag till förstånd eller grundsatser. Vi hafva, liksom katholikerna, Christendomens urkunder (dock vanvårda vi för mycket traditionen), men vi ha ock i all herrlig utveckling Philosophien, Poesien, Frihets-känslan, den patriotiska enthusiasmen, den manliga hänryckningen för Ära och Rätt — och det är icke Luthers skull, om vi ur alla dessa elementer ej förmå utbilda något Värdigt, Glädjebringande, Varaktigt, i Lif, Religion och Konst. Christendomens flamma tändes första gången i Öster; på nytt tändes den andra gången i Norr. Och var ej Luther den, som putsade ljuset och afklippte den långa osande vekan, att lågan småningom kunde brinna klarare? —

Vid Påfliga Välsignelsen från Balconen af S:t Peters-Kyrkan var den stora platsen beströdd med lager- och myrtenqvistar. Påfliga soldaterna i hvita uniformer och myrtenlöf på hattarne slöto en halfkrets midt på platsen framför kyrkan, och en rask militärisk musik skallade ur deras midt. Ofvanpå bröstlänet af balconen (tvärs öfver hufvud-ingången) brunno två ljus, mellan hvilka monstransen uppställdes. Äntligen börjar en högtidlig klockringning och afbryter den glättiga

musiken. Påfven, i hvit festprydnad klädd, buren högt i luften på en stol omsvajad af två (hvita) fjäderfanor, anländer ur kyrkan och synes på balconen. — Allt folket ligger i ett ögonblick på sina knän. Männerne, jemväl soldaterna, blotta sina hufvuden; de senare sänka fanorna och sträcka gevären, taga myrtenqvistarne från sina hattar och strö dem på jorden. Påfven dröjde några ögonblick i stilla bön, derpå upprește han sig, bredde långsamt högtidligt händerna från hvarandra, sträckte dem mot himlen för att nedkalla välsignelsen från höjden, sänkte dem åter och gjorde korsets tecken. Detta skedde tre gånger; nu dundrade kanonsalvor från S. Angelo genom luften och förkunnade det för aflägsnare trakter. Derpå lästes af ett blad en skrift, och kastades sedan sönderslitet bland folket (Fru Recke påstår att blott ett blad läses, och innehåller blott fördömelse; Adler deremot att sedan Ganganelli ingen fördömelse äger rum, utan att det af en Cardinal upplästa papperet innehåller Indulgens åt folket för hundra dagar. Andra säga att två lappar läsas och nedkastas, den ena innehållande välsignelse, den andra fördömelse). Nu uppstod bland folket en liflig och barnslig nyfikenhet, att se hvad rigtning dessa papperslappar togo och att kunna uppfånga någon af dem. Äfven under det välsignelsen sker, hålla många sina rosenkransar i hattarne högt upp i vädret, för att i dem såmedelst desto bättre uppfånga någon del af välsignelsens magiska verkan. — Man påstår till och med, att några vända om sina (bön-krans-snören) under akten, på det att välsignelsen må kunna träffa dem på begge sidorna. Sedan Påfven försvunnit, manövrera tropparne under musik i stor parad, fyrkant, och allahanda deployeringar och evolutioner: Infanteri — Cavalleri — Sappeurer — Borgargarde. Färdigheten i manövrer lärer ha ansenligt förkofrat sig sedan Fransosernes tid. Också tropparnes beklädning är ganska prydlig. Generalen som commenderade var en fryntlig stormagad Prins af ett mycket frodigt utseende.

Påfvens utseende. Påfven (Pius VII) har en vördnadsvärd intagande gestalt — fastän blott af medelmåttig storlek och

temligen mager. Något lutad af ålder och sjuklighet. Hans hår något krusigt, svart till grundfärgen och numera mest grånadt. Öfver hans något aflånga anlete, af temligen starkt brunaktig färg, är spridt ett oafbrutet drag af den vänligaste välvilja, som också uttrycker sig i hans svarta, eldiga, men milda ögon, tillika med ett Gudi hängifvet sinnelag, och ingifver förtroende och tillgifvenhet. En fin romersk näsa och en något framstående haka gifva hans skarpt bestämda anletsdrag en viss kraftighet, som genom den ljufva mildhet, hvilken omger den välbildade munnen, smälts till uttryck af den menskovänligaste charakter. I alla hans rörelser herrskar värdighet och otvungenhet. Hvarje yttring af hans milda personlighet framgår fritt ur hans själs inre, utan beräkning, utan affektation; dock tilllika i allt med den hållning och skick, som egnar en Apostel. Påminner om Biskoparne i Christendomens första tider.

Den milda Påfvens utlåtande, då en Cardinal, som i sin ifver hotade en i sällskapet närvarande Protestantisk förste (Resande) att bli fördömd, vände sig till Påfven och af honom på denna dogm fordrade bekräftelse: «Detta är ett allmänt Kyrkans yttrande, som man likväl aldrig är berättigad att använda på enskilda fall. Vi kunna icke göra undantag, men Gud kan göra det.»

Påfven har två Ordnar att förära: di Christo och Sprone d'Oro. Ett slag af den förra har ock Prins Cesarini ifrån gamla tider rätt att utdela; men ger den ej numera åt någon, enligt öfverenskommelse med Påfven.

Katholska presternes utväg i afseende på Protestanternas moralitet. De påstå, att djefvulen vida mindre och stundom nästan allsicke anfäktar Kättarne med syndiga frestelser, emedan han är säker på att bekomma dem ändå; deremot ansätter han oupphörligt och med all sin kraft de rätttrogna Christiani, hvilka således helt naturligt äro i den ställning, att de oftare måste falla, och i allmänhet i sin yttre moraliska vandel öfverglänsas af Protestanterne. Men dessa

arma Kättares skendygd hjelper dem ej till saligheten, utan blifva de i alla fall fördömda.

Kyrkostatens besynnerliga inre förvaltning. Den är nu så oredig och i sin rot maskstungen, att oaktadt Gonsalvis dugtighet, har det lyckats en hans Secreterare (?) en Abbate Vitali med en mängd andra sammansvurna, att i två års tid förskaffa sig stora penningesummor genom utställande af falska Påfliga Rescripter (t. ex. tillåtelser till giftermål i förbudna leder, mellan en förnäm ung munk och en d:o Nunna i Sicilien etc.) som ock alla blifvit verkställda och numera förorsaka en gruflig förvirring. Först nyligen har detta kommit till Öfverhetens öron, hvilket visar huru liten controll Minister-Cardinalerna äga på sina underordnade, eller hur föga samband äger rum mellan de olika Collegierna. En Beneficiat i S. Peter var den, som eftergjorde Påfvens underskrift. Vitali lefde med stor lux och brillanterade sig ofantligt. (Bijouterier äro Italienarnes svaghet). De sammansvurna kastades i kedjor, i de grufligaste rummen af Angelo-borgen. Folket var emot dessa missdådare på det högsta uppretadt; men fruktade dock, att de skulle benådas eller åtminstone, om ej i hemlighet hjelpas på fri fot, dock allt för lindrigt straffas. Saken upptäcktes genom Cardinal Pacca, Roms Gouvernör, som på Påflig befallning vägrat anläggandet af en monopolisk pappersqvarn, och ett par dagar derefter till sin stora förundran af Ansökanden mottog en befallning dertill underskrifven af Påfvens egen hand. Han gick då genast till Påfven, som med yttersta förvåning medgaf, att hans namn vore underdecknadt fullkomligt lika med hans handskrift, men att rescriptet ej vore af honom. Så kom man tjufvarne på spåren.

Abbati kallas här de unga andliga, så länge de vänta på erhållande af Canonicat. Det tycks ej här existera andra land- och sockenprester, än dessa Collegier af Canonici, med deras Arci-Prete, som finnas i hvart och ett af dessa mellanting af byar och småstäder, der landtfolket bor. En sådan Canonicus har merändels ej mer om dagen att göra, än att läsa

en messa och sjunga en stund i Choret. Derföre har han betydlig sold — och jag tror, åtminstone ofta mest, liksom presterna hos oss, i liggande jord.

Madre d'Amore, är Jungfru Marias vanliga sköna benämning, såsom Gudomens Godhet, Kyrkans Mildhet och de arma Dödligas hulda förespråkarinna hos sin heliga Son och den mera stränga, allvarsamma Gud Fader.

Literatur.

Af A. W. Schlegels Dramatische Vorlesungen är i Norra Italien en italiensk öfversättning utkommen med polemiska noter, der den honom för öfrigt beundrande öfversättaren häftigt tager Alfieri i försvar. Att Alfieri är en jätte i Tragisk konst, är den käpphäst, för hvilken Italienarne mest intressera sig.

Gustaf III:s besök i Vatikanen. På ett praktbord i ett af Bibliotheksrummen är i en gyllne, rundt omlöpande rand, i upphöjdt arbete, liksom på Geijers horn och i samma dimension, föreställdt Gustafs mottagande af Påfven.

Det Ottobonska rummet innehåller Dr. Christinas boksamling.

Densamme Acerbi, som rest i Sverige, är direttore öfver redaktionen af Bibliotheca Italiana; de andra tre medlemmarne af redaktionen kalla sig under företalet modest compilatori. — Märkligt förekom mig, att redaktionen öppnat sin tidskrift med ett bref från Mad. Staël, hvari hon säger sans façon, att hela Italienska litteraturen och själsdaningen står på svaga fötter; att man för litet vet och för litet tänker; — råder dem isynnerhet att läsa hvad som kommer ut norr om Alperna, i Tyskland och England, skaffa sig goda öfversättningar af Shakspeare, m. fl., att bilda i sina conversazioni en mera spirituell anda o. s. v. Svar derpå och vederläggning af förebråelsen att Italiens jord nu ingenting sjelfständigt genialiskt frambringar, grundad på Canova, som bildar figure

sovrumane och efter två tusen års barbari trädt upp för att åter föryngra konstens verld. Något längre fram, om jag mins rätt, i samma journal kommer ock en medlare, som vill på sätt och vis hålla med Fru Staël, men är lika enfaldig med antagonisten.

I en tom af Bibliotheca Italiana fins ock infördt ett förut otryckt bref af Tasso, som innehåller märkvärdiga saker och är affattadt i den högsta möjliga naivitet. Det är skrifvet i hospitalet S. Anna till Cardinal Alboni. Han bek'agar sig der bittert öfver Signore Duca di Ferrara, som utan all rim och raison förklarat honom galen och spärrat in honom. Beder Cardinalen ej tro denna osanning utan läsa de tvenne dialoger han nyss skrifvit i sitt fängelse, della Nobiltà och della Dignità — om hvilka han frågar, om väl något dylikt kunnat skrifvas af en Pazzo? Han påstår, att Hertigen undanhåller honom hans möderneարf, utom det, att han gjort honom förlustig af (jag mins ej hur många) Scudi, dem han tror sig kunnat vinna, till framtida sjelfständigt uppehälle, om han sjelf fått trycka sitt episka poem. Han säger sig veta, att det försvar för hans fars minne, som han skrifvit på flera Italienska furstars önskan, är orsaken till hans olycka, emedan hans far var hatad af det Spanska partiet; dervid har hans afundsmäns och medtäflares illvillja hakat sig fast; men han vill hellre låta sitt lif, än han godvilligt åt dem afstår palmen af sin diktar-ära och erkänner sig öfvervunnen. För öfrigt vill han gerna lefva för att skrifva några skaldedikter till och framför allt enligt sitt ideal fullborda sin hjeltedikt: är dock genom två års förföljelse och fångenskap så medtagen, att han ej orkar författa några långa mer, men till korta saker, såsom till sonetter och canzoner, tror han sig ännu ha styrka. Slutligen beklagar han sig, att man uttyder äfven hans förnuftigaste tankar för följder af ett humor melanconico e bizarro.

På existensen af Aqua Tofana tror nu mera ingen upplyst i Italien. Böttiger tror dock, att saken ej är utan all grund och citerar Beckmanns Beiträge zur Geschichte

der Erfindungen, 1 Th. och isynnerhet 2 Th. sid. 565 och följ. Dr. Hahnemann förklarade Aqua Tofana för ett arsenikaliskt Mittelsalz.

Om författares, förläggares och bokhandelns tillstånd i Italien — icke synnerligt. Censuren är godtycklig och pedantisk; i Rom mindre mot hvad som skrifs, än hvad genom bokhandeln utsprides. Dock se alla vederbörande med främlingar och resande genom fingrarne. Förbudna böcker stå öfverallt att bekomma. Vill man uppfylla allan rättfärdighet, så skaffar man sig formlig permission dertill. Så göra många af de infödda, Prester, Lärde, o. s. v. — Brist på communikation i Italienska literaturen; inget sammanhang mellan Italienska Literatörer och Tidskrifter. Hvar och en drifver sitt fach för sig sjelf, så godt han kan.

Ett lustigt prof på den historiska kritikens tillstånd i Italien är en för icke längesedan (jag mins ej författarens namn) utkommen Tiburtinsk Historia till den studerande Tiburtinska ungdomens tjenst. Han gör deruti Tiburtinerne till äldre än Siculerne, ja till Ante-Diluvianer, hvilken sats han anser bevisad absolut genom två italienska författares auctoritet, som lefde i 18:de århundradet. Allt tvifvel derpå förklarar han för dumdristig förmätenhet. Ändamålet för sin bok uppgifver han vara att uppelda de unga Tiburtinerne till stora och höga tänkesätt, värdiga deras Ante-Diluvianska förfäder.

Homerus är ock i Calabrisk dialekt öfversatt.

Den resande Philosophinnan, som visades och hördes för penningar. Ett slags parodi öfver Dr. Witte, ett i dessa dagar hitkommet barn af 8 år. Affischen ofantligt bombastisk och lofvande. Flickan satte sig på en stol med mycken värdighet och lät examinera sig i alla vetenskaper. Man kan lätt föreställa sig, att hon svarade på alla frågor, men tillika såväl frågornas som svarens beskaffenhet. Hon hade i sanning ett utomordentligt minne — och dukade med mycken mechanisk färdighet upp sina utanlexor.

Konst.

Ehrensvärd säger i sin Resa: «Att se gamla taflor, är en vällust, ehvar och af eho.»

Florentiner, o Francia, o Perugino, huru sannt! — Vid samma Ehrensvärds omdöme öfver Raphael är man frestad att sucka: «Fader! förlåt dem etc.»

Raphaels och vissa andra äldre Målares figurer höja sig genom contourernas utomordentliga bestämdhet, teckningens stränghet och coloritens solida beskaffenhet liksom statuer ifrån duken. — Så mycket fatalare förekommer en sedan de nyare målarnes från Guidos skola emanerade Nebulism. —

Enligt Gierlew (och Fiorillo, 2 B.?) är näst Peters-Kyrkan Dômen i Milano den största Christna kyrka man känner. Den tredje i ordningen är Pauls-Kyrkan i London. Så skall storhetsförhållandet mellan dessa trenne vara: Petri-Kyrkan har i längd 622 fot, i bredd 461¼ fot, i höjd 445 fot. Domkyrkan i Milano: i längd 499 f., i bredd 296, i höjd 380. Pauls-K. i London: längd 512, bredd 255, höjd 248.

De stora Kyrkorna här äro ofta tillika de förträffligaste Målnings-Gallerier; och när de blott ej äro, för åskådning af taflor, illa upplysta, hvilket så ofta är fallet, skänka de, genom ämnets storhet och enhet, en väl enklare och mera enfärgad, men ock djupare och ostördare njutning, än man finner på de merändels temligen själlöst anordnade brokiga Gallerierna. —

Den slyngeln Prins Borghese, som rår om en mängd gudomliga Villor och landthus nästan i alla nejder af Italien, har sålt till Napoleon hela samlingen af målningar och statuer, som förvarades i Villa Borghese vid Rom. Kronprinsen af Bayern har författat ett poem deröfver, hvaruti han uttrycker sin harm.

I Villa Borghese är ock den vackra Casino'n ruinerad. — Den närvarande ägaren har låtit reparera framsidan och bygger, som det tros, upp det hela igen. —

På en Sarkophag i Museum Pio-Clementinum hålla två gråtande Genier en fjäril öfver deras brännande facklor.

Sappho, sig lik både i Villa Albani och på Capitolium, ser gemen ut, såsom en sköka. — Likaså Corinna. — Messalina är deremot rätt täck, och liknar fullkomligt de Romerska skönheterna nu för tiden. Har till och med ett oskyldigt uttryck i sitt ansigte.

Märkvärdig syntes mig i Rom den utomordentligt stora architektoniska förbrukningen af jern, till galler af balconer, altaner, fönster, staketer o. s. v. Här är dock jernet så dyrt. Hos oss, som påstå oss lefva i jernets land, görs allt sådant af trä.

Sculpturen måste, för att bli mer än ett lån af Grekerne, för att bli en sannt sjelfständig konst äfven i våra dagar, hädanefter gripa mycket mer in i Historien, än den hittills gjort — icke ensamt inskränka sig till mythologiska ämnen. —

Sedan man sett Museum Pio-Clementinum, eller en samling af ypperliga statuer vid facklor, begriper man huru lefvande de Gamles Gudabilder presenterade sig i deras tempel, som ofta ingen annan belysning ägde, än genom (artificiellt) ljus.

Det är svårt att tänka sig Pietro Perugino alldeles så ogudaktig som Vasari skillrar honom. För att icke nämna det fromma uttrycket i hans arbeten, så talar bland annat den pia memoria, med hvilken den storsinte Raphael alltid omfattade sin lärares minne, mycket för honom jemväl i detta afseende. Dock är sannolikt, att P. Perugino aldrig varit så from och så dygdig som Dürer; och symboliskt nog framställes då i motsatsen af dessa begge personer det olika förhållandet i Norden och i Södern af Konstens inflytelse på Konstnärns personlighet, eller den olika modifikationen af den sanning, att Konsten öfverallt till sin inviduella utgångspunkt fordrar och förutsätter ett stort, rent, ädelt sinnelag.

Napoleons stolta Statue af Canova är det bästa denne Konstnär frambragt af heroisk, ja manlig art. Det är en obeklädd colossal gestalt — blickande med hufvudet något åt sidan — med en scepterlans af förgylld bronz hvilande mot sin vänstra axel. I högra handen håller han ett jordklot, på den vänstra har en vingad Victoria nedlåtit sig. Stoden är ungefär nio till tio fot hög, af fullkomligt fläckfri, carrarisk marmor.

En Würtenbergare, Wächter, kan anses på visst sätt såsom det första phenomenet af den nu hos de bättre Tyska målarne i Rom herrskande anda. Han utmärkte sig genom stora historiska compositioner, till hvilka han tog Bibliska ämnen, helst ur Gamla Testamentet.

Vid Evangelisten Lucas' Kyrka, under beskydd af denne patron för Bildande Konst, fins en Akademi för Måleri, Sculptur och Byggnadskonst, der romerska och jemväl andra Konstnärer vid vissa tider hålla sammankomster och ställa upp sina bilder och teckningar, dem de ock ofta testamentera hit, till åskådande. Här förvaras ock hufvudskålen af Raphael.

Den märkvärdiga Moses af M. Angelo befinner sig i Kyrkan S. Pietro in Vincoli.

Salvator Rosa, begrafven i Carthusianer-Kyrkan, har på sin vård fått en inskrift, som tycks visa, att man den tiden hållit honom för större skald än målare:

Pictorum sui temporis nulli secundum,
Poetarum omnium temporum principibus parem.

Stadsmärkvärdigheter; Villor, Palatser m. m.

I Villa Borghese har man rätt tillfälle att beundra den stora, enkla, fria, osökta styl, i hvilken alla de Romerska parker och trägårdar äro anlagda, hvilka icke falla in i den tid, då den holländskt-fransyska smaken, eller senare den engelskt-affekterade natur-härmningen despotiserade allt. Den sublima,

antikt simpla Italienska naturen har varit anläggarnes mönster, och der de visserligen i sina anläggningar upptagit vissa former af den fransyska smaken, såsom t. ex. de väldiga trädgångarne i Villa Albani och Villa Pamfili, måste man medge, att dessa vida mera passa till denna lugna plastiska natur, än de Engelska parkernas på hvar fläck efter frappant natur-effekt jagande barnslighet. Här en pinje, der en cypress, här flera tillsamman, der en grupp af plataner, en gång af lagrar och evigt gröna ekar m. m. Allt är värdigt, stort, enkelt och beqvämt. — Templet i sjön är helgadt åt Aesculapius. Väl vore, om han ville från denna elysiska park förjaga den aria cattiva, som gör att man under sommarmånaderna icke kan bo der, ja icke törs sofva öfver natten utan att blottställa sig för feber. Trägårdsfolket se bleka och sjukliga ut. Midt emot i bakgrunden af en lund ett Diana-tempel.

I Villa Albani bör man, för så mycket annat af visserligen högre märkvärdighet, icke försumma att betrakta de präktiga mosaik-golfven och alabasterpelarne i hufvudbyggnaden.

Villa Nelli, en liten utanför Porta-Pincinna belägen och med en gammal byggning försedd Villa, fordom Villa Doria och i äldre tider Olgiati kallad, har varit Raphaels sommarboning och sannolikt egendom. I taket af största rummet (alla rum äro små) har han målat Alexanders bröllopp med Roxane, eller egentligen brölloppsqvällen, när Alexander vill bestiga hennes läger, på hvars ända hon sitter, halfnaken redan, men tuktig och blygsam. Likaledes en Grupp af Genier. I öfre våningen på väggarne äro åtskilliga qvinnobilder målade af hans lärjungar al fresco. Man utgifver dem för Raphaels älskarinnor. Alla väggarne prunka dessutom af de sirligaste och mest genialiska arabesker. Kanske äro de flesta icke af hans egen hand, men i hans smak och anda af hans lärjungar tecknade.

Den gudomliga Villa Pamfili intager stället af Galbas trägårdar, med sin stolta, så angenämt vederqvickande Pinjeskog, som fyller och pryder en hel kulle. Präktigt omvexla

lustlundar, hvalflika skugg-trädgångar, blomstergårdar, konstiga springkällor och vattenverk (ett är i skepnad af en regnskärm), vattenfall, hinabwallende Teiche m. m. En amphitheatralisk pavillon med Basreliefs, Statuer och Vattenkonster, som spruta vatten vid flöjtmusik, om man sätter ett machineri inuti huset i rörelse. På husets platta tak öfverskådar man Villa'n, den nära Petri-Kyrkan, det stora Rom, tills de milda bergkedjorna af Tivoli, Frascati och Albano, till hvilken det speglande Medelhafvet sluter sig och ger en ända åt den herrliga cirkelrunden.

Omkring 50 Villa's kunna räknas i omgifningen af Rom och på dess höjder. Deras ägare tyckas mer och mindre dunkelt känna, att dessa praktbyggnader och lustgårdar icke egentligen existera för någon enskild persons räkning, utan äro ett commune bonum för hela den bildade menskligheten; också har verkligen hela det Christna menniskoslägtet fått contribuera till de flestas inrättande. Afkomlingarne af dem, genom hvilkas sammanskott dessa underverk till en betydlig del uppstod, taga nu ut sin rätt; hvar och en främling har fritt tillträde och är, när han vill, lika mycket hemma der som ägarn sjelf, hvilken vanligtvis icke bor der, utan då och då gör en promenad dit liksom en annan främmande, och liknar fullkomligt en främling i sättet af sitt uppträdande.

Palazzo Borghese är byggdt i formen af ett clavér, samt kallas ock derföre il Cembalo Borghese. Det stödjes af 196 granitpelare. —

I Palazzo Doria är en af Poussin gjord copia af det Aldobrandinska Bröllоppet. Dess original är att se i Vaticanen. Mig har denna utskrikna tafla ej synnerligt uppbyggt. Dess innehåll är bekant: hvitklädd och till större delen ännu beslöjad sitter bruden på brölloppsbädden med sin Pronuba vid sidan, som underrättar henne om de pligter hon nu snart måste uppfylla; på säng-fotsteget sitter den väntande eldige brudgummen, smyckad med en krans. På båda sidorna i vinkelrum med husliga värf sysselsatta tjenarinnor, bland

hvilka en Citterspelerska med angenämt uttryck. Allt ser ut som en liten målad basrelief med förbleknad, kall colorit. — Denna målning, tillika med den icke mindre framösa Laocoon, funnos i Titi Thermer.

I Palazzo Corsini (som Drottning Christina bebott) utmärker sig Bibliotheket genom en rik samling af verk ur 4:de århundradet, och 400 Band Kopparstick.

Vatican-Palatset säges af somliga ha 11000, af andra 12000 rum. Man upptäcker stundom rum deruti, hvilkas existens sedan århundraden varit glömd. Stora trappan upp till Vaticanen är af Bernini. Det var på Bramantes föranstaltande, — han var Raphaels landsman och vän, — som denne blef kallad från Florenz af Julius II, att måla i Stanzerna den bekanta Philosoph. Scholan; hvarefter Påfven ock befallde honom måla alltsammans. Hans respect för Perugino, visad så skönt vid detta tillfälle.

Gården, omkring hvilken det Galleri, som kallas Raphaels Loger, går, heter (Cortile di) S. Damaso. Orange-trägården heter Belvedere; hvaraf den beryktade Apollo-Bilden fått sitt namn, som i Neros födelse-ort Antium uppgrafdes för 300 år sedan. — Man tror, att den förut stått i Delphi, och blifvit på Neros befallning jemte flera andra statuer derifrån afhämtad. Men Nero var död, när transporten ankom.

I Vatican-Capellet Sancta Sanctorum förvaras en Christus, som skall vara tecknad af Lucas och utmålad af Englar; hvarför ock denna bild kallas Acheropoeta (icke med händer gjord).

I Capella Paolina är en frescobild af M. Angelo (så påstår man), temligen svart blifven af tiden, något vild och tumultuarisk, och föreställande Pauli Korsfästelse.

I Kyrkan S. Onofrio, som förvarar Tasso's ben, ligger ock den genom den bekanta romanen Argenis namnkunnige Barclayus.

I Maria delle Grazie fins en gammal gullmålad Mariabild, bragt i 10:de århundradet från Jerusalem.

S. Petri-Kyrkans stora mellanportal är blott på de dagar öppen, då Påfven sjelf der läser messa; ett par gånger i Påskhelgen, på S. Petri-dag o. s. v.

Utsigten från Coupolen af denna Kyrka: det eviga Rom med alla sina torn, obelisker och colonner utbredt på begge sidor längs efter den gula Tibern, mellan de oräkneliga palatsen de leende parkerna med cypresser och oranger, de otaliga springbrunnarne och vattenkonsterna, den nära intill med sina höga lummiga pinjer rikt prunkande Villa Pamfili m. m. På afstånd i halfkrets på sluttningen af deras vänliga bergskedjor skimra Tivoli och Frascati etc.

Bjelkarne och timret af det ofantliga skeppet, på hvilket Caligula genom Archimedisk mechanism lät föra denna Obelisk från Ägypten, tjenade till byggning af hamnen i Ostia.

Obelisken på S. Petri-Platsen är den största af alla i Rom och den enda som genom alla skiften bibehållit sig osönderbruten. Den bär nu på sin spets det triumferande korset, och på sin basis denna inskrift:

Ecce. Crucem. Domini
Fugite.
Partes. Adversae.
Vincit. Leo.
De. Tribu. Juda.

Nero hade låtit uppresa den i sin fordom här belägna Circus, och helgat honom åt Augusti och Tiberii åminnelse: derföre bär han, högre upp, denna contrasterande inskrift, som dock utan mycken skarpsynthet ej ses:

Divo. Caesari. Divi. Julii.
F. Augusti. Caesari. Divi.
Augusti. F. Augusta.
Sacrum.

Kyrkan S. Giovanni in Laterano, hvilken är Påfvens egen Prebende- eller Pastorskyrka såsom Biskop i Rom, bär på sin façad denna öfverskrift: Sacros. Lateran. Eccles. Omnium Urbis Et Orbis Ecclesiarum Mater Et Caput.

Inuti denna sköna kyrka, hvars façad är oändligt vackrare än Petri-Kyrkans, är S. Martini grafvård; gjuten i bronz, i gammal, sträng och from stil, ligger Helgonet i andlig ornat med sammanknäppta händer öfver sin graf, med denna vänliga omskrift: Temporum suorum felicitas obiit 1431.

Det nya Capitolium är byggdt under Bonifacius d. IX på ruinerna och fundamentet af det gamla Capitolii Tabularium (så hette archivet för Senatens Stadgar, Consulter, Folksbeslut m. m. Det hörde till framsidan af det gamla Capitolium, som vände sig utåt Forum med sina höga tjocksteniga murar, torn, portico's, atrium, tabularium etc.) Det blef förnyadt och förskönadt under Paul III af Michael Angelo. Dess nuvarande architektonik ger dock ej något synnerligt intryck, och obegripligt är, hvarför det ej fick, liksom förut, vända sin façad åt Forum och Coliseum, utan åt en gata, som ehuru rymlig och välbyggd ser modern och obetydande ut. Troligtvis var M. Angelo så i ett som annat bunden af instructioner och omständigheter.

Den fordom till Quirini tempel hörande långa och branta trappan af 124 hvita marmorsteg leder nu upp till kyrkan S. Maria d'Ara-Celi, som är byggd på lemningarne af Jupiter Capitolini tempel (hvilket också vände sin framsida och portik åt Forum) samt inuti sig ännu bevarar en mängd af dess fordna colonner. Två sido-capeller och det gamla templet voro helgade åt Juno och Minerva; ett af dessa är det nu åt S. Helena, hvilkens ben hvila här. — Jupiters bildstod var gyllne och Victorias af solidt guld, 320 pund tung. — Från Forum föra två mindre jord(tegel)trappor; upp från den nya staden en präktig stentrappa. Två vattensprutande lejon af egyptisk basalt bevaka den. Ofvantill vid hufvudingången stå

på höga piedestaler de colossala bildstoderna af Castor och Pollux, med deras hästar vid handen; till höger den första pelarn af de gamla Milvisarne, till vänster en annan pelare ur Michael Angelos tid. Midt på platsen M. Aurelii bronz-stod till häst, förgylld, herrlig. — Vid Cäsars död sårades den berömda, i Romuli och Remi tempel funna Varginnan med de döende bröderna af bronz, förträffligt Etruriskt arbete, i bakbenet af en blixt, och bär tydliga spår deraf.

XXII.

Besök i Neapel. — Afresa från Rom. — Ankomst till Venedig.

[1 Juli—9 Nov.]

Bref till författarens syster.

Venedig, d. 16 Nov. 1818.

Min oförgätliga Syster! — Kan du väl förlåta mig, att jag så länge lemnat dina och de öfriga kära slägtingarnes vänliga rader af d. 13 Mars utan svar? Jag bekom dem i sista dagarne af Maj månad, och det tycks väl således, som hade jag under den långa sommarn kunnat finna någon tid att meddela Er min innerliga tacksamhet. Men tiden har under oupphörliga resor, förströelser och arbeten så geswindt rusat sin kos, att den mera liknat en dröm än ett vakande tillstånd. Äfven till Geijer och mina öfriga Upsala-vänner har jag sedan Maj månad ej skrifvit. Mitt enda hopp, då jag känner huru lifligt man i Åsbo intresserar sig för mina öden, är att från Upsala dock genom brodren Per Ulrik Kernell några underrättelser kunnat

transspirera, emedan Generalskan Hellvig, till hvilken jag skrifvit från Rom några gånger, med Geijer underhåller en oafbruten brefvexling. Jag är på god väg att bli en lika försumlig correspondent som Rousseau, som aldrig skref till någon menniska, ej en gång till sina bästa vänner, emedan, sedan han postdag från postdag uppskjutit sina bref i hopp att kunna göra dem destomer innehållsrika, han ändtligen slog dem alldeles ur hågen, derföre att han ej förmådde hitta på någon förnuftig orsak till ursäkt för sitt dröjsmål. Emellertid hoppas jag att min senaste skrifvelse af d. 18 April, från Rom, framkommit till det älskade Åsbo.

Sedan den tiden har jag flera gånger ömsat vistelseort. Med slutet af Juni lemnade jag Rom, der hettan gjorde luften osund och odrägligt qvalmig. Denna stads läge, lågt liggande omkring den grumliga Tibern på ett af höga bergstrakter inneslutet fält, som nu genom århundradens brist på odling förvandlats till en öcken, gör den under de heta månaderna Juni, Juli och Augusti vådlig äfven för de Inföddas helsa, och så mycket mer för en nordisk främlings. Jag började redan lida rätt mycket af denna luft-temperatur, då jag d. 1 Juli tågade ut med mina Danska reskamrater och en ung lärd från Berlin, Wilhelm Müller, en förträfflig stallbroder, till Albano, en liten stad som ligger på sluttningen af Monte Cavo, det fordna Albaner-berget, vid stranden af en sjö i den helsosammaste och mest romantiska bergsbygd, några mil från Rom. Det var i denna nejd, så rik på historiska minnen, som det fordna Alba-Longa stod. På spetsen af Monte Cavo synas ännu ruiner efter Jupiters tempel, der alla de förbundna folkstammarne i Latium firade sina förbundsfester. Vi hyrde oss i Albano en vacker våning i ett hus, som kallades Palazzo Lazarini; alla stora hus kallas här Palatser, så snart de tillhöra eller tillhört adliga familjer. Min helsa återställdes fullkomligt, utom det att jag genom den äfven i denna bergsbygd betydliga hettan stundom led af ögon- och magplågor. I slutet af Juli reste Hjort med sin Baron till Livorno, för att der

inskeppa honom till Danmark igen, emedan han ledsnat vid hans sällskap. Sedan begaf sig Hjort sjöledes till Neapel. Jag blef med Müller ännu ett par veckor qvar i Albano, och följde honom sedan in till Rom, hvarifrån han efter några dagar afreste till Florenz, der han ville tills medlet af Oktober afbida min och Rückerts (en här också resande Tysk poets) ankomst. Jag drog åter ut på landet igen, och hyrde mig rum i Ariccia, en liten ort i den vackra Latinska bergsbygden, der jag tillbragte det återstående af Augusti månad. Rückert och några Tyska målare, som också i Ariccia väntade på hettans öfvergång för att sedan återvända till Rom, voro mitt dagliga sällskap. Om morgnarne promenerade vi, till fots mest, ofta också på åsnor och mulåsnor, det vanligaste rytteriet i dessa bygder, omkring i denna rika och leende natur, under en oupphörligt klar himmel; derpå arbetade vi förmiddagarne hvar och en hos sig, spisade middag tillsammans hos en fru Marianna Rinaldi, och eftermiddagarne, sedan vi något hvilat oss i Morphei armar (fast aldrig så grundligt som de infödda, hvilka under denna årstid efter middagsbordet ordentligen afklädda gå till sängs och sofva i flera timmar), gingo vi vanligtvis till Albano och spisade Glacer, hvilka i detta land äro lika helsosamma som läckra. Derpå tillbragtes qvällarne i Rückerts boning hos den nämnda Marianna vid vin, sång och lifliga samtal. Så gick tiden förbi till den 1 September (mellertid hade jag med Rückert, Müller m. fl. gjort åtskilliga ströftåg in i de Volskiska och Sabinska bergen; det sista upptog ungefär en veckas tid); med Hofrådinnan Herz och Fröken Klein, ett par i Italien resande Tyska Damer, som tillbragte sommarn i Genzano, vid Nemi-sjön, ungefär en half mils väg från oss, hade jag kommit öfverens att denna dag gemensamt afresa till Neapel, och derifrån i begynnelsen af October återvända till Rom. I en annan vagn följde oss den ryktbara Danska Bildhuggarn Thorwaldsen med ett par Engelska Damer. Den 4 Sept. ankommo vi till Neapel, och uppehöllo oss der till den 2 October; den 5 Oct. voro vi med Thorwaldsen och Englän-

darinnorna åter tillbaka i Rom. September månad har varit mig högst intressant, men ock högst fatigant. När man på fyra veckors tid vill se och beresa allt det märkvärdiga i och utom Neapel, så har man fullt opp att göra från morgon till qväll, ja flera nätter hade jag ej tillfälle att njuta någon hvila. I vagn, till fots, till sjös, på mulor, var man i oupphörlig rörelse.

Hafsviken, vid hvilken Neapel ligger, är skön öfver all beskrifning. De förtrollande öarne Ischia, Capri, m. fl., det herrliga Cap Misenum, de magiska kusterna af Bajä och Sorrento m. m., derom kan man skrifva en bok full, och många böcker äro redan skrifna deröfver. Att jag i Pompeji gjort fler än ett besök, är naturligt; i afseende på den eldiga gubben Vesuvius lät jag mig nöja med ett enda. Detta berg, som förut någon längre tid hvilat sig, sprutade under mitt vistande i Neapel oupphörligt eld, dock utan att göra någon skada. Ett präktigare skådespel kan ej tänkas, än, sedan qvällskymningen och natten begynt, se dessa glödande pyramider och coner ljunga upp ur det höga bergets topp och spegla sig i hafvet, sedan nedfallande stundom såsom flytande lava, stundom (och oftast) såsom glödande stenar och aska. Om mitt tåg uppföre Vesuvius skall jag vid tillfälle berätta vidlyftigt. Jag företog det med Hjort, som träffades i Neapel, och mina modiga Tyska Damer. Vi valde natten till vårt besök, dels derföre att skådespelet af eldsprutningen blott i mörkret ses (dagsljuset gör att man blott ser rök-colonner), dels ock för att skåda från Vesuvii topp solens uppgång öfver hafvet och Neapel. Kl. 8 på aftonen ankommo vi till Resina, der man skaffar sig åsnor, och nu redo vi med ett sällskap af förare och vägvisare långsamt uppåt, genom vingårdar, en småningom förvildrande natur och öde lavafält. Natten (det var mellan den 13 och 14 September) var skön och varm. Jag red ensam ett stycke förut. Ofvanföre, på afstånd, slungade tid efter annan Vesuvii crater med dön och kanonbrak sina flammande käglor upp mot himlahvalfvet. I denna sällsamma enslighet, med haf-

vet och Neapel i dunklet halfgömda nedom bergets fot, kom hela lifvet mig före som en dröm och jorden som en fantastisk skuggspels-theater. Min egen lefnad sväfvade som en roman för mitt minne. Jag tänkte ock på det i så omätligt afstånd liggande barndomshemmet, på Er, mina dyrbara Syskon och Slägtingar; mina blickar lyfte sig till den stjernbeströdda himlen öfver mig — och du lär väl lätt tro mig, om jag säger att de icke voro torra. Det föll mig också härvid in, att så framt våra bortgångna föräldrar kunna från sin lyckliga boning se hvad vi här nere företaga oss, måste det förefalla vår goda ärliga Pappa förunderligt nog, då han aldrig var en vän af resor och äfventyr, att se sin son så flanka omkring utan rast och ro på jorden.

Jag afbröts i dessa betraktelser af vår ankomst till Eremitens hus, som ligger ungefär ofvanpå midten af berget, något efter midnatt. Der förstärkte vi oss med en god måltid af medförd proviant och förträffligt vin. Eremiten sjelf har ej mycket att bjuda på. Högre upp bor ingen, och man kommer nu öfver idel öknar af förstörelse och stelnad lava. Man kan rida till dess foten af den kägelformiga högsta spetsen begynner; sedan måste man gå till fots, öfver aska, skarpa stenhällar och rullande flisor. Vägen är brant; man måste starkt hålla i ändan af ett bälte, eller rep, som förarn binder om lifvet; en sådan går framför hvar person af sällskapet; för att hjelpa upp Fru v. Herz voro fyra personer nödvändiga. Föröfrigt följde oss flera karlar med facklor och förfriskningar af drufvor o. s. v. — Vägen är annars mera besvärlig än farlig; man kan fullkomligt lita på dessa ledsagare, som af lång erfarenhet känna bergets natur och egenskaper. Kl. ½ 3 hade vi ändtligen uppnått spetsen. Det dröjde ännu betydligt, innan solen uppgick och molnen sjönko från vår höjd, liksom från de omgifvande höjderna Somma och Ottajano. Mellertid värmde vi oss på det sättet, att vi lade oss ned på askan, som på flera ställen, der rök ur det inre uppsteg, liksom hvita skypelare, var alldeles kaklugns-varm. Ofvanpå spetsen ser man blott en

stor af aska och malmstenar höljd slätt, med åtskilliga upphöjningar och fördjupningar. Naturen är här i högsta grad ryslig och dyster. Vi gladde oss hvar gång, som ett nytt eldregn uppsteg, emedan, utom det granna i sjelfva spektaklet, den döda mörka ödsligheten omkring oss derigenom afbröts. På något afstånd ifrån oss, så långt att stenarne ej kunde nå oss, uppstego beständigt två höga tjocka pelare af rök, den ena svart, den andra hvit. Ur det hål, som uppsände den svarta röken, uppstego eld-massorna. — Engång, då nyss en portion var uppsänd, skyndade jag mig med Hjort och Fröken Klein, i vår förnämsta vägvisares sällskap, nära intill detta ställe; men ett underjordiskt dån förkunnade oss, att det var tid att begifva sig undan igen; kort derefter kom ett nytt eldregn och slungade stenar vidt omkring. Ytan af berget är omkring denna crater icke pålitlig; annars skulle man i alla fall kunna komma den temligen nära. Ändtligen gick solen af den 14 Sept. upp, och förminskade bergets dystra majestät, men ersatte det rikt med sin till menniskohjertat mera vänligt talande ljusa verksamhet. Middagstiden voro vi åter i Neapel.

Dagen derpå begynte vi vår hafsresa till öarna. Om denna och mycket annat hinner jag ej nu att berätta; men vill Gud att jag engång sitter i Åsbo igen, skall det icke fela oss ämne till samtal. — Ett bref från Berlin, som jag bekom aftonen af min återkomst från Neapel, bestämde mig att hastigare lemna Rom än jag hade ämnat. Jag var nära att stanna der öfver vintern, emedan jag der ännu hade mycket att arbeta och njuta. Nu fattade jag mitt beslut att åter begifva mig åt Norden igen. Den 20 October afreste jag i Rückerts sällskap. Äfven med den innerligaste kärlek för sitt fosterland, lemnar man dock icke Rom utan vemod och saknad. Denna stad har så oändligt mycket, som lockar och qvarhåller.

Den 25 inträffade vi i Florenz. Müller hade ej kunnat vänta oss, utan var några dagar förut afrest, att genom Verona och München afgå till sitt hem Berlin. I Florenz tillbragte vi nio dagar rätt angenämt; sågo och lärde mycket, gjorde intres-

santa bekantskaper och njöto det vackraste väder. Hösten segrar i detta land ej så skyndsamt som hos oss. Den 3 Nov. lemnade vi Florenz, och reste öfver en rygg af de höga Apenninerna; derofvanpå funno vi en November, som liknade den Svenska. Den 4 anlände vi till Bologna, och dröjde der öfver den följande dagen. Vädret begynte nu bli regnigt och kulet. I Bologna på Målnings-Galleriet, då jag stod och betraktade den sköna Cäcilia af Raphael, tilltalade mig, till min ej ringa förundran, en okänd man på Svenska; det var en resande från Finland, en Adjunct från Åbo Universitet Tengström, som var stadd på resa till Rom; han sade sig igenkänna mig på mitt af Breda målade portrait i Stockholm. Han tillbragte aftonen hos mig, och detta möte var mig högst angenämt; han hade lemnat Sverige ett halft år senare än jag, vistats någon tid i Upsala, och berättade mig åtskilligt om mina Svenska vänner.

Den 6 fortsattes resan till Ferrara, och följande dagen på e. m. till Ponte di l'Arco Oscuro, ett ställe vid Poströmmen, der man kan inskeppa sig till Venedig. Denna stora elf är gränsen, som skiljer Norra Italien och det under Österrikiskt välde stående Lombardiskt-Venetianska riket från Södern och dess åtskilliga smärre stater. Vi accorderade med en kurir, som med en liten postjagt samma qväll skulle afsegla; men vinden var ogunstig, vi måste tillbringa natten i ett fatalt värdshus, och kommo först på morgonstunden fort. Vinden var immerfort conträr: mellertid tågade vi långsamt utföre Po och genom åtskilliga små canaler och slussar samt floderna Adige och Brenta, in bland de såkallade Lagunerne, en samling af öar längs kusten af Adriatiska hafvet och konstrika, väldiga fördämningar mot detta hafs böljor. Genom dessa gamla ofantliga murar, hvilkas djup, längd, byggnadsart och styrka synes öfvergå all mensklig förmåga, skyddas det präktiga Venedig, som ligger på en samling af träsk och sandbankar, nu genom konst till kanaler och öar förvandlade, och af vatten på alla sidor omflutet, från att öfversvämmas och

uppslukas. Inom de vidsträckta linierna af dessa dammar, dem man från Venedig icke kan se utan att göra en dagsresa (vi passerade förbi en del af dem under vår ditfärd), kan man på fartyg af alla slag, äfven på de minsta båtar, färdas alltid med lika trygghet, och hör blott på afstånd, när en stark storm upprör hafvet, huru de stora böljorna förgäfves ryta och vältra sig hvitskummande mot de hämmande murarne, byggda i Venedigs äldsta tider.

Den 9, ungefär mot kl. 6, seglade vi in i denna underbara stad, der man i stället för gator och vagnar endast har canaler och båtar. Anblicken af dess, liksom omedelbart ur hafvet i fjerran uppstigande torn och palats är från hafssidan obeskriflig. Solen gynnade oss ock, att visa oss detta skådespel i den klaraste belysning, då dagen dittills varit mulen, och vi sågo aftonrodnaden skimra öfver en tafla, som inga ord kunna måla. Här ha vi nu tillbragt en vecka, och njutit en klar blå himmel, tills i går, då väderleken åter började bli regnig; men af köld ha vi lidit mycket, och en förtretlig tandfluss ger mig många oangenäma stunder. Rummen i Italien äro vanligtvis icke, såsom hos oss, inrättade för vinter; emedan det här största delen af året är sommar, så äro ock husen byggda och inredda derefter. Man har inga kakelugnar; spisar fela dels alldeles, dels äro de utan spjäll o. s. v.

I morgon bittida fortsätta vi resan; en forman skall föra oss tvenne, samt ett par andra personer, en herre och en dame, till Wien på tolf dagars tid; så många dagar har han sagt oss, till vår förskräckelse, måste vi tillbringa på landsvägen, genom climatets närvarande inverkan på vägarne samt de höga berg, som skilja Tyskland från Italien. Der lär jag äfven få se en gammal Svensk bekant, Snö. Från Wien skrifver jag mitt nästa bref, om mina vidare reseplaner, hvilka der komma att definitift bestämmas. Midsommarn nästa år hoppas jag få fira i Åsbo. Gud vare med dig, älskade Anna Greta, med din man, dina barn och alla våra kära syskon, vår goda morfar och öfriga anförvandter.

XXIII.

I Kärnther-Alperna.

(Dec.)

Riddartorn på bergen
Högt i granars krans,
Moln, som vexla färgen,
Solblick, spridd på fälten,
Djerfva års bälten,
Ljusblå himmels glans!

Tack för mötet, vida,
Stolta hemlands-bild!
Ja, jag ser de blida
Moderögon svälla,
Tåren ur sin källa
Tillrar sval och mild.

Vinterns kyla famnar
Åter Nordens son;
Dock bekrönta hamnar
Än med mången visa
Vår och Kärlek prisa,
Jordens korta lån *).

*) Bland de flera tillika skalder varande riddersmän, som under medeltiden bebott detta land, erinrar man sig isynnerhet Ulrich von Lichtenstein, hvars "Frauendienst" af Tieck blifvit utgifven. Trakterne af Kärnthen, Steyermark och Krain vore vittnen till hans flesta tornerspel och sång-täflingar. Hans egendomar låge ock här; på ett högt berg, nära Hundsmark, synas efter tvenne honom tillhöriga borgar ännu betydliga qvarlefver.

Här kring hjeltegrifter
Gladt drog Diktens lek:
Öfverallt — bedrifter,
Barnslig känslans öfning,
Tro, som ingen pröfning,
Ingen våda svek.

Så brann sångens brånad
I min Morgons håg;
Ljudligt flög min trånad
Upp från bergens toppar,
Der i daggens droppar
Han på björkar låg.

Som en vallsång lullar
Gällt ur Alpens dal,
Kommer öfver kullar
En oändlig längtan,
Gossens fordna trängtan,
Hulda hjerteqval.

Röster af dess aning,
Väcken än min tro!
Bringen hjeltars maning,
Mål på gyllne höjder,
Ärans örna-fröjder,
Svarad kärleks ro!

Visst, i dimmor tjocknad,
Tung blef dagens lott:

Mången eld är slocknad,
Mången flod förrunnen,
Mången tråd blef spunnen
Som sitt slut ej fått.

Dock, hvad är att klaga,
Djupt bevekta bröst?
Tid må tider jaga!
Var blott Du det samma;
Smält, vid offrets flamma,
Frosten af din höst!

Kommer han ej, gången
Öfver blåa sjön,
Den förglömda sången
Af de svenska strömmar?
Lofvar nya drömmar,
Nya ödens rön?

Snart i fädrens salar
Skall han än mig se:
Der, hvar Sagan talar
Fromt på gröna ängar,
Vill åt trötta strängar
Än han ungdom ge.

Modigt, Pilgrims-bana!
Skynda fram ditt lopp;
Låt mitt öga spana
Ångerfritt det Flydda,

Glädjevarmt det Grydda,
Och till Gud se opp.

XXIV.

Bref från Wien.

(Till E. G. Geijer.)

Wien, d. 11 Dec. 1818.

Min redlige Broder Geijer! — När dessa rader framkomma, hoppas jag att Du redan erhållit mitt bref från Venedig af d. 16 Nov.; i sig sjelft högst kort och obetydligt, men det bifogade brefvet till min äldsta syster, hvilket jag lemnade öppet för att af Dig genomläsas, torde, fastän också högst kort och abrupt, dock för mina Upsala-vänner ej ha saknat allt intresse, då det innehöll en summarisk berättelse om min Italienska resas öden från den tid, då jag skickade min sista långa Epistel till Dig. Fastän jag ännu ingen omedelbar underrättelse hunnit bekomma från mitt fäderneslaud sedan Juni månad, då jag erhöll ett par bref från Hammarsköld och Euphrosyne — ett par veckor förut anlände Ditt sista beledsagadt af mina Syskons, Fru Silverstolpes etc. — har jag all anledning att hoppas, det ingen olycka mellan Berlin och Upsala träffat denna vidlyftiga skrifvelse; ty att den väl och ostympad anländt till Berlin, har jag sett af de bref jag fått från Fru v. Hellvig. En egen olycksstjerna har sedan velat, att en långvarig paus inträdt i min correspondens med Sverige; kanske vredgas nu derföre mina Svenska vänner på mig; jag vet icke huruvida det kan tjena

till min ursäkt, att jag under min sommarlefnad i Albanska bergsbygden använde all den tid, som hvarjehanda ströftåg, vandringar och sinliga åskådningar lemnade mig öfrig, på den åter ur sin gömsla bland fordna ungdoms-fantasier framdragne Fågel Blå, och sedan jag d. 22 Augusti slutat mitt första utkast (hvilket jag väl begynte redan i Rom d. 15 Maj, men sedan så väl der, som i Albano och Ariccia blott under mångfaldiga afbrott och mellanstånd kunnat fortsätta, så att jag tillsammans användt ungefär endast sju veckor derpå) till detta skådespel, som nu heter Sagospel i tio Äfventyr, (två Afdelningar, hvardera bestående af fem Äfventyr) har jag icke ägt någon enda dags ledighet, att bringa i ordning till mina hemmavarande vänners nöje och hemskicka, liksom förut, i längre och kortare afdelningar de åminnelser, åsigter och tusenfaldiga anteckningar, hvilka dagligen hopat sig i min själ och mina papper. Ty d. 23 Aug. företog jag med Rückert och en Tysk målare Hermann min sista vandring i de herrliga Herniker- och Sabiner-bergstrakterna (Montes Volscorum hade vi förut i Juli med Hjort och Müller besökt); återkommen till Ariccia d. 29 om aftonen, och sedan jag användt den följande dagen att taliter qualiter redigera denna fot- och mulåsnefärds resultater, måste jag d. 31 med Rückert åka in till Rom, för att af honom, som der hos sin Banquier lyfte en summa penningar, erhålla till låns konstnaden för det tåg till Napoli, hvilket jag dagen derpå, d. 1 Sept., begynte i sällskap med två Berlinska damer, Madame Herz och Fröken Klein, båda öfver sommarn bosatta tillsamman med Friedr. Schlegels fru (författarinnan af Florentin) och ännu ett par Tyska fruntimmer i Genzano, en fordom åt Diana helgad ort (Cynthianum) vid den paradisiska Nemi-sjön, en knapp half Svensk mil från Ariccia.

Då jag icke hade mera tid att använda på Neapel och dess omgifningar, än en månad, kan du lätt föreställa dig, att jag ingen stund af hela September fick ledig till annat, än att blott sammanrafsa dels i min dagbok, dels på allahanda strödda

lappar, hufvuddragen af det otaliga som jag med lifligt intresse hörde, lefde och såg; jag var i oupphörlig rörlighet till själ och kropp, och tänkte derunder visserligen beständigt på mina vänner i Norden, men smickrade mig, under all den angenäma förströelse som omgaf mig, med säker utsigt att i Rom efter återkomsten erhålla en fjorton dagars hvila, för att åter ställa vår brefvexling på goda fötter. Jag gladde mig i förhand åt det nyfikna och vänskapsfulla deltagande, med hvilket jag i andanom såg en älskvärd, oförgätlig krets af båda könen församlad i Fru Geijers eller i Fru Silverstolpes förmak omkring thébordet, eller ock i Palmblads rök-stuga *) omkring den anachoret-säng, der han med hufvudet ned mot golfvet och fötterna högt i vädret promenerar sin tanke-menniska i Asiens Steppper, lyssna till berättelsen om den fjerran kringsväfvande vännens romantiska tåg kring Napolitanska Golfens öar och kuster, till Ischia, Vesuvius, Pompeji, Salerno, Pästum o. s. v. samt huru han omkring och sydvärts från Neapel, i det land som han genomrest tills inemot Calabriens gränsor, funnit en natur, som i physisk yppighet och prakt öfvergår allt hvad den djerfvaste inbillningskraft kan upptänka; men Ödet hade annorlunda beslutit, och i stället för att i Rom träffa ro och hvila, kom jag der, genom en alldeles oförväntadt öfver mig störtande penninge-förlägenhet, i den allrayttersta och mest obehagliga förvirring. Jag menar, att jag i mitt bref från Venedig sagt dig i korthet förloppet af denna omständighet — och när jag engång är i Sverige igen, skall jag fullständigt visa dig min oskuld, genom beskaffenheten af de bref jag tid efter annan erhöll från Fru Hellvig, och hvilka alltid innehöllo, icke blott bestämdt gifna förhoppningar och löften, utan till och med uppmaningar att obekymradt utföra mina reseplaner och njuta hvad Natur och Konst mig erbjödo, ja, att förlänga mitt vistande i Italien ännu ett halft år, eller öfver nästa vinter. Detta var visserligen min egen innersta önskan; Gud vet om någonsin

*) Dit likväl det vackra könet svårligen kan anmodas att komma.

mer i mitt lif tillfälle yppar sig till en dylik resa, och den närvarande är nu så mycket mindre att anse såsom grundligt gjord, som konsten att resa, nemligen med nytta, är en vettenskap, den man först börjar förstå sedan man redan i trefjerndels år flackat på resor. Jag måste för min del bekänna, att jag först mot slutet af min viselse i Italien kommit under fund med hemligheten af denna konst eller vettenskap; i Berlin var jag så enfaldig och unbehülflich som en skolgosse, hvilken första gången kommer in i ett lysande sällskap af cavaljerer och damer, samt led tillika af hemsjuka i denna nya, utländska, mig (såsom jag då tyckte) alldeles otillgängliga verld; i Dresden blef jag vid bättre lynne och började trifvas på Tysk jord, dock var vår goda Amalia vittne till, i hvilken grad jag der ännu fortfor att vara hypochonder, sluten inom mig, och föga skicklig att klart och lugnt uppfatta den redan der mig mötande rika objectiviteten af umgänges- natur- och konst-lif; hvad som sedan i vida högre mått inträffade med mig under de första månaderna i Italien, synnerligen i Rom, nemligen att jag öfversvämmades och liksom till intet sammantrycktes af de från alla rigtningar på mig instormande yttre föremålen, var redan i Dresden min plåga. Först i Nürnberg började jag ha nog inre sans och öppna ögon, för att ordentligt se hvad som var omkring mig; men strax derpå kom jag till München, der jag så till sägandes åter på visst sätt vänjde mig ifrån att sysselsätta mig med den yttre verlden, ehuru på ett högst angenämt, nyttigt och för ingen del till svårmod ledande vis i Schellings och Baaders sällskap; jag lefde i München så litterärt och speculatift, att jag icke engång under mitt långvariga vistande der såg det i Münchens grannskap befintliga (jag skäms att tillstå det) Målnings-Galleriet i Schleisheim, ett af de märkvärdigaste och särdeles för min åsigt af Målarkonst vigtigaste och lärorikaste i hela Tyskland. Huru confus och diffus jag en lång tid, särdeles i Rom, gapade halfdrömmande på Hesperiens herrligheter; huru dum jag strök omkring i denna verldsstads ruinhopar och konstsalar, huru

litet jag förstod och hur litet jag gjorde mig reda före, hur oförlåtligt bristfälliga och ofullständiga mina dagboks-anteckningar från denna tidrymd äro — derom kunde jag berätta dig löjliga saker, men jag sparar dem till framtida muntliga samtal. En smula klokare och mer elastisk var jag likväl, än i Dresden; och småningom kom jag till fattning och klarhet, särdeles sedan min helsa, som i början mycket led genom den gruftiga hettan i Rom, på landet, ehuru icke utan återfall, dock i det hela förbättrade sig. Förmånligt verkade ock på mitt lynne, hvad jag mins att Du alltid i Upsala yrkade och propheterade, en längre tids sysselsättning med en poetisk composition af stort omfång och dramatisk art. Ehuruväl mitt utkast i sin närvarande råa gestalt ingenting vidare är än en plan-uppränning och sceneri mest på prosa, har dock dess utarbetande, så länge det räckte, tagit hela min själ i beslag (hvilket Du redan kan sluta deraf, att detta utkast består af 120 ytterst tätt skrifna sidor i octavo), och på ett sätt, som på engång åter väckt hos mig ett nästan utslocknadt hopp att kunna componera något stort, ja bragt mig på vägen att anse dramatiska diktningar för min hufvudsakliga bestämmelse, samt tillika förhöjt alla mina sinnens förmögenheter att renare och lifligare sammanklinga med natur och mensklighet.

Kortligen, Gud vet huru det gått till, men först vid slutet af sistförleden sommar lyckades mig, som sagdt, att upptäcka methoden af att resa förnuftigt och förnuftigt betrakta Italien, deruti inbegripen skickligheten att fördomsfritt bedömma invånarnes lynne och sakernas närvarande ställning i landet. — Men tillika gjorde såväl mitt i allmänhet uppvaknade rediga medvetande af min ställning och mina önskningar, som förändringen i Hjorts förhållande till Bertouch, hvilken han i Augusti månad skickade hem till Danmark, — ett steg som naturligtvis dock jemväl betydligen förminskade Hjorts reskassa och medel att bispringa mig, — att jag med full tydlighet

insåg på hvilken osäker och sväfvande grund jag stod i finanscielt afseende. De penningar jag erhållit genom Svenska vänner vid min resas begynnelse voro längesedan tömda, jag var redan skyldig Hjort 30 Louisd'orer, och ännu bekom jag från Berlin ej annat än anvisningar på godt hopp för framtiden. Jag började förutse, att jag genom ett förlängdt vistande i Italien skulle sättas i nödvändighet att antingen sänka mig i ett haf af skulder, eller ock anropa Fru Hellvigs hjelp i en vidd, som öfverskrider gränsen af hennes tillgångar. Då hon mellertid i Dresden, den gång hon öfvertalte mig att våga denna i mina ekonomiska omständigheter så vidt utseende färd, gaf mig den mest bestämda försäkran att hon i yttersta nödfall alltid skulle vara i stånd till att understödja mig med en 50, 60, ja 100 Louisd'orer, så beslöt jag, efter lång och mogen ompröfning med mina vänner Rückert och Müller (Hjort var då redan afrest till Neapel), att för denna gång uppgifva alla mina skimrande Italienska förslager, blott göra ett höstbesök i Neapel, och sedan i deras sällskap i Guds namn återresa till Tyskland. Jag skref alltså detta mitt beslut till Fru Hellvig, och bad henne, enligt sitt i Dresden gifna löfte, bispringa mig med åtminste 60 Louisd'orer, dem jag önskade finna i Rom vid min återkomst från Neapel, för att sedan i medlet af October med Rückert lemna Rom, och med honom och Müller, som redan afrest i förväg till Florenz, ställa kosan åt Wien. Derpå begaf jag mig till Neapel med de 90 Scudi jag lånat af Rückert, och svärmade i dessa elysiska nejder temligen obekymrad omkring, tills begynnelsen af October månad.

Jag kom tillbaka till Rom utan en enda paolo i fickan, och om aftonen d. 5 Oct. då jag helt munter, nyss stigen af vagnen, och sedan jag vid den skönaste aftonrodnad gjort mitt helsningsbesök på det tjusande Monte Pincio (der fordom Sallustii trägårdar voro och nu en ny promenad-park på Statens bekostnad anlägges), inträdde bland de vänliga Tyska konstnärernes krets i Caffe-Greco, räckte man mig ett nyss ankom-

met till mig adresseradt bref, på hvars utanskrift jag igenkände Fru Hellvigs hand. Jag vägde det länge af och an i handen, innan jag vågade öppna det; dess tunnhet förekom mig betänklig. Dock — det måste öppnas; och det innehöll — — ingenting, utom en laconisk skrifvelse af en särdeles egen logik i tröstegrunder och raisonnement; du må sjelf dömma derom, när jag visar dig det engång i Upsala. Du kan föreställa dig min förvirring. Jag insåg nu på engång med blixtens klarhet, ej blott att en qvinna, hon må vara så förträfflig som helst, dock alltid är qvinna — desto slemmare för denna jordens affärer, när hon är Poetissa på köpet! — och att en man icke kan begå något omanligare och oförståndigare fel, än att förlita sig absolut på ett fruntimmer; utan ock, att detta bryderi nu skulle fortsättas ända till min återkomst på Svensk jord, ja bli hufvudföremålet för min omtanka under hela den återstående delen af min resa. Så har det också gått. De fjorton dagar, jag bestämt till en summarisk slutrevision af Roms herrligheter och ett möjligen intresserande bref till Dig, försvunno under idel penningebekymmer. Rückert, af hvars respengar jag genom min Neapel-färd förstört större delen, kunde nu ej heller komma från Rom, förrän jag fann någon utväg. Äntligen hjelpte mig Hjort, som var frånvarande och sjuk i Neapel; jag anlitade honom med blödande hjerta, emedan han redan gjort så mycket för mig och numera alldeles icke är rik, då han till på köpet nyss förlorat sin far, och har hemma i sitt fäderneslaand en fattig mor med många små syskon. Han skickade mig 150 Scudi, och Byström, hvilken jag tyvärr redan var skyldig 50 d:o, försträckte mig ännu lika så många: så var jag då äntligen i stånd att resa min väg. Dittills hade Rückert försörjt mig i Rom, emedan jag ej hade så mycket i fickan, att jag kunde betala en cotelett. Byström, som såg hur mycket det kostade på mig att lemna Rom, gjorde mig ett förslag som nära bragt mig att stanna qvar, oaktadt jag redan tagit ut mitt pass och accorderat med en Vetturin;

jag har berättat det för dig i mitt bref från Venedig; det hade dock omsider haft den följd, att jag kommit hem med en ännu större skuldmassa än min närvarande, som dock redan är så betydlig, att jag hisnar när jag tänker derpå.

Således reste jag. Ett godt väder — den italienska hösten är nästan ännu skönare än våren — många intressanta föremål på vägen öfver Perugia till Florenz, och mitt behagliga vistande i denna stad, satte mig åter i gladt lynne, och jag kan säga att jag för intellectuell njutning och mina kunskapers förökning exemplariskt begagnat hela den tid jag tillbragt på att resa mellan Rom och Wien. Den 20 Oct. hade vi lemnat Rom; d. 9 Nov. inträffade vi i Venedig. Den 17 afreste vi derifrån, och ankommo d. 29 Nov. hit till Österrikes hufvudstad. Äfven dessa sista 13 i rad på landsvägen tillbragta dagar — väglagets beskaffenhet och Vetturinernes sätt att färdas vållade denna tidspillan — voro mig i sitt slag rika på njutning, — och såvida var ej heller tiden egentligen att anse som förspilld. — Först då jag begynte närma mig intill Wien, uppvaknade åter hos mig jordlifvets omsorger; jag hade väl i Fru Hellvigs ofvannämnda bref fått löfte på, att i denna stad genast vid min ankomst finna mig till mötes 500 Gyllen (egentligen behöfde jag 1000, dock var jag åtminstone för ögonblicket hjelpt och kunde betala mina Romerska skulder); men efter det som händt mig i Rom, förlåter du mig visst, om jag säger, att jag icke utan misströstande aningar afbidade detta nya löftes uppfyllan. Ankommen, gjorde jag genast min uppvaktning hos Baron Palmstjerna, en förträfflig ung man af hjerta och hufvud på rätta stället, vänlig, öppen och förekommande. På hans anvisning, att penningar för mig voro att lyfta i Handelshuset Arnstein och Eskeles, gick jag dit och fann, i stället för 500 Gyllen — 288!

Nu, jag lefver här så länge ad interim på Guds Försyn, utan att kunna uppgöra den ringaste plan för mer, än den närvarande dagen. Olyckligtvis var, ehuru i bästa afsigt, det bref som från Berlin beledsagade dessa penningar, kort före

min ankomst afskickadt härifrån till Rom med anvisning på Torlonias Handelshus, i tanka att jag möjligen ännu sute qvar i Rom, emedan jag dröjde så länge på vägen. Ännu är detta bref ej återkommet, och jag vet således ej dess innehåll, hvilket just i detta ögonblick vore för mig högst maktpåliggande. Jag har mellertid skrifvit till Fru Hellvig, och hoppas få ett svar, som äntligen gör det möjligt för mig att uttänka något bestämdt och förnuftigt för det återstående af min resa. Jag önskar innerligen, då jag väl i så beskaffade omständigheter måste för denna gången slå alla förhoppningar till en Rhenresa ur hufvudet, att det åtminstone kunde bli mig möjligt att uppehålla mig ännu en månad i München; jag har så mycket, som jag med Schelling och Baader ville hålla slut-conferenser om, och knappt återkommer väl i mitt lif tillfället till en slik muntlig undervisning. Sedan är jag beredd att i Guds namn resa raka vägen öfver Dresden och Berlin till Sverige, (och i detta fall vore det för mig högst angenämt, om det nu i Wien gående rykte, att Goethe vill innan kort komma hit och redan beställt qvarter, besannades; ty annars måste jag göra omvägen till Jena för att uppsöka honom). Jag måste då väl också slå Breslau ur hågen, så vida jag ej från Berlin kan göra denna resa såsom en slutepisod. Dock, detta allt står i Guds hand; för det närvarande låter sig, som sagdt, ingenting afgöra. Mellertid har Baron Palmstjerna lofvat mig, att i nödfall försträcka penningar till betalande af min sista skuld till Hjort (100 Sc.); med det öfriga har denne ädelmodige vän, som, ehuru Dansk, gjort mera för mig än hela mitt Publicum i Sverige, lofvat mig att få vänta tilldess «vor Herre forunder Dem mere Penge.» Deremot blir det för mig en hufvudpligt, att så snart som möjligt betala Baron Palmstjerna, hvilken icke heller skär guld med tälgknifvar *); med Byström vet jag tills vidare ingen råd, ehuru jag vid min resa från Rom

*) Med en för en Minister högst ringa besoldning, är han nu sysselsatt att inrätta ett hus på en för sin rang anständig fot, i denna dyra och yppiga hufvudstad. —

lofvade att betala honom från Wien; jag är således tvungen att ljuga och bedraga, bedraga menniskor för hvilka jag hyser den högsta tillgifvenhet och tacksamhet, och som förlitat sig ovilkorligt på min ära och tro! — Det är sannt, att det stundom är flod i Byströms Cassa, och dermed tröstar mig Fru Hellvig; men jag vet, att der nu är inträffad stark ebb. — Hvad Hjort angår, så har han för min skull sjelf lånat af sin landsman, doctor Estrup, hvilken åter råkar i stor förlägenhet, om jag ej med det snaraste betalar Hjort; och så kedjar sig det ena bryderiet i det andra. Det minsta är icke, att jag nödgas yrka på uppfyllandet af Fru Hellvigs löften, då jag älskar henne med oändlig vänskap och erkänsla, och rätt väl inser, huru mycket det kostar på henne att ej nu kunna realisera de sköna fantasier, på hvilka hon i Dresden och sedan i åtskilliga bref grundat och befrämjat min resas rigtning. Men hvad skall jag göra, tilldess jag från Sverige kan bekomma någon omedelbar undsättning? —

Alla menniskor, d. v. s. alla de som genom ett närmare förhållande till mig känna min ställning till Fru Hellvig, t. ex. Hjort, Rückert och Byström, förebrå mig nu min oförsigtighet, att jag förmycket förlitat mig på garantien af ett fruntimmers försäkringar. Men Hjort trodde i Dresden lika mycket på denna garanti, som jag sjelf, oaktadt han föröfrigt visserligen äger mycket mera förstånd än jag för denna verldens angelägenheter, och yrkade då ifrigt att jag modigt skulle gripa Fortuna vid den flygande locken. Dömme Du, som känner mig, och som känner Fru Hellvig, om jag är att ursäkta eller ej! Hon afmålade för mig vid vårt sista samtal (förmodligen då i vänskaplig Begeisterung öfverdrifvande icke blott för mig, utan ock för sig sjelf, sina utsigter och tillgångar) med de skönaste färgor sina ljusnande ekonomiska omständigheter, sitt förhållande till Consuln Groen m. m. Kunde jag veta, att ett år senare allt skulle, beklagligtvis, vara förändradt? Kunde jag i October 1817 förutse, att General Hellvig i Augusti 1818 ej skulle vilja sälja ett par hästar? med mera dylikt, som hon

berättade mig i det sista brefvet. Säg mig på samvete, om ej Du sjelf, som är en hundra gånger klokare man än jag, ansett Fru Hellvig, i trots af att hon är Dichterinn, för en person som i afseende på jordens åligganden äger mera slughet, betänksamhet och ekonomisk talent, än de flesta husmödrar af prosaisk beskaffenhet? — Att hon i sin sista skrifvelse, ehuru med vänliga ord, erinrar mig, att jag måste betrakta det, som hon kan försträcka mig, såsom ett lån, har sårat mig — emedan jag ansett detta från begynnelsen för en sak, som förstod sig sjelfmant, och jag kan ej påminna mig annat, än att jag tydligen förklarat det. — Till Hartmansdorff, som jag har att tacka i första instansen, näst Gud, för en resa, som (det må nu gå med penningesakerna hur som helst) dock i det hela varit mig outsägligt nyttig, har jag ej vågat skrifva, och säkert anser han mig derföre såsom en glömsk eller otacksam; men hvad skulle jag nu till honom skrifva, som ej finge utseende af ett mer eller mindre förtäckt tiggeri? — Öfver Ditt ädelsinta anbud i det sista bref jag fick från Dig i Rom, har jag i min föregående skrifvelse yttrat mig. Kunde du verkställa, att jag genast, öfver Berlin eller under adress till Baron Palmstjerna (ty då träffa mig mina vänners bref, antingen jag är i München, eller ännu qvar i Wien), erhölle någon reell summa, t. ex. 1000 Gyllen, eller åtminstone 500, så vore det väl. Är icke Bror Palmblad, med hvilken jag helst vill ha att göra, eller Bruzelius, som är en entreprenant man, i stånd att förskjuta mig något i guld- eller silfvermynt på min resbeskrifning, som jag nu har under arbete, och om hvilken jag har all anledning att förmoda, det hon i Sverige och Finland, ja Danmark skall få betydlig afsättning? Af en infödd Svensk fins ju ännu ingenting öfver Italien skrifvet, utom af Ehrensvärd, som skrifvit blott för Snillen, och Björnståhl, som skrifvit blott för Lärda. Jag får min sann vackert arbeta, och suga på ramarne, efter min hemkomst, innan jag, inberäknadt hvad jag är skyldig Hartmansdorff, hinner afbetala de 4000 eller

5000 Riksdaler Banco, som denna resa kostat mig till den tidpunkt, då jag åter sätter foten på Svensk strand. —

Jag har så vidlyftigt skildrat Dig mina kinkiga omständigheter, dels derföre, att du må klart, tillika med mina öfriga Svenska vänner, inse min ställning och sakernas verkliga förhållande, dels också derföre, att du må förlåta, det jag ännu ej meddelat Dig något vidare om förloppet af min resa och de rika intryck dess senare fortsättningar proppat in i din vän. Mina anteckningar hafva under denna senare tid vuxit, i följd af ett oupphörligt resande, åskådande och tänkande, till en sådan mängd, och tillika ett sådant chaos, att jag för det första behöfver fjorton dagar blott för att renskrifva dem i ett redigt sammanhang, med bibehållande af deras första råa gestalt; sedan skall jag se till, hvad som deraf kan foga sig in i några ordentliga bref till Dig, Fru Silverstolpe, Palmblad, Gumsælius och Hammarsköld. Jag tror mig blifva i stånd att redan från Wien kunna hemsända något tryckbart deraf för Svea; åtminstone inom ett par månaders förlopp. Jag skickar med detta bref, kanhända (nemligen om jag till nästa Onsdag, då jag afskickar det, hinner afskrifva den), en liten tafla af det Albanska landtfolkets fest-lustbarheter, och lemnar åt Dig och Gumsælius att afgöra, om den kan inrymmas i den allvarsamma Svea, eller annorstädes. En mängd smärre poesier, hörande mest till min italienska resa, och ämnade till en del att inflätas i min resbeskrifning, äro väl på mitt manér skizzerade och begynta, men alla ännu mer eller mindre fragmenter; dels af denna orsak, dels emedan det på så långt afstånd är lika osäkert, som kostsamt, att hemskicka manuscripter postvägen — och andra utvägar gifvas alldeles icke — har jag ej kunnat bidraga till Kalendern för 1819, i fall någon sådan utgifs. Men skadan är ej stor; hufvudsaken är att jag kommer hem, med väl fulländade värf; i den stillhet och ostördhet, som i Upsala väntar mig, blir jag utan tvifvel, nu, en temligen fruktbar författare. —

Bed Palmblad, i fall han vill gifva ut första samlingen af mina Skrifter, hålla vackert papper och vackra svenska stilar i beredskap. Jag hör nu också, af verklig öfvertygelse, till de latinska (fransyska!) stilarnes fiender, och det är tid att den nya skolan, i alla andra afseenden göthiskt sinnad, också afkläder sig denna välska form. (Det kan ju i alla fall ske småningom, så att Bror Palmblad och Bror Zeipel, som icke litet yfvas öfver sina stolta corpus-stilar, icke deraf taga någon afbräck.) Korteligen, då Leopolds Skrifter äro tryckta med utländska bokstäfver, så vill jag ha mina med inhemska; ty inhemska äro de, såvida som de ensamt tillhöra den Gothiska eller Germaniska folkstammen, och hvarken nyttjas af Fronsoser eller Italienare. Enligt min nuvarande plan skall denna samling af mina skrifter bestå af fyra tomer i stor octav: den första innehålla Lyriska Dikter; den andra Fågel Blå; den tredje philosophiska och ästhetiska afhandlingar (nästan alla nya); den fjerde min Resbeskrifning. Eller vill Palmblad kanske göra den fjerde delen till den första? Det kan ock gå an, och qvittar mig lika. Då jag nu hädanefter oafbrutet arbetar på denna Samlings iverkställande, så kan väl första delen redan nästa höst läggas under pressen. Fågel Blå, till hvars slutliga utarbetning och fulländning jag behöfver ett halft års oafbrutet lugn, måste hvila tilldess oron af min resa och det eviga penningekrånglet brusat förbi. Dock, kan jag ej göra något dervid i Tyskland, så torde det väl lyckas mig att (om jag t. ex. kommer hem i Maj eller Juni, ja kanske förr) under sommarn på landet hos mina systrar göra åtminstone första afdelningen färdig. —

Har Grubbe erhållit det bref, jag skref till honom öfver Hamburg i början af Maj månad? Det innehöll min tacksägelse för hans anbud af Docenturen, samt en beskrifning af den fest, som Tyska konstnärerna i Rom gåfvo åt Kronprinsen af Bayern, och i hvilken äfven jag deltog. Jag tror ock, att vid detta bref var fogadt ett till Grefvinnan Schwerin, hvilket jag bad honom att åt Dig öfverlemna till vidare förfordran. Jem-

väl dessa fruntimmer ha ej låtit höra af sig. Huru lefva de nu? och hvar? Genom Gumælius vet jag, att Generalen lagt sina ben till sina fäders. Underrättelsen om hans död rörde mig.

Genom en tidning i ett Caffehus vid Piazza di S. Marco erfor jag ock, första qvällen af mitt vistande i Venedig, att åtskilliga ledamöter af Svenska Academien aflidit. Jag var glad, att icke bland dem upptäcka den gamle Leopolds namn; jag unnar honom gerna att lefva så länge som möjligt, sedan nu hos mig sjelf uppvaknat en häftig kärlek till lifvet *).

Tror Du, att jag såsom philosophisk Docens skall genom Collegier öfver någon intressant del af Philosophien eller Ästhetiken kunna förtjena något till mina skulders afbetalning? Jag vill gerna läsa öfver Poesiens Historia — skulle ej detta ämne locka en mängd åhörare? Och för mitt gebiet såsom Docens i Philosophien kan det ju ej engång formaliter stämplas till främmande, om jag på Universitetsföreläsnings-Catalogen ger min annonce en tillbörlig philosophisk svängning? Två ämnen till min Dissertation för denna Docentur har jag redan uttänkt, dock ännu tvekar jag i valet.

Jag kan icke tillfyllest uttrycka min hjertliga glädje och erkänsla för Din och din Frus proposition, att bo och lefva tillsammans med Er; jag hoppas, om jag får behålla helsan, kunna årligen förtjena så mycket, att jag icke kommer att falla Eder och derigenom isynnerhet mig sjelf till tunga. Men då öfverlemnar jag helt och hållet mina financer i Dina och din hustrus händer, ty jag ser, att jag aldrig i mitt lif lär mig att bli hushållare. I räknekonsten har jag, i förbigående sagdt, ännu icke avancerat längre än då jag satt i fjerde klassen af Linköpings Trivial-Schola, nemligen blott till Subtraction i Enkla Tal. Då jag sannolikt aldrig blir föranlåten att skaffa mig någon egen familj, är det mig så mycket kärare att få utgöra en medlem af Er, och förmodar jag, att då jag omgifver mig å

*) Den 15. Jag har nyss i Hamburger-Correspondenten sett, att Tegnér blifvit ledamot i Svenska Akademien; det har jag länge föreställt mig.

ena sidan med den milda värman af Eder husliga trefilighet, och å den andra med den starkt uppglödgande, ständigt uppsporrande elden hos en munter och enthusiastisk Student-menighet, skall jag till grafven bibehålla min själs ungdom, och vara skyddad mot den förkylning, den knarriga förstelning, som annars vanligen drabbar gamla ungkarlar. Dock, jag talar som vore jag redan en sådan; och likväl, ehuru jag den 19 i nästa månad fyller 29 år (jag ryser öfver att Tiden så ilar med mig!), finner jag mig i mitt inre vara mera ung, än jag var för nio år sedan; åtminstone hvad Begeisterung och energi beträffar. Det flor har omsider fallit från mina ögon, som så länge förhindrade mig att se, huru oräkneligt mycket Försynen och Naturen gjort för mig. Hvarföre skulle jag då icke engång begynna uppfylla min pligt, att bära som en man och som en vis (som en Christen, om du vill) det mått af krämpor och svårmod, hvilket väl knappt någonsin alldeles lemnar mig, men sannolikt är i min lefnads vågskål en rättvis motvigt mot Fortunas smekningar, af hvilka jag kanske annars skulle förderfvas? I alla min resas äfventyr har hittills följt mig en oafbruten lycka; ur alla förlägenheter, dem jag till en del sjelf vållat, har jag liksom genom en Deus e machina blifvit hjelpt; öfverallt, hvar ädla och utmärkta menniskor lärt känna mig, ha de genom en för mig obegriplig attraction i ögonblicket blifvit så till sägandes kedjade fast vid mig, som om de varit mina blodsfränder; männer och fruntimmer ha täflat med hvarandra i att kela med mig, uppfylla mina önskningar, smickra mina lynnen — och det förekommer mig nästan, som låge just i min jordiska värnlöshet och min oförmåga att stöpa in mitt väsende i det reglerade societets-lifvets form, denna magiska nimbus, hvilken genom en Himmelens skänk omgifver min person, och utan hvilken jag längesedan varit förlorad. Och för hur många författare, på hvilka i betydande grad deras nations uppmärksamhet varit spänd, har väl Försynen beredt en så väl afpassad, så glänsande incisionspunkt mellan deras ynglingaårs omogenheter och deras mandoms utveck-

ling, som nu för mig? Ligger det icke nu helt och hållet i min egen makt att öppna en ny, egendomligt characteristisk act af min bana på hvad vis jag vill? och om jag efter min hemkomst är i stånd att allt framgent uppföra mig med drift, lugn och värdighet, att hos mina anhängare vinna en mera brinnande tillgifvenhet än någonsin, försona med mig alla tveksamma välmenande, och bringa mina fiender på skam? Hvad dessa sista beträffar, behöfver du ej frukta för, att jag någonsin mera spiller tiden på att mot dem inlåta mig i någon omedelbar kamp. Det Callowaiska brefvet från Dresden var den sista efterklangen af den polemiska tuban, som ännu ljöd i mitt öra från Sveriges nyss lemnade stränder. Men jag har sedan den tiden haft tillräckligt utrymme att besinna mig, att inse den sanna beskaffenheten af min ställning till mitt fosterland, och den sjukliga retlighet, som länge beherrskade mig samt i grunden hade mera physiska än andliga orsaker, har så alldeles öfvergifvit mig, att jag icke utan yttersta förundran blickar på några numror af Svensk Litteratur-Tidning, som kommit med i min portefeuille, förvånad, att ha förfäktat Religionens och Philosophiens sak med så liten christendom och så ringa philosophisk anständighet. Jag förutser väl, att man efter min återkomst genast åter skall begynna att larma mig öronen fulla med gräl och skoj; fabriken af dumma in- och utfall kommer väl ej att upphöra. Men jag är nu väpnad bättre än förr, nemligen med friskt mod och klokhet. Af mitt umgänge med Schelling och ett noggrannare öfvervägande af Goethes lefnad, har jag bildat mig mönstret för min egen tillkommande; och fastän ägande en vida vekare personlighet än deras, skall jag dock med yttersta förmåga eftersträfva den grandiosa stylen af deras lugna, obekymrade, majestätligt allvarliga framskridande till sitt mål. Italiens klara himmel har också stämt mitt blod i en mera lätt och vänlig takt, och jag vill komma hemsväfvandes öfver ovettets syndaflod på Svithiods Parnass såsom en Noachs-dufva med oljoqvisten i munnen. Då jag var den förste, som der i den uttorkade busk-bråten af den akademiska

smakens park svingade brandfacklan (hvilket jag visserligen aldrig ångrar), så är det billigt, att jag också nu föregår med ett annat exempel. —

Den 15. I går afton såg jag med oändligt nöje i kejs. Borg-Theatern uppföras Grillparzers berömda Sappho — om hvilket stycke jag nästa gång vill säga dig mitt omdöme. Sappho spelades gudomligt af Madame Schröder — hvilken jag tillförene engång i Dresden sett spela Lady Macbeth, i högsta grad förträffligt. —

Men det är tid att sluta detta långa sammelsurium, hvilket egentligen ingenting annat innehåller, än ytterst subjectiva saker; Du kan anse det såsom en Inledning till det nästa bref jag skickar, och der skall mitt eget Jag åter modest träda i bakgrunden af de taflor jag vill uppdraga. — I Wien befinner jag mig temligen väl; Rückert (som blir här till nästa månad) och jag ha för billigt pris, men också i femte våningen, fått oss ett par trefliga rum; hushyrorna äro här annars grufligt höga, när man ej vill bo i förstäderna. Rückert, som icke mycket bekymrar sig om prydlighet, har afträdt till mig det inre, större och elegantare rummet, der jag sitter och sysslar med mina dagböcker; han sitter utanföre i det lilla och studerar sedan i förgårs afton, då vi introducerades i Herr von Hammers hus, med yttersta ifver Persiska i en af Hammer lånad engelsk lärobok. I samma hus bor, två trappor lägre, Hr Friedrich von Schlegel, som icke längesedan återkommit från en resa, den han gjort tillsammans med sin Bror (denne har nu tagit sig en fru, som berättas vara ung, vacker och anderik, samt bosatt sig i Bonn); han arbetar nu så ifrigt, som hans naturliga beqvämlighet och det besvärande omfånget af hans buk tillåter, på att redigera samlingen af sina Skrifter, hvars förlag Cotta tagit på sig. Nu får han från Cotta det ena maningsbrefvet efter det andra, och den arma tjocka mannen har nu icke sin Fru hos sig, hvilken annars är hans vanliga handsekreter. Hittills har jag blott två gånger besökt honom, och hans personlighet har ännu ej gjort något klart och bestämdt

intryck på mig. I fall vi bli närmare bekanta, skall jag också närmare beskrifva honom. Med hans Fru har jag på landet denna sommar lefvat mycket tillsamman.

Werners bekantskap vill jag ock i dessa dagar göra; han bor i ett kloster ej långt ifrån mig. Förleden söndag hörde jag honom predika i detta klosters (Augustiner) kyrka, och hans tal, extemporeradt nästan i Capucin-stil, hade, utom denna naiva popularitet som likväl icke sällan sväfvar på gränsen af det burleska, mycken eld, kraft och styckevis prophetisk Schwung. I dag ämnar jag åter höra honom. Han har ett talrikt tillopp af åhörare. Han tillhör föröfrigt icke den Orden i hvars kloster han bor, utan är en såkallad Weltgeistlicher; har likväl titel af någon andlig värdighet, jag mins i detta ögonblick ej hvilken. Han lefver af egna medel. Stundom predikar han i byarne omkring Wien; dessa predikningar, säger man, skola vara hans lyckligaste; hans manér att tilltala bönderna och umgås med dem skall vara alldeles patriarchaliskt. Också vördas han af dem som en Helig. Besynnerligt var det intryck, som jag erfor vid inträdet i Augustiner-kyrkan, att se denna man, som i egenskap af Dramaturg en tid var min ungdoms afgud, nu såsom Prest stå i catholsk skrud på en predikstol med en sammets-mössa på hufvudet, hvilken flerhörniga mössa han enligt catholska predikanternas skick på mångfaldigt sätt aftog och påsatte, lade på sidan om sig och återtog m. m. Vid hans utgående genom stora gången passerade han helt tätt förbi mig, och besvarade vänligt min bugning, så att jag hade fullkomligt tillfälle att noga betrakta honom. Han är lång, blek, med ett långlagdt anlete ock eldiga mörka ögon; i gång, åtbörder och uppsyn helt och hållet den presterliga façonen. Af dem, som omgåfvo mig, kysste många hans händer. En curiös karl! — Menniskoslägtets Ryska välgörare är i går vid middagstiden ankommen hit, och skall i afton dansa Solo på en Balett vid Hofvet. — Nästa gång skall jag berätta dig mycket om Herr von Hammer och hans superba Bibliothek, om den unga Wiener-Tragikern Grillparzer, som redan besökt mig och är

en ung rätt hygglig man, med tusende andra saker. Beethoven vill jag åtminstone se, innan jag lemnar Wien. Han är nu mindre döf igen. — Wien är i allmänhet en högst musikalisk stad.

XXV.

Till en Syster.

(Wien, Dec.)

Du frågar, hvi de ord, jag skickar,
Ge qval och nöje på en gång?
Hvarför de tåras, dina blickar,
Fast glädje gör dig barmen trång?
Den tydning, du mig öfverlåter,
Lätt är dess gåto-nyckel röjd:
Hur hjertat klappa kan af fröjd,
Just då tillika ögat gråter?

När känslans vågor stormigt häfva
Ett saknande och troget bröst,
Hon vill i skyar uppåt sväfva,
Till ljusets rymd, att söka tröst.
I droppar hon sig sprida låter,
Lik morgondagg från fästets höjd;
Och hjertat, lättadt, slår af fröjd,
Fastän tillika ögat gråter.

När från en gyllne barndoms lundar
Din ark på Ararat är skild,
Men floden flyr, och mildt sig rundar
Af ljus och vatten hoppets bild;
En sinnbild af att Gud förlåter
Står, färgrik, på din himmel böjd:
Då jublar hjertat högt af fröjd,
Men just derför, att ögat gråter.

När djupt den stumma jorden gömmer
Hvad du oändligt älskat har,
Men från den vän, som ej dig glömmer,
Din tro bär evighetens svar;
I regnbågsfärg sig speglar åter
Din smärtas hela bredd och höjd:
Och hjertat klappar än af fröjd, —
Det vet ej om, att ögat gråter.

När vandrarns heta afskedskyssar
Din englamun ej mera nå,
När han kring vida verlden kryssar,
Och år för år försvinna så;
Du vet, — fast han din famn förlåter, —
Att dö för Dig, han vore nöjd;
Och ack! ditt hjertas suck är fröjd,
Fast utan mått ditt öga gråter.

När bröst mot bröst tillsamman trycka
Hvad fjermadt var af haf och land,
Hur skulle ej en sådan lycka

Högt brusa ur sin källas band?
I våg på våg hon svalla låter
Sin perleström, så länge dröjd:
Och hjertat klappar högst af fröjd,
Just då tillika ögat gråter.

XXVI.

Bref till E. G. Geijer.

Wien d. 15 Jan. 1819.

Trofaste vän och stallbroder! — För några dagar sedan erhöll jag med outsäglig fägnad ditt bref dateradt Upsala d. 15 December. Du har väl redan lyckligen bekommit en temligen lång skrifvelse från mig, som jag hemskickade i medlet af samma månad, och deraf erfarit de orsaker, som väl icke fullkomligt urskulda, dock tillräckligt förklara långvarigheten af min tystnad. Den prefpacka från mina Svenska vänner du omnämner, afgången i Juli månad, har jag tyvärr icke erhållit. Den har sannolikt ankommit till Rom under den tid, då jag ströfvade omkring i Södra Italien, kanske fallit i händerna på Hjorts fordna Banquier, med hvilken Hjort (som föröfrigt också vid samma tid var i Neapel) efter B's hemresa ej underhållit någon gemenskap, och Gud vet således hvad dess öde blifvit. Jag skall be Hjort spörja efter dem; men efter allt utseende äro och blifva de förlorade, och jag skulle oändligt gräma mig öfver denna förlust, om jag ej varit lycklig nog att

genom de sista underrättelserna från Upsala åtminstone få veta, det allting der står väl till. Baron Palmstjerna har satt mig i stånd att kunna resa till Berlin, och förmodligen bryter jag härifrån opp nästa tisdag eller onsdag. Jag tager vägen genom Breslau, och ämnar hvila mig der några dagar. Om icke Friherrinnan v. Klock bor allt för många mil på sidan derifrån, skall jag väl också söka opp henne. Huru länge jag kommer att vistas i Berlin, är ännu för mig sjelf oafgjordt; säkert är, att jag, med Guds hjelp, allrasist i Maj eller Juni åter står på svensk jord. —

Hvarken mot Fäderneslandet eller dess Hof har jag något skäl att klaga; för det förra har jag ännu ingenting gjort, som kunde berättiga mig till anspråk på dess understöd, och för det senare är jag ganska naturligt ett lika främmande väsende, som det sjelft är och förblifver för mig. Deremot frestas jag till högmod öfver den lott, som charakteriserar min lefnads historia, den att vara så absolut fri, att jag endast har Gud och Vänskapen att tacka för mitt bestånd och allt det angenäma som möter mig på min bana. Den vexel jag enligt Din underrättelse hos Fru Hellvig finner, är mer än tillräcklig att hederligt hjelpa mig hem, och mina vänner behöfva ej mer deröfver göra sig någon oro. Helsa dem å mina vägnar alla med gränslös tacksamhet, och behåll för Dig sjelf deraf den portion, som mitt hjerta bestämmer dig.

Jag, har nu i afseende på Docenturen tagit mitt beslut i öfverensstämmelse med Din önskan. Jag tänkte i fjol annorlunda, och skref till Brodren Grubbe från Rom i början af Maj, att jag önskade erhålla hans. Sedan har jag icke tänkt på saken. Men nu har jag i följd af ditt sista bref åter moget öfvervägt den, och tillika tagit Rückert till råds, som genom sitt långa umgänge med mig nu känner både mig och den litterära ställningen i Sverige tillräckligt. Jag tror mig böra välja den Historiska, särdeles för mina framtida poetiska planers skull, som komma att hufvudsakligen äga historien, och mitt fosterlands isynnerhet, till basis. Med Philosophien kom-

mer jag i alla fall, af stark inre böjelse, att hela mitt lif igenom underhålla en hemlig, ja väl ock understundom offentligt framträdande kärleksförbindelse För historien har jag visserligen äfven, allt från mina barna-år, haft en varm tillgifvenhet; men för att till den grad, som jag vill, försmälta henne med det poetiska elementet inom mig, fordras ett vida empiriskt grundligare, ett mera en detail inträngande studium, än jag för närvarande äger (i detta afseende ägde jag som gosse af nio år långt mera historisk kunskap än nu); och på det jag icke, förströdd i allahanda andra fantasier, må uppskjuta det år från år, tills jag ändtligen ligger på Upsala kyrkogård, så är mig påläggandet af ett yttre band nödvändigt, som manar och sporrar mig dertill ju förr ju hellre. Hvad du nämner om skriket, som genom mitt väljande af den philosophiska Docenturen åter möjligtvis kunde antasta mig, beveker mig mindre; ty dels kommer väl detta skrik att ännu en tid fortfara, jag må företaga mig hvad som helst, — dels känner jag inom mig, att jag hädanefter lär vara i stånd att afhöra det med oförstörbart lugn. Det värsta är, att jag svårligen inom ett par års förlopp kan hålla några föreläsningar, eller vara dig ordentligen till tjenst, emedan jag, som sagdt, ännu dertill saknar erforderlig speciell sakkännedom. I alla fall kan jag väl ej, enligt våra Universitets-lagar, utnämnas förr än jag hemkommit och utgifvit en Dissertation i saken (men Gud vet hvarom). Det blir ett icke särdeles angenämt afbrott i mina nuvarande sysselsättningar. —

Till Bror Grubbe skrifver jag genast från Breslau eller från Berlin, för att tacka honom för hans ädla tänkesätt och vänskapsfulla anbud. I dag hinner jag ej, emedan jag måste skrifva färdig en lång epistel till Schelling. Helsa honom mellertid hjertligt och tusenfaldigt, samt meddela honom mina grunder. — Af Berggren, som afreser om Måndag till Triest och sedan sjövägen till Constantinopel, har jag hört att man i Södermarks collegier flinkt talar Grekiska med hvarandra. Det är ju rätt artigt! — Climatet i Wien är ostadigt och ohelso-

samt, samt lifsuppehället numera grufligen dyrt. Jag längtar rätt mycket att komma härifrån. Jag har här fullbordat några i Italien skizzerade småsaker, och kämpar mellanåt mot min fördömda mjältsjuka samt hvarjehanda dermed sammanhängande krämpor så godt jag förmår. — Gud välsigne Er, samtlige Upsala-vänner af begge könen!

XXVII.

Anteckningar om Wien. Resa från Wien till Breslau.

(1818, 29 Nov. — 1819, 24 Jan.—1 Febr.)

Breslau, d. 5 Febr. 1819.

Min redlige Broder! — Den 24 Jan. lemnade jag Wien, och sedan middagsstunden d. 1 dennes är jag här. Jag är glad att ej mer vara i nattmössornas hufvudstad, der jag under de sista veckorna åter blef orolig och svårmodig öfver all beskrifning. Oaktadt Wiens sköna och astrologiska belägenhet — sjelfva staden ligger som en medelpunkt (sol) i det kretsrunda, genom ett vidlöftigt promenadfält från stadsbastionerne afskilda, omfånget af sina förstäder (planeter), i vänlig omgifning af en mild och kraftig natur; en arm af Donau, änskönt den mindre, flyter igenom, och vackra berg bilda syngränsen — oaktadt detta märker man dock i dess inre lif inga tecken till frändskap med Zoroasters ljuslära eller någon annan orientalisk anda, och den lägsta folk-classens naiva glättighet är det enda, som erbjuder en på sitt sätt poetisk sida åt främlingens åskådning. I denna glättighet och sinliga lefnadsfröjd yttrar sig ofta en verkligen förtjusande blandning af italienskt lättsinne med tysk humori-

stik, och folkstheatern i Leopoldstadt (en af förstäderna) är det ställe, der det Wienska folkslynnet visar sig i sin rikaste och älskvärdaste glans. Sådan, som denna theater, var engelska skådebanan vid Shakspeare's uppträde; den är till sin rot, rigtning och beskaffenhet fullkomligt, och i närvarande tid kanske ensamt, i Tyskland åtminstone, individuellt-national; och finge den, liksom fordom dess engelska like, sin Shakspeare, d. v. s. en verklig poet som toge den under sina vingar, så vore med detsamma en lefvande grund och basis för Tyska Dramatiken i allmänhet funnen. Men derpå tänker den stora mängden af Wiens theater-författare icke, utan i stället, med undantag af ett par som endast arbeta för denna theater och i sina arbeten ledas blott af en dunkel och osäker instinkt, hålla de sig dertill för förnäma, ja, när de stundom nedstiga från sin höjd till att producera något för folket, emedan allt hvad som uppförs på die Leopoldstadter-Bühne förträffligen i ekonomisk hänsigt betalar sig, så bibehålla de dock så mycket af sin egen till hälften Fransyska, till hälften Kotzebuiska upphöjning, att äkta folksqvickhet och folkscharacter snart äfven från denna sista tillflykts-ort skola begifva sig på flykten. Mellertid, fastän denna theater i sin närvarande gestalt är ett outveckladt och (tyvärr! som det tycks) redan före sin utveckling undergående phenomen, skulle jag hjertligen glädja mig, om vi Svenskar i vår hufvudstad ägde ett sådant. För den Svenska Dramatikens upphjelpande, så vida för detta ändamål ett förbättradt theater-väsende är nödvändigt, ser jag inga utsigter; och derföre var den genom avisor erhållna underrättelsen om Stockholmska Theaterns indragning mig lika likgiltig, som den senare underrättelsen om dess återställning. Gammal surdeg är och förblifver gammal surdeg. Men detta är fallet med mycket annat i Sverige af mera vigt. —

Ett capital-exempel af förnämt fuskeri på ofvannämnda folks-skådebana var en Raphael i alexandriner af en godsint menniska, men slät poet, som heter Castelli, är hos Wiens publicum ett slags favorit och har skänkt mig ett exemplar af

sina såkallade poetische Kleinigkeiten, — i hvilken titel biordet poetische står fullkomligt öfverflödigt. Jag har icke nyligen så förargat mig, som då jag såg denna (föröfrigt af författaren ingalunda carricatur-mässigt menade) carricatur öfver Raphael och den H. Cecilia; ty äfven hon föreställdes på theatern, nemligen huru Raphael målade henne; en ful aktris stod en halftimme såsom Cecilias urbild på en trä-piedestal framför målaren, hvilken spelades af en person, som såg ut, var klädd och deklamerade som en ridknekt. Föröfrigt föreställdes han såsom jemmerligen kär, och blef slutligen, emot all historia, gift; korteligen: det var ett dumt spektakel. — Denne Castelli, en annan Wiener-poet vid namn Deinhardstein, en Dansk Litteratus Fürst, *) jemte en stor mängd andra rimmare, skådespelare, secreterare, köpmän, capellmästare och vindböjtlar, allasammans godhjertade, lustiga och vänliga persedlar, ha bildat ett sällskap, som de gifvit namn af Ludlams Höhle, efter ett skådespel af Oehlenschläger. Dess egentliga ändamål är skämt, aftonmåltider och half-litterära, ofta jemväl half-musikaliska tidsfördrif. Rückert och jag tillbragte der våra mesta aftnar, ehuru vi just ej voro nöjda med den rådande tonen, som förmycket ofta gaf sig luft i oqvicka horhistorier och tidningsskrifvar-sqvaller. — Men hvad skulle vi göra? I några hus, der vi infördes, möttes vi af mycken artighet och gästfrihet, men tillika af en så dödande tråkighet, att vi genast drogo oss i vår enslighet tillbaka. Det är för ingen del bättre, utan snarare sämre hos de lärda, t. ex. Herr v. Hammer, hvars huslighet tillräckligt characteriseras dermed, att han låter sin lilla son förr lära Fransyska än Tyska. Sjelf är han, med alla sina förtjenster, en distrait och fåfäng gäck; jag blef snart ledsen vid honom, och Rückert fortsatte sedan ensam bekantskapen, af det skäl, att han i Wien studerade Persiska. Bättre behagade mig den bekante Hormayr, som ofta besökte oss,

*) En ung hedersman, som lefver i Wien blott af Dagbladsskrifveri; bodde i samma hus som jag, och gjorde mig med sin vänskap många angenäma stunder.

och som väl ej heller är fri från en stark dosis sjelfkärlek, men dock i sitt väsende har oändligen mycket godt och älskvärdt. I hans milda, veka, temligen unga, något svårmodiga physionomi har man möda att tänka sig den eldige folkstalarn, den behjertade anförarn under Tyroler-fejden 1809.

Fr. Schlegel är deremot omgifven af sin fetma och sitt inbillade statsmanskap liksom af en ogenomtränglig mur. Oaktadt Rückert och jag ej kunna beklaga oss att han stött oss ifrån sig med köld, funno vi dock hans umgänge så föga uppbyggligt, att hela vår gemenskap med honom, fastän vi bodde i ett och samma hus, inskränktes till några ceremoni-visiter. Han säger sig vara sysselsatt med att redigera en samling af sina Skrifter, hvaribland ett stort philosophiskt arbete, som skall innehålla hufvud-resultatet af hela hans auktorliga lefnad. Dessutom har han ännu, sade han, en mängd poetiska planer in petto. Skada om denne i sig sjelf så förträfflige man, att trenne omständigheter redan skaffat honom ett betydligen framskjutande anlag till Midas-öron, nemligen fråsseri, statsmans-affectation och stock-catholicism. Mig förekom han mera putslustig än imposant. Han har ett ursprungligen rätt angenämt och anderikt, men af fett prelatiskt upp-plussadt ansigte, är betydligt kortare än jag, men fyra eller fem gånger så tjock; talar dervid, dels af physiskt beqvämlighets-behof, dels af tro att en viss mystisk nimbus alltid bör omgifva en statsman, mest i gåtolika miner och åtbörder, hvilka blott då och då concentrera sin betydelse i några lika gåtaktiga ordalag, som likna verkliga orakelspråk. Till en del kunde vi väl dechiffrera hans mimik, derigenom, att vi i Italien noga lärt känna hans högra hand, nemligen hans Fru, som, ehuru föröfrigt mera tillgänglig och språksam, dock ofta betjenar sig af samma communications-styl. Men liflig kunde dock ej på detta vis conversationen bli. Det värsta för den goda mannen är, att de gamla Perukerna i Wien, bland hvilka han sträfvar att få säte och stämma, ändock icke rigtigt lita på honom, fastän han så vidt möjligt gör sig dem i det yttre lik; de på-

minna sig ännu i honom den vilde renommisten från Athenäums och Lucindas dagar, ehuru oskyldig han nu ser ut till allt dylikt ofog. Från Rom hade vi framfört ett af Fru Schlegel oss lemnadt och med ampel rekommendation bifogadt paquet till en Herr v. Pilat, som i Wien är en betydande man, lefver på stor fot och dertill är Fr. Schlegels Busenfreund. Vi voro der likväl blott en enda qväll, emedan vi andra dagen fingo höra, att denne Pilatus vore utgifvaren af den lumpna obscurant-tidningen Der Österreichische Beobachter; vi kommo aldrig mer tillbaka, och kanske hade ock denna icke tvetydiga förklaring af våra tänkesätt något inflytande på Schlegels stämning emot oss. Det var väl i detta afseende ej heller politiskt, att jag vid mitt första samtal med honom, den enda gången som han talade med mig om philosophi, emedan (enligt hans berättelse) Baader, på hvilken han sätter mycket värde, i ett bref nämnt mig med loford, tog Schellings parti; men kunde jag annat göra? och Rückert förebrådde mig ändå, att jag ej gjorde det ännu mera skarpt. Hvad äro tio Fr. Schlegel mot en enda Schelling? *).

Werner besökte ofta Schlegel, men jag hade ej det nöjet att der med honom träffa tillsammans. Såsom intet trängande interesse dref mig att söka denne förunderligt förolyckade andes personliga bekantskap, emedan jag så väl af hans senaste predikningar, som poetiska produktioner tillräckligt inhämtat, att för mig ej hos honom är att finna hvad som ännu felas mig i vetenskap, ljus och tröst, uppsköt jag dag för dag mitt ämnade besök i det Augustiner-Kloster, der han nu (likväl ej som munk) lefver, tills det ändtligen ej blef af och jag måste afresa. Nu efteråt förtretar mig dock min försumlighet. Att se en sådan man i omedelbar närhet, har alltid sin lärorika sida med sig, om den än också ger anledning till bedröfliga betraktelser **). — I allmänhet borde man aldrig skåda sin första

*) Man säger, att Fr. Schlegel nu skall bli Påflig Öfver-Bibliothekar vid Vaticanen i Rom. Det vore visst önskeligt! —

**) I en ny Taschenbuch, Aglaja, fins ett poem af Werner öfver Ita-

ungdoms afgudar ansigte mot ansigte. Det pinsammaste af vårt jordlifs mångfaldiga lidanden är, i mitt tycke, att man nästan med hvarje år som man framskrider i tiden, finner allt färre och färre föremål öfriga för det ljufva, det outsläckliga behofvet att beundra. Men så måste det väl ske, på det man snart skall komma till praktisk visshet, att endast Gud är beundransvärd. — Det gör mig mellertid oändligt lycklig, att åtminstone Schelling icke svikit profvet, ja, att jag kan nu vörda honom än mera innerligt än förr.

Af alla Wiens yngre författare är Grillparzer den enda, som har sann talent och lofvar något stort för framtiden. Jag menar, att jag redan engång berättat dig, det jag sett denne unge, också personligen rätt älskvärde skalds Sappho uppföras på Kejserl. Hoftheatern; och Sappho's person framställdes af Madame Schröder så, att jag trodde forntidens Sappho lifslefvande uppträda framför mig, med allt sitt snille, sin ärelust, sin häftighet, sin godhjertighet, sin kärlek och sitt lidande. Så har jag i mitt lif aldrig hört vers deklameras; hela Poesiens musik, in i sina finaste nuancer, all den prosodiska och rythmiska förtrollning, som är närvarande för skaldens öra när hans verser störta fram, fastän vanligtvis blott hans penna, men icke hans tunga kan uttrycka den, förenade sig här med en utmärkt skön, fyllig, hvarje sträng af själen anslående röst; då nu dessutom Grillparzers verser i detta stycke, i och för sig sjelfva, äro högst förträffliga, så kan du föreställa dig, hvilken verkan det på mig skulle utöfva. Culminationspunkten af hennes deklamationskonst var en Hymn till Aphrodite, i hvilken Grillparzer med förundransvärd skicklighet sammanflätat alla de vackraste af Sappho's ännu öfriga större och mindre fragmenter till ett tjusande Helt, som utan tvång och pregel af lär-

---

lien; det försatte mig i den lifligaste hänryckning: det innehåller stanzer, som till större delen äro en Dante värdiga. Om striden i Werners själ mellan högmod och ödmjukhet, hyckleri och sanning, om utbrotten af hans aldrig hvilande ånger och samvetsagg m. m. är mycket att berätta. Mera om honom vid tillfälle! —

dom ger i anda, styl och verstakt en fullkomligt Grekisk anklang. Denna Hymn, i hvilken, korteligen sagdt, det diktande snillets hela väl och ve är sammanpressadt, reciterade hon med ett till sång gränsande uttal och accompagnerande sig med harpa; så må ungefärligen den verkliga Sappho, så må Corinna ha framfört sina sånger; jag försäkrar dig, att vi trodde oss sannfärdeligen höra Spherernas melodier, och icke blott jag gret, som alltid varit ett lättrördt kräk, utan äfven min jättelika stallbroder Rückert, hvilken ser ut som Folqvard Speleman i Niflunga-sagan, var alldeles utom sig af lycksalig smärta. Denna afton var en af de sällaste i min lefnad. Märkvärdigt är, att Wiens invånare, som i allmänhet äro ingenting mindre än etheriskt stämda, till den grad enthusiasmerat sig för denna tragedi, som dock i sig sjelf mera är en dramatiserad romance, ja kanske både till ämne och behandling icke ett egentligt föremål för theatern, att de, hvarje gång hon uppförs, med samma trängande talrikhet infinna sig och med samma spända uppmärksamhet lyssna från begynnelsen till ändan. Utan tvifvel har deruti en hufvudsaklig andel Madame Schröders orpheiska stämma, som hos sjelfva villdjuren väcker himmelska känslor och tänder lif i stockar och stenar. Grillparzer, med hvilken jag tyvärr blott ett par tre gånger kom tillsammans, emedan han bodde mycket långt bort ifrån mig och har samma egenskap som jag, att icke gerna lemna sin boning för att göra besök, berättade mig, att han aldrig varit så angenämt öfverraskad, som då han var närvarande vid profven innan hans skådespel första gången uppfördes, och hörde Madame Schröder genast och omedelbart uttrycka hvarje ton, hvarje stafvelse så, som om hon, hvilken föröfrigt var honom personligen alldeles främmande, hade läst in i djupet af hans innersta och sutit till rådslag med hans hemligaste tankar. Det kan jag lifligt föreställa mig! Visste jag, att en sådan organ väntade på fostren af min lönligaste och heligaste låga, för att med hela denna oförfalskade sanning och sinliga förtrollning frambära dem till menigheten, hvilken i sig sjelf föga intresserar mig, då

tror jag att blotta det hänryckta medvetandet af denna lycka skulle göra mig mäktig att componera dramer af förträfflighet. Jag är nyfiken att i Berlin få se och höra den af Goethe bildade Madame Wolf, som under mitt sista vistande i Preussens hufvudstad var frånvarande. Hittills är Mad. Schröder för mig det högsta i sitt slag. Skref jag ej från Dresden, att jag der engång såg henne gifva en såkallad Gastrolle, såsom Lady Macbeth? Också i den rolen förekom hon mig som ett non plus ultra. — Föröfrigt måste väl Sappho's role lätt af alla aktift poetiska fruntimmer kunna uppfattas, emedan den i sjelfva verket, till sina grunddrag, innehåller deras gemensamma lefnadshistoria. Hvarenda sådan qvinna har erfarit samma obegränsade, otillfridsställbara längtan, samma strid med fjettrarne af sitt köns förhållande, samma illusion af kärlek och gryende sällhet, och slutar omsider, om just icke alltid kroppsligen, dock säkert andligen med samma salto mortale. Antingen de, som den fordna Sappho, af ingen christlig grundsats bundna, kasta sig i hafvet, — eller (hvilket tvifvelsutan är bättre gjordt) så godt de förmå göra språnget uppåt och in i den Gudomliga Nåden, så blir i båda fallen dock en fullkomlig uppoffring af alla anspråk på jordisk lycksalighet det slutliga resultat som måste uppnås. Ja, jemväl de manliga skaldernes lott, ehuru den tycks af den i könsförhållandet grundade friare ställningen till verlden vara mera gynnad, är dock i sitt inre väsende egentligen ingen annan. Den omätliga portion af arf- och verksynd, som medföljer fantasiens öfvervigt och isynnerhet Poesiens vådliga skänk, straffar sig omsider sjelf på den punkt i syndarns innersta lif, der straffet derigenom blir kännbarast, att på denna punkt det himmelska och det jordiska beröra hvarandra fullkomligt omedelbart och å ömse sidor med hela sin eld och sin fägring. Det förstås att jag med denna punkt menar hvad man kallar kärlek, i ordets vanliga menskliga bemärkelse. Och här möter honom nu, till välförtjent straff derför, att han gjort sig — ja, Geijer! detta är ock mitt portrait! — till ett kameleontiskt

phantom af grillfängerier, fåfänga, obändighet i anspråk och begär, den tvåfaldiga förbannelsen, att han antingen förälskar sig, liksom Sappho och nästan alla colleger af begge könen, i en bild af egen composition, som han genom en optisk förvillelse öfverför på någon främmande individualitet (hvilken föröfrigt, i sin art, ofta kan vara högst ypperlig, åtminstone vida ädlare och högre än den fantastiske älskarns egen), och det dröjer icke länge, förrän han nödgas inse sitt misstag — så innehållsdigert och laconiskt uttryckt af Grillparzers Sappho i denna vers till Phaon:

«Ich suchte dich, und habe mich gefunden»; —

eller ock, hvilket är min casus, att han, öfvergifven af känslans rörlighet och inbillningens flamma just der, hvarest man mest behöfver dem, icke engång är i stånd att komma in i denna illusion, som åtminstone för ögonblick skulle gladare och raskare kringdrifva min varelses pulsar, och på köpet tiodubbelt förhöja min smula talent, (hvilken ännu liksom förr närer sig magert nog på egen bekostnad, fastän jag slungat in en lång brokig Söderlands-resa i dess omätliga svalg). Men hvarje försök att undgå detta rättvisa syndastraff är en ny synd, och med afseende på den anförda versen kan billigt anmärkas, att egoism och öfvermod, om än så förborgade, i sjelfva bemödandet att söka ett Du sticka opp sina ormhufvuden. Gud endast bör man söka, och ingenting vidare. Anser han det sedan som nyttigt, så är det för hans hand en ringa sak, att bland så många andra glänsande håfvor också räcka julklappen af ett Du, — hvarmed man föröfrigt, såframt man ej är en satan i högmod, icke menar en like, utan en i hjerta och syftning vida bättre, vida renare varelse än man sjelf är. För mig borde det vara mycket lättare, än för mången annan, att i denna punkt vandra på den rigtiga vägen, då jag sedan längre tid tillbaka kommit till klar sjelfmedvetenhet, att det väl knappt fins någon man på jorden, med undantag af de positift elaka och föraktliga, som är så litet värdig en ypperlig qvinnas kär-

lek och så litet skicklig att göra henne lycklig, som skrifvaren af dessa rader.

Om Theatrarne i Wien kunde jag ännu berätta åtskilligt, men sanningen att säga, af temligen ringa intresse. Endast Barn-Balletterna, som stundom uppföras på theatern i förstaden Widene, förtjena att nämnas; funnes ej, för alla ovilkorligt åskådlig, den sublima Gothiska Stephanskyrkan *), kring hvilken jag hvarje afton gjorde min promenad på hennes rymliga, af lampor och ofta dertill af månsken fantastiskt upplysta plats, stundom betraktande portarnes bildverk, som antyder Gnostiska, kanske Tempelherrliga mysterier, så hade Wien af egen rot ej att framvisa något mera poetiskt föremål, än nyssnämnda barndansar. Ty den beskedliga Caroline Pichler, en godsint, förståndig och flitig hedersfru, som bor i en af förstäderna och af Madame Stael rätt qvickt kallades la Muse du fauxbourg, kan väl icke mäta sig med Stephanskyrkan, ehuru de tillsammans äro de tvenne hufvudmärkvärdigheter, som alla till Wien ankommande främlingar uppsöka (jag dock icke; ty jag har ej gjort Fru Pichlers bekantskap, ehuru Rückert och flera ville föra mig dit; men jag känner redan för många Fruar!) Ur en moralisk synpunkt måste man visserligen fördömma de Wienska Barn-Balletterna, bekanta öfver hela Tyskland för deras utomordentliga skönhet; det är lätt att inse, att underverk fordras, om bland denna massa af fattiga barn, som Theatern från deras spädaste år tagit i en torftig sold för att inöfva dem i att tjena det förgängligaste af allt förgängligt, nemligen den blotta sinliga retelsen (och om hvilkas själsbildning föröfrigt ingen menniska bekymrar sig), någon eller några räddas åt menskligheteus högre kallelser. Det är väl sannt, att man med ett visst sken af sanning kan säga: dessa barn voro af deras öde lemnade till pris åt eländet, och många bland dem kunna dock nu försörja sig, ja sina föräldrar på

*) Denna herrliga byggnad är i Wien det enda stora föremål, som försätter betraktelsen tillbaka i en äldre tid; ty föröfrigt herrskar i denna hufvudstad med öfvervigt det närvarande och dess njutning.

köpet (så gör den vackraste och talentfullaste af dessa unga danserskor, Angiolina Maijer, som vid tretton eller fjorton års ålder redan har 2000 Gyllen i inkomst om året), på ett åtminstone icke brottsligt sätt, då de annars sannolikt o. s. v. Men i alla fall äro de tvifvelsutan moraliskt uppoffrade åt Moloch, änskönt Wienarne ej betrakta saken så strängt; tvärtom, man har försäkrat mig, att många mödrar ur de högre samfundsklasserna frivilligt låta sina barn inöfva sig med de andra till dessa balletter och uppträda på theatern inför publicum, för att i behörig tid och i den grundligaste skola utveckla de i ett bildadt sällskapslif oumbärliga konstfärdigheterne af dans och coquetteri. Det origtiga, moraliskt skadliga af saken medgifvet, kan man dock ej förbjuda sig att finna dess granna yta högst poetisk och sagolikt tjusande; rättmätigt väljas alltid till dessa balletter ämnen ur fée-historier och vanliga barnsagor, och man tror sig verkligen för ögonblicket flyttad in i sylfernas och elfvornas verld vid anblicken af dessa små täcka, luftiga, skimrande väsendens hvimmel; så mycket mer, som all möjlig, magisk och fantastisk prakt i klädsel, decorationer, belysning m. m. omgifver dem, och man tydligt kan läsa i de utmärktares ansigten, huru mycken glädje det gör dem att på en offentligt gifven, sinligt förhandenvarande förtrollnings-tummelplats spela med hvarandra sin egen ålders drömmar, aningar och under. Särdeles var jag andra gången hänryckt, då jag såg en dylik Kinder-Ballett, kallad die Berggeister; i första förtjusningen framfödde jag ett litet poem, som naturligtvis blott ser saken från den fagra sidan; jag vill meddela det efter min hemkomst.

A propos af barn, faller mig här in den lilla Napoleon, som är Wiener-boarnes gemensamme afgud. Jag har sett honom engång i Pratern på något afstånd. Han har en fördelaktig ansigtsbildning och ljusa lockiga hår; sin blondhet har han ärft efter sin mor. Denna, sedan hon en tid visat en exemplarisk trohet och tillgifvenhet för sin gemåls minne, har nu omsider glömt bort honom i Neippergs armar, som är hen-

nes gunstling och styresman, och på hvars person hon sammanhopat alla högre stats-ämbeten och värdigheter i hertigdömena Parma och Piacenza *) Sonen har till informator en utmärkt bra och aktningsvärd Litteratör, Matthäus von Collin (broder till den aflidne Dramatikern, af hvars välmenta tragiska pennfoster jag på kejserliga Slottstheatern sett die Horazier und Curiatier uppföras och tackade hjertligt Gud när det tog slut), utgifvarn af Wiener Jahrbücher d. Litteratur, (dem Upsala Läsesällskap borde skaffa sig, emedan de för närvarande säkert äro den bästa litterära Tidskrift i Tyskland). Jemväl Professor von der Hagen och Büsching arbeta flitigt i denna journal. Gossen säges röja ett genomträngande förstånd, men tillika mycken egensinnighet. Genom frågor, som ha afseende på hans Far och dess öde, sätter han stundom dem, som omge honom, i bryderi. Likväl tror man sig märka, att han mycket mera speculerar öfver sin Far och äfven vet om honom, än han med ord gifver tillkänna. Denne Prins, i fall han verkligen har något af sin fars snille, och det ej lyckas Österrikiska Hofvet att göra honom dum, kan bli farlig för det Heliga Förbundet. Folkets hjelte blefve han i ögonblicket, och tiden är så fullproppad af revolutions-ämnen att det väl icke dröjer länge, förrän en ny kedja af explosioner begynner. Vore det möjligt, att en förädlad Pater redivivus i honom kunde uppträda, så hade Europa deraf allt skäl att fröjda sig. Har du sett Fichte's lilla bok öfver den Begriff des wahrhaften Krieges? Der fins i mitt tycke den förnuftigaste och billigaste characteristik öfver Napoleon, af alla jag hittills sett; der står ej ett ord, som ej är på spiken träffande.

Ärke-Hertig Carl är en liten man af ett spirituellt utseende. Hade han blifvit kejsare, och vore han ej förslappad genom sin ungdoms utsväfningar, så hade väl Fransoserne först och Ryssarne nu blifvit hållna på mattan. — Kejsar Franz

*) Italienarne säga om Neipperg med ett ordspel, att han hos sin Souveraine isynnerhet väl uppfyller sin plats såsom minister för Departementet Piacenza. —

ser ut som en gammal beskedlig Öfverst-Löjtnant, som satt sig på landet i ro. I Wien heter han hos folket der gute Fränzel. Föröfrigt svigtar äfven Österrikarnes tålamod; man klagar högt öfver pappersmynt, censur-tvång, monopolier o. s. v. — Ärke-Hertig Carl, som läser mycket och är en stor poesivän, inviterade Rückert att komma till sig; hvarvid Adjutanter, Kammarjunkare etc. icke litet förundrade sig öfver Rückerts jättelika gestalt och forn-tyska klädedrägt. Man har vid Österrikiska Hofvet en stor motvilja för allt, som vill på fullt allvar vara Tyskt; den förträfflige Uhlands gedigna tragedi Herzog Ernst von Schwaben får ej på Wiens theatrar uppföras, emedan den är förmycket tysk. Jag är nyfiken att se hur det skall gå med den goda Grillparzer, hvilken nu tills vidare är af regeringen särdeles gynnad, förmodligen emedan han hittills hållit sig till en viss Grekhet och dessutom ordentligen infinner sig två timmar hvarje dag vid en Tull-Bureau, der han är anställd (i Wien måste man uppsöka alla poeter i Bureauer och Collegier); men han berättade mig i sin naiva godhjertade Wiener-dialekt, att han efter fullbordandet af en också ur Grekiska verlden hämtad dramatisk Trilogi, das goldne Vliess (historien om Jason och Medea) också ämnar gripa sig an, och det rätt allvarligt, med medeltiden och sitt fädernesländs häfder. Då torde väl Österrikiska Censuren sätta honom i klämma; åtminstone fruktar han det sjelf redan i förväg. — Har ej Wallmark också, för att förarga Romantikens anhängare i Sverige, låtit försvenska de i fransyska och derur i italienska tidningar meddelade löjliga underrättelser om denne unge dramaturg, såsom omstörtare af den romantiska skolans anseende? Högst ifrigt arbetar deremot en gammal skådespelerska, Fru Johanna v. Weissenthurn, som också bodde i samma hus med oss och min förr nämnde Danske vän Fürst, (hvarföre jag ock i Fürsts sällskap måste göra henne ett par besök), att genom dramatiska arbeten, flutna ur egen fjäder, upprätthålla eller snarare återställa en sund, anti-shakspearisk smak. Hon är rätt artig, men hvarken jag eller Rückert hade

lust att fortsätta bekantskapen, sedan vi en afton sett ett af hennes riddar-skådespel, Adelheid von Burgau; det var i hvarje afseende ett ragout på gamla skinnbyxor.

Helsa Hæffner, och säg honom att jag d. 8 Dec. hörde i kejserliga Redoute-Salen kl. 12 Händels Alexanders-Fest uppföras ypperligt af 400 Amatörer, under Kapellm. Hauschgas direction. Det hela gjorde ett dråpligt intryck. Musiken är sublim, men jag märkte nu första gången, att orden dertill (af Dryden) äro temligen dumma. Beethoven har jag ock sett vid en Privat-Concert. Mannen är kort till växten, men starkt byggd; djupsinniga, melancholiska ögon; en hög väldig panna; ett ansigte, i hvilket numera inga spår kunna läsas af lefnadsglädje. Hans döfhet bidrager dertill på ett bedröfligt sätt; han är nu nästan fullkomligt hvad man kallar stendöf. Detta gör, att han helst lefver i den strängaste enslighet, och säger sällan ett ord. Han lefver af en förstlig pension och författar med rastlös eld och flit allahanda musikaliska arbeten; tillika uppfostrar han en fattig broderson med mycken ömhet och sorgfällighet. Man säger, hvad jag gerna tror, att han i sinnelag och charakter är hjertlig, redlig, oegennyttig, kraftfull. Han dirigerade sjelf den concert der jag såg honom; man uppförde blott stycken af honom sjelf och ett par andra mästare, som han kände tillräckligt för att höra deras musik invärtes; ty att han utvärtes ej hörde dem, ehuru han med sina skarpa ögon i det mesta märkte sättet hur de exequerades, förrådde sig isynnerhet engång vid en stor, fastän kort taktförvirring hos de spelande, samt en annan gång då de i brådskan glömde att uttrycka ett piano såsom sådant; men deraf märkte Beethoven ingenting. Han stod liksom på en isolerad ö, och dirigerade med sällsamma åtbörder (så t. ex. commenderade han pianissimo dermed att han sänkte sig med böjda knän och nedåt sträckta armar mot golfvet, och vid fortissimo åter flög han som en afskjuten elastisk båge upp i höjden, blef en half gång längre och slog ut armarne ifrån

sig; mellan båda dessa Extrema bibehöll han en ömsom uppåt, ömsom nedåt sväfvande ställning) sina dunkla dämoniska harmoniers utflygt i de öfriga menniskornas verld.

Ett poetiskt skådespel i Wien är också den stundom företagna snöskottningen vid facklor; om man då står vid begynnelsen af en lång gata och blickar utföre, så får detta arbete ett besynnerligen präktigt utseende. Jag såg det blott en gång, emedan ingen snö sedan återkom. Påminn mig, när vi engång muntligen få språkas vid, om en herrlig afton i Pratern *), då kejsarne af Ryssland och Österrike tillsammans spisade der. Ett non plus ultra af himmelsk och jordisk belysning; måne, stjernor, hvitfärgad grekisk eld, rödtflammande marechaller och bloss i alla alleer, från Pratern till Wien; i de underbara brytningarne af ljus och skuggor soldater, jägare, hästar, glänsande vagnar, alla möjliga färgtoner af brokigt menniskohvimmel. — Man ser i Wien egentligen ingen gemen och otäck pöbel, liksom i de flesta hufvudstäder. Det glada, välmående folket ser tillika ordentligt och godsinnadt ut.

Mycket behag ligger i Wienska dialekten; jag hörde aldrig den här allmänna helsningen «Grüss' dich Gott,» utan att det gjorde mig ordentligen godt i hjertat, så naift och hjertligt klang det Wienska uttalet **). Det qvinliga könet ser glädtigt, friskt och rödblommigt ut, men, som jag tyckte mig i allmänhet märka, icke särdeles själfullt; en viss okonstlad vänlighet och godsinnighet, men tillika ett otygladt sangviniskt temperament, brist på bestämd individualitet, stark böjelse för vällust o. s. v. förråder sig omisskännligt i de Wienska Skönas uppsyn, samtal och uppförande. Man beskyller dem för att

---

*) Af detta Wienerboarnes Sommar-Elysium ser man under vintern endast de nakna trädgångarne och de tallösa, men nu till största delen tomma, Caffé- och förlustelse-husen, hvilka liksom sörjande ligga spridda omkring i den vidsträckta öcknen.

**) De Österrikiska folks-melodierna äro till större delen oändligen vackra. De äga slägtskap med de Svenska, men äro mera glada. De stå midt emellan de Svenska och de Tyrolska. —

vara i allmänhet mycket utsväfvande, både som ogifta och gifta, men dock isynnerhet såsom fruar. Jag lemnar derhän, huru mycket som kan vara grundadt af denna beskyllning. Jag har visserligen hört den ej blott af främlingar, utan ock af infödda Wienare; men bör dervid anmärka, att dessa sjelfva lefde på ett sätt, som icke tjenade att förbättra fruntimrens moralitet, och i förbindelser, hvilkas beskaffenhet ej billigt kan användas som uteslutande måttstock. Alltså må väl ock i Wien finnas mångfaldiga lefvande exempel af qvinlig kyskhet och i allmänhet af qvinlig dygd (i afseende på hvars existens föröfrigt ett enda rent individuum bevisar mer än tusen befläckade). Hvad mig angår, som hvarken hade tillfälle eller lust att studera mer än ytan, vill jag blott tillägga den oskyldiga anmärkning, att Wienerinnornas fägring hvarken har den ädla regelbundenhet, eller det majestät i uttryck, som stämplar de Romerska skönheterna, till och med de rentaf liderliga; visserligen är detta Grandiosa, Högtidliga, Fullmogna, som alltid bär med sig ett sken af evigt Ideal, gudnås hos de flesta väl blott en physisk egenskap; men den är dock ett synligt tecken, huru mycket en annan uppfostran, eller till och med blott någon uppfostran af hvad beskaffenhet som helst (ty de romerska flickorna få egentligen ingen), skulle kunna utbilda ur dessa naturer — och herrlig är i alla fall den Gudomens gunst, som gör att en rigtigt skön romersk qvinna, om hon ock är af den lägsta classen, ser bredvid en Wiensk modeskönhet ut som en drottning bredvid en borgar-mamsell. Och detta oaktadt föredragas dock de Fransyska damerna, hvilkas täckhet och öfriga väsende är det fulländade kammarjungfru-idealet, framför de Romerska, af alla deras smak, för hvilkas sinnen innerligen Poesi, Bildhuggeri och Måleri äro främmande; hos alla männer utan fantasi segra Fransyskorna öfver de mäktiga Romerska medtäflarinnorna ungefär på samma sätt, som skärgårdsbåtar besegra linieskepp i grundt vatten.

Trenne ting fann jag i Wien högst odrägliga: först Climatet, rastlöst och med den största hastighet, stundom

flera gånger på en och samma dag, omvexlande mellan genom trängande blåst och tung fuktighet (jag upplefde der få dagar, som i sträng bemärkelse förtjente namnet vackra); sedan vinets dyrhet och på köpet upphetsande egenskap (en lång tid förgick, innan jag, från Italien kommande, hann att påminna mig, att vinet, norr om Alperna, verkar annorlunda och betalas annorlunda än svagdricka); ändtligen fiacrernas förskräckliga körande och larm, hvilket är ännu värre än i Neapel — den stad, der man väl annars skojar och bullrar mest i hela Europa — så att det i Wien, för att hjelpa sig fram på gatorna, fordras en egen konst att gå, särdeles vid theater-utgångs-timman.

Oehlenschlägers anseende i Tyskland begynner nu att komma på upphällningen, till och med i Wien, der han har många personliga vänner och en tid i hög grad ägde allmänhetens tillgifvenhet. Den fåfänga, som dref och nu fortdrifver honom till Tysk-skrifveri (också jag var nära, under mitt första vistande i Tyskland, att på fullt allvar beträda samma villoväg; — i Italien hann jag att bli lös äfven från denna galenskap!) hindrar honom ej att idka det på ett så lättsinnigt sätt, att Tyskarne ändtligen ledsna vid honom. Det är också, bland mycket annat, förunderligt hvad den mannen, som dock nu skrifvit Tyska i så många Herrans år, behandlar Tyska språket miserabelt.

Om kejserliga Bibliotheket och Herr v. Hammers boksamling har jag visserligen tecknat mig till minnes hvad som mest intresserat mig af hvad jag sett, men du förlåter mig väl om jag nu ej orkar afskrifva det. I alla fall, gudnås, blir den bibliographiska delen af min resas anteckningar, om jag i allmänhet hinner att öfver min resa utarbeta något sammanhängande, synnerligen fattig. Men jag tröstar mig med, att både Hammarsköld och Schröder före min bortresa tillfyllest kände, huru olärd och obibliothekarisk jag är. Mig behagade mest, bland Hammers rika Persiska bokförråd, en aflång, sirligt skrifven och välluktdoftande Musen-Almanach, som

H. brukar stoppa i fickan, när han går ut att spatsera; samt bland kejserliga Manuscripterna åtskilliga rara och gamla andaktsböcker med guldbokstäfver och kostliga miniaturmålningar på pergament; t. ex. ett af Carl den Store i vers till en påfve dedicerадt Psalterium. — När jag engång kommit att begynna ett bref, så vill det sedan ej taga ända; jag måste skynda att bringa detta till slut! — Jag begriper ej, hvarifrån jag tagit så mycket pladder om Wien, som i det hela dock gjort på mig obetydligt intryck. Det är, fastän gatorna i allmänhet äro något trånga, en temligen välbyggd stad, med höga hus och muntra invånare; men nästan ingenting vidare. Jag lefde mycket stilla, skref åtskilligt, och omarbetade, bland annat, mina Tyska Sonetter öfver Jungfru Maria, hvilka så mycket behagade Schelling, från Tyska till Svenska. Äfven utkastade jag planen till redaktionen af mina Rese-minnen och till den samling af mina ungdoms-skrifter, hvars utgifning jag efter min hemkomst vill begynna. Föröfrigt voro Rückert och Fürst mitt dagliga sällskap, och vi tillbragte åtminstone en del af aftnarne alltid tillsammans. Middagsstunden promenerade vi vanligtvis omkring på bastionerna. Utom trenne målare, Olivier och två bröder Schnorr (i kretsen af den förstes älskvärda familj firade jag en angenäm julafton, förherrligad af ett präktigt julträd och en af husfadern sjelf ypperligt målad transparent, föreställande Christus i krubban o. s. v.), alla tre konstnärer af utmärkt värde*) och okonstlade, hjertliga menniskor, fick jag också en med dem i nära vänskap förbunden originell, något besynnerlig bekant i en viss Wähner, som i sin lefnad haft allahanda sällsamma öden, och nu omsider öfvergifvit Nordtyskland, der han är född och en tid varit prest, tillika med detta stånd, för att lefva oberoende af hela verlden. Han har nedsatt sig i Wien, och har der börjat utgifva en tidning vid namn Janus, hvarmedelst han vill omvända Wienarne från

*) De tillhöra den såkallade nya tyska (på den forntyska sig grundande) målar-skolan, hvars hufvudsäte är i Rom. Den äldre Schnorr är på vägen att bli Direktör af Målar-Akademien i Wien.

deras Philisteri samt rumlar om med dem och andra dagblads-colleger ungefär så, som fordom Polyfem i Stockholm. Mellertid trifdes jag ej i Österrikes hufvudstad. Sedan jag från Fru Hellvig omsider med den till Legations-Predikant i Constantinopel utnämnde Berggren erhållit svar på hvad jag genast efter min ankomst till Wien tillskref henne, blef min afresa dock ännu nästan i tre veckor utdragen genom svårigheten att från Wien till Breslau finna en beqväm rese-lägenhet för någorlunda billigt pris. Mitt lynne mulnade åter mer och mer, och min helsa försämrades; slutligen inbillade jag mig att jag hade på engång gikt, stenpassion och inflammation i lungan och att jag skulle dö i Wien, om jag ej snart komme derifrån. Det hjelpte mig föga, att man på allahanda vis sökte förströ mig, gjorde mig bekant med ett par narraktiga köpmän, förde mig omkring bland såkallade märkvärdigheter, visade mig giraffer och brasilianska fåglar, målningar af Rubens *), i Schönfeldska Museum af ålderdomliga konstarbeten en liten otäck Baffometus och det ur som tillhört Huss, och i Kejserliga Arsenalen Scanderbegs värja. Härvid bör jag dock anmärka, att jag ännu ingenstädes sett en så smakfullt decorerad Arsenal; den Venetianska är i andra hänsigter imposantare, men ej så pittoreskt inredd. Också var den rik på praktfulla, fullständiga rustningar, som tillhört berömda monarker och riddersmän; så t. ex. stodo alla de äldre af Huset Habsburg, från Rudolf utföre, väpnade, med portraitlika vax-masquer, i en ärvördig rund; i deras sällskap befann sig ock den nämnde tappra Epiroten Scanderbeg, som jag med ej mindre nöje betraktade än hans väldiga svärd, hvarvid jag påminte mig, huru innerligt jag i mina barnaår fröjdades vid läsningen af hans historia, i hvilken det berättas, att han i hvarje slagtning utgöt så mycket Turk-blod, att värjan fastnade vid handen, och han efter stridens slut alltid genast måste fram-

*) I Kejserliga Bilder-Galleriet är, utom ett par rum fulla af goda forntyska målerier, icke mycket att hämta för den som kommer från Italien.

befalla ett fat varmt vatten, för att upplösa det lefrade blodsbandet. Hade vi en slik Christen i Sverige, att åderlåta *Ryssarne!* — Apropos af *narraktiga köpmän:* den ästhetiska culturen har hos Grossörerna i Wien gjort så stora framsteg, att en bland dem — namnet har jag glömt, ehuru jag sjelf varit närvarande vid det löjliga spektaklet — hvarje söndagsförmiddag kl. 11 ger i sitt hus *Deklamatorier*, vid hvilka han jemväl i egen person, stundom allena, stundom i vexel-recitation med sin son, deklamerar verser att Gud må sig förbarma. Lyckligtvis var trängseln af herrar och damer så stor, — många kommo ur *Werners* predikan! *) — att jag obemärkt i en vrå kunde med Rückert ömsom svärja, ömsom skratta af hjertans grund. För honom var det dock svårare att så ge sig luft, emedan han var ett hufvud högre än hela sällskapet. Goethe's *Erlkönig* reciterades af köpmannen sjelf med en skorrande, entonig fjerndels-basstämma, i en rythm som ungefär liknade hvad Hæffner kallar *trippel-takt*, så att han, i korthet sagdt, borde fått femtio prygel. Äfven ett stycke af Rückert, ett slags täflingssång eller såkallad *tenzone* mellan honom och hans vän Uhland, upplästes af de båda beskedliga rimmarhöfvidsmännen Castelli och Deinhardstein **) med ett så förvändt pathos, att Rückert deröfver kom i raseri, ehuru alltsammans skedde för att göra honom, som nu har i Tyskland ett stort anseende, en compliment. En annan köpman, *Rupprecht*, som är ledamot af Ludlams-Hålan och för dess nöje tid efter annan componerar horevisor, ehuru han sjelf är en stilla, nykter, mager och ordentlig äkta-man, har på egen bekostnad utgifvit en mycket prydligt tryckt samling af öfversättningar från Engelska Skalder, för att, som han i företalet säger, bringa Tyska Poesien på en förnuftigare väg; till detta ändamål har han

---

*) Werners predikningar slutas vanligtvis omkring kl. 11.

**) Denne Deinhardsteins förnamn är *Muckerl* (*Nepomuck* enligt Wiener-dialekten); då han likväl finner det opassande för en stor man att heta Muckerl, så har han tagit sig för att kalla sig *Ludvig Ferdinand*.

valt de trögaste och redbaraste originaler, samt dedicerat det hela till sin fru, som i gravur paraderar framför titelbladet i nunnedrägt, tecknad och stucken såsom Heloisa; fru Grossörskan sitter och skrifver, håller ett mot bröstet upplyftadt bref i handen, och inunder stå dessa tvenne rader:

«Vergebens ist Heloisens Widerstand;
Ihr Herz befiehlt — und willig ist die Hand!» —

Några dagar efter min bekantskap med denna bok presenterade han mig för Heloisa, som är ett stort, fett, robust och vänligt fruntimmer, så att jag i mitt stilla sinne suckade: Gud hjelpe den fattige Abälard! För att göra denna familj så mycket mer curiös, fins der ock en ung svägerska, som är enka eller någonting dylikt, sysselsätter sig med att måla blomsterstycken, och af sina slägtingar, särdeles af Hr Rupprecht, tillbedes såsom ett stort avtodidaktiskt snille. Denna avtodidaktiska blomstermålarinna har den olyckan att se nästan öfver höfvan lascif ut, och säges äfven lefva med en ung person i en förtrolighet, som, enligt förtalet, utsträcker sig huldrik jemväl till flera; men hennes tunga styres tillika af en så hög aktning för qvinnans förnämsta dygd, att hon i stället för Vögel alltid säger Federvieh, och i stället för Singvögel Singfedervieh, af ädel varsamhet för kyska öron. Men nog för denna gången med Wienska narraktigheter! Jag måste nu duka opp för dig Curiosa af en annan art; fastän mitt bref slutligen kommer att se ut som Hr v. Schönfelds konstkabinett, der det sällsammaste strögods från hela verlden är sammanplockadt, ända till Malabariska pagod-bilder, Grönländska söndags-tröjor *) och tofflor ur ett konungshof i Californien.

D. 18 Febr.

Jag hade kanske kommit att söla och knota i Wien ännu längre, om ej, under det jag just gick och inbillade mig ha inflammation i lungan, en ung af mig känd musicus vid namn Müller, en vän af Wähner, med hvilken jag några gånger

*) Af sublimeradt skälskinn med rödt stickeri.

druckit Ungerskt vin i stor glädtighet, hastigt aflidit af galopperande lungsot; han var också en främling i denna stad, flyttades efter insjuknandet på det allmänna sjukhuset, hans slägtingar och närmaste vänner bodde långt upp i norra Tyskland, och endast betalta personer omgåfvo hans dödssäng. Denna händelse förekom mig som ett så hotande exempel, att jag genast slöt ett temligen dyrt accord med en enögd forman och tvenne dagar derpå redan åkte ut ur Wien; Fürst och Rückert, hvilka dröjde ett par dagar efter mig, frukosterade med mig i den yttersta förstaden, under det jag läste upp för dem mitt poem öfver Barn-Balletterna; afskedet kostade rätt mycket på mig, särdeles från den förträfflige Rückert, med hvilken jag alltifrån Roms portar, i tre månader och mer, dagligen delat ljuft och ledt tillhopa.

Det var d. 24 Jan. ungefär kl. 9 på f. m. som jag lemnade Wien; mitt sällskap, i en fyrsitsig hyrkusk-vagn, var en beskedlig, blek och något bröstsjuk man, som kallade sig Carl Speil, en tid förestått ett jägmästeri-kall i Wallachiet, sedan studerat det theoretiska af die Forstwissenschaft vid en dertill i granskapet af Wien inrättad Akademi, och nu, efter fulländade studier, under väntan på befordran, ville besöka sina i Österrikiska Schlesien boende föräldrar. — Oaktadt denne man, en godsint och vänlig natur, men föröfrigt i alla rigtningar inskränkt och prosaisk, sannolikt många gånger fann mig besynnerlig, fattade han dock ett så lifligt intresse för mig, att han med tårar omsider skildes ifrån mig ett par dagar derefter, och sade att han hoppades få återse mig, om ej förr, dock åtminstone i himmelen; hvarmedelst han så nära hade bragt mig sjelf att brista i gråt, hvilket en i värdshuset närvarande trumpen Öfverstlöjtnant visserligen skulle ansett för en stor och sällsam barnslighet. — Du kan mellertid lätt föreställa dig, att jag i mitt inre under hela denna resa, som likväl hade den förtjensten att förbättra min helsa, kände mig ganska ensam. Väderleken var under de flesta dagarne grå, kulen, dimmig, fuktig, och naturen i det hela flack, död, en-

formig. — Jag var icke mer i Italien! och den förtjusning med hvilken jag i Kärnthen helsade den Tyska jorden, hade under mitt långa vistande i Wien hunnit att ryka bort. Men Kärnthen liknar Sverige; de delar af Mähren och Schlesien jag genomfarit, ha hvarken sydlig eller nordisk skönhet att uppvisa. — Såsom ett godt omen för min nya resas öden ansåg jag, vid passerandet af hufvudstadens barriere, att tullnärerne icke visiterade mig. I Wien är man annars blottställd, mer än någonstädes, för dessa lymlars chicaner, och man blir, om de så för godt finna, både vid in- och utfarten visiterad. Vid ett annat tillfälle skall jag berätta dig det löjliga krångel jag hade med en åsna af detta slag vid min ankomst till Wien. — Snart passerades de två större armarne af Donau (den minsta flyter genom staden), och den stolta Kejsarfloden presenterade sig, särdeles under den sista nästan oändligt långa bron, dråpligt. Ej långt från den första låg det ryktbara Asparn till höger, höljdt, liksom hela nejden, i dimma. På alla sidor immerfort stora jemna slätter, här och der beströdda med vinkällare och vinterligt nakna vinplanteringar, syntes af naturen liksom enkom danade för thron-omstörtande bataljer. Det är mellertid visst, att Ärkehertigdömet Österrike är ett särdeles fruktbart land.

Den 25, vid dagningen, voro vi redan inom Mähriska gränsen, och frukosterade i Nicolsburg, residenset för den förstliga Dietrichsteinska familjen, som dock nu för tiden på modern adelig sed alltid vistas i hufvudstaden. Den gamla gråa borgen höjde sig ovilligt på hjessan af ett berg till venster. Den lilla staden, temligen nätt, är föröfrigt bebodd nästan blott af Judar; dylika Judestäder äro i Österrikiska Staten ingen sällsynthet. I dessa tvenne dagar omgafs jag beständigt af krigiska minnen; på förmiddagen åkte jag öfver en del af slagfältet vid Wagram; mot aftonen helsade mig byn Austerlitz med sitt spetsiga kyrkotorn, som syntes på föga afstånd till höger vid foten af några skogshöjder. Jag reste midt öfver das Gefilde der Drei-Kaiser-Schlacht, och

öfver ån som flyter ur den vid Austerlitz belägna lilla sjön, i hvilken Ryssarne då af Fransoserna jagades. — För tre månader sedan hade jag vid sjön Trasimene åkt öfver den än i dag «blods-bryggan» (Ponte Sanguinetto) kallade bron af en dylik å, som från Appenninerna vältrar sig i nämnda sjö, och om hvilken folks-traditionen ännu påminner sig, huru den i flera dagar var purpurfärgad af Romarblod efter Hannibals seger! — Det föll mig härvid in, att Napoleons natur har en utmärkt likhet med Hannibals; jag tror att man hittills föga observerat den; man har väl jemfört dem i afseende på deras tåg öfver Alperna o. s. v. men det inre, väsendtliga, moraliska, ja till och med physiska syskontycket mellan dessa båda fältherrar (såsom sådana tvifvelsutan de tvenne största sedan historiens begynnelse) har man i allmänhet lemnat ur sigte. Också slutkatastropherna vid Zama och Waterloo likna hvarandra; ej blott var Napoleons och Frankrikes belägenhet ungefär densamma som Hannibals och Carthagos, utan alla kunniga och fördomsfria officerare säga nu om Napoleons förhållande på sin olycksdag detsamma, som forntidens häfdatecknare om Hannibals, att han öfverträffade sig sjelf i snille, i mod, i rådighet och verksamhet; men — Gud hade i sitt högre krigsråd beslutit, att Hannibal och Napoleon skulle komma till korta; och det är tillika visst, att Wellington och Blücher, kommenderande förträffliga och i antal vida öfverlägsna troppar, tillika genom sin förening uppnådde ett slags arf af Scipios med den mest flammande bravour förenade orubbligt beräknande kyla.

De Mähriska strömmarnas namn klinga temligen nordiskt, t. ex. Swartzăwă (Svartån), Iglăwă (Igl-ån) o. s. v. — Folket talar, åtminstone omkring landsvägen, öfverallt Tyska med samma färdighet, som sitt eget slaviska modersmål; detta senare tala de dock helst sins emellan. Min reskamrat kunde samtala med dem i deras egen rotvälska.

Vårt andra nattqvarter blef i Brünn, Mährens hufvudstad. Man hade sagt oss, att liksom stadsport-herrskapet i Wien har en oemotståndlig passion att visitera alla menniskor, och

det med ändlös omständlighet, så vore det deremot samma herrskaps vurm, i Brünn, att gräla med resande om deras pass och låta dem vänta på underskrift så länge som möjligt. Men mig frågade ingen menniska hvarken efter namn eller pass; blott Hr Carl Speil, som var infödd, måste göra reda för hvad han var; och då han svarade att han kom ur die Forst-Schule, ansåg man sannolikt mig också för en slik oskyldig Schüler, emedan man utan vidare uppehåll lät oss passera. Genom en lång hvitskimrande räcka af fabriker, som bilda en temligen stor förstad åkte vi öfver en rymlig glacis in i den egentliga staden. Den syntes mig betydlig, folkrik och temligen välbyggd. Värdshuspigan bad oss att för all del icke försumma theatern; der skulle, sade hon, denna qväll ett af de dägligaste stycken i verlden uppföras; en Drottning «Semerámis» vore hufvudpersonen, och så vidt hon kunde erinra sig om denna monarkinnas närmare biographiska omständigheter, hade hon varit drottning i Polen. Vi beslöto att lyda denna narraktiga uppmaning, och funno ett stycke tråkig heroisk opera, bearbetad efter Voltaires Semiramis af min Wienska Theaterrimmare Castelli, från hvars ryktbarhet jag med denna afton tog afsked, emedan den sannolikt ej sträcker sig norr om Mährens gränsor. Var pjesen dålig, så voro ock sången och spelet derefter. En märkvärdighet gör mig likväl theatern i Brünn oförgätlig; hela parterren hvilar nemligen öfver en iskällare, och det är vid denna årstid en vådlig pligt att vara Mährisk konstdomare i theater-facket; jag frös förskräckligt om fötter och ben, och svor otaliga eder i mitt sinne öfver detta i alla mig bekanta theater-annaler oerhörda sätt att sammanpara utile dulci. Men folket i Brünn betraktar saken ur en enkel synpunkt; man finner ingenting naturligare, än att öltunnor, såsom innehållande ett med snillet mera homogent än heterogent ämne, kunna ligga med sina nödvändiga isklumpapparater under samma golf, ofvanpå hvilket en ofta törstig menskliget arbetar med att svälja ned torra medicamenter till moralisk och ästhetisk förkofran. Vi kommo förfrusna och oför-

ädlade hem till vårt värdshus, och funno, hvad jag ofta erfarit, att i dylika ögonblick är en god kalfstek och ett par flaskor drägligt vin bättre än all poesi och musik på hela jordklotet.

Morgonen d. 26 fortfor väderleken att vara kall och dimmig, och det snöade något. Kort innan vi kommo till en by Rauswitz, der vi drucko kaffe, sågs till höger vid landsvägen en åker, som derigenom fått en historia, att kejsar Joseph II der engång, då han vid förbifarandet såg en bonde plöja, steg af vagnen för att försöka hurudant det kunde vara att föra plogen. Han körde ock verkligen en fåra framåt och en tillbaka öfver det icke lilla åkerfältet, och sedan erhöll bonden för denna åker full skattfrihet; en fördel, som äfven åkerns närvarande ägare och alla dess tillkommande få njuta, till evärdlig åminnelse af kejsar Josephs försök i plöjningskonsten. En Commentarius af sten är bifogad till denna historia, nemligen en obelisk, som Mähriska Landtbruks-Sällskapet låtit uppresa på sjelfva åkern nära intill landsvägen; är försedd med en staket-inhägnad och en mängd inskrifter; föröfrigt i intet afseende synnerlig.

Nästa nattqvarter blef i Prossnitz, hvarest också, liksom i middagsbetnings-stället Wischau och de öfriga dylika småstads-hålen i detta land, theater finnes; ehuru på de flesta blott om somrarne spelas. Men jag var mätt af den bit Mähriska Dramatik jag inhämtat i hufvudstaden. Vi träffade här ett godt värdshus och tillbragte hela aftonen i värdfolkets eget rum med familjen tillsammans, emedan värdinnan, en vänlig, språksam och respectabel matrona, särdeles behagade oss. Hon hade en vacker dotter, som var fullvuxen, och en liten blond gosse, med glänsande dunkelblåa ögon, hvilken hela qvällen, utan att bekymra sig om några i stugan närvarande grannbarns lekar och högljudda halft Mähriska, halft Tyska samtal, allvarsamt spatserade upp och ner öfver golfvet och blåste på en liten flöjt Tyrolska melodier. (De vackraste af dessa äro nemligen öfver större delen af Tyskland bekanta.) Det var mig ljuft att påminnas om Tyrol; de Inspruckska sångarflickorna (om

hvilka jag ju berättat dig något i mitt långa bref från Rom?) stego bland en mängd andra dels sydliga, dels nordliga bilder upp i min fantasi. Under dessa betraktelser var jag emellertid redan placerad vid bordet, min reskamrat hade skjutit framför mig en tallrik rykande soppa, och flera gånger ropat mig till med sin fina, något matta stämma: «Geruhen Sie, Geehrtester, mit zu essen?» — Jag lydde honom ändtligen, och märkte nu att en tredje reskamrat, en qvinsperson som vår forman på morgonstunden i Brünn upptagit i vagnen för att följa med till Olmütz, satt vid ändan af bordet med ett öfver all måtta melancholiskt ansigte. Detta var mig ej nytt, emedan hon hela dagen i vagnen suckat och knappt sagt ett ord; saken var den, att hon hade sitt hem i Olmütz, och fastän ifrån Olmütz till Brünn (längre hade hon ej rest i hela sitt lif) blott är en knapp svensk dagsresa, förekom henne denna färd så lång, att hon nästan syntes oviss om att kunna upplefva dess slut. Jag bad henne nu vara vid godt mod, då hon ju vore så ytterst nära sina önskningars mål; jag gåfve mig ju tillfreds, som dock vore mycket värre deran än hon, emedan jag ännu hade framför mig hela Preussen att genomresa, ett haf att öfverfara och halfva Sverige dertill, innan mitt hem upphunnes. «Ack,» sade hon, «i Ert ställe doge jag af sorg redan i första veckan!» Jag fick härvid nästan samvetsagg, öfver att jag sjelf icke med tillbörlig hemsjuka, åtminstone icke alla dagar, tänkte på min aflägsna hemort. Nu var hon förtrolig blifven, och berättade mig, att anblicken af de lekande barnen påminte henne om en späd dotter, som varit hennes enda glädje i verlden och som hon förlorat genom döden. Denna flicka hade haft en underbar, stilla och inom sig sluten natur, samt varit god och vacker som en engel. Hennes dagliga sysselsättning hade varit att fläta blomsterkransar, och hennes högsta nöje att bära dem. Då man skämtade med henne på det sätt som fruntimren så gerna jollra med små barn, om fästmö-skap, giftermål o. s. v. hörde hon derpå med tystnad och förundran; men sade dock stundom för sig sjelf, när hon satte en af sina många kransar

tillrätta i sitt hår: «Ich bin die Braut.» — Man frågade henne några gånger, om hon ämnade stanna vid Braut, och om hon ej också ville bli Frau; men då svarade den lilla rosenjungfrun alltid mycket högtidligt: «Ich will nur Braut seyn.» Vid sex års ålder lemnade hon jorden. — Icke utan rörelse hörde jag den bedröfvade modrens berättelse, som förekom mig lik en liten täck novell ur min egen barndoms-roman; ty jag har sjelf såsom barn känt en sådan flicka, som var ett år yngre än jag, och dog vid sju års ålder; hon är än i dag den flicka som mest intresserat mig i min lefnad, och det är hon, till hvars ära jag i mitt sjuttonde år författade det lilla skaldestycket Carolina, som med förbättringar står infördt i Poetiska Kalendern för 1816 och der vunnit mångas bifall. —

Ett häftigt ropande mellan två bönder i ett hörn af stugan: «Es ist Alles Eins!» — «Nein, s'ist nicht wahr, ausser in einem Falle!» väckte mig ur mina drömmerier, och genom en besynnerlig transitus föll mig dervid i minnet Allmänna Journalens utgifvare, hvilken, om han gjorde en resa i Österrikiska staterna, säkert skulle der hålla alla bönder, värdshusvärdar och uppasserskor för ett åt satan försvuret slägte af Pantheister; så ofta hör man inom Österrikes gränsor denna sats som ett ordspråk i alla munnar. Orsaken dertill är en till folkvisa blifven komisk aria i ett favorit-stycke på Leopoldstadt-theatern i Wien; denna aria begynner: «Es ist Alles Eins, Ob wir Geld haben oder kein's!» och sjunges af Wiens yppersta aktör i det komiska slaget, Schuster (Österrikes Hjortsberg), utmärkt förträffligt. Den första raden har nu blifvit till en art folksqvickhet, som användes vid alla tillfällen; och en annan folksqvickhet, som icke är så alldeles dum, har vid den förra gjort den modification, att det blott vid ett enda förhållande i lifvet kan med fullt skäl påstås, «dass Alles wirklich Eins ist;» neml. — vid den allra innerligaste föreningen mellan en man och hans hustru. Detta förklarades för mig af min reskamrat; jag hade annars omöjligt kunnat begripa, hvarföre dottern i huset,

anmanad af den opponerande karlen (se ofvanföre) att säga sin mening, rodnande vände sig bort med ett mystiskt smålöje. —

Till aftonläsning hade vi den Mähriska Kalendern för 1819, en stor, med många spalter på hvar sida tätt tryckt bok i qvart, som tillika med den allmänna borgerliga almanachan innehåller en complett Encyklopädi för allmoge och landtmän af alla konst- och vettenskapsgrenar. Reflexioner af Jean Paul, anekdoter från Ludvig XIV:s och XV:s miserabla hof (hvilka således ej blott i Stockholms-Posten utalitas), valda stycken ur Ossian, Herderska Paramythier, underrättelser om Michel Angelo's förnämsta konstverk, fransyska tvetydigheter, biographiska uppgifter om Sokrates, ja man kan säga allt tänkbart, (nemligen något af hvarje), dukas här bland economiska och medicinska reglor upp för menigheten. Jag ville väl höra, hvad en Svensk bonde skulle säga om en slik själaspis! Och sådana äro alla Almanachor i Österrike, åtminstone så många som kommit för mina ögon, samt dertill prunkande med de allraförunderligaste namn, t. ex. «Jurendes, der vaterländische Pilger!» Österrike laborerar i allmänhet nu som mest med den såkallade Upplysningsperioden, som det öfriga Tyskland — utom kanske Bayern — lyckligen öfverstått; orsaken till sjukdoms-crisens längre fortfarande här är den visserligen i många afseenden abderitiska retro-action man, efter Joseph II:s död, från högre ort satt emot Upplyseriet, i stället för att leda det med vishet till ett förnuftigt mål; hågen att upplysas är tvifvelsutan i sig sjelf ett godt tecken!

Min reskamrat förtäljde mig ännu tvenne äfventyrliga historier, under det vi klädde af oss, hvilka begge kunde bli ämnen för ballader. De hade begge tilldragit sig i Troppau, der han gått i skola (det är en betydande stad i Österrikiska Schlesien, och den ort, till hvilken det bestämda accordet mellan mig och min forman var afslutadt — ehuru jag sedan till ringa båtnad för min pung behöll min enögda körsven ända fram till Breslau.) En gyllne kula i det högra bröstet af Stads-

kyrkans altar-beskyddande Marie-bild bevittnar en öfverdådig riddersmans ogudaktighet och straff, till varnagel att Gud icke ohämnadt låter sin moder gäckas. En fräck krigsbuss fick nemligen, för ett par hundra år se'n, det infallet att under full gudstjenst rida in i kyrkan och midt åt den Hel. Jungfruns hjerta afskjuta en pistol (man ser dock att han ej syftade rigtigt, då kulan sitter i det högra bröstet). Efter skottet öfverföll honom likväl en häftig oro, han jagade utåt öfver platsen med sin sporrade häst, men var knappt hunnen ett par bössskott från kyrkan, förrän en ljungeld kom ner ur den klara himlen, der föröfrigt hvarken förut eller efteråt på den dagen något thordön hördes, och med ett förfärligt skrall sträckte brottslingen död till jorden. Magistraten lät kulan sitta qvar och förgylla henne, till åminnelse af denna märkvärdiga händelse. Den andra historien behagade mig ännu mer. En Svensk General hade under tretti-åra-kriget, då efter Gustaf Adolfs frånfälle Svenskarne stundom foro fram temligen bestialiskt, inqvarterat sig i Troppau och ålagt stadens borgerskap en gruflig brandskatt, som vida öfversteg stadens tillgångar, och inom tre dagars förlopp skulle vara erlagd; annars ville han låta sitt manskap efter eget godtfinnande göra sig skadeslöst. Sedan man sett, att inga böner och föreställningar kunde mildra Generalens hårda sinne, vidtog man de olyckligas sista utväg, att anropa himmelskt bistånd; hela menigheten församlade sig i kyrkan, män och qvinnor, gamla och späda, med Magistraten i spetsen; de lågo från morgonen till aftonen på knä, refvo sina hår, greto och bådo Maria hos sin gemål och son anmäla deras nöd. Så fortforo de jemväl andra dagen, tills sent inpå natten; då Generalen, som bodde i ett intill kyrkan nära beläget hus, och dittills med sina officerare gjort sig lustig öfver de arma narrarnes tydligt öfver kyrkogården skallande bön och sång, ändtligen fann sig besvärad af grannskapet, samt lät ett detachement soldater drifva dem ur kyrkan, med antydan att han ville sofva, och att de ju kunde se huru litet Maria förmådde hjelpa dem eller Gud brydde sig om dem;

det vore mycket bättre att hvar och en ginge hem till sitt och samlade sina bidrag till brandskatten. Tröstlösa gingo de klagande till sina hemvist. Men Generalen, som gått i säng, kunde dock icke somna. Ur ett midt emot hans fönster beläget fönster af kyrkan sken honom ett starkt skimmer rakt i ögonen, han måtte vända sig på hufvudgärden hur som helst; och vid närmare påseende fann han, att skenet kom från två stora ljus på högaltaret, som ännu ej voro släckta. Harmsen ropade han sin ordonnance, befallde honom gå till klockarn och strängeligen tillsäga honom att väl släcka de glömda ljusen. Soldaten gick, kom efter kort tid tillbaka, och sade att nådig Generalens befallning nu vore uträttad. Hvad, karl, är du rasande? skrek Generalen; ser du ej att ljusen brinna der ännu? Soldaten, förskräckt, bedyrade vid himmel och jord, att han tagit klockarn per aures ur sin säng och sjelf varit med honom i kyrkan, för att se till att intet osläckt ljus mer blefve qvarlemnadt, ja han hade med egen hand släckt det ena af de tvenne stora ljusen, hvilka visserligen nu återigen syntes vara upptända. Kom! sade Generalen, jag vill nu sjelf gå dit; det vore f—n om jag ej skulle få ett par lumpna ljus att slockna! — Klockarn måste åter upp; oaktadt sin bäfvan för Generalen, började han dock bäfva än mer för de tvenne ljusen, som vid kyrkodörrarnes öppnande brunno på altaret klarare än någonsin. Nu släckte Generalen dem sjelf under mångfaldiga eder, och sedan han tillräckligt förvissat sig att ingen gnista mer var qvar och att kolmörker herrskade i hela kyrkan, samt tillika satt vakt vid dörrarne, gick han hem och trodde sin sak vara väl beställd. Men såsnart han trädt inom sin kammardörr, slog skimret ur kyrkofönstret honom nästan förbländande i ögonen, och han blef icke väl till mods, då han tydligen såg de tvenne stora ljusen kasta ifrån sig en flammande glans. Mera vänlig blifven, ropade han ordonnance-soldaten till fönstret, och frågade om han också tyckte att ljusen brunno? — Ja visst, svarade denne; Gud vare oss nådelig! men öfver kyrktaket är något än värre; märker inte nådig Generalen den

stora Frun, som ser så strängt på oss? — Generalen såg upp — och se! Jungfru Maria i jättestorlek stod eller sväfvade på himlahvalfvet, med ena handen utbredande sin vida drottningsmantel öfver kyrkan och staden, med den andra hotande utsträckt mot Generalen, på hvilken hon såg med vredesblickar som trängde genom märg och ben. — Generalen bröt genast samma natt upp och aftågade, utan brandskatt, från Troppau med sitt manskap. Berättelsen, sade min reskamrat, lärer finnas i stadens tidsböcker.

Den 27 om morgonen afreste vi tidigt, sedan jag med glädje sett min Forst-Candidat åter lefvande uppstå ur sin säng; mannen hade midt i natten genom sin stickhosta häftigt förskräckt mig. Mellan Brünn och Olmütz upphöra vinplanteringarne; ehuru kala och förfrusna de sågo ut i denna årstid, hade de dock hittills ledsagat mig såsom de sista suckarne af Hesperiens afskedshelsning: det förekom mig nu, som hade jag för alltid vändt ryggen åt en moderligt mild natur och reste nu, sjelf frysande, en evig köld till mötes. Af alla Nordboar äro visserligen inga sitt Arcadien, sina drömbilders förlofvade land så nära, som invånarne i Olmütz; för dem begynner det redan på sex eller sju svenska mils afstånd, nemligen vid Brünn; dit göra de, som mitt qvinliga sällskap berättade mig, lustfärder vid vinskördstiden, och slå sig ett par dagar lösa i fantasiens verld, innan de återvända till den verkliga, eller till Olmütz. Du känner sannolikt, att denna stad har en fästning; att den är oöfvervinnerlig, torde du icke förmoda, då flera facta bevisa vederspelet; men detta är emellertid hos Österrikarne en folkstro. Min reskamrat, som sjelf på fullt allvar trodde att Olmütz af ingen dödlig makt kunde intagas, märkte på mitt ansigte, att jag just icke tyckte fästningen se så farlig ut; alltså förtäljde han, för att ingifva mig mera respekt, att på den sidan, från hvilken vi kommo, vore hela nejden på ett betydligt afstånd från murarne underminerad, och kunde när som helst sprängas i luften med allt derofvanpå camperande fiendtligt manskap; på den motsatta sidan åter

kunde i ett ögonblick allt sättas under vatten: ergo — Jag ville ej störa den goda mannen i sin patriotiska förtröstan med att säga honom, huru jag härvid kom ihåg det på en höjd vid Neapel högst målarskönt liggande Castel St. Elmo, om hvilket Neapels invånare göra sig ingalunda ringare tankar, samt den pusserliga tvist jag deröfver hade med en Napolitanare, som vidt svassande skröt öfver detta Castells jungfruliga ointaglighet. Jag frågade honom, om ej i trots af denna ointaglighet det vore en i Napolitanska häfderna vanlig händelse, att hvarje utländsk krigshär, som ryckte öfver konungarikets gränsor, inom åtta dagars förlopp beherrskade både riket och hufvudstaden, hvarefter det olympiskt hotande Castellet alltid plägade nedlåta sig att begära capitulation? «Ja,» svarade patrioten med orubbad nationalstolthet, «men frivilligt!»

Sedan vi åkt förbi tvenne i det mulna vädret rätt sorgligt utseende kyrkogårdar, af hvilka den första tillhör militairen, — som äfven efter döden vill bibehålla sin rang och sin esprit de corps, — körde vi förbi en löjlig dock-obelisk och ett ärvördigt gammaltyskt rådhus, båda belägna på den stora torgplatsen, in i ett också vid det af halft gammalmodiga, halft upputsade byggnader omgifna torget liggande värdshus, hvarest jag lät raka mig för att icke under den öfriga resan afskräcka möjligtvis mötande skönheter, och tillika med gamman påminte mig, att det just var frukostdags. Sedan jag styrkt mig med ett glas rum och ett par smörgåsar med kött på (NB. jag har i dag på morgonstunden läst första delen af Oehlenschlägers Reise, som Steffens lånt mig, och begynner tillegna mig något af hans manér), gick jag ut att se den märkvärdighet som kostade mig minsta mödan att uppleta, emedan jag dit behöfde blott gå tjugu steg rakt efter näsan; ett stort och mycket konstfullt Urverk, som sitter utanpå en vägg af det gamla Rådhuset. Detta verkligen sinnrika Urverk är ett slags dramatisk sammansättning af en hel mängd större och mindre ur, med flera handlande personer, riddare, englar o. s. v. i kroppsstorlek, inrymda till belöning för troget förrättande af ålagda värf

under sirliga architektoniska ornamenter. Nu stå dock gestalterna stilla, och blott ett enda ur, ett af de mindre, episodiska, går ännu. Sedan långt i tiden tillbaka har man användt stora penningesummor på att bringa det Hela i gång, men förgäfves; nu äro tvenne Officerare, kända såsom mechaniska snillen, sysselsatta med detta arbete: men man vågar ej hoppas framgång, emedan ett eget slag af förbannelse hvilar, rättvist förtjent, öfver det gamla djupsinniga konstverket. Det har nemligen sin egen folksägn, och denna lyder så: Dess upphofsman var en yngling, som, när arbetet var färdigt, i sitt hjertas glädje yttrade sig: «Så har jag då här gjort mitt lärgosseprof! nu vill jag göra mitt gesällstycke i Brünn, och derpå mitt mästarstycke i Wien.» Magistraten, som icke ville att någon stad i verlden skulle dela med Olmütz äran af ett lika konstigt urverk, än mindre bekomma något ännu konstigare, begick den nedriga grymheten att beröfva den unga konstnären hans ögons ljus, och sedan inspärra honom i evärdligt fängelse. Då bad han engång, med utseende af fullkomlig resignation, att det måtte honom förunnas, då hans öde nekade honom att i andra städer utföra snillrikare ideer, att åtminstone göra den åminnelse han skänkt åt sin födelsestad så felfri, som det för hans ringa krafter vore möjligt; och påminte han sig en omständighet i den inre mechanismen af sitt arbete, hvarigenom uret snart skulle komma i en oordning som ingen mer kunde hjelpa, och således både staden och han sjelf såsom uppfinnare förlora äran deraf, om det ej tillätes honom att ett par ögonblick lägga sista handen vid verket, hvars sammanhang vore i alla sina delar äfven för hans inre öga åskådligt. Man var nog enfaldig att tro honom; han fördes ut till sitt konstverk, tryckte hastigt på en liten knappt märklig fjäder, och alltsedan har det varit i samma belägenhet som man ser det ännu i dag. —

Här i staden aflassade vi nu vår elegiska enka, och tågade ut genom en myllrande folkträngsel, som fägnade sig att eftermiddagen kl. 3 få gapa på huru Fursten Erke-Biskopen af

Olmütz skulle begrafvas; denne hedersgubbe (man berömde honom mycket) hade några dagar förut i Wien plötsligt aflidit. Framåt Sternberg, en liten stad bebodd af bara väfvare, började landet få ett mera skogigt utseende. Husen, liksom i allmänhet i småstäderna häromkring, sågo snygga ut; men menniskorna desto ömkligare. En väfvare är skräddarlifvets idealiska carikatur. Här på värdshuset föreföll den redan frammanföre skillrade pathetiska afskedsscenen mellan mig och Hr Carl Speil; det var en fromsint och ärlig själ. Jag spisade middag i sällskap med en Läkare och ett par trumpna Officerare, samt bekom en stark hufvudvärk af den grufliga hettan i värdens rum. Det var en kuriös man; med tegelrödt ansigte, gräsgrönt bälte öfver näsan, mager och gråögd, gick han beständigt stillatigande upp och ned i sin sal, i grön frack med gula läderbyxor, och spelade idel adagio's på en ostämd violin.

Numera, och för den återstående delen af vägen, alldeles ensam i min fyrsitsiga täckvagn, for jag uppför en backe, som vidtager strax på andra sidan om Sternberg, och är kanske den längsta som någonsin på mina banor förekommit; den är icke mindre än en hel tysk mil lång. Ett ljudligt och pelsmössbeprydt hvimmel af bönder med hvarjehanda körslor, pustande, klatschande och glammande kors om hvarannan, betäckte hela utsträckningen af denna ändlösa backe; en rad sträfvade i mina spår uppåt, en annan talrikare bemödade sig att komma utföre; då jag upphunnit höjden, nekades mig likväl det nöjet att med ett ögonkast öfverskåda hela denna räcka ner till backens ända, emedan en dimma, som genast på eftermiddagen begynte insvepa den snöiga nejden, under min långsamma uppfärd ökat sig så, att min syngräns blott sträckte sig till några alnar ifrån min vagn. I qvällskymningen, genom hvilken sparsamt här och der blickade ljus ur fönstren af några spridda kojor på hedarne, hade jag, så ensam med mig sjelf som möjligt, tillräcklig tid och lust att öfverlemna mig åt allahanda elegiskt stämda fantasier. Ett par irrbloss, eller kanske vandrande personer med lyktor, visade sig ock icke långt ifrån vägen och skrämde

hästarne; mig var till mods, som vore jag sjelf ett irrande bloss, bestämdt att genom menniskolifvets nattmörker skymta gycklande fram öfver jorden, och slockna vid ottväkten och hanegället med alla andra spökelser. Så bildade sig i mitt inre följande stropher:

Tung bäddar sig natten, i dimmans rus,
Öfver flacka hedarnas ring,
Der kojornas ögon, vid kyligt sus,
Som lyktmäns blinka omkring.

Och långsamt framåt skrider främlingens spann,
Han längtar ett sällskap att få;
Då klappar på vagnsdörrn en gammal man,
Och helsar på främlingen så:

«Hvi sitter du här så allena? Kom ner!
I samtal blir vägen mer glad;
Vi vandra tillsamman, en mil eller fler.» —
«Godt! följ mig till närmaste stad.» —

«Du söker väl hem, du söker väl hus,
Då så utan hvila du far?
Hvad? lockas kanske du af väntande ljus
I brudkammarn, smyckad och klar?» —

«Jag har intet hem, jag har intet hus,
Jag har ingen väntande brud!
Jag sjelf är i natten ett irrande ljus,
Som slocknar vid hanarnes ljud.» —

«Och har du ej hem, och brinna ej ljus
För dig i dess milda förvar,
Jag vet, hvar du får både hem och hus,
Och dit för hvar väg, som du far.» —

Och gubben, förvandlad och sällsamt hög,
Två mäktiga vingar slog ut,
Med vandrarn i famn, åt fjerran han flög —
Man vet ej, hvar kosan tog slut.

Men året derpå, när ur luftiga fiarn
Log rosens daggiga knopp,
Då kommo med våren två glänsande barn,
De kallades Kärlek och Hopp.

Och Kärleken slog med sin snöhvita hand
På vandrarns grönskande graf,
Och Hoppet bredvid, i en villig sand,
Skref tecken med gyllene staf.

De sade: «På jorden vi kände dig ej,
Vi kommo försent till din bår;
Men kunna vi än dig hugna, så säg
Om än någon glädje dig når.»

Då svarades djupt ur den sofvandes rum:
«Gån! Nu jag behöfver ej Er.
Mitt hjerta är stoft, min längtan är stum,
Jag önskar och saknar ej mer.

Dock — gäller min bön för Eder som lag
I blifvande framtiders lopp,
Så må ingen mer få sluta, som jag,
Sitt lif utan kärlek och hopp.»

Efter dessa medelmåttiga verser och sorgliga betraktelser nödgades jag på köpet af min forman att lykta min dag med ett nattqvarter af sämsta slaget, en liten ful fläck vid namn Hof, der mitt sofrums ödsliga och äfventyrliga utseende (det var det enda i hela huset der menskliga menniskor kunde vistas, men möblerna voro från sjuttonde och sextonde århundradet) svarade mot den aning, som vid inträdet i den fullrökta, eländiga värdshusstugan redan bebådade mig beskaffenheten af den natt jag här skulle tillbringa, och icke förmildrades af husdrängens betänkliga fråga, när han afdrog mina stöflar: «om jag vore rädd att sofva ensam? detta rum har sina egna omständigheter!» — Men något annat äfventyr tilldrog sig ej, än att jag fick en högst orolig och sömnlös natt; hvilket väl till en stor del kom deraf, att jag, oförståndigt nog, innan jag gick till sängs tömde flera koppar caffe, för att värma mig, och derunder läste i Hammarskölds Konst-Föreläsningar (hvilken bok Berggren lemnat efter sig i Wien och jag nu medtagit till res-lectur) den förunderligt origtiga, obilliga och ytliga föreläsningen öfver Tyska konsten. I sanning, jag begriper ej huru en annars så förnuftig man, som Hammarsköld trots sitt flygelmans-lika skriftställar-manér och sin half-franska, barbariska skrifart är, kunnat sammanskrifva någonting sådant öfver Tyska nationen och dess historia. — — —

Pöppelwitz, i grannskapet af Breslau d. 27 April 1819.

Sedan medlet af Februari har detta ofantliga bref som likväl ännu ej, enligt sin första plan, på långt när är färdigt, legat ibland mina papper; och nu har jag omsider fattat det be-

slut, att öfversända dig fragmentet, hellre än att låta dig vänta kanske ännu några veckor på resten. Denna, som skall innehålla slutet af min resa till Breslau och en fullständig beskrifning öfver min vistelse i denna stad, vill jag med Guds hjelp skicka dig ifrån Berlin, dit jag omkring d. 5:te eller 6:te Maj ämnar bortresa. För att emellertid lemna dig någorlunda sammanhängande mina åsigter af Österrikes kejsarstad, har jag bifogat de Supplement-blad du finner när du slår om detta blad; jag hade i allmänhet kunnat göra mitt bref angenämare och ordentligare, om jag nu skrifvit om det från begynnelsen och på behöriga ställen inflätat Supplementerna; men dertill felas mig tid och framförallt tålamod, isynnerhet som jag mår temligen illa och icke tål att mycket anstränga mig. Jag önskar att du ej må finna mina underrättelser förmycket tråkiga och kärnlösa; skänker Gud mig i Berlin klarare dagar, en smärtfriare mage och ett mindre lidande nerfsystem, så lofvar jag ett par bref öfver idel italienska ämnen, och smickrar mig att dermed kunna ge mina Upsaliska vänner och väninnor ett icke obetydligt nöje. Genom Fru v. Hellvig vet du förmodligen längesedan, att jag i Breslau bott hos Öfversten och Chefen för Schlesiska General-Staben Carl von der Gröben; du mins visserligen från vintern mellan 1812 och 1813 denne ridderligt älskvärde officer, som då för tiden vistades i Stockholm. Han är sig fullkomligt lik, blott med den skillnaden, att han ser en liten smula äldre ut och att han är lyckligare än då. Han har en sig värdig maka (en dotter af den bekanta Generalen Dörenberg), och lefver med henne och ett par små vackra barn i en så himmelsk sällhet, att jag icke kan neka, det jag ofta vid åsynen deraf vattnats både i ögonen och i munnen. Hon heter Selma och är en Engel; så ser hon också ut. Dessa begge vänner hafva med omotståndliga band qvarhållit mig i Breslau från vecka till vecka, och dertill med förenad makt af ett annat par, Steffens och hans förträffliga Fru, som väl ej är en Engel, men dock ett af de yppersta fruntimmer i verlden. Hon har i hög grad både Anmuth und

Würde, en kraftfull charakter, ett ljust förstånd, en utmärkt intellectuell bildning, en classisk sångröst, — korteligen: det är ett fruntimmer med hvilken det lönar mödan att vara tillsamman. Det vill säga mycket, ty man kan ej säga det om många.

Sedan den 21 dennes lefver jag här på landet vid stranden af Oderströmmen, der Gröben hyrt sig ett täckt landthus med en liten trägård. Träden och ängarne äro nu här sedan tre veckor gröna, blommor skjuta öfverallt fram, och vid alla våra fönster stå fruktträd i den skönaste röda och hvita blomstring. Mellertid, såsom det nordiska vår- och sommar-klimatet aldrig är att ordentligt räkna på, så ha vi nu åter snart i åtta dagar frusit rätt dugtigt midt i vår idyllverld. Näktergalarne, som förut sjöngo så, att man icke hörde sina egna tankar, hafva i denna kyla blifvit temligen tystlåtna och veta ej hvad årstid det är. Stundom går jag om eftermiddagarne in till Breslau för att helsa på Steffens, tillbringar natten hos dem och vandrar om morgonen öfver gröna ängar tillbaka. Trakten omkring Breslau är flack, dock icke alldeles trädlös; här vid Pöppelwitz t. ex är en vacker ekskog. Jordens utseende är fruktbart och icke otrefligt. På afstånd höja sig de väldiga berg, som tillhöra Schlesiens romantiska nejder. Med Steffens, hans fru och fjortonåriga dotter, samt ett par officerare af Steffens vänner, företager jag i öfvermorgon, om Gud vill, en resa ditåt af några dagar.

Breslau är en ansenlig stad, icke vacker, men med kyrkor och hus af ett märkvärdigt ålderdomligt utseende. Det sämsta deri och deromkring är menniskoslaget, som är en blandning af Tyskar, Wender och Polackar, samt hvarken rigtigt det ena eller det andra. Under min färd till Berlin hvilar jag väl några dagar öfver i Ziebingen hos Tieck, i fall denne ej är förmycket sjuk. Jag vet, att en vexel från mina svenska vänner afbidar mig i Berlin. Gud välsigne Er derföre allasamman. Förmodligen är med denna vexel bifogadt det bref från dig, om hvilket fru Silverstolpe i sin sista skrifvelse nämnde; ty jag

har ännu ej erhållit det. Förmodligen ligger det då hos fru Hellvig eller någon annan Berlinsk committent i förvar. — Sedan Steffens nu någorlunda hunnit repa sig från Turn-stridigheterna, som nu dela tyska allmänheten i tvenne hvarandra häftigt befejdande partier och ryckt Steffens ur sitt philosophiska lugn, är han munter och arbetar ifrigt på andra delen af sina Caricaturen. (Skaffa dig ett litet förträffligt sammandrag af hans — i detta verk framställda — politiska theori, kalladt die gute Sache von Heinrich Steffens.) Han har föröfrigt i hufvudet mångahanda utkast till stora philosophiska och physikaliska arbeten, och har deröfver gifvit mig de intressantaste utsigter. Nästan hvarje samtal med honom undervisar som en föreläsning, och du har förmodligen längesedan af hans skrifart anat, att naturen egentligen mera ämnat honom till talare än till författare. Oupphörligt liflig, inspirerad, lättrörd, qvick och elektrisk, den redligaste menniska, den hjertligaste vän, är han mig oändligt kär, och jag är ej litet stolt öfver att också hafva vunnit en betydlig plats i hans hjerta.

Hagen, som förträffligt kan Svenska och längtar att få göra en resa till Skandinavien, är en glädtig, rask och dugtig arbetare i Nordlands-malmen; en grundärlig, okonstlad man, och en lustig stallbroder. Vi äro ofta tillsammans, och rätt goda vänner. Öfver Wallmarks förryckta poem i Monumentum Pacis har han skrattat af hjertans grund; jag såg det hos honom för första gången, och måste förklara det för honom, men förstod det ej rigtigt sjelf, emedan verkligen ingen grammatik och ingen mening är deri. Hagen har mellertid in's Blaue hinein gjort deraf en tysk öfversättning, som står tryckt efteråt i Monumentet. Han utgifver nu en ny upplaga af Nibelungen Lied, så väl af urtexten, som sin egen öfversättning. Han har i sitt väsende mycket tycke af Gumælius, och är till lynne och gestalt ungdomlig som en student. Büsching är mera kärf och torr, men en vänlig och tjenstvillig man. Han kan Danska, men ännu icke Svenska. — Steffens födelsedag inträffar den 2 Maj, och kommer väl att

firas på vår bergsresa. — Ett långt bref, som jag för någon tid sedan erhöll ifrån Schelling, skall visserligen göra dig mycket nöje. Lika smickrad, som jag var öfver hela brefvet, var Steffens öfver ett par rader deri, der han med loford nämndes. Du kan knappt föreställa dig, hvilken trollmakt Schellings personlighet utöfvar på alla, som kommit honom nära. Om honom, liksom om Shakspeares Brutus, kan naturen engång uppstå och ropa: Det var en Man! —

P. S. Jag kan helsa dig med rätt trofast vänskap från vår goda Baronessa Luise von Kloch i Massel. Hon lefver nyttigt och verksamt i sin husliga krets, är glad, fet och stark, för andra gången i välsignadt tillstånd, samt lider hvarken af hufvudvärk eller andre nerfsvagheter (så påstår hon åtminstone sjelf, och jag håller det för troligt.) Hennes man har sina vissa goda egenskaper, men tillika den stora odygden att vara en Philister af första rangen. Lyckligtvis märker icke Luise detta så skarpt, eller ock tror hon att alla männer, som icke äro phantaster, måste vara sådana. (Han är likväl sjelf en stor phantast, fastän af det negativa slaget.) Dessutom är hon nu mor, och man vet hvilken lycka detta är för ett fruntimmer. Alltså går det henne, i det hela taget, rätt väl. — Sedan tre månader har jag sällan ägt någon dag af rigtigt god helsa. Det infama långsamma, mulna, evigt regniga mellantinget af vinter och vår har dugtigt plågat mig. När jag nu åter begynner resa, torde det något hjelpa upp mig igen. — I alla fall, om ej lungor och lefver allvarsamt angripas, torde jag ändå upplefva en betydlig ålder, emedan en viss jemnvigt af krämpor tycks vara utbredd öfver mitt physiska system. Voltaire trodde i mer än fyrtio år, att döden dagligen klappade på hans dörr, och lefde dock intill högsta gränsen af vanlig mensklig ålder. Då jag engång blifvit författare, önskar jag få lifstid nog att göra (för att Leopoldiskt uttrycka mig) en och annan god bok i vers och prosa. Någon annan glädje kan jag icke vänta af min framtid. — Mellertid har

Fredric II rätt, i ett bref, jag mins ej om till Voltaire eller D'Alembert, der han säger, att det tycks, som hade naturen snarare ämnat oss till postiljoner än till philosopher.

XXVIII.

Supplement-blad till Anmärkningarne öfver Wien.

Stadens omgifningar och allmänna utseende. På den sidan om Wien, som jag, från Italien kommande, först måste se, visa de sista post-stationerna en temligen flack och enformig nejd, hvilken också synes desto mer intet-sägande, då man nyss lemnat icke blott Hesperiens milda yppighet, utan ock det bergiga Kärnthens vildt praktfulla natur. Men från den närmaste af vägens trenne upphöjningar på den allrasista stationen är taflan, med den vidsträckta kejsarstaden i famnen af en måttlig fördjupning, till sin förmån rätt skönt förändrad. En blick öfver det hela vid afskedsstrålen af den nedgående solen, som likväl hastigt lemnade plats åt en grå dimma under det vi rullade ned mot Tull-barrieren, blef oss alltid oförgätlig. Skada, att årstiden ej tillät mig taga närmare kännedom af de romantiska bergshöjderna i stadens granskap, med de kejserliga lustslotten och trefligt skimrande byarne, som (ehuruväl blott vestigia longe sequentes) erinrade om Arno-dalens vänliga Appennin-omfattning, Och då väderleken under mitt vistande i Wien sällan var klar kom jag ej heller upp i tornet af S:t Stephanskyrkan, från hvars höjd man vid fullkomligt skär och ljus luft skall njuta den bästa utsigt öfver

staden och dess kringliggande trakter. Mellertid bidrager ej Donau så mycket till Wiens försköning, som jag förut inbillade mig. De båda större armarne af denna mäktiga ström flyta fram först på något afstånd från stadsgränsorna, och den mindre, den enda som går igenom hufvudstaden och skiljer förstaden Leopoldstadt från det egentliga Wien, är blott medelmåttig; för ingen del så majestätlig, så i stor styl verkande, som Adige i Verona eller Elbe i Dresden. — Byggnadssättet och det Helas inre anordning i Wien charakteriserar en stad, som uppkommit på ett egendomligt sätt ur folksbehof och folkslust; samt ur samma skäl på egen hand småningom utvidgat sig; då deremot vissa andra stora städer se ut som voro de efter snörmått fabricerade kaserner på furstlig befallning, och derigenom för åskådarn hvarken få ett historiskt intresse, eller de uppfriskande egenskaper af naturlighet och mångfald, som de förra, på hvilka sjelfständig ursprunglighet tryckt sin stämpel. — Husen äro, om ej i allmänhet just mästerstycken af architektur, dock vanligtvis höga och dugtiga; det intryck de gifva, är det af glad rikedom och fast välmåga. Wien är ingen regelbunden stad; der torde väl knappt finnas någon öppen plats eller någon gata, som i detta hänseende är fullkomligt klanderfri. Den kan likväl ej heller räknas till dem, som utmärka sig genom en öfverallt i ögonen fallande ålderdomlig regellöshet, så som t. ex. Nürnberg, hvars gator nästan alla äro krokiga och hvars hus omvexla i skepnad på det förunderligaste sätt. I anläggningen af Wien och i dess vidare utbildning uttalar sig egentligen helt enkelt en beqväm ledighet, och sådant är jemväl invånarnes lynne, hvars hufvudegenskap föröfrigt synes vara att med en viss lugn och sjelfförnöjd sinlighet njuta den närvarande dagen. Också, ehuru Wien är en ganska gammal stad, blir man af dess anblick ej särdeles föranledd att tänka på det förflutna, ja till och med begreppet om ett tillkommande påminner sällan här om tillvarelsens förborgade hemligheter, emedan allting visar sig så belåtet med sin ställning för ögonblicket. Något idylliskt försmältande,

eller tragiskt rörande, eller underbart förvånande, såsom i Neapel, Rom, Venedig och Stockholm, är i åskådningen af Wien ej att vänta. Derföre förekommer mig den goda staden i allmänhet något prosaisk, ehuru visserligen en sådan obekymrad treflig sinlighet och anständigt schlaraff-lif har också ett poetiskt element uti sig. — Mellan staden och förstäderna ligga i chaotisk förvirring de till största delen af Fransoserne sprängda fästningsverken, och behandlas som promenad-platser, hvilka till en del äro med träd planterade. På bastionerna isynnerhet spatserar vid middagstiden och mot aftonen, i vackert väder, den eleganta verlden. Mellertid syntes man nu med allvar begynna mura, bygga och befästa på nytt; om man till alla delar återställer fästningen så som den var, eller efter en förändrad plan, är jag ej i stånd att säga. Kejsarn låter, som billigt är, Fransoserne betala arbetskostnaden.

Leopoldstadt-Theatern. En författare som uteslutande egnat sig åt denna skådebana, är en viss Adolph Bäuerle, öfver hvilken de andra Wienska poeterna rycka på axlarne, emedan han är till sin bildning temligen rå och icke synnerligen konst-noggrann vid sina compositioner; mellertid saknar han ej en afgjord talent för naif och (kanske stundom förmycket) massif folksqvickhet. Han äger också redan en stor popularitet, hvilken under min vistelse i Wien ansenligt föröktes genom ett slags parodi öfver Madame Catalani, »die falsche Prima Donna» kallad. Tillika är han utgifvare af Wiens Theater-Tidning, der alltid hans egna stycken ofantligt berömmas. Man påstod, att han sjelf skrifver dessa recensioner. — Oaktadt ett stort snille, som antoge sig denna banas sak, skulle deraf kunna göra något vida förträffligare, är hon dock sådan hon är en glädjefullt märkvärdig theatralisk åsyn redan derföre, att det ringare folket här äger rätt att offentligt fröjda sig öfver sin egen poesi och narraktighet, öfver någonting som är framafladt af dess eget kött och blod, och som icke ensamt är gjordt för kammarherrar, canslister, grefvinnor och grossörs-döttrar — hvilka icke desto mindre också rätt ofta,

med mer eller mindre hemlighet (allt efter styckets beskaffenhet), gå dit för att skratta af hjertans grund, fastän de sedan skämmas för att tillstå det. Denna theaters närvarande förnämste skådespelare heter Ignaz Schuster, och är den ypperste komiske skådespelare jag hittills sett. — De stycken som vanligtvis uppföras på denna skådeplats äro i begynnelsen för utlänningar, ja för främmande Tyskar svåra att förstå, emedan de i åsigter, seder, språk, i allt äro så fullkomligt Österrikiska och isynnerhet Wienska; men detta locala och temporära är all folksqvickhets lefvande rot, ja, all Komik är väl blott i den mån äkta, som den har färgen af en slik omedelbar folksnärvaro. — Också blir den mödan man måste göra sig, att ständigt hålla uppmärksamheten på det högsta spänd, och ändå alltsomoftast förlora ett infall, en hänsyftning som man ej förstår, dock i det hela rikt belönad. — Det bör ock nämnas till Censurens beröm, annars i Wien ängsligt pedantisk och löjlig, att den i afseende på Leopoldstadter-lustigheterna temligen ser igenom fingrarne, så att stundom kejsardömets stjernbeprydda och välbemagade stödjestafvar begabbas äfven så fritt som strumpstickarne och hyrkuskarne. Krähwinkel heter i alla dessa farcer och parodier det idealiska stället för all carikerad Wiensk narrhet, en diktad småstad, till hvilken händelser och personer förläggas.

Gästfrihet. Ätning. Jag kan ej annat påminna mig, än att alla främlingar och resbeskrifvare, som varit i Wien, samstämma till dess pris öfver dessa tvenne artiklar, hvartill några ock bifoga skämtsamma skildringar af de goda Wienarnes benägenhet för fråsseri. Bekant är den Schillerska distichen i Donau's namn:

«Mich umwohnt mit glänzendem Aug das Volk der Phäaken,
Immer ist Sonntag, es dreht immer am Heerd sich der Spiess.»

Hvad den första punkten angår, så se Wiener-boarne i allmänhet vänliga och nyta ut, och såsom personer, hvilka gerna unna andra så godt som sig sjelfva, samt villigt dela med sig af sitt goda. Det är troligt, att de mot de flesta resande uppföra sig

på detta i sanning lofvärda vis. Om de föröfrigt alla, som det tycks, äga en förträfflig matlust och låta maten smaka sig, så följer ej deraf att de alla äro fråssare. Bland de förnäma och rika plägar sig väl der, liksom hos oss, mången öfver höfvan, utan att denna böjelse dock behöfver antagas såsom en allmän national-egenskap. Dock kan jag ej neka, att det ligger någonting i menniskornas physionomi, som förråder att de just icke inrymma själens föda något företräde framför kroppens. Särdeles tyckte jag mig märka detta i fruntimrens ansigten, merändels fylliga och rödblommiga, men med själlösa, intet sägande, eller på sin höjd blott kätjefulla ögon. Mellertid har ingen resande någonting emot att äta väl på hvilken ort han befinner sig. I de bättre Wienska värdshusen spisar man ganska godt och kan jag isynnerhet anbefalla dig det zum Wilden Manne, i fall du någongång begifver dig till Wien. Dertill kommer, att priserna äro mindre dyra än i Berlin (oaktadt den egentliga gyllne tiden i detta afseende försvann några år efter pappersmyntets införande), och att man får dricka goda inhemska och Ungerska viner. På mig verkade de väl något förmycket hetsande, emedan klimatet icke mer var det Italienska, men invånarne befunno sig vid dem rätt väl. I Preussen växer väl också här och der något vin, men endast det utländska är drickbart, och folket måste för dess grufliga dyrhet skull, liksom hos oss (der vinet är ännu dyrare), trösta sig med öl och bränvin, tvenne drycksvaror, som af Österrikarne, jemförelsevis, blott i obetydlig qvantitet förtäras.

Universitetet. I anledning af de Lärda borde jag väl också om detta nämna någonting; men derom är icke mycket att säga. Det går fort i en gammal slendrian, och skall blott i sin medicinska afdelning (så påstå åtminstone Wienarne), utmärka sig. Jag har ej heller om detta Universitet vidare bekymrat mig, än att jag engång genomläste den nyaste katalogen öfver Föreläsningarne, hvilken den till Constantinopel resande Berggren köpte sig. Jag fann bland lärarne knappt två eller tre namn, som äro bekanta utom Wiens mu-

rar för den öfriga lärda verlden. Man har sagt mig (hvilket jag håller för troligt, då i allmänhet de Katholska universiteterna äro mer skolmessiga än våra), att både de lärande och de hörande äro här långt strängare bundna af föreskrifna skyldigheter och förhållanden, än hos oss, de förra vid valet af läroämnen och läroböcker, vid method och föredrag, de senare vid besökandet af de förras föreläsningar. Svårligen låter det neka sig, att den större andliga friheten å ömse sidor ger de protestantiska universiteterna det synbara företräde, hvars verklighet äfven af alla förståndiga och fritt bildade Katholiker medgifs. Kanske är deremot vid dessa, särdeles de nordtyska, ledigheten från alla band förmycket gynnad, alltså en syftning till falsk frihet ofta herrskande. Jag tror att vi i Upsala hålla medelvägen, som visserligen här är den rätta. — I följd af det ofvan sagda, lär det ej förvåna dig, att Disputationer här vida mer äro i bruk än i norra Tyskland. Dock drifves väl numera detta pedantiska oväsende, genom hvilket i våra dagar ytterst sällan någonting dugligt frambringas, ingenstädes så argt som i Sverige. Våra latiniserande professorer äro ej litet stolta öfver, att deras tyska medbröder till större delen sämre tala och skrifva latin, ehuru de icke desto mindre läsa och förstå detta språk så väl som trots någon. Dessa åter å sin sida finna de förra högst löjliga, som gå hela sitt lif igenom och lägga sig i grafven, utan att ha frambragt mer än ett par dussin Dissertationer, af hvilka de flesta användas till husbehof, och knappt något flygblad kommer öfver Östersjön. Dertill kommer, att deras latinitet ändå, trots allt bemödande, är kärf och möglad, och att den smula innehåll som kan utletas om man skrapar undan möglet, nu för tiden vanligtvis är tagen ur de ordentliga och sakrika böcker, som de olatinska tyskarne mellertid sammanskrifva på sitt eget, långt mer än latinen vetenskapliga, modersmål *).

*) Påminn mig vid min hemkomst, att Schelling vill ha sig tillskickade Höijers sista Dissertationer, om hvilka jag nämnt något för honom.

Sappho (den Grillparzer'ska). Öfver sjelfva tragedien, såsom sådan, vågar jag ej fälla något bestämdt omdöme, förrän jag fått läsa den. Det är möjligt, att till en betydlig del Madame Schröders förtrollande röst och de sirliga, melodiska verserna bestuckit mig. — De alltför subjectiva betraktelser, på hvilka jag under skrifvandet af mitt bref hänfördes i anledning af detta skådespel, ville jag nu vid sista genomläsningen stryka ut; men efter någon besinning lät jag dem dock stå qvar, i öfvertygelse att du tillräckligt känner din vän, för att förlåta honom dylika själskranka Episoder. Detta slag af trånad och förtviflan har du förmodligen aldrig kännt; jag tror att den för alla sunda naturer är främmande. Men du måste medge mig, att ingen medvetenhet, ingen tanke är mera fatal, än den att sjelf lefva blott såsom en tanke på jorden! —

Theatrarne i Wien äro fem till antalet; ingen af dem äger ett särdeles imponerande architektoniskt yttre eller inre. Mellertid är dock das Kaiserliche Burg-Theater, ehuru den ej i strängaste mening kan kallas skönt byggd ellet tadelfritt ändamålsenlig inrättad, bland sina syskon den präktigaste, och theatern an der Wien (eller som folket säger, Wiedene *) den gladaste samt den som äger den rymligaste scenen. (Derföre passar den också för Balletter så förträffligt.) Till dessa förnämare Wienska theatrar hör ock den am Kärnthner-Thor, vid ändan af en bland stadens besöktaste gator. Den Leopoldstadtska skådebanan har jag redan beskrifvit. Minst och obetydligast är i alla hänseenden das Josephstädter-Theater; der uppföras mest idel eländiga stycken, och utan någon afgjord egendomlig tendens (utom den att vara dålig) söker denna skådebana ömsom att höja sig till kothurnens värdighet, ömsom att i Leopoldstadt-Theaterns spår bli ett tillhåll för folksskämtet och folksglädjen. Ofta, när någon qvick parodi öfver något allvarsamt dramatiskt arbete eller någon annan högtrafvande dagsmärkvärdighet blifvit uppförd på den sist-

*) Detta är en liten flod, af samma namn som staden. Kanske har den gifvit staden sitt namn.

nämnda, kommer Josephstadter-Theatern efter och parodierar parodien, vanligtvis högst dumt och utan annan salt än grof plumphet. Det gäller således om denna theaters författare och skådespelare, hvad salig Fant engång i offentlig föreläsning angaf· såsom den Bourbonska ättens historiska kännemärke, att «den icke är fertil på goda hufvuden.» Det oaktadt har den aldrig brist på åskådare, och i allmänhet hör och ser man aldrig, att en enda af Wiens fem theatrar någonsin står tom. Billigt är, då folket har så mycken theatralisk skådelust, att de makthafvande här göra mer för skådespel, musik (hvilken öfverhufvud tycktes mig med sorgfällighet anordnad och utförd), dans, belysning och dekorationer, än kanske vid någon annan theater i Tyskland. (Den stora Berlinska, som rasibus uppbrann med allt sitt innehåll, hade dock ännu grannare och mångfaldigare dekorationer.) — Skådespelarne på Borg- eller Slotts-Theatern (Kaiserl. Hofschauspieler) anse sig för betydligt förnämare än de andra. Dock äro alla de tre förstnämnda theatrar af rang, och stå under gemensam ledning och befäl. Deras skådespelare komma ömsesidigt hvarandra till understöd; likväl byta Hof-skådespelarne ej utan vissa förbehåll platser med de öfriga. — Såsom de tvenne hufvud-omständigheter, hvilka i Wien förhindra theaterverkets fullkomnande, uppgifva Wienarne sjelfva: 1. Theater-Censurens öfverdrifna, på Regerings-Censurens orimliga inskränkthet grundade stränghet; jag var engång med Rückert hos Schreyvogel, som sjelf är Regisseur och Censor, föröfrigt en temligen förståndig och bildad man, samt hörde honom på det allrajemmerligaste beklaga sin nöd, huru genom de mäktigas skygga illiberalitet dels en stor brist uppkommer på stycken som få uppföras, dels de, som ändtligen upptagas till nåde, nästan alla på det ömkligaste vis castreras. Kejsarn sjelf finner sin Regerings-Censur för sträng, men inbillar sig att den är ett Fatum som han ej kan ändra; Schreyvogel berättade, att monarken en afton med stort nöje sett ett satiriskt-komiskt skådespel uppföras, der åtskilliga tirader förekommo, som ansågos syfta på vissa ministrar och mag-

nater, vissa gamla inrotade stats-fördomar o. s. v. Då kejsarn gick sin väg, sade han: «Nå, det är mig rätt kärt, att jag råkade få se det här lustiga stycket just vid första representationen; tills nästa gång har ändå visst vår censur utstrukit hälften deraf.» 2. Brist på fullkomligt nitisk sammanverkan hos de åtskilliga theatrarnes medlemmar till ett gemensamt högt mål, samt till hvarandras hjelp och uppmuntran i sträfvandet efter detta mål. — Härvid förgäta Wienerboarne en tredje punkt, som till en betydlig del förklarar den sista och kanske är det vigtigaste hindret: nemligen deras egen gränslösa förnöjsamhet och tillfredsställelse med allt hvad man ger dem, allt hvad de se uppföras. Visserligen gäller denna beskyllning ej utan undantag; men om man, massa emot massa, jemför den Berlinska theater-allmänheten med den Wienska, så urskönjer man lätt, att den förra står till sina skådespelare och sångare i ett kritiskt, den sednare deremot i ett beundrande förhållande. Det är begripligt, att hvarest hos de nämnda vederbörande böjelse för vårdslöshet och beqvämlighet fins, den genom en lättvunnen beundran måste mäktigt befordras. Äger skådespelarn deremot säker talent, insigt i den rigtiga beskaffenheten af sin konsts syftemål och charakter nog att klart fasthålla det, så kan denna glada och vänligt förekommande sinnesstämning hos hans allmänhet verka högst förmånligt på hans utveckling i konsten, genom det egna hjertliga förhållandet som på det viset småningom starkare och starkare binder honom vid hans åskådare och åhörare, en personligt vänskaplig inspiration. Skulle jag föröfrigt förklara mig för något af de båda ytterligheterna, förmycken beundran ell r förmycken kritik, i afseende på deras nytta eller skada vid användandet på poesi, konst, ja andlig production i allmänhet: så sloge jag mig genast på de Beundrandes sida. Älska är i alla hänsigter mera fruktbärande än granska. Också följde jag i Wiens theatrar invånarnes exempel, så godt jag kunde; och om jag just ej beundrade allt hvad jag der såg, så befattade jag mig åtminstone ej mycket med kritik.

Stephans-Kyrkan. Denna ärvördiga byggnad, på en utmärkt skön och rymlig öppen plats, är den vackraste göthiska kyrka jag hittills sett. (Hade vi Svenskar tillräckligt mynt och en architekt, som grundligt förstode den göthiska byggnadsarten, så skulle vår Upsaliensiska Domkyrka med lätthet kunna upphöjas till en af första rangen.) Det vore mycket att säga om hennes väldiga massor, hvalf och pelare, hennes djerfva och med betydningsfulla bildsirningar smyckade bågar, det stolta pyramidaliska i grundformerna, genom hvilket isynnerhet det beryktade Stephans-tornet är så herrligt, — och det med den djupaste vettenskap uträknade, mot hvartannat harmoniskt afvägda i alla hennes proportioner. Invärtes gaf hon mig dock icke en så stor, så upplyftande anblick och öfverblick, som jag hade förmodat. Jag påmintes dervid om Venedigs (byzantinska) Marcus-kyrka, hvars inre, trots allt omfång och imponerande ålderdomlig prakt, dock meddelar ett intryck af någonting trångt och beklämmande. Om orsakerna till detta intryck vill jag vid tillfälle utförligare yttra mig. — På Stephansplatsen hålla hyrkuskarne till, i långa rader af spann, beredda att smälla och fara till som Jehu, såsnart någon åklustig infinner sig. Man åker gerna i Wien, och den larmande trängseln af vagnar och hästar förekommer fotgångarn besvärligare än till och med i Neapel, dels derföre att Wiens hufvudgator ej äro så breda som Strada Toledo, dels derföre att kuskarne i Neapel köra med mindre bång och liksom med en ätherisk skicklighet. — När Venedig, der man hvarken ser åkdon eller hästar, är den sista hufvudstad man lemnat, förundras man vid första intåget i Wien ej litet öfver den ofantliga myckenheten af equipager och fiacrer. Öfver Stephans-platsen och nedåt Grabentorget, förbi die Spiegelgasse (der jag bodde) och uppåt die Kärnthnerstrasse, är isynnerhet hvimlet starkt och oupphörligt af åkande och gående. Jag har der ofta haft mycken möda att armbåga mig fram och rädda mina ben. — Ingenting var lustigare, än att se den tjocka Fr.

Schlegel pusta i denna trängsel; ett nöje, som jag likväl blott engång njöt.

Musiken tycks väl vid första påseendet äga i Wien en mera populär grund och botten. än någonstädes, och man har öfver Wienarnes smak i detta fall låtit trycka mycket beröm; sannt är, att nästan alla menniskor af begge könen här äro amatörer, att antalet af virtuoser på alla instrumenter knappt kan räknas, och att concerter, offentligen och enskildt, uppföras utan ända. Månne likväl ej äfven här, liksom öfverallt, mängden söker i musiken blott sinnekittling och mode-nöje? Man kunde härvid påstå, att detta kan såväl för componisten, som den verklige musik-älskaren vara likgiltigt, blott folket väl betalar dugtige mästares arbeten och med skicklighet exequerar dem; emedan i alla fall stora componister egentligen componera blott för sig sjelfva och några få beslägtade själar. Men tyvärr hafva grundligt underrättade försäkrat mig, att den eleganta sällskapsverlden likaså i Wien, som annorstädes, sätter i valet och bedömmandet af musikalier det högsta värdet blott på det nya, det som dagen frambringar, och som lika hastigt förglömmes för att lemna rum åt någonting annat lika ephemeriskt. Och så sker det, att liksom Österrikes hufvudstad äger en egen Litteratur, bestående af poeter, dagbladsskrifvare och allahanda böcker, som i Wien tryckas och säljas, men föröfrigt utom Österrikes gränsor äro för hela verlden fullkomligt obekanta, så äger den också sina egna Dag-Componister, hvilkas namn jag der första gången hörde, ehuru de äro mera på moden än Haydn och Mozart. Om jättarne Bach och den äldre musikens hjeltar bekymrar man sig ännu mindre. För Beethoven har man väl en viss respekt, men denna kommer väl dels deraf, att han ännu kroppsligen vandrar om ibland dem och tid efter annan låter höra af sig med nya arbeten, dels ock deraf, att hans musik så gerna är konstig och besynnerlig, hvilket öppnar ett vidt fält att glänsa för virtuosernes och amatörernes spel-färdighet. — När skall man ändtligen också i musiken begynna, hvad redan i poesien och måleriet blifvit be-

gyndt, att historiskt och philosophiskt orientera sig? — En af de moderna nätta Wienska Componisterne, som heter Moscheles, är också ledamot af Ludlams-Hålan (jag firade der med honom och en hop andra musikanter nyårs-aftonen och helsade mellan punsch-glas och sånger det nyburna året). Han gör åtskilliga rätt hyggliga saker. En annan, som egentligen har djupare geni och syftning, ja vill redligt beträda de gamla mästarnes spår, heter Kanne, och är tillika poet; men har med de största musikaliska och poetiska anlag det förunderliga missödet, att i begge slags barnsängarne alltid föda missfall. Han har skänkt mig ett af sina poetiska verk, en tragedi Padmana, som kan visa dig huru poetisk denna menniskas natur är och hvilket afgjordt konstnärs-oskick han tillika äger. Sjelf är han deröfver ytterst svårmodig; och isolerad från sina Wienska medbröder, hvilka han i natur och god vilja verkligen öfverträffar, slöt han sig på ett rörande sätt till Rückert och mig; isynnerhet till mig, hvars mera milda och vänliga sätt att vara tycktes inge honom större förtroende, än Rückerts utvärtes stoltare och strängare väsende. Han är på köpet en hedersman, och en ungdomsvän af Steffens. Men hvarmed skulle jag trösta honom? Fortiter agere et fortiter pati — ack förmådde man det blott beständigt! —

Pratern. På andra sidan om die Leopoldstadt ligger denna vidtberömda lustpark, liksom den också ej litet beryktade Augarten. Begge bestå af höga trädgångar, gräsfält, lustplatser och värdshus m. m. Gräset och löfven sägas äga en skön grönska; föröfrigt lider det omätliga menniskohvimlet under sommarhettan grufligt af dam, hvarföre hufvudvägarne då flitigt begjutas med stora strömmar af vatten. I den vinterliga nakenhet, som Pratern visade sig för mina ögon, kunde jag ej anställa någon jemförelse mellan honom och Berlins Thiergarten. Jag är dock böjd för den mening, att naturen gjort i Pratern mer för frisk grönska och mensklig munterhet, men att deremot konsten och smaken gifvit Thiergarten en mera omvexlande mångfaldighet i anläggningar och en mera roman-

tisk charakter (som dock af Brandenburgska sanden temligen tillintetgörs). — I trägårdskonsten ligger väl det rigtiga midt emellan de Holländska och de Engelska ytterligheterna. Men håll! jag skickar dig annars en afhandling öfver Trägårdskonsten.

Konstsamlingar. Nu slutar åter papperet, just då jag kommer till ett ämne der jag ämnade bli vidlyftig: men det må gömmas till ett annat tillfälle. Jag vill blott säga dig, att fastän jag för min enskilda känsla ej i Wien fann på långt när så mycket af stort interesse, som i Dresden, ja i München, så äro dock de Kejserliga och Liechtensteinska Målnings-gallerierna för ingen del att förakta, jemväl »när man kommer från Italien.» Mitt yttrande derom var öfveriladt. Goda originaltaflor af Raphael, Leonardo, van Dyk o. s. v. äro inga bagateller. Deremot är Antik-Kabinettet ej synnerligen rikt. — Det kejserliga Tyghuset behagade mig oändligt, för den ytterst smakfulla och glänsande sammanställningen och sammanflätningen af alla möjliga slags mordgevär till pelare, tak-dekorationer, vapenbilder m. m. d. Öfver ett vapen sitter Gottfrids af Bouillon röda med fjädrar beprydda sammetshatt. — Bland de större Europeiska städer, som hvarken sjelfva producerat eller sammanplundrat sina konstskatter, är tvifvelsutan Wien en af de rikaste, liksom en af de armaste — Berlin. —

XXIX.

Barn-Balletten.

(Wien, d. 19 Jan.)

Hvilken ljuflig villa
Gycklar för min syn?
Står jag vid min stilla
Barndoms morgonbryn?
Mina äldsta dikter
Höja frihetsfanan,
Stoftets tunga vigter
Bry ej andebanan.
Att bebo dess trakter,
Har jag åter dömts?
Vilja Sagans makter
Pröfva, om de glömts?

Skall jag åter börja
Årens korta lopp?
Tänka, grubbla, sörja,
Slutar det då opp?
Allt, hvad förr jag önskat,
Glimmar fram i dagen,
Allt, hvad fordom grönskat,
Öppnar blomsterdragen —
Skimra jord och himmel
Af sin första glans?

Söker lifvets hvimmel
Upp sin första dans?

Vatten, träd och stjernor,
Bergens dunkla slägt,
Elfvor, månans tärnor,
I sin snöflors-drägt, —
Allting glittrar, svingar,
Trippar om hvarannan;
Riddarns valdthorn klingar,
Hjelmen smyckar pannan,
Stolt han söker faran
I vasallers tåg,
Gyllensmidda skaran
Trotsar spjut och våg.

Af små barn, som tindra,
Leken flätad blir;
Luftigt kring dem glindra
Glädjens silfverskir,
Kärleks purpurtjusning,
Hoppets gröna slöja! —
Se! vid källans susning
Vill den Sköna dröja;
Ack! Prinsessan fången
Är af troll och rå,
Fåfängt hjeltegången
Sökt dess gömsla nå.

Ljufva Engelinna*),
Tänd i natten dag!
Hvem ej öfvervinna
Himlarnes behag?
Du, till oss förskjuten,
I din dans dem målar;
Ros, ur Eden bruten,
Flägt, af färg och strålar!
Alla makter, alla,
Späda Drottningsbild!
Lyda dig, och kalla
Ljusets fader mild.

Lyft ditt klara öga,
Dit, der trösten fins!
Blidkadt är det Höga,
Kommen är din Prins.
Fjäderbusken vajar,
Tambourinen ljuder,
Segrens fana svajar,
Hon till högtid bjuder:
Vinets bägrar fyllas,
Knapar vandra kring;
Herrskar-paret hyllas
I triumfens ring.

O! hur varmt jag ville,
Alnshög, fjäderlätt,

*) Angiolina Mayer, den äldsta, vackraste och utmärktaste bland dessa balletters små sliph-lika danserskor; var i den närvarande Drottning, och af berg-anden Rübezahl röfvad ifrån sin älskare.

I ert sälla gille
Välja lefnadssätt!
Spela tusen drömmar
För mig sjelf och andra,
Krigisk mellan strömmar,
Skog och borgar vandra;
Storma bergtrolls-muren
Med mitt silfversvärd,
Och ur jungfruburen
Hämta vådans gärd:

Blott till lekar ämnad,
Öfva in min dans;
Få en villigt lemnad
Äras lilla krans;
På en saglik bana
Sjelf min hjelte vara,
Hvarje lott mig dana,
Ja, till himla fara;
Högt i linan sväfva
Mellan sky och haf,
Ej för döden bäfva
Om hon bruste af!

Arma! Tiden länar,
Tar igen sitt skir:
Lifvet ej förtjenar
Att man fullväxt blir.
Vingarna bli brända
Af en dämpad flamma,

Ingenting vill hända,
Allting är det Samma;
Naket, tomt, hvardagligt,
Släpar det sin gång,
Knappast mer fördragligt,
Knappast värdt en sång.

Medan sagoglansen
Färgar banans rund,
Leken, Alfer, dansen,
Njuten diktens stund!
Burna högt vid tonen
Af orchesterns vågor,
Ofvan molnen thronen
Bland azur och lågor! *)
Undren, som Er räckas,
Tagen gladt till låns,
Innan ljusen släckas
Skimren — och förgåns!

När de klarast brinna,
Nöjets förlåt sänks,
Och dess Engelinna
Åt sin hemort skänks,
Glans och färgor skymmas,
Alla toner stanna,
Rynkor åter rymmas
På min visa panna.
Verld, så grann och luftig!

*) Dessa fyra rader syfta på den obeskrifligt praktfulla slut-dekorationen.

Nu jag ej dig ser;
Ack! tyvärr förnuftig,
Ack! tyvärr — hvad mer?

XXX.

Berlin.

(Bref till E. G. Geijer.)

Berlin d. 18 Maj 1819.

Min älskade Broder! — Nu ändtligen vistas jag då i Berlin, och visserligen alltså ett nytt betydligt stycke närmare till Upsala. Den 10 dennes uppbröt jag från Breslau, och den 14 på eftermiddagen skedde min ankomst hit, der jag träffat vår Amalia i välmåga och för närvarande bor i värdshuset Hotel de Brandenburg, vid det stora Gensd'armen-torget. Dagen efter min ankomst, då jag på förmiddagen besökte vår minister, som för sjukdoms skull ej kunde mottaga mig, men i dag bjudit mig till dinèr, erhöll jag af Legations-Secreterarn, en vänlig och artig man (så som det egnar en slägting af Professorskan Knös), till min synnerliga glädje din bref-unge af d. 15 Mars, med de bifogade något fullvuxnare brefven från Gumælius, Schröder, mina syskon, Sondén (hvars skrifvelse, komiskt nog, redan engång varit i Berlin och blifvit hemskickad med Ödets protest) samt skaldinnan Euphrosyne. Gud välsigne och belöna Eder alla för den oförvanskliga hjertlighet, den oförtjenta kärlek, hvarmed J ej tröttnen att omfatta mig! Min dagliga bön till Gud är, att han ej må låta sjuklighet och svårmod beröfva mig all kraft att uppfylla åtminstone 100:de delen af Edra för-

hoppningar. Jag har ännu i mitt inre en svår strid att genomkämpa: Jorden och Himlen, hvar på sin sida, förskjuta och locka mig på en och samma gång. Dock är väl den sista, det eviga riket af Guds barmhertighet, mera hållfast att räkna på. Så förekommer det mig åtminstone, så ofta det lyckas mig att få gråta, hvarefter det alltid, för några timmar, blir mig lättare om hjerta och hjerna. Men jag vill ej plåga Dig med mina griller; så mycket mindre som jag hoppas, att du vid min hemkomst till fäderneslandet skall finna mig i min yttre Erscheinung vara blifven mera manlig än förr.

Jag längtar nu rätt innerligt efter denna hemkomst, ehuru jag icke kan neka, att blicken på den timliga sidan af min framtid stundom sätter mig i en gruflig förvirring. Att jag icke vill låta qvarhålla mig härute, genom hvilka förslager och anbud som helst, lärer Du finna icke blott begripligt, utan äfven rigtigt. Också Steffens gillar mitt tänkesätt, och säger, att ehuru personligen angenämt det vore honom om jag stannade i Tyskland, skulle han dock, om han nu vore i samma ställning som jag, äfvenledes förkasta allt slags borgerligt fixerad frivillig landsförvisning. Oaktadt den höga plats han nu såsom tysk författare intar, har han försäkrat mig att han ännu esomoftast plågas af bittra samvetsagg deröfver, att han öfvergifvit sitt fäderneslands. Och att det första afgjorda uppträdandet såsom tysk Litteratör skulle åstadkomma sådana följder, så väl genom sakens natur som beskaffenheten af min personlighet, att jag aldrig mer återlände till Sverige annorlunda än såsom gäst för kort tid, anser Du förmodligen för lika sannolikt som jag sjelf, ehuru jag derom ej kan öfvertyga vår goda väninna Amalia. Hon påstår, att jag bör vänta härute, tills ännu några gamla peruker derhemma hunnit dö, och vissa olyckstecken på vår politiska himmel, hvilka tyckas bebåda Sverige en annalkande förskräcklig crisis, kanske passerat förbi. Men är då min kropp mer odödlig, än perukernas? och i fall Sveriges undergång eller (hvilket är värre) förnedring verkligen är förhanden, är det ej min tydliga pligt att nedsvälja

mitt mått af den bittra dryck, som man iskänker för mina landsmän, i stället för att beqvämt, som en utlänning, sitta sunnan om Östersjön och se på, huru dessa, huru mina närmaste vänner våndas under ättika och galla? Fru Hellvig fruktar, att jag åter skall låta Wallmark etc. förarga mig och indraga mig i polemiskt gräl; men jag känner på mig, att detta slags retbarhet nu öfvergifvit mitt nerfsystem, som deremot tyvärr i vissa andra punkter blifvit så mycket mera retbart. Föröfrigt gör jag mig lika litet, som hon, och kanske än mindre, några illusioner öfver mina personliga utsigter för min tillkommande lefnad; jag vet så temligen, hvilket öde jag går till mötes. Men tiden vandrar framåt sin orubbliga gång, man släpar sig ur den ena enformiga dagen in i den andra, ändtligen heter det: han har lefvat! bördan är då fallen från skullran, och på den dunkla hvilobädden, ja förmodligen äfven i den verld som begynner, frågar man väl föga efter på hvilket sätt man här i lifstiden förtorkats och förtärts. Detta är min tröst.

D. 20 Maj.

I går förmiddag emottog jag af Legations-Secreterarn ditt bref af den 5:te dennes, och ber dig af hjertat förlåta det bryderi, hvarutinnan jag derigenom försatt dig, att jag ej underrättat dig (som det synes) det jag visste, att den af dig så ädelmodigt bestyrda vexeln väntade mig i Berlin. Väl förekommer det mig, som hade jag i någon af mina senaste skrifvelser nämnt derom; men enligt ditt sista bref måste detta hos mig vara en inbillning. Med denna affär förhåller sig nu således. Sedan kort efter jul, tror jag, har jag vetat, genom Dig och Fru Hellvig, att en vexel på 300 Rdr Hamb. Banco i Berlin väntade mig; och har jag ett par gånger i Breslau från henne bekommit förfrågningar, om jag behöfde penningar och ville ha vexeln till mig. Men jag lefde då ännu på hvad jag erhållit af Palmstjerna, och trodde det vara bättre, att låta denna summa oskadad möta mig i Berlin. Mellertid har vexeln, om hvars

speciella beskaffenhet jag ej gjorde mig underrättad, hunnit bli temligen gammal, hvilket jag bort förutse; tvenne bevis, att jag är en dålig affärs-karl. Af Fru Hellvig fick jag, ett par dagar efter min ankomst, Secundan och Tertian, och spatserade dermed till Hr Beneke, för att undfå penningarne. Han gaf mig väl icke ett nekande svar, men gjorde vid anblicken af vexeln en något betänklig uppsyn, och sade, sedan han tagit min underskrift, att han ville genast skrifva till Hamburg och att jag nästa Måndag (d. 24 dennes) skulle erhålla besked. Detta svar satte mig väl några myror i hufvudet, isynnerhet då Legations-Secreterarn efteråt berättade mig, att Schwarze och Rettich, hvilkas namn jag erinrade mig ha sett på vexeln, och som således på ett eller annat vis hade med saken att beställa, gjort banqueroute. Men så, som förhållandet skillras i ditt sista bref, synes ingenting vara att befara, och de Ron, såsom grundlig kännare i sitt eget Fach, måste väl deröfver äga det pålitligaste omdömet. Alltså afbidar jag Måndagen i lugn, och får emellertid tillfälle att öfva min vältalighet på en skräddare, som efter ett par dagar kommer med en betydlig räkning. Baron Taube, som är illa sjuk och melancholisk, men emottagit mig med en vänlighet och en språksamhet, så mycket mer förvånande, som han annars knappt öppnar munnen till någon menniska, ej engång till sin Secreterare, och i allmänhet ej stort frågar efter de landsmän som ankomma till Berlin (men sådan är verkligen öfverallt min lyckas stjerna!), skickade genast efter underrättelsen om min ögonblickliga förlägenhet Hr Maule till mig, för att erbjuda mig sin tjenst medelst caution, negotiation o. s. v. i fall det skulle sig så illa åtbära, att jag om Måndag inga penningar får. Således är jag, i slemmaste fall, åtminstone ej på fläcken förlorad.

Föröfrigt har jag många skäl att icke uppehålla mig i Berlin för länge; hade jag fått följa mitt inres anmaning, så sutte jag förmodligen efter åtta dagars förlopp rullande på landsvägen till Stralsund. Men jag har måst lofva Fru Hellvig att dröja här till medlet af Juni — och hon har tvifvelsutan gjort

sig nog förtjent till den tacksamhet af mig, att jag för hennes skull uppehåller mig på en ort fyra veckor, då jag på så många andra orter uppehållit mig tredubbelt längre. Jag märker väl, att hon tror sig hemligen kunna fästa mig här för kanske ännu en månad och mer, men det skall ej lyckas henne, ehuru hon söker hjelp i det briljanta Berlinska sällskapslifvets blomsterkedjor, med hvilka hon omlindar mig från alla håll, i förhoppning att jag väl småningom skall få rigtig smak på all denna herrlighet och dermed upphöra att tala om min afresa. Från Gröben och Steffens har jag ock medfört några recommendationsbref, der jag sannolikt blifvit utmålad med all vänskapens öfverdrift, så att det verkligen nu beror på mig sjelf, att tumla mig om i den mest glänsande rymden af Berliner-verlden så mycket jag behagar. Men mitt lynne är, som du vet af gammalt, för ingen del egentligen rigtadt åt societets- och conversations-lifvet, hvarföre jag håller mig undan så mycket jag förmår; naturligtvis sträfvar jag dock, så ofta jag det icke förmår, att visa mig så aimable som möjligt. Amalia är utom sig af fägnad, då hon tycker sig märka att man behandlar hennes gunstling med artighet och distinction. Den goda Amalia! ett hjerta, i vänskap så fullt, så trofast, så oförändeligt lågande, finnes ej nu i många exemplar på jorden. — Hennes egen umgängskrets är nu mycket mer utvidgad och mångfärgad, än för tvenne år sedan. Hvad som isynnerhet glädt henne, är att jag redan i första minuten fann ynnest inför General Gneisenau's ögon, för hvilken jag aftonen efter min ankomst blef presenterad i ett stort sällskap hos Savigny's; och gick hans artighet emot mig så långt, att han icke blott samtalade med mig ensam större delen af qvällen, utan ock sedermera, då sällskapet delades till souper omkring flera små bord i åtskilliga rum, och han sjelf satt sig vid ett dylikt med värdinnan i huset och ett par andra damer (bland hvilka Fru Hellvig), på deras anmodan att välja hvilken mansperson han ville ur sällskapet för en ledig plats vid detta bord, genast nämnde mitt namn, hvarefter jag på Fru v. Savigny's högra

sida (på den vänstra satt Gneisenau) billigtvis grep mig an att intressera i proportion till mitt äreställe. Amalia var högst lycksalig hela denna qväll, att den Preussiske Hjeltens omdöme öfver hennes vän så uppenbart sanctionerade hennes eget. Andra dagen blef jag bjuden af honom till middagsmåltid, åter högst vänligt mottagen, och lärde der bland en mängd officerare känna en förträfflig ungdomsvän och stridskamrat af Gröben och Fouqué, Öfverste v. Kanitz, till hvilken jag ock af Gröben och Steffens blifvit speciatim anbefalld. Gneisenau, hvars favorit Gröben är, presenterade oss för hvarandra och satte oss vid bordet tillsammans, på det vi skulle få tala efter hjertans lust om denne älskvärde riddersman. I eftermiddag vill jag besöka denne Kanitz, som redan gjort mig ett besök; han är blott två år äldre än jag, men har sitt lif vida klokare inrättadt, ithy han äger en utmärkt skön och god hustru samt sju muntra barn; och säger han, att det ännu intet enda ögonblick ångrat honom, att han steg i brudsäng vid 21 års ålder. *) —

Schleiermacher besökte jag i går, och kommer väl ock hos honom att tillbringa åtskilliga aftnar, isynnerhet som nu Tieck, hvilken med sina begge döttrar för ett par dagar se'n inkommit till staden, bor i samma hus. Jag frukosterade hos Tieck i Ziebingen den 13:de, på resan hit, och hade väl på hans önskan dröjt hos honom ett par dagar, om ej hans underrättelse om sin egen snara ankomst till Berlin erinrat mig i mitt inre om den ur många grunder vigtiga nödvändigheten att sjelf skyndsamt der infinna mig. Försedd med dråpliga vitsord af Steffens och hans charmanta fru, hvars Tante Fru Tieck är, kunde det ej förundra mig att af Tieck bli väl undfången. Besynnerligt intryck gjorde det på mig, att nödgas i en sandöcken (ty sådan är jemväl denna sida af Mark Brandenburg) uppsöka den vårligaste, den med den yppigaste blomster-fantasien begåfvade af tidens skalder. Grå dimma låg

*) Det är möjligt, att jag i hans sällskap gör en liten lustresa till Fouqué på landet.

om morgonen bredd öfver nejden, och det regnade smått, under det jag for till Ziebingen en half mil från en eländig krog, der jag med en gammal Gouvernante, en Under-Officer och en Judepojke, hvilka utgjorde mitt resesällskap ifrån Breslau, nödgats ligga öfver natten på öfver golfvet utbredd halm, insvept i min kapprock. Ändtligen upptäcktes det präktigt byggda slottet, i hvilket Tieck bor; deromkring är något mera grönt, en stor trägård o. s. v. Jag ankom dit kl. ½ 9 på morgonen, och skickade först upp min kusk med Steffens bref; sedan kom jag sjelf, på underrättelse att Tieck var uppstånden och någorlunda frisk; han mötte mig utanför sin dörr, och jag igenkände honom genast på den beskrifning jag hört om honom. Öfver en af mångårig gikt lutande och sammandragen, föröfrigt något fyllig kropp, sitter ett vackert, ännu ganska ungdomligt hufvud, med ögon der fantasi, qvickhet, smärta och en stundom till Mephistophelism gränsande skalkaktighet spela om hvarandra. Han talar lifligt, innehållsrikt, angenämt och med en viss otvungen värdighet, som kläder honom rätt väl. Han har nu åter sista vintern varit mycket sjuk, och dicterat i sin äldsta dotters penna flitigt af sitt stora arbete öfver Shakspeare, hvilket han påstår nu snart skall vara färdigt. Tillika förkunnade han, att fjerde delen af Phantasus snart skall läggas under pressen. Han frågade mycket om svenska Vitterhetens tillstånd, och isynnerhet om Bellman,*) som han lärt känna genom Rühs, hvilken af några Bellmanska stycken gjort några temligen lyckliga öfversättningar. (Den arme Rühs är nu illa antastad af lung-

*) Tieck har en stor aktning för Bellman. Jag har ju berättat om Steffens' hänryckning öfver Ehrensvärd, hvars skrifter (Stregnäsiska upplagan) jag skänkt honom? Det gladde mig, att Steffens, utan att känna det jag redan år 1813 i Svensk Literatur-Tidning låtit trycka samma omdöme, efter första genomläsningen af den lilla boken yttrade, att Ehrensvärd i snille och djup natur-åskådning stod högt öfver Winkelmann. Han har ock lofvat, att snart vid tillfälle rigta Tyskarnes uppmärksamhet på Ehrensvärds namn. Sedan öfversätta de honom snart, derom är jag öfvertygad. — Åt Hörberg har han ock mycket fägnat sig.

sot och, på läkares inrådan, under vägs till Italien, sedan han här förut blifvit till sin stora förundran, emedan han aldrig velat tro på slikt, räddad genom Magnetism från den öfverhängande döden.) Föröfrigt språkade vi mycket både om den litterära och politiska ställningen i Tyskland, hvarunder han fägnade mig med kött-smörgåsar och förträffligt Rhen-vin. Mellertid hade hans hustru, hvilken jag såg blott som en skymt, redan låtit städa ett rum i slottet för min räkning; men jag hade fattat mitt beslut att resa, och vid afskedet gjorde han mig det förslag, att följa med honom från Berlin tillbaka i pingstdagarne, samt då tillbringa hos honom någon tid. Få se huru dermed går. Jag är mycket nyfiken att lära känna hans äldsta dotter, som skall vara skön och af sin far utmärkt intellectuellt bildad; lyckligtvis har han tagit döttrarne med till Berlin. De äro föröfrigt, liksom deras mor, ifriga Katholiker, och den oftanämnda (tjugu-åriga) äldsta flickan en så ifrig, att hon ej blott grämer sig öfver sin fars otro, utan ock för egen räkning beslutat bli Nunna så snart som möjligt, hvaremot fadren, som annars är förtjust i henne, sträfvar med händer och fötter. Också Fru Steffens, hennes vackra cousine (Reichardts fru och döttrar hafva alla varit, och äro till en del ännu, utmärkta för sin fägring), önskar att snart någon riddare måtte komma och befria den «stolta sköna» från klosterlefnad. Mig synes det ett passande straff för Tieck, som hela sin ungdom igenom, eller rättare, hela sin skriftställar-bana igenom lekt med Katholicismen såsom med en tonart af Poesi, en skön symbolisk form, och ingenting vidare, att den Romerska kyrkans dämon slutligen på fullt allvar träder inom hans husdörr och bemästrar sig hans egna barn. (Det är dock i alla fall en bättre lott, än den som nyligen i Schwabing tilldragit sig med Fr. Baaders dotter, hvilken, enligt fadrens eget omdöme, blifvit besatt af Djefvulen, som oupphörligt plågar henne, en tillförene menlös och oskyldig jungfru, med allahanda otuktiga föreställningar och talesätt.*) Jag sökte i går Tieck,

*) Ur Naturphilosophien finnas, för hvar och en som allvarsamt in-

men han var redan utgången; han hade frågat efter mig hos Schleiermacher. I dag blef jag på morgonstunden anmodad af fru Bardeleben, att följa henne kl. ½ 10 till Trefaldighets-kyrkan, för att der höra hennes nyssnämnde afgud predika; men afslog det höfligen, 1:o för att få några timmars ostörd tid att skrifva till Sverige, 2:o emedan Schleiermachers predikningar, af hvilka jag hörde ett par under mitt förra vistande i Berlin, hvarken göra en kall eller varm om hjertat. Sedan jag skickat kammarpigan bort med afslaget, föll jag i stor förtviflan, emedan jag för några ögonblick föreställde mig, att möjligtvis Tieck och hans döttrar, med hvilka Fru Bardeleben också är bekant, kunde vara med af partiet, och att denna Fru, som är en stor väninna af romantiska öfverraskningar och förhållanden, samt tillika känner af min egen mun huru högt min nyfikenhet är spänd på Dorothea Tieck, velat tilläfventyrs i sina rum eller i Guds hus bereda mig ett oförmodadt nöje med hennes åsyn — tills jag ändtligen påminte mig, att hon såsom katholik, och

låtit sig med densamma, blott tvenne utgångar: Christendom och Magi. Schelling och Steffens ha begynt välja den förra, Baader (ehuru han tror om sig detsamma in sensu eminentissimo) har dock uppenbart förvillat sig på den senare; den animala magnetismen är på vägen att uppsluka honom i sin dämoniska afgrund. Du torde då icke förundra dig öfver den ton, med hvilken Schelling omtalar hans ofvannämnda äfventyr. »Unsern Freund Fr. Baader sehe ich seit einiger Zeit sehr wenig, und bin damit ganz wohl zufrieden. Das Letzte, was ich von ihm hören musste, war, dass der Teufel nun endlich Zeichen gebe, und ihn (B.) in seinem Hause aufsuche und verfolge. Unter andern sey seine Tochter (die ich als ein reines, liebliches Kind kannte) jetzt in Ekstase verfallen, in welcher der böse Geist ihr gottlose und unzüchtige Reden abdringe. Er sprach davon wie von einem erfreulichen Phänomen (so gross ist die Liebhaberey) und schien sich nicht wenig darauf zu gute zu thun, dass der Teufel nun endlich Notiz von seinen Angriffen genommen.» — Föröfrigt har jag nyligen från Baader erhållit ett vänligt och intressant bref (med ett exemplar af hans nyaste lilla skrift: Sur la Notion du tems), som jag skall visa dig när vi råkas. Man må säga om den mannen hvad som helst, så är han dock rik på underbara blickar in i naturens allrainnersta. —

en så ifrig katholik, här i staden visst ej besöker någon annan kyrka än den katholska. — Drag nu på munnen en smula öfver denna min otåliga längtan efter den Hel. Dorothea; den är min nyaste narraktighet, och det behöfs förmodligen blott att se henne, för att den skall gå förbi, liksom många andra af samma beskaffenhet. — Till philosopherne Hegel och Solger, samt en ung theologisk Professor Neander, som skrifvit ett par ypperliga böcker öfver Kejsar Julian och den Helige Bernhard (dem du för all del måste förskaffa dig), har jag ock från Breslau adresser, men har ännu ej aflemnat brefven. Kanske torde jag hos den förstnämnde afhöra såsom hospes ett collegium i Philosophien, i fall han läser på en timma, då hettan är någorlunda dräglig; ty här råder nu en så brännande sol, att jag ute på gatorna tror mig förflyttad till Rom tillbaka. — Brentano vill nu bli munk och har rest till Münster i Westphalen, för att besöka en undergörande Nunna.

D. 21 Maj.

I dag har jag besökt Hegel, som ser mycket torr och dialektisk ut, och i början mönstrade mig med miner, hvilka tycktes tillkännage att han höll mig för en petitmaitre eller åtminstone för en fantast; när han dock kom under fund med, att jag var en nära vän af Schelling och Steffens, upptinade han något och talade åtskilligt rätt förnuftigt öfver philosophiens närvarande tillstånd. Han är något lång, men ännu mera blek, samt ogement gravitetisk i ställning, uppsyn och uttal. Jag ville på samma gång expediera min visit hos Solger, men måste vända om hemåt för det grufliga dammets skull, som alldeles tilltäppte mina ögon. Jag tror ej, att jag dröjer länge i Berlin; det är en ort, som platt icke är treflig för mig. Jag lider af hufvudvärk, magplågor och hvarjehanda nerfkrämpor, som göra mig oskicklig till allt arbete. För den oupphörligt kringhvirflande sandens skull, på hvilken brännande solstrålar falla, kan jag ej gå ut någonstädes, utan största smärta

för mina ögon; och sitter jag hela dagen inne till kl. 6 om aftonen, då jag först kan spatsera omkring med beqvämlighet, så lider min öfriga kropp desto mer af denna brist på rörelse. Då nu dertill kommer, att conversations-lifvet, som är Berlinarnes och Berlinskornas A och O, för mig är föga uppbyggligt och en högst dålig ersättning för bristen af helsa och sinnesfrid, så inser du lätt, att jag här verkligen blott tvungen uppehåller mig för någon tid, och att jag anser den för mig egentligen såsom förlorad. Fruktade jag ej att såra Fru Hellvig genom ett uppförande, som skulle förekomma henne alltför ovänligt, så bröte jag upp redan i nästa vecka, sedan jag erhållit mina penningar och några kläder, dem jag här beställt mig.

D. 24 Maj.

Jag kan nu hugna Dig, redlige vän, med den tidning, att jag i dag hos Herr Beneke fått lyfta penningarne, och belöpa de sig i Preussisk Courant till 447 (eller 441, jag mins ej rätt hvilketdera, emedan lappen ligger hos Fru Hellvig) Preussiska Riksdaler, hvilka jag dels i detta mynt, dels i Louisd'orer, uttagit och till största delen lemnat i Amalias förvar. Likväl måste jag genast skicka till Hjort 100 Scudi, ett betydligt afbräck; Byström torde ännu nödgas vänta, ehuru ondt det gör mig. Hjort förstår att svänga sig! han blir ännu åtminstone till October i Italien. Den sistförflutna vintern har han tillbragt i Rom, sin sommar vill han passera i Florens, och ändtligen hösten i Venedig. När jag tänker på en sådan lycka, så kan jag ej neka att jag vattnas i munnen. — Huru nöjd Du deremot är dermed, att jag numera sannolikt först i Augusti eller September kommer öfver till Sverige — och Gud gifve åtminstone, att det sker då! — vet jag ej. Jag sjelf är icke nöjd dermed. Men sätt dig i den belägenhet, som jag nu genast ämnar skillra, och döm, om jag kan annat än, ad interim, gifva efter! General Gneisenau har nemligen för ett par dagar sedan gjort Hellvig och hans fru det förslag, som

han sagt sig hafva långt innan min ankomst ägt in petto *), att erbjuda mig Haus- und Tischgenossenschaft för all den tid jag kommer att vistas i Berlin, samt har bedt dem använda all deras inflytelse att öfvertala mig till mottagandet af detta anbud, emedan han ur mångahanda grunder tror det vara nyttigt för mig, att icke för snart återkomma till Sverige. Att Fru Hellvig och hennes man, hvilka båda två lika varmt ifra för hvad de anse vara mitt bästa, som gerna vilja behålla mig på en längre tid härute, med all möjlig vältalighet understödt detta förslag, begriper du, och kan jag väl säga, att de i två eller tre dagar oupphörligt bestormat mig, till största delen med skäl, som mitt förstånd visserligen tvingas att finna förståndiga, ehuru mitt hjerta nu mera än någonsin befinner sig på andra sidan om Östersjön. I går afton har jag ändtligen gifvit efter, då Fru Hellvig nästan med vrede förebrådde mig, att jag för några «Schäfer-Ideen» skull ville uppoffra en på engång lika solid, som glänsande verklighet, och skjuta ifrån mig en lycka, som, enligt min lefnads vanliga gång, åter faller mig på näsan förmycket oförmodadt, för att man ej skulle anse den för en afgjord befallning från Guds finger. I dag har hon skrifvit till Gneisenau, som af delicatesse ej ville genast omedelbart vända sig till mig sjelf, att jag emottagit hans proposition, och i morgon hemtar han mig sannolikt redan in i sitt palats. — Är ej detta åter ett curiöst äfventyr? —

Nu är det visserligen lätt att inse, det jag, om jag återfår något mera inre lugn än jag för närvarande äger, kan (och sådan är Gneisenaus plan) förträffligt använda för mina litterära arbeten detta tillstånd af all tänkbar yttre beqvämlighet, under det jag tillika i hans sällskap lär att känna de utmärktaste menniskor af båda könen i Berlin, samt såsom en beskyddad, ja vän af denne firade hjelte mötes af alla med vän-

*) Härvid är att märka, att han känt mig genom de bref jag skrifvit till Fru Hellvig, genom hennes, Gröben's och Steffens beskrifningar m. m.

lighet och aktning, icke att nämna hvad i umgänget med honom sjelf, en till sin charakter i ordets ädlaste mening förstlig natur, och så praktiskt invigd i tidshändelsernas mysterier, är att lära; det är vidare lätt att inse, det Stockholms mäktige måste något förundra sig att finna huru andra länders anseddaste magnater behandla en person, som de hålla för en narr, samt huru det nu fullkomligt beror på mig sjelf, att om jag vill ifrån Berlin i all maklighet hemskicka tillräckliga packor att fortsätta Svenska Vitterhetens excentrisering, under det jag härute icke har någon annan pligt att uppfylla i afseende på mitt lifsuppehälle, än att icke frossa i mat och dryck m. m.; men det är tillika lätt insedt, att man under denna plan blott skyler en annan, nemligen att i allmänhet för en betydlig tid uppehålla mig i Tyskland; derföre talar man för mig om resor till Rhenströmmen, Weimar o. s. v., ja, att man här vid en i verket varande reform af Nordtysklands Universiteter vill fråga mig till råds öfver vissa punkter, t. ex. våra landsmanskaper, om hvilka man härute har en högst dunkel, men oredig föreställning. Hellvig och Amalia jubilera; mig är dock icke rätt väl till mods, ehuru jag naturligtvis måste utvärtes hålla god mine och bära mig åt såsom vore jag på vägen att bli en nationaliserad Berlinare. Jag vill göra allt möjligt, för att komma hem åtminstone till hösten; jag längtar hjertligt från all denna herrlighet, och önskar till Gud att jag måtte snart få upplefva den dag, då man i en mindre lysande, men mera hjertlig umgängskrets icke fordrar af mig att jemt vara förbannadt förståndig. Det svider mig in i själen, att jag måste i några torra rader säga mina systrar, af hvilka jag nyss erhållit de ömmaste och de hänrycktaste bref, skrifna i hoppet att innan kort få se mig — och detta är verkligen den enda positiva sällhet, som min yngsta syster njuter —, säga min gamle morfar, hvars nittiondeförsta födelsedag vid midsommarstiden firas af mina församlade slägtingar, och som dagligen ber Gud att ännu engång få på jorden omfamna sitt mest älskade barnbarn — det jag ännu för vissa högvisa och högvigtiga, i

grunden dock temligen egoistiska orsaker måste ännu ett par tre månader längre fördröja de förras fägnad och kanske göra uppfyllandet af den sednares bön omöjligt. Men detta allt kallar Amalia «Schäfer-Ideen!» äfvensom min längtan att återse Sverige just i den årstid då det är som skönast. — Styre Gud allt till det bästa! jag fogar mig i den nödvändighet, som högst välmenande menniskor — och kanske dock till mitt väl! — påtruga mig. Då jag nu emellertid kommer att för någon tid här bosätta mig, så är ingenting förhanden som hindrar, att jag snart öfversänder en packa för tredje Svea-häftet (det andra är väl dock nu redan utkommet), samt ett par dussin skaldestycken för nästa års Kalender. Här vill man göra mig, nolentem volentem, till ett slags tysk poet och öfvertala mig att i compagni med Achim von Arnim deltaga i en Berlinsk tidskrift, der Gesellschafter. Gud vet, hvad man icke allt vill af mig!

P. S. Den 24. I öfvermorgon reser jag med Herr v. Schütz (författarn till Lacrimas etc.) som beledsagat Tieck till Berlin, ut på landet till Fouqué, och kommer Fredag afton tillbaka. — I morgon qväll får jag hos Solger vara tillsammans med Tieck och Nunnan.

XXXI.

Utsigt.

(Breslau, April 1819.)

En droppa från de drufvor,
Som kröna Sions berg,
En flägt ifrån de dufvor
Som bära Edens färg:
Hvad är, mot sådan njutning,
Det hopp, som lifvet gaf?
Med morgondaggs begjutning
Den höljer tid och graf.

Af Dig, o Gud, att skåda
En enda blick, hvad lott!
Hur sönke dimmans våda
För strålens öfvermått!
Hur blefve glömd den håfva,
Som letas här i grus!
Hvad är all verldens gåfva
Mot Dina ögons ljus?

Att se Guds anlet nära,
Är glädjens sanna lif;
Det är hans himlars ära
Och helgons tidsfördrif.
Hur sällt de äldsta Fäder,

Sig vederqvickte förr,
Stod Du, i stoftets kläder,
Vid menskohyddans dörr!

När hetast var på dagen,
Du kom till Mamres lund;
Tog, fromt till bordet dragen,
Spis med odödlig mund.
På palmens kronor sänktes
En hög och himmelsk qväll,
Och englars sabbat skänktes
Åt gamla herdens tjäll.

O Ljus, som evigt brinner,
Som djupets fästen ser,
Och dock i moln ej svinner,
Och dock i natten ler!
Hvarför är till Din boning
Så långsam vandrarns ban?
Gifs ej för öcknen skoning
Från Nebo till Jordan?

Ack nej! din mjölk och honung,
Mitt hjerta! fjerran är;
Det höga Salems Konung
Vill pröfva ditt begär.
Låt dina tårar svälla,
Låt öppnas ögats band!
Det är den enda källa
I öcknens heta sand.

Din ungdom sökte flamman
Af fåfäng äras glans,
En yppig visdoms gamman,
Och diktens drömda krans;
Men snillets högsta spänning,
Hvad mäktar den förmå?
Är lifvets dunkla känning
Ej lika arm ändå?

När tårens rika floder
Sist i sitt haf sig tömt,
Till vänner, far och moder
Dig vaggar böljan ömt.
Så ändar sig i hamnen
Den trötta simmarns färd,
Och ljufligt öppnar famnen
De fria andars verld.

Oändlig skönhet preglar
Hvarenda bildning der;
Oändlig kärlek speglar
Hvar blick, som helgad är.
Gud sjelf är sådan fromma,
Är sådan kärleks pris,
Är solen för hvar blomma
Uti sitt paradis.

Af rena hjertans tankar,
I samklang, full och klar,
Det hopp, som frälst sitt ankar,

Förnimmer syskonsvar.
Bered dig då, mitt sinne,
Det språket att förstå;
Och gladt ditt timglas rinne
Vid ljuden ofvanfrå!

Än bär du Korsets fana:
Välan! för ut din strid;
Gack fram den enda bana,
Hvars vissa mål är frid!
Den tro, som glöms och smädas,
Till sist dock segren har,
Och Christus sjelf vill glädas
Att så han älskad var.

Vandrarns Aftonvisa.

(Brandenburg, Maj 1819.)

Färdas jag verlden kring
Så långt från Dig,
Dock i en hemlig ring
Böjes min stig.

Du är dess A och O,
Ehvart jag vill;
Dig svors mitt hjertas tro
När jag blef till.

Du var min barndomsbrud,
Du var min vår;
Du är min tungas ljud,
Du är min tår.

Engång jag var dig kär,
Vi voro små:
Rosor och smultronbär
Gaf jag dig då.

Rosor och smultronbär
Skynda sin kos,
Solstrålen slocknad är
Innan det tros.

Som man ett vallhorn hör
Fjerran i skog,
Genljuds-likt minnet dör,
Aldrig hördt nog.

Bäcken går saktelig
Fram till sitt haf;
Hjertat så klagar sig
Fram till sin graf.

Åren, de dröja ej,
Säga ej till;
Svara blott Glöm! och Nej!
På hvad man vill.

Dock ler din ljufva bild
Än i mitt bröst,
Än talar, skär och mild,
Till mig din röst:

«Fåfängt din suck mig hann,
Ack! allt försent;
Gläds, att du sakna kan
Evigt och rent!»

XXXII.

Berlin (Forts.).

(Bref till Gumælius och Schröder.)

Berlin d. 25 Maj 1819.

Förlåten af gammal vänskap, att jag denna gången så fåordigt besvarar Edra kärkomna underrättelser, ja slår Er tillhopa i mitt svar, som med flygande penna måste förfärdigas i Fru v. Hellvigs gröna kabinett, innan visit-timman slår och jag måste med henne i ett stort sällskap. Af Geijers bref kunnen J inhämta, att jag tyvärr ännu på ett par månader ej återkommer till Sverige. Dock hoppas jag att åtminstone innan September månads början åter befinna mig på svensk jord, och snart derefter råka mina i Upsala församlade vänner. Finge jag följa mitt hjertas kallelse, så afreste jag genast till Stralsund; men man påstår att jag gör klokare i att stanna längre. Gud vet. Mellertid har jag

låtit öfvertala mig. I morgon flyttar jag till General Gneisenau. Jag vill nu, sedan jag dymedelst för någon tid åter kommer på ett slags fast fot, så flitigt hafva Svea m. m. i åtanka, som den starka sommarhettan och hvarjehanda krämpor kunna medgifva. Efter fyra veckor tror jag mig väl ha en temlig packa med vers och prosa färdig att hemsända. Det är väl bäst att jag skickar den under Palmblads adress, emedan han förmodligen alltid är säkrast att träffa i Upsala.

Oändligt fägnar mig Sveas framgång, och i allmänhet den utomordentliga litterära verksamhet, som nu utmärker mina Upsaliensiska vänner. Att jag icke kan vara lika arbetsam, så länge jag ännu fortsätter mitt reselif och dagligen omgifs af tusenfaldiga förströelser, är kanske förlåtligt; mellertid har jag ej heller alldeles spillt min tid i vädret, och sitter jag engång fast i Upsala, så har jag samlat rika materialier till förarbetning. — Schellings Weltalter äro ej ännu komna i ljuset. Väl har författarn åter nyligen försäkrat mig, att arbetet är helt nära sin fullbordan; men detta har han, sedan år tillbaka, flera gånger försäkrat sina vänner. Han säger, att han vill med detta verk åtminstone tillfredsställa sig sjelf, och att detta är hufvudskälet hvarföre han så länge dröjt. Det kan jag lätt begripa! men i ett verk tantæ molis är det svårt, ja kanske omöjligt, att uppnå en fullkomlig sjelftillfredsställelse. Mellertid uppmanar han mig, att icke glömma mitt i München gifna löfte, nemligen att öfversätta det på svenska, och säger mig de vackraste saker öfver de förhoppningar han gör sig af denna öfversättning. Godt! jag vill göra hvad jag kan, blott jag får boken i mina händer. Helsa broder Grubbe, och säg honom, att det är bäst icke vänta på densamma, utan i alla fall göra sin afhandling för Svea färdig. När Verldsåldrarne komma, kan han ju bifoga såsom en fortsättning öfversigten af den ståndpunkt, på hvilken Philosophien i dem framställer sig. Mellertid kan han rätt intressant sluta sin afhandling med att charakterisera Hegel och Fries, hvilka för närvarande, under Schellings tystnad, synas spela hufvudrolerna i tyska phi-

losophien. Att den förre imponerar på klyftigare, allvarligare hufvuden genom sin förnäma och (hvad man ej kan neka) solida dialektik, sin stränga method o. s. v. är billigt; den sednare har, oaktadt sin breda vattniga nullitet, i sednare tider erhållit några larmande vapendragare, som öfverallt utbasuna hans lof, t. ex. den här i Berlin huserande Socinianen De Wette, och har tillika, som det tycks, hos det Wartburg-Turnerska partiet bland Tysklands ungdom vunnit ett slags popularitet genom sitt uppträde vid Wartburgs-festen och den revolutionära lukt hvarmed han allt sedan den tiden omgifvit sig. — Det vore visst lämpligt, att skicka ett par exemplar af Svea till Fru Hellvig, så snart ske kan. Men glömmen ej vid samma tillfälle att ombestyra, det hon bekommer första Tomen af Scriptores R. Sv., på hvilka hon säger sig ha subscriberat (eller prenumererat, jag mins nu ej hvilketdera).

D. 26 Maj.

Min helsa lider så mycket här af hettan, dammet och den qvalmiga luften, att jag ännu ett par dagar vill besinna mig, innan jag mottager Gneisenau's anbud. Mellertid, sedan jag i dag hos honom inhämtat en glänsande diner, reser jag i e. m. med Schütz (författarn till Lacrimas, Niobe o. s. v.) ut till Nennhausen, för att tillbringa ett par dagar hos Fouqué. Tieck vill att jag skall i Pingstdagarne följa med honom på landet, och der tillbringa någon tid; men jag torde dock efter åtta eller tio dagar slita mig från alla dessa herrligheter och begifva mig till mina goda Systrars stilla boning, der mot slutet af Juni min Morfars nittiondeförsta födelsedag skall firas. Jag är nu för nära fäderneslandets gräns, att med rigtig ro njuta hvad man erbjuder mig. Det är bättre, att jag efter ett par år återvänder hit, ifall tillfälle skulle yppas till en ny lustresa, eller (hvilket Gud förbjude!) det skulle gå mig för illa på min fosterjord. Summa: antingen kommer jag till Sverige inom Juni månads slut, eller åtminstone ej mycket senare.

Rätt ondt gör det mig att skiljas så hastigt från Fru Hellvig, som jag så innerligt håller af och som så gerna vill behålla mig här för längre tid; så mycket mer, som vi ännu ej hunnit bli ostörda nog för att meddela hvarandra något ordentligt af våra ömsesidiga projekter, manuscripter o. s. v. Hon börjar dock sjelf tro, att en skyndsam hemresa är för mig physiskt nödvändig. — I går afton, i ett sällskap af hvarjehanda herrar och damer, församlade hos Professor Solger i en täck trägård utanför Potsdamer Thor, såg jag för första gången Tiecks äldsta dotter, som vistas derute hos Solger's, under det fadren sjelf bor inuti staden. Hon är en till själ och kropp skön flicka; skada, att hon ej är Svensk! —

Det kostade mycket på mig att lemna Gröben's och Steffens' familjer i Breslau. Hos Steffens tillbragte jag sista natten, sedan jag förut på aftonen med djup smärta skiljt mig från Gröben och hans englalika fru i det af hvitblommiga träd idylliskt omhöljda Pöppelwitz. Steffens hade sammanbjudit den redlige von der Hagen m. fl., och andra morgonen språkade vi från kl. 4 till kl. 6 ännu tillhopa, innan min vagn ankom. Det är en slem sak med alla de skilsmessor och afskedstaganden, som oundvikligt äro förknippade med en resandes lif, åtminstone med hvarje resandes som intresseras af menniskor och intresserar dem tillbaka. På nästa ort knyter man åter nya trådar, hvilka snart också måste våldsamt afslitas, och så många i beständig vexling anstormande rörelser af glädje och smärta lemna efter sig såsom residuum den bittra känslan af att skymta såsom en skugga, en dröm förbi de ljufvaste menskliga band, genom hvilka så många andra varelser, jemväl midt under den största verksamhet, njuta en viss hvilande och uppfriskande belägenhet. Mina vänner kunna knappt föreställa sig, huru trött jag ofta känner mig i mitt inre, under det både min pligt och min yttre ställning bjuder, att någorlunda vidmakthålla själens spänstighet. — Om min resa från Breslau till Berlin kunde väl åtskilligt berättas till Ert nöje, ehuru prosaisk vägen i det hela är; men jag vill spara det till munt-

liga samtal. Jag förvärfvade mig likväl under denna resa en ny poetisk erfarenhet; det hände mig nemligen, att midt på dagen åka genom en af vådeld brinnande stad.

XXXIII.

Berlin (Forts.).

(Bref till W. F. Palmblad.)

Berlin d. 19 Juni 1819.

Min älskade Broder! — För ungefär åtta dagar sedan erhöll jag ifrån Dresden, med ett långt vältaligt bref bifogadt från Helmina v. Chezy, den stora i Augusti förlidet år från Upsala afgångna brefpackan, som var ämnad att träffa mig i Italien, men naturligtvis icke kunde det, då mina Dresdenska bekanta, med mer än förlåtlig poetisk lättsinnighet, låtit den qvarligga i Dresden, under den dumma förevändningen att de ej voro säkra om min adress! Ingen, som det synes, kunde falla på den simpla tanken, att lemna brefven till Bildt, den Svenska Gesandten, hvilken då kunnat öfverskicka dem till Byström i Rom eller till Lagersvärd i Florens. Men då det nu är som det är, så kan du väl föreställa dig, att det angenäma i min förvåning och njutningen af Edra varma, glada, vänskaperika skrifvelser snart öfverväldigade förargelse-känslan öfver mina Dresdner-vänner. Jag var mycket ledsen, då jag under mitt vistande i Wien bekom, i ett bref från Geijer, underrättelsen om denna brefsamling, hvilken jag sedan trott ligga förlorad i Gud vet hvilken vinkel af något Romerskt post- eller handelshus:

men Gud, som under hela min resa omfattat mig med ett synnerligt hägn och i alla omständigheter låtit mig beledsagas af en ogemen yttre lycka, ville äfven visa mig den ynnest, att icke tillåta, det så mycken kärlek för den i Europa kringirrande vännen skulle hafva förgäfves sökt vägen till mitt bröst. Utom ditt bref, rikt på nyheter särdeles af det lustiga slaget, innehöll det digra omslaget (hvilken ögonvällust, att se dylika hafvande brefcouverter ankomma, med utanskrift af någon känd älskad hand!) ett från Geijer, ett från Grubbe, ett från Gumælius, ett från Hammarsköld och ett mycket lärdt och gravitetiskt från vår Upsaliensiska Mezzofanti. Jag har studerat dem en hel dag med det lifligaste nöje, läst igenom dem och läst om dem på nytt den ena gången efter den andra. Gud belöne Eder alla för Eder trogna hågkommelse! jag är också trogen.

Nu har man väl i Upsala längesedan erhållit det långa brefvet öfver Wien m. m. som jag genom Fru v. Hellvig skickade till Geijer från det lilla slottet Pöppelwitz i granskapet af Breslau. Likaledes är väl nu framkommen en skrifvelse, som jag i veckan före pingstdagarne sammanraspade till Geijer och slutade samma dag, som jag på eftermiddagen reste med Lacrimas (dess författare nemligen) till Fouqué. Jag tillbragte i Nennhausen ett par högst behagliga dagar (hvarom mera framdeles), och hade gerna stannat öfver pingst, om Schütz hade haft tid dertill; men så kommo vi just på pingstaftonen till Berlin igen. Dagen derpå flyttade jag till General von Gneisenau, Berlins närvarande Gouverneur, som af vänskap för Fru Hellvig icke hvilade förr, än jag emottog tillbudet att åtminstone för några veckor blifva medlem af hans huslighet (hvilken dock begripligtvis är mera glänsande än Lafontain'sk). Jag menar att jag i mitt sista bref till Geijer nämnde åtskilliga af de skäl, som man användt för att öfvertala mig att ingå på detta förslag. General Gneisenau tror att jag bör dröja här så länge som möjligt, och i lugn utarbeta min Resebeskrifning, dels emedan, enligt hans mening, Sveriges nu mer än någon-

sin volcaniska och kritiska belägenhet derhemma icke skall lemna mig någon ro *), dels ock emedan jag i Sverige platt ingenting har att lefva af; hvartill kommer, att jag här på Biblіotheket finner vida rikare tillgång på hjelpmedel att berigtiga och fullända mina Rese-anteckningar, än i Upsala. Men min längtan efter Sverige, efter mina systrar och vänner af bägge könen är nu så stark, att den hvarken natt eller dag lemnar mig hvila. Berlin ligger så nära till Sverige, att det förekommer mig, som stode jag redan vid tröskeln och ville blicka in i fädernehuset, under det man slår igen dörren midt för näsan på mig. Dessutom äro här solhettan och den hvirflande sanden inom och utom den stora casern-sköna hufvudstaden nu odrägliga, och göra att Sveriges gröna skogar, kullar, dalar och sjöar så mycket mera lockande sväfva för min föreställning. Mellertid arbetar jag nu här ifrigt på en uppsats öfver Rom, för Svea; den skrifs i brefform, såsom fortsättning af mina föregående längre bref, och skall väl, om Gud vill, mot slutet af nästa månad vara på vägen till Upsala. Sjelf kommer jag väl öfver i Augusti, eller begynnelsen af September, ehuru det i sig sjelf är temligen tokigt att tillbringa sommarn här och komma till Sverige just när hösten begynner.

Jag har i går skrifvit till Hartmansdorff, som är en vis och pålitlig rådgifvare, och utbedt mig få veta hans mening, om jag bör genast förfoga mig öfver till Sverige eller ej. Mina tyska bekanta vilja helst qvarhålla mig öfver år och dag, ja längre, i Tyskland; men jag kan omöjligen dertill beqväma mig. I afseende på sättet af min timliga existens i Upsala för den närmaste framtiden, håller du för möjligt, att jag genom flitig litterär verksamhet, genom bidrag till Svea, utgifvandet af mina Skaldestycken, min Resa, Poet. Kalendern o. s. v. skulle kunna förvärfva mig ett väl knappt, men dock med tillbörliga försakelser tillräckligt sjelfständigt lifsuppehälle? och huru mycket tror du väl, att jag genom jemn arbetsamhet, så

*) Och torde jag der, nu mer än någonsin, bli ansedd för en misstänklig person. —

långt helsa och sinnesstämning medgåfve, årligen skulle kunna räkna på? Jag ville gerna att du härpå svarade mig så snart som möjligt, innan jag lemnar Berlin. Man gör mig här oupphörligt uppmärksam på, att jag i Upsala platt ingen fri och egen basis har för mitt vistande der; säg mig uppriktigt, Du som förstår dig på ekonomiska ämnen, om det är rentaf och absolut omöjligt att tillvägabringa en sådan? Jag fordrar ingenting vidare än en möjlighet att på egen hand kunna lifnära mig. Att jag föröfrigt i Upsala ingen annan utsigt för framtiden har, än att bringa mina dagar till ända såsom en gammal uttorkad magister, derunder inberäknadt tvånget att sammanskrifva ett par dussin dumma och onyttiga Disputationer, etc. etc., har intet ögonblick varit mig förborgadt, och bekymrar mig derföre ej synnerligen. Det vore endast i fall jag någongång skulle råka på det infallet att vilja gifta mig, som jag komme att känna en bitter oro öfver min fattigdom. Men kärleken ignorerar min tillvarelse, och sannolikt har Gud äfven dermed sina faderliga afsigter. Alltså! blott jag kan undgå att bli Informator eller Skolmästare, fogar jag mig gerna i det som nödvändigt är, hellre än att öfvergifva mitt fäderneslandet eller en lång tid uppskjuta min hemkomst.

Fru v. Hellvig helsar dig, och ber dig underrätta Bokhandlarn Reimer om afsättningen af de från honom till dig öfversända Exempl. af hennes Skrifter. Han har derom ej från dig, eller från (Bruzelius? eller Wiborg?) fått någon underrättelse.

Jag lefde i begynnelsen här i Berlin i ett oafbrutet sus och dus, indragen i en mängd familjer och societeter, så att nästan hela min tid upptogs af att dinera, soupera, dricka the bland bildade (jag önskar snart att f—n toge all bildning här; så utmärglande verkar det på Berlinarnes hjertan och charakterer, att de ha läst allting och kunna prata i den sirligaste styl öfver alla tänkbara ämnen) herrar och damer, göra förmiddagsbesök o. s. v. Nu har jag åter dragit mig tillbaka i temlig stillhet, och är derföre här af mången ansedd, liksom i

Sverige, för en misanthropisk fantast. Det förstås dock, att jag genom min vistelse i Hufvudstads-Gouverneurens lysande hus (der min enda omsorg är att icke låta förderfva mitt underlif tillfyllest genom läckerheter och för många slags dyrbara viner), samt genom min förbindelse med Fru Hellvig, som också gerna ser då och då omkring sig en krets af putsade, talande och thé-drickande gestalter, underhåller ett visst samband med den såkallade stora verlden. De angenämaste middagsmåltiderna äro de, som Gneisenau stundom gifver im Thiergarten, under fri himmel och höga gröna trän; der har jag också ett par gånger vid sidan af den högst älskvärde Tieck, som ännu är i Berlin, haft rätt glädtiga ögonblick. Der råkade jag ock för några dagar sedan den bekante läkarn Weigel från Stockholm, hvilken jag förut ej kände, och vi presenterades af Gneisenau för hvarandra. Det syntes något förundra honom att se mig i denna relation. — Tieck har jag hört föreläsa ett par gånger; den ena aftonen läste han hos Fru v. Hellvig Shakspeares Henrik IV, den andra hos en Major v. Kanitz die verkehrte Welt ur sin Phantasus. Det är en obeskriflig njutning; man hör hvarje role spelas för sina öron i den mest bestämda individualitet, och mycket fullkomligare än ske kan på någon theater. Till det rika poetiska sinne som genomandar hela hans läsning, har han en så böjlig och mångsidig röst, att om man ej ser på mannen och påminner sig att alla stämmorna utgå allena från hans mun, så frestas man att tro rummet uppfylldt af ett helt skådespelande sällskap. Han bor hos Reimer i dennes stora palats (så förstligt är ännu icke Bruzelius logerad) vid Wilhelmsgatan, har en stor präktig sal med ofantliga väggspeglar och ståtliga golfmattor, samt glasdörrar som vetta utåt en grön plats och en hög, sval och beqväm trädgång af en vacker trägård, der han ofta vandrar upp och ned. Som han likväl af gikt är ömkligt sammandragen och ej synnerligen lätt på foten, sitter han helst på den breda trappan utanföre glasdörren, der man ställt ett bord af den elegantaste art samt deröfver utspändt en förlåt af grönt siden,

så att Tieck der vid sin bok eller sin penna liksom under en thronhimmel skyddas mot solens ofta förmycket faderligt glödande strålar. Jag besöker honom stundom der; förleden Måndag tillbragte jag hos honom hela förmiddagen. Hans vackra dotter Dorothea fick tyvärr ej länge dröja i Berlin; hon måste med Schütz draga tillbaka till slottet Ziebingen, för att der hjelpa till att fira det gamla Herrskapets (Hr v. Burgsdorfs och hans frus) gullbröllopp. Hon beskref det sedan mycket poetiskt i ett bref till sin Far, som väl gladde sig öfver brefvet, men ännu mer öfver lyckan att ej hafva varit närvarande. Då några damer här förebrådde honom denna finstre Sinnesart, svarade han leende: «Die Schmerzen des Lebens kann ich so ziemlich ertragen, aber die Lustbarkeiten des Lebens, sie gehn über mein Vermögen.» — Tiecks steinerner Bruder (så kallar honom brorsdottren), nemligen Bildhuggarn Fr. Tieck, är nu jemväl i Berlin; en talentfull och angenäm man. Med honom Bildhuggarn Rauch, nu för tiden Preussens utmärktaste Sculptör; jag var i Rom med honom tillsamman på Kronprinsens af Bayern fest. En enkel, liflig och artig man, af mycken förtjenst i sin konst och en viss egen osökt utomordentlig vekhet och finhet (dock utan all slapphet) i sin stil. Han var först kammartjenare hos den afledna Drottningen Louise, som upptäckte hans talent och gaf honom medel att följa sin böjelse. Också hade han det, fastän sorgliga, nöjet, att i sin första stora Composition uppresa en minnesvård åt sin välgörarinna.

Innan jag åter glömmer bort det, vill jag ge dig tillkänna, i fall du ej redan vet det och äger boken, att jag af Gneisenau till låns bekommit en högst ypperlig bok ungefär af samma idée och plan som Ditt ryktbara stora verk; den heter: Die Erdkunde im Verhältniss zur Natur und zur Geschichte des Menschen, oder allgemeine, vergleichende Geographie, als sichre Grundlage des Studiums und Unterrichts in physikalischen und historischen Wissenschaften, von Carl Ritter. Berliu 1817,

bei Reimer. Två delar ligga hos mig, men jag vet ej precist huru många som äro utkomna; jag tror fyra; verket blir mycket stort.

I ditt bref, dateradt midsommarsaftonen 1818, Stockholm, säger du att det sista bref du sett från mig till Geijer, slutade med min färd genom Apenninerna. Sedan hoppas jag likväl att ännu en afdelning af samma bref ankommit, som förmälde om mitt intåg i Rom och hvarjehanda Romerska ämnen. Snart skolen J erhålla en ny lång Italiensk Epistel ifrån mig, tjenlig att, om J så för godt finnen, sedan införas i Svea. Om åtskilliga för fruntimren i Upsala ej lämpliga saker i mina äldre bref förekommit, hvilket är mycket möjligt, så har det skett derföre, att dessa bref voro egentligen rigtade till männer. Föröfrigt kan det väl hända, att jag genom långvarigt umgänge med Tyska damer glömt bort, huru utomordentligt decenta de* Svenska äro. Jag skall väl ock bjuda till att öfva in mig i den gamla Svenska ärbarheten igen. Hvad våra nordiska damer skulle förvånas, om de finge höra, hvad en Italienska kan tillåta sig att säga, utan att det anses för oanständigt! I en Svensk frus eller flickas mun skulle också visserligen ett sådant språk förråda en oerhörd fräckhet; i Italien upptager man det helt oskyldigt, talar i samma ton tillbaka och tänker dervid blott: Hvart land har sina seder. — Ett temligen ungt och bildadt Romerskt fruntimmer, som ansåg sig tillhöra de dygdigaste af sitt kön, frågade mig (hon visste på köpet att jag ej var läkare) med en högst menlös uppsyn, huru det vore möjligt, att qvinnornas korta kjortlar bland det nordiska landtfolket och Alpernas invånare ej hade det vådligaste inflytande på deras periodiska rening? Jag svarade naturligtvis lika allvarsamt, att vanan ifrån barnaåren härdade underdelen af deras kroppar mot köldens och fuktighetens åverkan; med hvilken upplysning hon var belåten. På denna naivetet känner jag knappt något lustigare exempel, än det som vederfors en Tysk landskapsmålare af mina bekanta, som, nyss ankommen till Rom, blef införd i en ung och vac-

ker Romersk Furstinnas aftonsällskap. Hon visade honom mycken artighet och uppmärksamhet, men hade vid presentationen tagit vilse på hans konst, och trodde honom vara en musikcomponist; hvarföre hon slutligen bad honom meddela sällskapet någon vänskänk af sin stora musikaliska talent. När man ingen sådan har, svarar man vanligtvis i Tyskland «Ich bin nicht musikalisch;» alltså svarade han helt höfligt och gravitetiskt (mannen är något till åren): «Non sono Musico.» Till hans yttersta förundran sprang nu värdinnan ett par gånger rundt omkring rummet, slog skrattande hop händerna och ropade flera gånger efter hvarandra: «Felice lei» (lycklig han)! Han fick sedan af vänner, som längre vistas i Rom, höra att Musico der är det anständigare namnet på Castrat. — Dylika charakteristiska drag, som gifva klarare begrepp än långa raisonnerande beskrifningar om könförhållandet i Italiens sällskapslif, kan man väl dock, om ej just i bref till fruntimmer, åtminstone i tryckta eller för tryck bestämda skrifter meddela; eller skulle man väl af fruktan att af några läsarinnor förklaras för indecent, i en resbeskrifning förtiga en så högst charakteristisk sak, som att hela italienska nationens vanliga svordom, samt vredes-, otålighets-, förundrans- och försäkringsformel är den manliga lemmen (cazzo!), alltså i grunden en lemning af den antika Priapus-religionen? Härvid fordrar fruntimrens anständighet blott den enda regeln, att när karlar (åtminstone utlänningar) äro närvarande, blott låta höra den första stafvelsen (ca!); men veta de ej om att man är i granskapet, så hör man ur de finaste fruntimmers munnar ropas cazzo den ena gången efter den andra.

Häromdagen var jag i Djurgården vid Gneisenau's bord tillsammans med Böckh (den lärde Commentatorn öfver Platons och de Gamles musikaliska system), som berättade mig att han fått ett bref fullt af beundran från Grönland i Köpenhamn, hvilken tillika dedicerat honom jag mins ej hvad för ett arbete; i brefvet säger Grönland, som förut varit en för Böckh fullkomligt obekant person, att han i sitt eget otacksamma fä-

dernesland ej gäller mycket, men deremot i Sverige, der musikens grundliga idkande synes vara på förträfflig väg, vunnit så mycket allmännare bifall; endast en gammal Kapellmästare i Upsala, icke utan merit, men ensidig och grälig, understödd af en intrigant professor dersammastädes, Geijer, sökte ännu, fastän förgäfves, att motarbeta hans goda sak och hans ära. Böckh frågade mig huru dermed hängde tillsammans; jag svarade, att denna i Sverige så vidt utbredda Grönländska ära vore mig fullkomligt obekant.

Hos Fru von Hellvig har jag sett åtskilligare nyare produkter af Svensk Litteratur, t. ex. Tegnérs och Grafströms Tal, Lings Birgitta och Riksdag, Sjunde Häftet af Iduna m. fl. Af Hammarskölds Sv. Vitterh.-Historia, som väl är kanske hans bästa arbete, hade Berggren första delen med sig i Wien. Vår Vitterhet är tyvärr en mager ängd, hvilket icke är häfdatecknarns fel. — Hvad har omsider plötsligen förvållat Askelöfs utstrykning ur Östg. landskap? — Mitt Callowaiska företals öde bekymrar mig ej; jag har längese'n glömt hvad det innehöll. — Historien om Skalden Leuthmark och hans ölost är förträfflig. — Hedborns regime att dricka sparsamt vin, äta gröt (min horreur!) kl. 7 och gå i säng kl. 9, låter platt icke verkställa sig under en resa i Italien, ja ej engång här i Berlin (hvarest jag dock i vindrickning nu söker att vänja mig vid en stoisk måttlighet). — Helsa Sondén, och säg att jag för någon tid sedan bekommit ett bref från honom, som också nästan var årsgammalt. Helsa tusenfaldigt de andra vännerna! Nästa gång berättar jag om den glada godsinta Fouqué, hans älskvärda familj och det angenäma slottet Nennhausen.

XXXIV.

Bref från Hemmet.

Till E. G. Geijer.

Åsbo d. 7 Sept. 1819.

Dessa rader, min älskade Geijer, underrätta dig om hvarest jag nu befinner mig; och jag smickrar mig med den tanken, att du dermed icke är missnöjd. Okunnighet om din adress, alltsedan jag fick veta om din hemfärd till Vermland, har vållat att jag på lång tid ej skrifvit dig till. Jag hoppas att du mellertid rigtigt bekommit det stora brefvet, som jag afsände från Breslau och Pöppelwitz, samt det mindre, som jag skref icke långt efter min återkomst till Berlin. Det förstnämnda handlade till största delen om Wien och Österrike, det senare om hvarjehanda Berlinska ämnen, om Tieck m. m. samt om den genom Hartmansdorff och dig bestyrda vexelns lyckliga undfångst.

När jag slutade detta sista bref, hade mig redan blifvit meddeladt, såsom du torde påminna dig, Gneisenau's oförmodade anbud, att bo i hans hus och lefva med honom och hans familj, först och främst så länge jag ville dröja i Berlin, och sedan i allmänhet så länge det kunde båta mig att vistas i Tyskland. Han och Fru Hellvig, liksom hennes man, släppte mig ej, förrän jag verkligen flyttade till honom, i förhoppning, att ehuru tråkig en sommar i denna sand-arabiska hufvudstad än månde blifva, samt ehuru lifligt jag längtade efter mitt nu så nära liggande fädernesland och alla mina Svenska vänner, dock kunna i mera ostörd ro, än jag trodde mig få påräkna under förloppet af de första månaderna efter min hemkomst, utarbeta ett betydligt stycke af mina mångfaldiga rese-anteck-

ningar. Men, änskönt jag under mitt långa dröjsmål i Berlin också visserligen lärt och erfarit mycket, samt icke heller varit overksam — för Svea behöfver jag efter mitt anländande till Upsala blott åtta dagars ledighet, för att ha tre till större delen färdigskrifna uppsatser tryckbara, — voro dock förströelserna der för många, och min ställning i det hela förmycket villrådig, eller rättare tverådig, för att tillåta mig af det föröfrigt högst beqväma lefnadssättet i Gneisenaus hus draga den fördel, som kanske mången annan med en mindre orolig själ skulle ha skördat i min belägenhet. Länge äflades mina Tyska vänner och väninnor med mig, att jag skulle stanna i Tyskland, åtminstone för några år, och antingen emottaga en plats vid något Universitet, hvarom gjordes mig lysande förslager, eller ock utan allt slags bekymmer (detta var Gneisenau's mening) lefva såsom en främmande lärd i hans hus, samt derifrån hemsända till Sverige mina arbeten, till dess att i mitt fäderneslaud de jordiska utsigterna för min framtid hunne antaga en ljusare skepnad. För Dig behöfver jag ej utveckla de betänkligheter och bevekelsegrunder, som hindrade mig från fattandet af ett beslut, hvilket onekligen, i båda fallen, skulle medfört den följd att jag gått förlorad för Sverige och Sverige för mig. Att Fru Hellvig ej kan inse, det här om ingenting mindre var frågan, än att antingen genast begifva mig till hembygden igen, — då penningar tröto att (hvilket jag helst önskat) ännu på ett par år förlänga min resa, för att bese Rhen-Tyskland och göra ett nytt besök i Rom, — eller ock att fullkomligt likna Steffens och bli rentaf Tysk i alla afseenden och det för alltid, visar att hon oaktadt sitt stora förstånd dock ofta raisonerar med qvinlig logik. Ty om jag ock förbigår, hvad du lätt medger, att jag, i Tyska Culturens närvarande belägenhet, och på köpet för att rättfärdiga mitt sammanhang dermed såsom utlänning, genom mottagandet af en Tysk Professors-plats tillika i sjelfva verket ovilkorligen förbundit mig att söka uppnå ett utmärkt rum såsom Tysk författare, så hade jag äfven, om jag helt enkelt stannat hos Gnei-

senan som resande lärd, förr eller senare råkat i samma nödvändighet, för att ej se småningom undan mina fötter försvinna den enda sjelfständiga basis på hvilken jag derute stod, nemligen det slags anseende man gerna beviljar åt en genialisk främling, så länge han icke synes förlora vid närmare pröfning. Hade jag åter gjort ett enda offentligt steg in på Tyska Skaldernas och Skriftställarnes område, så hade jag dermed gifvit mig till pris åt en obeveklig och obrytlig omständighets-kedja, sammanknuten af alla ärelystnadens furier, och hurudant ock slutligen mitt öde blifvit, så är det åtminstone säkert, att jag aldrig kommit ur den Tyska Litteraturen in i den Svenska igen. Hvad föröfrigt hjertat sade mig, öfver mina pligter till barndomslandet, mina äldsta minnen och mina äldsta vänskapsband, lemnar jag åt ditt eget hjerta att bedömma. Slutligen föreslog jag Fru Hellvig att rådfråga Hartmansdorff, hvilken hon icke blott (med skäl) anser för en särdeles mogen och förståndig rådgifvare, utan ock (besynnerligt nog) för den oegennyttigaste i afseende på mig af alla mina Svenska vänner. Hon gick in derpå, och jag var i förhand öfvertygad, att denne vår förträfflige broder skulle svara mig enligt min egentliga önskan. Det gjorde han ock, i ett bref, som Fru Hellvig med rätta kallar Romerskt och Catoniskt och läst med största förtjusning, ehuru det svar och det råd han deruti gaf mig alldeles var motsatt hennes egna råd och önskningar. Men hon hade förut lofvat mig att icke protestera mot Hartmansdorffs tillstyrkande, det måtte utfalla huru som helst; och således gjorde detta ändtligen slag i saken. Hartmansdorffs bref är föröfrigt också derutinnan Catoniskt, att han tycks vid dess författande hafva ansett mig ex hypothesi såsom redan förlorad för mitt fosterland, samt derföre ända igenom tilltvålar mig, enligt det gamla ordspråket, såsom Paulus de Corinther. Ja, i slutet uppsäger han mig för alltid sin vänskap, om ej nästa bref till honom blefve dateradt ifrån Ystad. Då emellertid allt detta just bevisar höjden af hans varma och redliga hjertelag, så har det icke särdeles oroat mig, och hoppas

jag att han nu åter anser mig för en ärlig Svensk, om de rader äro framkomna, som jag skickade honom icke långt derefter från Ystad, för att bokstafligen uppfylla hans åstundan.

D. 10 Sept.

Jag hade velat skicka dig denna gången en temligen utförlig beskrifning af mitt sista vistande i Berlin och min resa derifrån till Sverige; men jag är nu här så hindrad, dag för dag, af besök, sällskaper och resor, att ingenting af skriftlig art blifver af eller kan fullbordas, jag må försöka och begynna hvad som helst. Äfven i denna bortgömda och annars så stilla vrå af verlden gör man mig nu till ett slags mode-menniska, som alla nyfikna vilja se och höra. De få timmar, som jag kan bespara för mig sjelf, användas naturligtvis helst till samtal med mina goda systrar och min högt bedagade morfar, som liknar en Isaac eller en Jacob i deras sista dagar. Men vi råkas, Gudskelof! snart, förmodligen i början af October, och vi få då bättre tid att språkas vid. Det summariska förloppet af min hemresa från Berlin kan Grefvinnan Wrangel meddela dig; hon bekommer sannolikt just i dag från Upsala Post-Contor mitt bref. Det öfriga muntligen.

Just nu fick jag åter en bjudning, som kommer att kosta mig större delen af en dag: till Schwerinernes syster, som bor på en egendom i granskapet. — Jag återländer till Upsala mycket fattig på färdiggjorda saker i vers och prosa, men ofantligt rik på råämnen, utkast och förslager. Jag hoppades att få tillbringa i föräldrahyddan en ostörd September-månad till den Poetiska Kalenderns bästa, i fall nödvändigt någon sådan vidare skall utgifvas; men jag ser nu, att ingenting ordentligt kan tillvägabringas, förrän jag i Upsala får sätta mig i ro och begynna en tids oafbrutet arbetslif. - Dock fruktar jag mycket, att man der också, i början, en tid bortåt förrumlar mig. — Hurudan ad interim, och till dess mina finansers närvarande villervalla någorlunda kan redas, den ekonomiska basen för mitt nya vistande i Upsala skall bli, öfverlemnar jag åt mina

klokare vänners samråd och godtfinnande, och är belåten med allt, blott man befriar mig från nödvändigheten att försörja mig genom barns undervisning, ett förhållande, som vore för mig en underskrifven skyndsam dödsdom. Om Gud icke tillåter mina ögon och öfriga helsa att förmycket försvagas, hyser jag ett stort hopp om att hädanefter såsom Litteratör bli särdeles flitig och verksam; isynnerhet som jag tycker mig märka, att min charakter och mitt lynne under de tvenne sista åren förkofrat sig i mod och driftighet. — Framtiden står föröfrigt i Herrans hand. —

Jag företager nu snart en påhelsning i Linköping, der jag har många ungdomsbekanta. Mot slutet af månaden reser jag med en mängd qvinliga slägtingar till Regna, en romantisk prestgård längst norr upp i Östergöthland, der Sondéns föräldrar bo. Sondéns syster, en qvick och älskvärd flicka, skall stå brud d. 26 dennes, och större delen af min talrika slägt kommer vid detta tillfälle att der församlas. Hennes brudgum säges vara en hederlig karl, men många af slägtingarne äro ej nöjda med hennes val, emedan han är, fastän ung och vacker, dock endast Bruks-Inspector. Men utom det, att hon verkligen lär hålla mycket af honom, så är hon tillika 25 år, och har kanske någongång tänkt, som det heter i en italiensk visa, der en äktenskaps-mogen flicka beklagar sig:

Già d'anni venticinque
Mi trovo così sola;
Vi giuro e do parola,
Mi sento alfin mancar!

De stackars fattiga flickorna få i vår tid, om ock begåfvade med hundratals förtjenster vanligtvis ej tillfällen att välja bland många.

Här i orten sjunga flickorna med stor hänryckning Carl XII:tes Marche vid Narva och Dina ord dertill, och jag har sjelf här hört dem första gången, med tårar och glädje. Tack, min redlige Broder! — Tillika är en annan, kallad Carl XII:s Fält-Marche, mycket i mode på de skönas läppar, så att den

bistre krigsbussen nu blifvit alla damers älskling, och man kan säga, att flickorna hålla sig raska.

Tusenfaldiga helsningar till alla vänner af båda könen, och deribland framförallt till din förträffliga hustru. Lycklig hvar och en, som någongång får luta sitt trötta hufvud till en älskad barm! Mig kommer väl aldrig en sådan vederqvickelse att förunnas, men

«Geduld! Geduld! wenn's Herz auch bricht,
Mit Gott im Himmel hadre nicht!» —

Farväl! Farväl! Vi råkas snart. Det kan hända, att jag reser från Regna först till Stockholm, men der uppehåller jag mig blott några dagar.

XXXV.

Fridsrop.

Åter, o fädernebygd! din jord jag beträder; och inga
Sydliga taflor din bild plånat ur vandrarens bröst.
Vänligt den vinkat mig hem, och frid ur dess björkar har susat;
Djerfves jag tro dem, att frid redan beviljas mig der?
Har man väl än mig förlåtit det brott, att jag dristat på nya
Banor till skönhet och sång leda din dikt och ditt språk?
Att i det gamla, som glömts, jag sökt det evärdeligt Nya?
Att mot ett kallt ordprång svärdet till örlig jag drog?
Att, blott yngling, min ro, min lycka jag gaf, för att vara
Röst i öcknen, ett rop: «Reder åt Herranom väg!» —

Frågan besvarar du ej; din naturs ljusalfer ej spörja,
Hvem man bland menniskors ätt korar till hat eller gunst.
Ej om de flestas dom jag mig bryr: dock de bästas jag ärar;
Deras förnämst, som sitt lif sjelfve åt Konsten ha vigt.
Mången jag känner bland dem, till hvilken jag vördande uppser;
Säll om, af hvad jag försökt, något dem söngs till behag.
Likså ljuft att beundra det är, som tomt att beundras:
Högsta fröjd för ett Jag är ju ett ädlare Du.
Dåras min själ? eller nalkas den tid, då det eniga Manhem
Skådar i värdigt förbund hela sin sångarekrets?
Då dess skalder, ej lyssnande mer till sorlet för dagen,
Söner af samma natur, broderligt älska hvarann?
Rymd för oss alla det har, det herrliga Skandien; annat
Kräfver det, än att i köld hvarje sig söndrar för sig.
Slutom då ringen! och tubbe oss ej mångsnackande hopens
Eviga kif, att igen skiljas och grubbla derpå!
Fritt må emellan sekter och namn sig tvistande splittra
De, som vid namn och person fästa det Skönas begrepp:
Skulle dock vi, som lefva i det, som lefva för sången,
Glömma, hur fjerran dess mål är för hvarendaste satt?
Tallöst är ju i gåfvor och art, som det vingade slägtet,
Skaldernes: derför så rikt klingar Naturens concert.
Örnen åt solen ju ställer sin färd, och dufvan åt skuggan,
Näktergalen förstår rosens och ungdomens dröm,
Phenix på doftande bål afhöljer sig konungaskruden.
Lärkan, ett jollrande barn, qvittrar sin morgon och dör.
Ingen dock klandrar hvarann för näbbens och vingarnes mångfald,
Sjelfva den ringaste gök äger sin kraft, sitt behag.
Kärleken tänker ej argt. Hvad äro vi, om vi ej älska?
Älska, hvad mer är än vi, Himmel och Fädernesland?

Endast i Kärlek är lif, och endast i Kärlek är framtid;
  Skapande, formande makt honom förutan ej finns.
Bildom då gladt, hvad oss Himmelen skänkt, i syskonlig endrägt:
  Stort, den som kraft har dertill; Täckt, den som svagare är.
Må se'n afund och veld förtyda, förvränga, förprisa,
  Och vid hvar mensklig fläck larma med djurisk triumf!
Smädelsen följe ett sparsamt beröm frikostig i spåren:
  Hjertats orakel har dock evigt en röst, som är sann.
Skyndom tillsamman då fram, att resa det götiska templet,
  Templet af Svithiods Konst, färdigt i ritningen re'n!
Lägge det svenska sinnet dess grund; men förnekom ej, fåvitskt,
  Söderns förklarande prakt smycka dess mäktiga hvalf.
Solen, den glädtiga, skifte sin tid med den smäktande månan,
  Att genom fönstren derin blicka, till jubel och sorg;
Stråle från murarne ned, i de målade rutornas dager,
  För hvart högre behof, bilder af himmelsk natur;
Altaren höje sig opp åt helgon, bland ljus och bland rökverk,
  Glädjen der offre sin tack, smärtan sin bedjande tår;
Vandre derinne skuggor omkring af fäder och hjeltar,
  Fredligt bland drömmar, som nyss lekt i orangernas land:
Och när förtjusningen stiger åt skyn, från templet och jorden,
  Tusende röster af sång fylle dess pelareskog!
Ja! ej längre om plan och om mål de byggande stride;
  Vare förbistringen slut! Lärom hvarandra förstå!
J, som nu ropen allenast på ljus, på kristaller, på blankhet,
  Byggnaden visst ej af glas önsken J gjord, eller is?
Dunklet bekrigen J. Godt! men hvarhelst ett Verkligt sig visar,
  Är det Dunkla dock med, såsom det Ljusas beting.
Natten, den trogna, alltjemt är färgors och skepnaders moder,
  Närer dem huldt vid sitt bröst, räcker till fadern dem fram;

Och när i rymden de se'n bland hvimlet och gnyet förspridas,
  Bor hon inom dem, som tyst aning om skapelsens ord.
Så ock i Dikten det gifs, ja i Tänkandet sjelft, ett Förborgadt,
  Heligt, Hemlighetsfullt; roten af tanka och dikt.
Hvad ur det Innersta hörs, kan blott ur det Innersta fattas:
  Sådan är Lifvets mystér; sådan är Sångens mystik.
«Sjukdom» vore det, hvad? när ifrån den roten, i blomma,
  Själarnas längtan står fram, magisk i doft och i drag?
Då, välan! är jag sjuk; och i sanning! jag blygs ej deröfver:
  Plato var dödskrank då; Dante, den svärmarn, än mer.
Näppligen helsan är der, hvar hon braskande föres på tungan:
  Helsan är ödmjuk, mild; skryter ej, att hon är frisk.
Dock — ej tvistom härom! Vi alla ju vilja det Sköna,
  Vilja det spegladt i fullt mått af vårt mödernespråk;
Sträng i sin fordran derpå, gemensamt oss manar en framtid,
  Njugg i sitt lönande pris, hård i sin straffande dom.
Klar er syftning mig är, och herrlig i den är er början;
  Vänligt begripen ock min! Mera den icke begär. —
Af millioner ögon, som öppnats och öppnas på jorden,
  Finner hvar stråle sin väg opp till den sol, som dem tändt;
Hvarför? Ty jorden, en dotter af solen, men fjermad från henne,
  Älskas af modren ännu, vet det, och älskar igen.
Så mot en enda punkt, mot Skönhetens andliga solblick,
  Millioner af glas vänder den speglande Konst;
Hvarför? Ty Konstens eld är Naturens offrande flamma,
  Skärad i Konstnärns bröst, vårdad af Känslans vestal.
Skulle då De, som bestämts att offret förrätta för folket,
  Ej af det varmaste band känna sig alla som En?
Ve den Narcissus, som vill i Diktningens eviga källa
  Skåda sitt timliga Sjelf, rusad af Echos beröm!

Vid den lagerskuggade brädd, der stjernornas ringdans
  Glimmar på darrande våg, dör han af törst och förgås.
Tiden är snar. Ett Nu är evigheten för lifvet.
  Endast för Kärlek och Gud räcker dess knappa minut.
»Ära ske Honom! på jordene frid! god vilja oss allom!»
  Heliga valspråk, skrif djupt i hvart hjerta dig in!

TILLÄGG.

Åsigter *).

SLÄTTBON.

Hvad Gud är god, och hvad hans verld är skön!
Så vidsträckt, som ett lyckligt hjertas utsigt,
Är ögats fria synvidd; när och fjär
I milda pulsslag, liksom sädens vågor,
Naturen andas moderligt sin fägnad
Att räcka få så ymnig spisning fram
Åt sina barn, förutan deras möda.
Ej någon mor kan vara mera huld;
Ej något barn mer sällt, än jag: ty allt
Hvad jag behöfver, breds omkring min tröskel.
Med plantan lefver jag, som äldre broder;
Mitt hopp gror upp med hennes gröna brodd,
Jag delar lust och qval med axet, blomman,
Och njuter se'n i deras frukt min lycka.
I samma följd, i samma lugna gång

---

*) Detta skaldestycke, infördt i Poet. Kalendern för 1821, upptages här såsom af författaren, enligt hvad en i Poet. Kalendern bifogad not antyder, ämnadt att ingå i hans recensionen. Till följe deraf är det ock uteslutet ur hans 1837—1838 utkomna "Samlade Dikter."

Utg. Anm.

Som lifvets åldrar och som årens tider,
Jag vexlar hvila, göromål och nöjen.
När morgonrodnan öfver åkerns fält
Går opp och öfver mina hjordars ängar,
Och mellan höga fruktträn fönstren lysa
Af hyddan, der min unga maka slumrar,
Ännu sig drömmande inom min famn:
Jag helsar solen i min vingårdstäppa,
Der jag den första mogna drufvan bryter
Att lägga den på min huldinnas bädd,
Tills hon slår opp det svarta gudaögat.
En herrlig lek, förvisst, är landtmanslifvet:
Tillsamman sköta vi dess alla värf;
Vi stödja rankor, gräfva kring oliver,
Ge mulan foder, skära mais och hvete;
När middagen i skuggan se'n oss jagar,
En hälft af dagens förråd ätes opp,
Den andra skänks åt tiggaren, som nalkas
Och vid Marias namn besvär vår misskund.
Min Rosa slår sitt rosenförkläd ut,
Der gyllne frukters fagra börda doftar,
Och flaskan sparar ej sin lätta dryck,
Som lindrig eld i alla ådror gjuter.
En ny Rinaldo, i Armidas sköte
Jag hvilar hjessan, hör castanien susa;
Och ofta nog drar Kärleken försorg
Att skäran kommer sent i händren åter.
När qvällens purpurhaf omsider svallar
På stjernefästet, som i skymning famnar
De gröna fält, af häckar genomskurna,

Af spegelblanka rännlar vattnade,
Och täckt af träd i raka streck bevuxna:
Jag går med henne dit, der vinets råga
På långa bänkar töms i lustigt lag;
Och ofta, när vid cittrans muntra klang,
På blomstrens fester än och än på skördens,
Den rika nejdens yppigt sköna döttrar
Till dansar locka och till stulna nöjen,
Jag kysser lågande min egen tärna
Och höjer sedan, oberedd, min sång,
Med ord och toner, hvilkas ömma vällust
Berusande till alla sinnen tränger —
Och skönare, än sjelfva dagen, blir
Den natt, som honom varm i spåren följer.
Ej jag begripa kan den vilda håg,
Som binder menskor vid de vilda bergen.
Engång jag tubbad blef af dårlig längtan
Att söka äfventyr och se mig om
Ibland de fjäll, som i omätligt fjerran
Stå vakt omkring min sälla fosterjord:
Men liksom mellan spöken, mörka andar,
I ryslig enslighet jag fann mig der,
Och nära slets mitt innersta itu
På deras hvassa, skråfligt hårda kanter.
De äro dödens minnen. Bort, o bort!
Jag ropade; och gaf mig ingen ro,
Förrän jag stod på välbekanta slätten.

BERGSBON.

Ja, bergen äro dystra häfdaminnen

Ifrån den vilda kamp, då jordens kraft,
Ej mildrad än af kärlek och af smärta,
Försökte sina första skaparvärf.
Den gamla Natten, öppnad nyss för Ljuset,
I dunkla böljor ovisst rörde sig,
Och hennes bröst, der nu ett hjerta klappar,
Då häfdes tungt af en gestaltlös aning,
Hvars yttringar bekrigade hvarann.
Den råa Styrkan drömde rymden skänkt
Till tummelplats för sina jättelekar;
Men segren var ej lång: de elementer
Som tjenat henne undersåtligt förr,
Luft, vatten, eld försvuro sig till uppror,
Och stelnande hon sönk i spillror ner
Till kufvad grundval åt det högre lifvet.
Nu är hon oss en saglik fornverld blott,
Stängd inom djupet af sin egen afgrund;
Der fjettrar henne evighetens mått,
Det Frias känsla och det Skönas urbild.
Dock böra vi med vördnad skåda bergen,
Den äldsta Modrens ursprungslika barn;
Ej glömmande, att lifvets hela blomstring
All sötma suger blott ur kraftens rot.
Naturen sjelf, den blida dottren, än
Sin helsa dir ur en titanisk barm;
Och endast af metallens ådror närd,
Dem jag i deras dolda gångar spanar,
Kan blomman småle, som en dröm af oskuld,
Insekten stimma, som en tvångfri barnlek,
Det stolta djuret kämpa, njuta, lida,

Och menniskan till Gud sist återbära
Den tanke, som åt tingen ursprung gaf.
Jag trifs, jag lefver helst på berg och fjäll,
Ty der jag hemma är i Sagans rike.
De stå, i trotsande försakelse,
Som gråa resar från en grånad forntid,
Och räcka fram orubbligt fasta skullror
Att vi till himlen klättra må på dem.
Hvem känner ej, när han på dem är lyftad,
Att han från deras spetsar klarare
Sig sjelf begriper och det helga Hela,
Än han på slättens låga mark förmår?
Att öfver tidens, liksom däldens, djup
Till stjernors granskap höjd, han skådar der
Det Eviga med anlet emot anlet?
I jordens gunstlingsländer vaggas mildt
Af sorgfri hvila och evärdlig njutning
Kring bergens gördlar glada menskosamfund:
Kring deras fötter der, i trygghet, sprides
Förnöjda hjertans öfverflöd; ty rik
Är den, som känner blott och äger blott
Hvad för hans mått af lif nödvändigt är.
Som bergens förebud, i gröna leder
Mot fälten slutta sommarfagra kullar:
Förmedlande, påminna de om fjällen,
Af hvilka hjessorna på afstånd blickas,
De faderliga, kala, isbehöljda;
Men spruta sjelfva opp, i rankans blod,
Den eld, som sjuder under vårens hembygd;
Bereda så åt innebyggarn glädje,

Åt främlingen en obekant förtjusning,
Och vederqvicka än i sena dagar
Den vidtbereste genom minnets bild.
Dock, hvar Naturen, liksom uti Norden,
Frikostig mindre, uppbyggt Vinterns borg
På idel fjäll vid fjäll och berg vid berg,
Bland lingonhedar, kärr och furuskogar:
Der skänker hon åt sönerne, i stället,
Ett trofast hjerta, ett ovanskligt allvar;
Och hänger frosten än i hår och skägg,
Dem lyser invärtes likväl den sol,
Som ej går opp, men icke heller ner.
Hvad gör, att hatad af de mörka makter,
Som än ej glömt sitt fordna öfvervälde,
Naturen sjelf är nattlig här och sträng?
I modigt arbete står kraft mot kraft;
Om striden ändlös är, den spänner ock
Till bragd på bragd den vakna styrkans båga.
Ja, sjelfva språket bildar sig på bergen
En slutnare, men mera saftig kärna:
Det kan ej äga ytans smidighet,
Ej vällustyrans drömska, veka välljud;
Det brottas med sig sjelf, med hårda malmen,
Det stammar brutet evighetens känsla,
Det dignar under tankans öfvermått.
Men denna stelhet vittnar om ett lynne,
Som utan skiften ett ursprungligt är,
Och språket blir en gåtlik teckenskrift
Liksom de berg, som ammat opp dess klang.
Det saknar ej sitt samljud, ej sin skönhet:

Vill skalden sjunga, snart han stämmor hör,
Som underbart hans diktar-ord ledsaga:
Störtfall af vatten, brustna isars dån,
Ensliga foglars röster, vallhjons rop,
Och klockors ringning långt från skogens kyrka.
Så danar sig en sammanklang af strängar,
På hvilka själen lyssnar, hjeltesäll,
Och mäter sig och sin bestämmelse.
Ju högre opp, ju tystare för tankan;
Ju tystare, ju heligare ock,
Ju närmare till himmelen och Fadern.
På tinnarne utaf sitt slägtes boning
Den Vise står i denna ensamhet,
Från verlden skild och dock försont med henne;
Ser, i sin klarhet lugn, hur rundtomkring
Den lägre bygden ljus och skuggor skiftar,
Och hur allt, nedanför, med rastlös vexling
Af satser, villor, anspråk, om hvartannat
I oafbruten gäsnings oro hvirflar.
Han gläds, der andra se förstöring blott
Och brist: ty han förmår att se det Hela.
Han dåras ej, som mängden: ty han delar
Ej hennes hopp; han fröjdas ej, som hon,
Ty han försmår all hennes arma njutning.
Väl märker han det lömska flor af sorg,
Som ännu hölja vill Naturens fägring
I dunkelheten af den gamla Natten;
Det är den gömda syndens gömda straff,
Som begge, bortom själen, bortom tingen,
Försåtligt lura på den fallna viljan

Att gripa henne vid den matta vingen,
Om hon sig glömmer blott ett ögonblick.
Men ur hans inre, småningom besegrad,
Flyr hvarje jordisk storm till evig sömn;
Och snart ur mörkrets djup, i himmelsk glans
En genfödd oskuld uppstår för hans åtrå:
Den säkra frid, som ingen fruktan känner,
Emedan han med fasan sjelf har kämpat,
Betäckt, lik Michael, af ljusets sköld
Mot ormens hufvud och mot drakens tand.

DALBON.

Förglöm blott ej, hvad denna oskuld är,
Och att som nåd hon ofvanefter kommer.
Det gamla Jaget inom eget bröst
Är mera farligt, än den gamla Natten;
Ja, är egentligen dess egna skötbarn.
Väl genom lifvet går det Ondas flägt,
En pest, som vill förgifta skapelsen,
Och skulle mörda den, om lyckligtvis
Han ej förtärdes evigt af sin önskan:
Men icke mindre ur de stolta fjäll, —
Den stolta menskokraftens sinnebilder, —
Han frestar med bedräglig hjeltestämma,
Än han dig lockar med sirenens sång
På blomsterbädd, vid silfverbäckens fall,
Och med dryadens lena vällustklagan
Om qvällen utanför en tärnas hydda.
All vishet utan kärlek är en dunst,
All frihet utan kärlek är ett sjelfmord.

Liksom ur hafvet, ur den flod af tårar
Hvarmed Naturens varma trånad lättar
Det ömma qvalet af sin moderslängtan,
Hvar morgon ljusets, glädjens tändare
Går lik en brudgum fram på konungsbanan:
Så gryr allenast ur ett ödmjukt sinne
Det fria lifvets morgonfriska sol.
Naturen sjelf är idel ödmjukhet;
På knä hon ligger framför Skaparns thron,
Och håller mellan fromma händer spegeln,
Der han betraktar, till sitt hjertas hugnad,
I återstrålningen af ting och själar
Sin kärleks ljufva sjelfnedlåtelse.
För Kärleken allena ingen söndring
Och intet Här och intet Der kan gifvas;
Ty Kärlek blott så vidt är till för sig,
Som han sig ser förvandlad till ett annat,
Och i hvart yttre föremål tror finna
En ny gestalt för nya huldhetsprof.
Hvar Kärlek bor, är denna lägre verld
Den högre sjelf; en evig sjelfuppoffring,
Lik pelikanen, med sitt hjertas blod
Han villigt läskar andras törst och hunger;
Och när han så förblödt, från känslans bål
Ur himlaflammor styr han, Phenix lik,
Pånyttfödd åter, till sitt första hem
De evigt unga, evigt sälla vingar.
I blida strimman af hans ljusa flygt
Förklaras jorden: der han hvilar sig,
Der spira hastigt opp ur öcknens grus

Det fordna paradisets palmelundar.
Ur deras helga susning, englamild,
Med morgonvärma och med aftonsvalka
I samma andedrägt, till själen hviskar
Den frid, som är en sann försonings vällust:
Sjelfglömska, tjusning öfver andras värde,
Och fromt begär att hela, återställa
Hos hvarje lif, som bär ett menskligt anlet,
Den första pregeln af dess gudabörd.
Ty denna frid är ingen neslig dvala;
Tvärtom, hon Kraftens rätta helsa är.
Liksom uti min bygd, der bergen sträcka
Sin famn åt dalarne till skydd och värn,
Och vänligt sänka sig från himlabrynet
I sluttningar, af äng och skog beklädda,
Till måttligt rika menskors tjäll och fält
Bland krökta åar, björkomgifna sjöar:
Så finner alltid just den högsta Styrkan
I måttet just utaf det högsta Ljufva
Det sanna måttet för sin varelse.
När jorden höjde sig ur vattnets vågor,
De högsta fjällen länge ensamt voro
Den tempelgård, der Gud af jättar tillbads,
Vid röda bloss ur nattlig helgedom,
Af gripar och af mammutsdjur bevakad.
Men vattnen sönko småningom: och menskan
Med dem från fjällen flyttade; förmildradt
Till sinnelag, förädladt till gestalt,
Bor slägtet nu kring deras fötter blott,
Dit värman dragit sig från kalla hjessan.

Så stig då ner från dessa kala spetsar,
Som duga blott till ståndpunkt för en tom
Förmäten öfversigts förnäma spejning;
Och återgifven åt din slägt i dalen
Lär älska, njuta, verka liksom den!
Bland bröder tag din bjudna broderlott;
Hur knapp han än, hur njugg dig synas må,
För dem han gafs dig dock af Ljusets Fader.
Den stängda branden i ett enaligt bröst
Förtär sig sjelf, om den ej gnistra får
I fria luften ut åt alla sidor,
Och med sin heta lavas ädla ström
Bereda jordmån för en bättre framtid.
För samfundslifvet blott, för andra blott
Fick själen viljans höga spänstighet,
Fick dygden mod till vishet och till värf,
Fick skalden sång och hjelten riddarsvärdet.
Hvad är att vara säll? — Att dricka få
Den rena nektarn af gudomlig sanning,
Och sprida se'n omkring sig ljusets lif
Och ljusets väl i oupphörligt större,
I oupphörligt mera klara kretsar.
När ler Naturen mot betraktarns öga
Med all sin skönhets ljufvaste förtrollning?
När ljumma regnet på en sommardag
Vid solens glans ur hulda himlaskyar
Förfriskande omkring allt lif sig skiftar,
Och väckta vinden flägtar svalt med vingen,
Och allt det gröna ser med glädjetårar
Upp till det fjerran hemmets blåa hvalf:

Då andas allt en oförfalskad känsla,
Hvar puls slår lättare, hvart hjerta högre;
Den fromma plantans vida rike offrar
I skära dofter sina tysta böner,
Ifrån de trän, dem sångens ädla fåglar
Till luftig bostad valt för klangens gillen,
Ner till de minsta gräsen, mellan hvilka
En knappast synlig verld af väsenden
Vid mullens yta prisar Skaparns nåd,
Med knappast hörbart ljud af hopp och njutning.
Så verka, i Naturens egen art;
Och lef, som hon, i nöjet af din verkan!
Och när du hvilar dig från sköna mödor
I egen hydda, och föryngringsdrycken,
Med rosor kransad, räcks dig af en bild
Som alla drag i helig fägring bär
Af själens hälft, af ungdomsbrud och maka;
Och små gestalter af de ljusets andar,
Som leka ofvan skyn i evig barndom,
På gröna platsen framför dörren tumla, —
Och hvarje ögonblick är nog, att rymma
En himmel inom blinken af sitt Nu:
— Då känn, hur mildrik är Naturens barm,
Och hur hon dig sitt fulla hjerta skänkt! —
Ja, salig visst att prisa är den man,
Åt hvilken hon, af högsta modersgunst,
Så enkelt lär den stundom svåra konst
Att älska lifvet, älska menskligheten;
Dock kan den lotten ej förslå åt alla,
Och få förtjena den. Välan! så blif

I sträng, i klosterlig försakelse
Med högre svårighet, med högre seger,
Af samma tjusning lågande och stark!
Likgiltig är, för hvad du vill och bör,
Den ordning, som för scenerna är afmätt
I lefnadsdramen, ej af dig författad:
Snart rullas nästa aktens förlåt opp,
Och alla svar, som dig förnekas nu,
I andra stjernors, andra blommors vår
Till mötes klinga främlingen, som nalkas.
Och när på lifvets aftonröda flod
Ditt sinnes hvita svan i skuggan slår
Längs öfver vågens glas de sista ringar,
Med hjertats afskedsslag, med dödens sång
Förkunna högt ännu ditt tänkespråk:
Hvad Gud är god, och hvad hans verld är skön!

Bref till Hammarsköld.

(Ur Hammarsköldska Brefsamlingen på Kongl. Bibliotheket; VI, № 94.)

Berlin d. 5 Juli 1819.

Jag skickar dig härmedelst, min älskade Hammarsköld, några bref från vännen von der Hagen i Breslau, dem han der vid vårt afsked lemnade mig att sjelf till Sverige öfverföra. Tillika mottog jag af honom tvenne paketer för Wallmarks räkning, samt ett med dem följande bref. Då jag af åtskilliga orsaker blifvit längre qvarhållen här än jag ämnade, samt väl ännu kommer att dröja några veckor, och vår härvarande Minister ej förmått finna någon lägenhet att öfverbringa dessa saker till sina bestämmelser, är det mig kärt att nu med en viss Herr Laurents, som reser till Stockholm i afton eller i morgon, och på hvilken Fru Hellvig gifvit mig anvisning, få afbörda mig min förbindelse.

Tillika tackar jag dig af mitt innersta hjerta för de tvenne vänskapsfulla skrifvelser jag emottagit från din hand; den första bekom jag i Rom d. 19 Juni, vid hemkomsten från Byström, der jag då, såsom jag ser i min dagbok upptecknadt, spisat en förträfflig middag och druckit tappert af det ryktbara Est Est Est. Ett bref ifrån Euphrosyne låg också derinuti. Din sista har jag erhållit först här, nästan ett år efter dess författande, ty den är daterad den 28 Juni 1818. Den medföljde den Mesmerska brefpackan, hvilken olyckligtvis föll i Helmina v. Chezys händer, och der hvilat tills för ett par veckor sedan, då man i Dresden förnummit att jag vore ankommen till Berlin. Du kan föreställa dig min förundran, då jag i ett omslag från Fru v. Chezy såg liggande ett tjockt bref med utanskrift af Geijers hand. Ehuruväl det genast föll mig in, att detta måtte vara den brefpacka, om hvilken Geijer i ett sednare bref underrättat mig, och som jag trodde ligga förlorad i någon Banquirs eller Post-Contors-vinkel i Italien, kunde jag ej begripa, huru Fru Chezy deraf kommit i besittning; i ett långt, vältaligt och något enfaldeligen urskuldande bref från henne sjelf fann jag öfver denna omständighet platt ingen upplysning. Först då jag vid närmare undersökning af Edra epistlars innehåll utgissat, att Mesmer fört dem med sig till Dresden, kunde jag någorlunda göra mig deras öde förklarligt. Jag var i början något ond på

Fru Chezy, men vreden öfverröstades snart af glädjen att på en gång åter erhålla så många hjertliga prof af mina vänners trohet, och i grunden har Helmina rätt, när hon i sitt ursäkt-bref till mig bland annat säger: «Liebe Frauen werden alt, nicht aber liebe Briefe.»

Närmare bekantskap med Mars. Ficini skrifter har jag under min resa icke haft tillfälle att göra. I allmänhet är min resas lärda och bibliothekariska sida, såsom du visserligen alltid förmodat, den svagaste. — I anledning af Bibliotheker faller mig in, att du kunde visa mig en ganska stor tjenst, om du med möjligaste första skickade mig underrättelse, om Kongl. Bibliotheket i Stockholm är försedt med goda verk öfver Italien, särdeles med nyare Resbeskrifningar. Jag ville gerna, innan jag i tryck utgifver något helt öfver min resa, jemföra med mina anteckningar hvad andra förnuftiga menniskor före mig sett och dömt. Jag har väl redan här i Berlin börjat detta arbete, och det är egentliga orsaken hvarför jag här dröjer; men om samma böcker finnas i Sverige att tillgå, så skyndar jag mig så mycket snarare hem. Du kunde ock bedja brodren Schröder, att i afseende på Upsala Bibliothek gå mig tillhanda med samma upplysningar. Jag borde visst sjelf direct skrifva honom till derom och tacka honom för det utförliga, på intressanta nyheter högst ymniga bref jag från honom på samma gång med de öfriga årsgamla erhöll; men jag är så trött efter slutandet af en lång epistel till Schelling, hvarpå jag i två dagar oafbrutet skrifvit, att hufvud och hand äro fullkomligen domnade. Lyckligtvis känner Schröder mig tillräckligt, för att veta hur mycket jag håller af honom, om jag ock i etiquetten af vänskapens förhållanden ej alltid är noggrann.

Af mina senaste bref till Geijer och Palmblad har du förmodligen inhämtat beskaffenheten af det sätt på hvilket jag här lefver, ett mellanting af lärd och hofman. (Just då jag skrifvit ut ordet hofman kom en bjudning att infinna mig kl. 6 i afton hos Ihre Königl. Hoheit die Frau Prinzessin Wilhelm von Preussen.) Jag bor hos General Gneisenau, som behandlar mig liksom en gammal vän, och sedan han nu afrest för några dagar sedan till Schlesien, lefver jag ensam i hans hus med hans femtonåriga dotter — hvarvid likväl bör märkas, att den unga Contessinan har en Gouvernant hos sig till vakterska och beskydd. Lyckligtvis är denna icke blott mycket språksam, liksom alla Gouvernanter, utan ock verkligen rätt förståndig och bildad. Aftnarne, när jag icke, som ofta sker, är bortbjuden i andra sällskaper, tillbringar jag vanligtvis hos Hellvig's, och till större delen med Generalskan peripatetiskt converserande i deras trädgård. — Efter någon tid gör jag kanhända ett landtbesök hos Tieck, som för fem dagar sedan lemnat Berlin, men i höst återkommer och kanske här för alltid bosätter sig, sedan Regeringen beslutit att ge honom en hederlig pension. — Vet man ännu i Sverige, att A. W. Schle-

gels unga fru offentligen anklagat honom för äktenskaplig oförmögenhet, och begär skillnad ifrån honom? För att göra denna scandal ännu mer scandalös, har hon förklarat, att hon »aus zarter Schonung» endast vill tillvita honom denna lilla brist, emedan den är tillräcklig att göra deras äktenskapsband ogiltigt; annars hade hon varit nödsakad att blotta ännu mörkare sidor hos en man, hvars stora rykte derigenom komme att lida m. m. — Efter ett par veckor afskickar jag en packa för Svea: sjelf kommer jag väl hem i första dagarne af September, eller kanske något förr. Helsa alla vänner i Stockholm, och säg Brodren Sondén, att jag också först här bekommit ett bref från honom, hvilket likaledes är snart ett år gammalt. — Jag längtar mycket efter Sverige.

Bref till Hammarsköld.

(Ur Hammarsköldska Brefvexlingen på Kongl. Bibliotheket; VI, 108.)

Upsala d. 5 Nov. 1819.

Min bäste Hammarsköld! Tillika med en bön, att du täcktes genast skaffa i Afzelii händer inneliggande breflapp till vidare transport, emedan jag icke närmare känner Grefvinnan Schwerins adress, får jag på det lifligaste förklara, hvad du sannolikt i alla fall aldrig betviflat, det oinskränkta fortfarandet af min gamla redliga tillgifvenhet. Gerna hade jag på ett par dagar beledsagat Zeipel till Stockholm — du träffar honom förmodligen redan i dag —; men dels har jag nu om aftnarne Tysk lection och samtalsöfning med H. K. H. Kronprinsen, dels måste jag dagligen tråka ur skallen på mig ett stycke Disputation, för hvilken jag vill praesidera i begynnelsen af December. Denna olycksaliga akademiska formalitet har förstört mina poetiska och prosaiska planer för denna termin; men sådant kan ej undvikas, och det klokaste är att så fort som möjligt göra detta skräpgräl ifrån mig. — Dissertationen skall handla De Origine et Incrementis Venetiarum. Du ser af denna titel, åt hvilket slags Docentur man vill skjuta fram mig. Ehuru Venedigs historia, sanningen att säga, just ej synnerligen intresserar mig, så skulle jag lik-

väl möjligtvis på svenska kunna deröfver skrifva någonting läsbart; på latin åter, der man måste strypa hvar tanke i förtorkade phraser, kan man egentligen, nu mera, ej säga annat än dumheter. — Men allt ondt har en öfvergång, och jag hoppas sedan få med ostörd alacritas animi öppna den nya akten af min litterära banas temligen underbart sig combinerande skådespel. Angående moderation och fridsamhet skall hädanefter ingen få skäl att klaga på mig; dels är jag verkligen fredligare och lugnare än förr, dels finner jag vår goda sak nu stå på en så säker basis, att man ej behöfver spilla mera krut på de gamla döda hundarne. Derföre hade jag också önskat, att du i sednare delen af din Vitterhets-Historia förfarit i flera artiklar med mindre skärpa och bitterhet. Ja, i afseende på Leopold, hvilken du ungefärligen nekar hvarje gnista af talent, finner jag dig till och med orättvis. Också hade varit bättre, om din Hederskrans alls icke blifvit skrifven. Mera härom muntligen. Ännu några ord vill jag likväl tillägga i anledning af ett ställe i slutet af din Vitterhets-Historias 2:dra del, hvarest du anklagar de nyare Litteratörerna för att hafva egoistiskt söndrat sig från hvarandra, och enkannerligen utgifvarne af Phosphoros och Iduna, att de ifrån enthusiaster blifvit förvandlade till kalla, likgiltiga och slappa varelser. Jag fruktar, att du vid detta omdöme öfverflyttat på oss Upsalienser hvad som möjligtvis i afseende på vissa Stockholmsboer kan äga sin rigtighet. Men jag försäkrar dig på heder och samvete, att vi här i Upsala äro mycket fastare vänner och mycket flitigare arbetare i vingården än någonsin. I Stockholm kan saken se annorlunda ut, emedan man der, med högst få undantag, ingenting annat gör än sqvallrar och fronderar. — Du har väl ingenting bestämdt uppgjort med Imnelius om Euphrosynes skaldestycken? Jag önskar att hon måtte låta trycka dem här, och har dertill rådt henne. Föröfrigt ge Palmblad & Comp. henne en mycket större summa, och vilja göra upplagan mycket vacker. Råd henne du också dertill. — Nå, råkas vi i jul hos Directeur Hammarsköld? — Det skulle verkligen kunna hända, att jag reser dit och derifrån till Stockholm.

P. S. I afseende på ditt gräl med Höijer är jag såvida af olika tankar med dig, att jag finner din vördnad för den aflidne gränsa ända till vidskeppelse. Föröfrigt har du skrifvit bra. Jag har också gifvit en pris snus åt Herr Joseph Otto.

Jag är på det högsta belåten med Prins Oscar, och tror att Sverige kan af honom vänta sig mycket godt och mycket stort.

Till Grefvinnan **

Åsbo (i Östergötland) d. 2 Sept. 1819.

Min nådigaste Fru Grefvinna! — Emottag härmed den första helsningen från en på Sveriges jord nyss återkommen vandringsman, som ingenting innerligare önskar och hoppas, än att hans Svenska vänner bibehålla för honom oförändrad hela deras fordna godhet. Jag har vid samma tillfälle den lyckan att få öfversända ett bref, som tvifvelsutan blir oändtligt kärkommet, då det är ifrån vår dyrbara Amalia. Tyvärr måste jag tilllägga, — och sannolikt lär brefvets innehåll bära vittne derom, — att hon nu befinner sig i en belägenhet, som längre än någonsin aflägsnar henne från det lugn och den sinnesfrid, som hon så väl behöfver. Om ej denna sakernas ställning snart förändrar sig, så få vi efter allt menskligt utseende ej länge behålla henne qvar i denna verlden.

Den 10 Augusti lemnade jag Berlin i sällskap med en ung magister Tersmeden, sedan jag med honom tillbragt de sista dagarne af föregående vecka i Potsdam. Ehuru Fredrik aldrig synnerligen varit min hjelte, kunde jag dock ej utan rörelse betrakta de minnen, som här öfverallt tala om hans verksamma tillvaielse. I ett ensligt grafrum, under predikstolen i Slottskyrkan, står hans simpla kista ett par steg ifrån hans fars; de fiendtliga skuggorna, i fall de skulle vilja språka med hvarandra vid midnattsstunden, hafva nu ägt tillräcklig tid att försona sig. Vägen mellan Berlin och Stralsund är i det hela ofantligt ledsam. Vid Anklam, strax inom den fordna Svenska gränsen, börja pil-alleerna, som charakterisera Sveriges större landsvägar. Svenska vanor, skick och minnen äro i Pommern rotfästade på mångfaldigt vis, och folket är högst missnöjdt öfver söndringen från Sverige. Mig försätter icke heller detta bortskänkande af en rik och trogen provins, som förvärfvades under Sveriges ärofulla dagar, i det bästa lynne, så ofta jag tänker derpå. Den 12 om aftonen kom jag till Greifswald, der jag hos en Professor Florello, Thorilds måg, såg första gången de tvenne Poetiska Kalendrar som blifvit utgifna under min frånvaro, och icke utan förundran, att den sista är dedieerad till mig, ehuru mitt namn fortfar att stå på titelbladet såsom utgifvare. Thorild ligger begrafven ett litet stycke från Greifswald på en landskyrkogård. Mot mig synes Fortuna vilja bli huldare än mot honom. Den 13 vid middagstiden kom jag till Stralsund, och fick händelsevis på samma värds-

hus samma rum, som jag för två år och två månader sedan tillsammans med den hederliga Baron D'Albedyhll bebodde. Mycket hade sedan den tiden, så inom som utom mig, förvandlat sig. Den 14 om morgonen begaf jag mig med Tersmeden till Rügen. Den sydliga delen af ön funno vi ej märkvärdig; den var fruktbar och slät, samt liknade Pommern och Skåne. Vi åto middag i öns hufvudstad, Bergen, som ligger lik en täck by mellan trägårdar strödd på åtskilliga kullar, och på ett af de högländtaste ställen af ön, hvarföre utsigten är ganska vidsträckt. Denna är likväl ännu vidsträcktare från den höga kullen Rugard, hvilken vi också bestego; på sluttningen hafva en mängd resande i en liten med hvitt öfverstruken rankig trä-obelisk förevigat minnet af sina besök. Mot Sagard till börjar landet bli mera vatten- och skogrikt. I denna betydliga by, som låg bland gröna lundar i en angenäm dal, besökte vi ett hederligt och bildadt Presthus, Pastor Willich och hans fru, samt afreste på aftonen till Stubbenkammer, der vi andra morgonen från den höga Königsstuhl, från den med bokar öfverklädda bergspetsen, sågo solen gå upp ur Östersjön. Om detta berg, om den icke långt derifrån belägna Herthas heliga sjö och lund, m. m. skall jag muntligen meddela utförligare underrättelser. Vi åto middag i Sagard och ankommo sent på qvällen till Stralsund igen. Den 16 vid middagstiden afseglade vi derifrån åt Ystad, men fingo en så olycklig sjöfart, att vi först efter åtta dagar, eller den 22 om aftonen kl. 9, unnades få landsätta våra till själ och kropp utmattade varelser på Svenska kusten, sedan vi erfarit alla möjliga missöden, som under en sjöresa kunna inträffa, utom det att drunkna. — Ehuru sjuk och matt jag var, hvarföre jag ock måste hvila öfver en dag i Ystad, var jag dock mest yr i hufvudet af glädje att återfinna mig på min fosterjord, och förundran att man rundtomkring mig talade Svenska; så att jag i första hänryckningen omfamnade sjelfva värdshuspigorna, dock i all tukt och ära.

Den 24 började jag mitt tåg hit upp till Östergötland, och anlände den 28 på eftermiddagen, tillräckligt mätt af de Skånska och Småländska bondvagnarne, hit till Åsbo Prostgård, der jag nu tillbringar dagarne med att kyssa mina systrar och berätta äfventyr för dem samt min nitti-ettårige morfar, som, när jag kom, liknade sig vid Jacob, hvilken tyckte sig kunna med frid fara i grafven, sedan han fått återse sin Joseph ännu engång. Det är en gudomlig gubbe, och hans själ vistas numera endast i himmelens rymder.

Jag ämnar vara i Upsala omkring medlet af October. Jag har i Östergötland, Linköping o. s. v. många besök att göra. I de sista dagarne af denna månad skall jag i Regna prestgård, nordligast i Östergöthland, bevista Sondéns systers bröllopp. Derifrån begifver jag mig förmodligen till Stockholm; — kanske ock genast till Upsala. Jag ämnar

bli mycket flitig: hvad det föröfrigt i timligt afseende skall bli af mig, vet vår Herre allena; ty mina ekonomiska utsigter äro svarta som natten. — Med stor smärta hörde jag i Skåne förtäljas Baron D'Albedyhlls död. Hvad jag längtar att få återse de ännu i lifvet qvarvarande af vår förtroliga krets!

Anmärkningar.

Sid. 2. *De till mig afsungne verserna, af vår Carl, har du sett.* Det åsyftade afskedspoemet af C. von Zeipel återfinnes i Poetisk Kalender för 1818, sid. 54.

„ „ *Neckens förstfödde son.* Hofpredikanten A. A. Afzelius, nu prost och kyrkoherde i Enköping, var vid denna tid bosatt i Stockholm.

„ 10. *Baron d'Albedyhll.* Se Biogr. Lex. I: 122 och III: 381.

„ „ . . . *ädelmodig gästfrihet förenade sig med ortens fägring att bringa i förgätenhet, hvilket Pays de Moab jag i största delen af Skåne tyckt mig finna.* Härvid torde blott behöfva erinras om de väsendtliga förändringar, Skåne sedan tiden för Atterboms resa undergått, genom skogsplanteringar, genom de stora s. k. «fäladernas» uppodlande, vägarnes förbättring, m. m., äfvensom att denna herrliga provins kanske mindre än mången annan i Sverige bör bedömas efter de intryck man erhåller från landsvägen.

„ 14. *Afsked till Fäderneslandet.* Finnes i Poet. Kal. för 1817 och är äfven intaget i 1:sta delen af Atterboms 1837—1838 utgifne Samlade Dikter. Poemets fjerde strof: «Hvad afsked nämns, är ej ett qval allena» o. s. v., saknas i Poet. Kalendern, ehuruväl den finnes i Författarens från Dresden till Palmblad hemsända concept.

„ 25. *Professorn och Bibliothekarien Florello.* Thorilds måg. Se om honom monografien öfver Thorild i Atterboms Svenska Siare och Skalder.

„ 27. *Ossians nyaste tolk, Prof. Ahlwart.* Om Ahlwarts öfversättning af Oisian, se inledningen till Nils Arfwidssons «Oisians Sånger.» Ahlwart, född i Greifswald 1760, dog 1830.

Sid. 30. ***Professor Tillberg***, (Gustaf Salomon) Professor i matematik och fysik vid universitetet i Greifswald, född i Östra Wingåker d. 30 Juli 1777; fadren Skomakare. Genomgick Strengnäs skola och gymnasium med hedrande vitsord. Afgick 1801 till Greifswald. Afled den 26 Mars 1859, då universitetets senior och den siste bland infödda Svenska professorer vid denna högskola. År 1854 firade han sitt doktors- och två år senare sitt femtioåriga embetsjubileum, men fortfor att föreläsa till vårterminen 1857. — Har stiftat stipendier för Strengnäs gymnasium och Greifswalds universitet.

„ 42. ***Mot qvällen af ankomstdagen uppspanade jag vår älskade Skaldinnas boning.*** — «Sångarinnan af Lesbos och Corcyra», Amalia von Hellvig, en ättling af den urgamla Nürnbergska patricier-slägten v. Imhoff, föddes i Weimar den 16 Aug. 1776. Hennes fader, Öfversten friherre Carl von Imhoff, en själfull och högt bildad man, ledde sjelf hennes uppfostran. Se härom vidare kap. XI: Tio dagar i Nürnberg, sid. 237. Redan tidigt vunno hennes skaldegåfvor erkännande. Af Schiller uppbars hon mycket och flera af hennes mindre stycken äro intagne i hans Musenalmanach samt hennes större dikt Abdallah und Balsora i hans Horen. Vid tjugufem års ålder skref hon sin hjeltedikt Die Schwestern von Lesbos. Följande året gjorde hon i Weimar, der hon blifvit anställd såsom Hoffröken hos regerande Hertiginnan, bekantskap med sin blifvande make d. v. Majoren vid Vendes Artilleri, sedermera General-Fält-Tygmästaren C. G. von Hellvig *), en man som jemte Cardell delar äran af det Svenska Artilleriets bringande i sitt förbättrade skick. Då Pommern afträddes, lemnade General Hellvig och hans hustru Sverige, dit hon sedermera endast på besök återkom. Geijer sammanträffade med henne i Dresden 1825 (Se Geijers Saml. Skrifter, Förra Afdelningen, III sid. 154). Amalia von Hellvig dog i Berlin den 17 Dec. 1831. Af hennes arbeten äro, utom de ofvannämnda, att märka: Die Schwestern von Corcyra (öfversatt på Svenska af Borgström), Die Sagen am Wolfsbrunnen, Helene von Tournon, den af henne i förening med Fouqué utgifna Taschenbuch der Sagen und Legenden samt slutligen hennes flera gånger upplagda öfversättning af Frithiofs Saga. Redan genom sitt giftermål med en man, som förvärfvat sig ett aktadt rum i

*) Se om honom Biogr. Lex. VI, sid. 405.

den Svenska Krigsvetenskapens annaler, samt sin grundliga kännedom om Sveriges litteratur och språk, skulle Amalia von Hellvig haft anspråk på att ega ett särskildt intresse för Svenskar; men detta intresse förökas ännu mera af det innerliga vänskapsförhållande, hvari hon stod till Geijer och Atterbom. Utan hennes ädelmodiga bistånd hade det måhända ej heller för Atterbom blifvit möjligt att utsträcka sin färd till Italien — helt säkert till oberäknelig skada för hans skaldskaps utveckling.

Det är till Amalia von Hellvigs syster, Luise von Imhoff, sedermera Friherrinna Kloch, Atterbom dedicerat Hörbergs Lefverne. Om henne se vidare kap. XXVII, sid. 589.

Sid. 42. ***Gneisenau***. Preussiske General-Fältmarskalken, Grefve G., hvars egentliga namn var Neidhardt, föddes 1760. Såsom Chef för Blüchers Generalstab hade han icke obetydlig, måhända största del i den Blücherska arméens framgångar. Han anses af militäriska skriftställare hafva varit större fältherre, fastän hos soldaten mindre populär, än Blücher. — Då Atterbom vid sin återkomst till Berlin 1818 bodde i hans hus (se kap. XXX, sidd. 612, 618) hade han (s. å.) blifvit utnämnd till Berlins Gouvernör. Gneisenau dog i kolera 1831.

„ 47. ***Helmina von Chezy***, född 1783, död 1856. I sig sjelf hette hon v. Klencke; gifte sig vid 16 års ålder med en Herr Hastfer, från hvilken hon dock redan följande året blef skild. 1805 blef hon omgift med en utmärkt fransk orientalist, Ant. Lèonard de Chézy, från hvilken hon skiljdes 1810. Såsom författarinna hörde hon till den romantiska skolan. Under kriget mot Napoleon gjorde hon sig känd för sitt hat till fransmännen. Efter hennes död hafva hennes memoirer under titeln «Unvergessenes» (2 Band, Leipzig 1858) blifvit utgifna af en slägting, Bertha Borngräber. I dem förekommer dock intet rörande hennes bekantskap med Atterbom.

„ 48. ***«Äfven Steffens och vår vän Gröben, numera Chef för General-Staben i Breslau, har jag förfelat, de afreste för blott få dagar sedan till Schlesien. Dock, några veckor försvinna snart — och sedan reser jag väl öfver Dresden dit efter.***

Till följe af den förändrade rigtning Atterboms resa i Dresden erhöll, sammanträffade han ej med v. d. Gröben förr än nära tvenne år derefter, då han på återresan till fäderneslandet ankom till Breslau, hvarest Gröben, vid denna tid Öfverste och

Chef för Schlesiska Generalstaben, var bosatt. Med Steffens deremot var Atterbom tillsammans några dagar under sin vistelse i Dresden. I kap. VII, sid. 97, omtalas deras första möte och i hänryckta ordalag skildrar Atterbom det intryck, han af Steffens personlighet erfor. Äfven honom återsåg A. i Breslau, vid hvars universitet Steffens då var Professor. Så länge A. der uppehöll sig var han Gröbens gäst; om hans förhållande såväl till Gröben som Steffens, se vidare kap. XXVII, sid. 586 och följande, samt kap. XXXII, sid. 630.

Gröben var, såsom äfven ofvanstående citat visar, ingen ny bekantskap för Atterbom. År 1812 hade G., då en tjugufyraårig premierlieutnant och Generalstabs-officer, flytt ur den Preussiska arméen för att undgå deltaga i striden mot Ryssland. Han styrde kosan till Sverige och ankom till Stockholm, der han tog in hos Hammarsköld. Han lärer då blott haft en rock med sig. I förhoppning att hos Carl Johan finna sympathier för sitt hat mot Napoleon, begärde han audiens och anförtrodde Carl Johan att han var en af dem som ämnade bereda en folkresning i Tyskland mot det franska förtrycket *). Den verkan åstadkoms åtminstone af detta meddelande, att Gröben framdeles förblef oantastad från polismyndigheternas sida.

Under sitt uppehåll i Stockholm umgicks Gröben dagligen med Atterbom och Arv. Aug. Afzelius. Utg. har i detta ögonblick framför sig följande biljett, som Gröben vid sin afresa från Stockholm sände honom och Atterbom:

»An Arwid und Atterbom.

Lebt wohl Ihr lieben Freunde! Der Schlachtruf tönt, es ruft das Vaterland! Lebt wohl! Gott segne das Beginnen! Ewig Euer treuer Freund und Bruder. Stockholm d. 17:ten Februar 1813. Carl Gröben.»

När detta skrefs hade Ryska arméen nyss beträdt Preussens gränsor och Fredrik Wilhelm kallat sitt folk till vapen. G. ingick nu som frivillig i Rysk tjenst och gjorde sig under denna tid vid flera tillfällen bemärkt. I Aug. 1813 återgick G. till Preussiska arméen, der han blef Stabsryttmästare. Med

*) Denna uppgift är lemnad af en person, med hvilken G. i Stockholm lefde på förtrolig fot. I "Unsere Zeit," (4 Band, 786) säges G. hafva begifvit sig till Sverige "um an einer von dort aus beabsichtigten Expedition nach Spanien theilzunehmen." Möjligtvis var Gröben i förslag att medfölja De la Gardie till Spanien, dit denne nämndes som Envoyé 13 Juni 1812, helst äfven Atterbom var nära, att komma med dit (se De la Gardie'ska Arkivet). Men detta, eller huruvida v. d. Gröbens vistelse i Stockholm stod i något sammanhang med general Gneisenaus besök der (Bergman-Schinkels Minnen VII), är utg. nu ej i tillfälle att utreda, och det kan här äfven vara temligen likgiltigt.

utmärkelse fäktade han vid Dresden, d. 26 och 27 Aug., vid Kulm och Leipzig. Anställd vid Schlesiska arméens Generalstab gjorde han återstoden af kriget mot Napoleon under Gneisenaus ögon. 1814 blef han Major. Under 1815 års fälttåg deltog han i slagen vid Ligny och Waterloo samt träffningen vid Gué à Trène, der han för andra gången sårades. —

Gröben är för närvarande General af Kavalleriet. Den 22 Nov. 1857 firades hans femtioåriga tjenstejubileum. — I sitt äktenskap har han fem söner, alla i Preussisk krigstjenst.

Henrik Steffens är visserligen icke ett namn, som behöfver kommenteras; må det likväl tillåtas att här sammanställa några uppgifter rörande denne utomordentlige man. — Redan i afseende på hans härkomst märkes den egna omständigheten att han, född i Norrige (Stavanger), hade en Tysk far och en Dansk mor. Äfven sedan han vunnit burskap som medborgare af yppersta ordning inom Tysklands politiska verld ej mindre än inom dess litteratur, var Skandinavien, och särskildt Norrige, alltjemt ett föremål för hans hängifvenhet. Då Atterboms Tyska vänner genom lockande förslager och anbud sökte qvarhålla denne i Tyskland, torde Steffens icke obetydligt hafva inverkat på hans beslut, äfven om man måste tillerkänna Hartmansdorff den afgörande rösten. «Oaktadt den höga plats han nu som Tysk författare innehar» — berättar Atterbom (kap. XXX, sid. 609) — «försäkrade mig Steffens, att han ännu esomoftast plågas af bittra samvetsagg deröfver, att han öfvergifvit sitt fädernesland.» Ännu en oförgätlig förbindelse, hvari Skandinaviens litteratur står till Steffens, är den stora inverkan han under sitt uppehåll i Köpenhamn 1802—04 utöfvade på Oehlenschläger; en inverkan som åtminstone bidrog till hastigare utveckling af hvad Oehlenschläger såsom skald blef.

Steffens var, då Atterbom gästade Breslau, 46 år gammal. Den profession i Physik och Philosophisk naturlära, han då vid Breslaus universitet innehade, lemnade han 1831, då han kallades till Berlin. 1840 bivistade han de Skandinaviska naturforskarenas möte i Köpenhamn. Steffens dog i Berlin d. 13 Febr. 1845.

Sid. 50. . . . . . . ***förvånat mig att här, i afseende på ett par ur företalet till ofvannämnde kalender och elegien Carolina öfversatta stycken, träffa en meddelad anekdot, som angår mina barnaår och som mig veterligt, åtminstone till sitt rätta förhållande, knappt af två eller tre personer kan vara känd.***

Se härom kap. XXVII, sid. 575. — Poemet Carolina, författadt redan 1806, återfinnes i Poet. Kalendern för 1816; äfven är det intaget i Första Bandet af Atterboms 1837—1838 utgifna Samlade Dikter.

Sid. 52. *Devrient.*

Författaren afser här naturligtvis Ludv. Devrient (född 1784, död 1832), icke hans yngre broder Gust. Emil Devrient, anställd vid K. Theatern i Dresden.

„ 62. *Den för sina politiskt-litterära operationer billigt vanryktade Schmalz.*

Geheimerådet Schmalz (född i Hannover 1760, död i Berlin 1831) hade förvärfvat sig ett aktadt namn som skriftställare, då han 1815 utgaf sin «Berichtigung einer Stelle in der Venturinischen Chronik für das Jahr 1808,» hvarigenom han mot sig uppväckte en storm af ovilja och ådrog sig sitt politiskt-litterära vanrykte. Hufvudsyftet med denna skrift var att såsom revolutionärer stämpla deltagarena i «Der Tugendbund» och i allmänhet väcka regeringens misstroende mot den i Tyskland vaknade allmän-andan. Detta s. k. Dygdförbund, som ursprungligen angaf sig såsom en «Sittlich-Wissenschaflicher Verein,» stiftades i Königberg 1808. Anledningen dertill var den beklagliga ställning, hvari Preussen efter Tilsiterfreden befann sig. Förbundet, som inom sig räknade medlemmar af alla klasser, tillkännagaf sin uppgift vara att underhålla en lefvande fosterlandskänsla, förenad med trohet mot konungahuset; att arbeta på ståndsfördomarnes borttagande, särskildt beträffande förhållandet mellan militärer och civile; att nitälska för en nationell barnuppfostran; att söka åstadkomma en reorganisation af preussiska arméen o. s. v. Naturligt är att förbundets innersta, fastän icke uttalade syfte var det franska förtryckets tillintetgörande; måhända ingick äfven föreställningen om Tysklands enhet till någon del i förbundsbrödernas tankegång. Samfundet räknade inom kort talrika medlemmar (bland dessa Gneisenau och Scharnhorst), antog en styrelse och egna stadgar, dem de dock meddelade så väl konungen som de högre statsembetsmännen. För öfrigt var det ingen deltagare i förbundet tillåtet att deröfver yttra sig skriftligen och till en icke-medlem ej en gång muntligen. Snart nog väcktes dock Franska regeringens misstankar och missnöje till den grad, att Fredrik Wilhelm III (i Dec. 1809) såg sig nödsakad upphäfva förbundet. Likväl afstannade dess

verksamhet ingalunda, fastän dess yttre form var sprängd. Hvar och en af de fordne medlemmarne fortfor att inom sin sfer arbeta för det gemensamma patriotiska målet. Så berättas att en förbundsbroder 1812 kommit till Stockholm med uppdrag till då varande Ryska ministern. —

Det var emot detta «Dygdeförbunds» tendenser, Schmalz rigtat sin ofvannämnda skrift. En massa genskrifter utkommo, och striden fortgick med lika häftighet å ömse sidor, tills ändtligen genom en kongl. förordning (1816) all skriftvexling i detta ämne vid stadgadt ansvar förbjöds.

Sid. 63. ***Den såsom demokrat och demagog ansedde Jahn*** (Friedr. Ludw.). Med Jahns demagogiska böjelser torde i sjelfva verket icke hafva varit så farligt; men sedan med Napoleons fall nöden var förbi, sågo de Tyska regeringarne i allmänhet med misstroende hvarje yttring af den under det s. k. frihetskriget väckta nationalandan. Jahn hade gjort till sitt lifs uppgift att återställa det Tyska folkets sjunkna moraliska och physiska kraft. För detta mål verkade han dels genom skrifter, dels och förnämligast genom införande af gymnastik, hvarigenom han förvärfvade sig tillnamnet «der Turnvater.» Jahn öppnade sitt gymnastiska institut 1811. Hans tänkesätt och djerfva väsende ådrogo honom processer, förvisningar och fängelse. 1849 var han medlem af Frankfurter församlingen. Han dog 1852.

„ „ ***Geografen Zeune.***

Zeune, född 1778 och död 1853, professor i Geografi vid Univers. i Berlin, har efterlemnat sitt vackraste minne såsom stiftare af en uppfostringsanstalt för döfstumma och blinda, åt hvilken han från 1806 helt och hållet egnade sig.

„ 69. ***. . . min i Sverige påbegynta omarbetning af skriften öfver Ehrensvärd.***

«C. A. Ehrensvärds Lära om Skönhet och Konst, visad i sina grunddrag,» återfinnes i Phosphoros, IV: 343.

„ 75. ***Pilgrimshelsning.*** Förut införd i Poet. Kal. för 1818 och Dikterna.

„ 82. ***Denne nye bundsförvandt och vän är en ung dansk litteratör Hjort.***

Der Hjorts namn första gången förekommer i det i VII häftet af Svea intagne brefvet från Rom, har Atterbom bifogat följande not, som här må finna plats:

«Peder Hjort, Doctor i Philosophien, bekant äfven i Sverige såsom författare till de i Molbechs Athene införda «Tolf pa-

ragrapher öfver Jens Baggesen»; den både grundligaste och qvickaste af de stridskrifter, som utgått från Oehlenschlägers vänner till hans afundsjuke och orimlige motståndares bestraffning. Var min reskamrat från Oktober 1817, då vi lärde känna hvarann i Dresden, till Oktober 1818, då vi, under återfärden till Rom från Neapel, måste skiljas i Capua. Blef efter sin hemkomst 1821 Lector i Tyska Litteraturen vid Kongl. Danska Riddar-Akademien i Soröe. Bland de skrifter, han sedan utgifvit, förtjenar isynnerhet nämnas: Johan Scotus Erigena, oder von dem Ursprung einer christlichen Philosophie und ihrem heiligen Beruf (Kopenhagen 1823). Ett arbete, hvilket med urkundlig och skarpsinnig forskning sprider nytt ljus öfver philosophiens historia i Christendomens äldsta århundraden och framförallt under den så kallade medeltiden. Åt dess öfriga förtjenster, liksom åt dess syftning i allmänhet, hoppas jag få egna, längre fram i detta häfte, ett bestämdare och utförligare omdöme *).»

Professor P. Hjort (f. 1793) är derjemte författare till en af de bästa Tyska Språkläror.

I Juli 1825 besökte Atterbom och Geijer Soröe, der Atterbom tillbragte några dagar hos sin fordne reskamrat. Om detta besök erinrar följande, i Sveas IX häft. sid. 11, intagne sång:

Till

Peder Hjort

den 19 Juli 1825 **).

Bland glasen, som din skål gemensamt klinga,
Dig helsar ett med fordna dagars gärd;
En gammal vän har kommit, att dig bringa
Ännu en klang ifrån vår Romarfärd.
Än våra hjertan klappa lika unga,
Som när vi skildes vid Casertas slott;
Än helgas, liksom då, ditt bröst, din tunga
Åt Sanningen och åt Olivia blott.

*) Sjunde häftet af Svea innehåller ock Atterboms utlofvade, vidlyftiga recension öfver nämnde skrift.

**) Denna dags aftón, och större delen af den följande natten, tillbragtes i och vid det gamla slottet Näsbyholm, beläget i Sorös idylliskóna nejder. Lektor Hjorts maka hade dit församlat ett sällskap af hans närmaste vänner och väninnor, för att med henne gemensamt fira hans trettiondeförsta födelsedag. Not af Atterbom i Svea.

Och kring din trefna boning, hvilket under
Har mött din svenske gäst med drömlik syn?
Italiens dagrar och Italiens lunder,
Liksom vid trollslag sunkna ned från skyn!
På höga, sammetsgröna pelarsängar
En molnfri himmel bäddar sig, likt der, —
Och mörkblå sjöar le, bland rosenängar,
I ljus, som fullare än Nordens är!

Ja, denna borg, hvars ensligt sköna salar
Af jättepopplars vakter öppnas oss,
Och detta vattsprång der, hvars källa talar
Om romar-syskons lek vid månans bloss,
Och denna ljumma natt, hvars skymning ömmar
För näktergalars hulda qval och lust,
Och detta vin, som ur pokalen strömmar
Med diktens anda och med glädjens must;

Och dessa smekande romansers sånger,
Dem nyss vi här från väna läppar hört,
Och dessa slag, som tusen, tusen gånger
Mitt hjertas strängar, likt guitarrens, rört:
O broder! Huru allt i minnet tänder
En stjernrik afton från den flydda dag,
Då äfven jag var Solens barn, i länder
Der hon allena skipar lifvets lag.

Dock — dessa stolta bokar, dessa lindar
Så herrligt växa blott i Danas park:
Från henne andas dessa blomstervindar,
Af hennes skördar höljes denna mark.
Du lycklige! Den milda sköldmön sluter
Dig nu, en trofast son, i modersfamn;
Och allt hvad här din blick, ditt sinne njuter,
Det ordar öfverallt om hennes namn!

Ack, alltid Nordens söner, återkomma
Från Vallands myrten och från Vallands flärd,
Helst sågo dagen vakna opp och somna
Inom sin barndoms oförgätna verld.
Hvad är den dal, der Arnos bölja rullar
Den höjd, der vandrarn Rom och hafvet ser,
Emot det egna hemmets fromma kullar,
Der Makan kysser och der Barnet ler?

Så länge ädla sagors ljud dig tjusa,
Som sutte du vid Waldemarers bord;
Så länge örnlikt deras skuggor susa
Kring Saxos och kring Oehlenschlägers jord;
Så länge Freyas altareld ej nekar
Att gifmildt lysa dina timmars lopp:
Står ej ditt tjäll mer skönt bland Herthas ekar,
Än om det flyttades till Capris topp?

Jag ock mig vill en vänlig hydda bygga,
Bland hemmets furor, högt i Nordanskog.
Der skola englavingar öfverskygga
Den längtan, som mig förr åt fjerran drog.
Der vill jag lyssna till Naturens stämma,
Som der, så djup, i ren metallklang hörs;
Och känna varmt den fröjd mig öfversvämma,
Hvars ljusflod ej af vintermörkren störs.

Derför ej blott till helsning handen räckes,
Den hand, som Du i Din så ofta lagt;
Till afsked ock, — ja, till farväl den sträckes...
Det bittraste af alla ord är sagdt! —
Men — äro tid och rum för oss ej speglar,
Der själ för själ sig utan slöja te?
De bref, som Minnets dufva bär, förseglar
En evig Tro med sin välsignelse.

Till mig skall hviska, med hvar vind från söder,
Din trägårds-lind om forskarns arbetsro;
Ja, hvarje gång för Sannt och Rätt jag glöder,
Din ande träder sjelf inom mitt bo.
Hur ljuft att skåda friheten och lifvet
I allt, som skenbart blott är tvång och grus!
Hur sällt att vidga sig för ljuset, gifvet
Af Den, hvars nåd är alla himlars ljus!

När våra mödrars skaldesöner sjunga,
På hvar sin strand, om Kärlek, Ära, Dygd, —
Skall fram och åter Diktens luftskepp gunga
På gyllne moln, i evig sämjas skygd.
Den danska sångarlundens blida toner
Lätt hitta vägen upp till Fyrisvall,
Och glad hör Svea, på granitens throner,
Från Leires blomsterslätt hvart harposkall.

Nu väl! Vid alla glasens klang, vi svärje
På nytt vårt gamla, heliga förbund:
Frid mellan våra mödrar, Danmark, Sverige!
På själens landkort fins ej Öresund.
Af trogen syster-vänskap hämte stödet
De tvenne Hälfter, slutna till ett Helt:
Och göre Snillet, starkare än Ödet,
Till ett i Gud, hvad menniskor fördelt.

Sid. 98. ***Friedrich,*** Kaspar David, född 1774, länge ansedd som Tysklands störste landskapsmålare; död som Professor vid konstakademien i Dresden 1840.

„ 99. ***En svensk målare vid namn Roos.***

L. H. Roos af Hjelmsäter. I Litteratur-Föreningens Tidning, årg. 1837 № 18 och 23, finnes en recension (af C. W. B.) öfver af denne Roos gjorda »Strödda anteckningar under vistandet uti Preussen, Österrike och Italien», efter författarens

död utgifne i Strengnäs 1836. Roos slutade sin skiftesrika lefnad i Amerika 1827.

Sid. 103. ***Studentuppträdet på Wartburg.***

Den 18 Okt. 1817 firade Tysklands Studenter, till följe af inbjudning från Studenterna i Jena, på slottet Wartburg reformationens tredje sekularfest. Vid detta tillfälle uttalade sig icke blott tanken om Tysklands enhet i tydliga ordalag, utan äfven genom handling uttryckte de församlade sina åsigter. Titlarne på 28 skrifter, hvilkas innehåll ansågs antityskt, blefvo upplästa och besagde skrifter, repreesenterade genom makulatur, öfverlemnades högtidligt åt lågorna. Detta allt väckte regeringarnes missnöje och föranledde att de tyska universiteten ställdes under polisuppsigt.

„ 104. ***Grefve von Löben*** föddes i Dresden 1786, deltog som Lieutnant i kriget mot Napoleon, död 1825.

„ 113. ***Baron von der Malsburg***, född 1786, var, under Atterboms vistelse i Dresden, kurhessisk chargé d'affaires vid Sachsiska hofvet med titel af Regeringsråd. Han dog 1820 på slottet Eschenberg, som han ärft af en farbroder. Sitt egentliga litterära rykte har v. d. Malsburg förvärfvat såsom öfversättare af Calderon. Trenne dramer af Lope de Vega har han sjelfständigt behandlat; äfvenledes har han utgifvit original-«Gedichte».

„ 128. . . . ***han*** (Jean Paul) ***tror i hemlighet fullt och fast att han skall dö den 14 nästkommande Januari.***

Jean Paul dog den 14 November 1825; öfverlefde sålunda länge den dag, han sjelf trott blifva sin dödsdag.

„ 135. ***Professor Thiersch.***

I det Bref från Rom, som 1825 intogs i VII häftet af Svea, omtalas Thiersch såsom deltagare i afskedsfesten hos Schelling, qvällen innan Atterbom lemnade München (Se kap. XV, sid. 312); dervid finnes följande not af författaren tillfogad:

«Professor vid kongl. Bayerska Lyceum i München; en af Tysklands (och Europas) utmärktaste Grekiska Philologer; föreståndare för en pensions-inrättning till unga Grekers uppfostran; medarbetare i Grekernes lärda tidskrifter, under namnet ***Ειρηναιος Θηρσιος*** (bokstaflig öfversättning af Friedrich Thiersch). — Denne ädle vän, i hvarje hänsigt ett mönster af man och vettenskapsman, var den förste person, af hvilken jag hörde yttras ett annat tänkesätt om Ny-Grekerne,

än det, som före år 1821 var allmänt i Europa herrskande. Han sade, att kärnan af deras folkstam, boende i landets bergsbygder under vissa mer och mindre sjelfständiga höfdingars öfverbefäl, vore långt mindre förderfvad och långt mera högsint, än Europeerne öfverhufvud förmodade, emedan desse kände blott de Greker, som bodde i Constantinopel och på vissa kuststräckor; vidare, att ställningen i landet vore sådan, och att en i de sista decennierne skyndsamt stigande själsodling der utspridt så många brännbara ämnen, att Europa kanske snart nog torde bli öfverraskadt af ett krigiskt skådespel, i hvilket Grekerne skulle mangrannt resa sig och häfva de sorglösa, okunniga Turkarnes ok af sina skuldror. Till detta företag, fortfor han, skulle sannolikt vissa magnater, andlige och köpmän (dessa i synnerhet bland Öboerne) bidraga med sina kunskaper, sin slughet och sina skatter; men deremot Bergshöfdingarne, ned ifrån Maina ända upp till Macedonien, med manskap, käckhet och outtröttelighet; hvaruti äfven troligtvis invånarne från vissa öar i Archipelagen, såsom varande redan ypperliga sjömän, skulle blifva deras nitiska medtäflare. — Ofta har jag, under de sist förflutna åren, påmint mig denna märkvärdiga förutsägelse. Thiersch talade om Grekerne med en värme, som fullkomligt höfdes den lyckligaste öfversättaren af Pindaros. Ett instundande blods-dop, sade han, skulle rentvå dem från deras onekliga, men af deras flerhundraåriga belägenhet lätt förklarliga lyten. Jag kunde likväl icke då förmoda — och hvem kunde vid den tidpunkten förmoda det? — att hans gunstlingar så hastigt (blott tre år derefter!) skulle draga svärden till den herrliga strid på lif och död, som de med växande framgång, utan andra bundsförvandter än den Evige, kämpa för religionen, friheten och äran.»

Friedrich v. Thiersch, numera Geheimeråd, är född den 17 Juni 1784. Universitetet i München firade förlidet år (1858) hans femtioåriga Doctorsjubileum, hvartill Universitetets Rector och Senat utfärdat inbjudningsskrift (Die prophetische Kraft der menschlichen Seele in Dichtern und Denkern. Von Ernst von Lasaulx).

Sid. 137. *Fanny Tarnow.* Uppgiften om hennes vistelse i Stockholm är troligen ogrundad. Deremot tillbragte hon, i egenskap af barnlärarinna, någon tid på Rügen, då hon möjligen haft tillfälle att göra bekantskap med Svensk Litteratur. Åtskilliga

af hennes arbeten äro öfversatta på Svenska, såsom «Två år i St. Petersburg», «Heloise af Sault» m. fl.

Sid. 145. . . . *en cyclus af Sonetter, som jag skref öfver die Mutter Gottes sista jul-afton.*

Af denna Sonett-krans, på hvilken Atterbom sjelf satte ett synnerligt värde (och som äfven vunnit bifall af Schelling och Jacobi; se kap. XV, sid. 314), utarbetade han under sitt vistande i Wien en Svensk öfversättning, hvari Sonetternas antal förökades från 10 till 14. Ehuruväl denna dikt i såväl sitt Svenska som Tyska skick finnes bland författarens manuscripter samt äfven varit ämnad att i reseskildringen inflätas, har utgifvaren likväl ansett den, af i företalet redan anförda skäl, egenteligen tillhöra samlingen af Atterboms lyriska skaldestycken.

„ 149. *Andra dagen skickade jag fru v. Schelling till tacksamhetstecken några stanser.*

Conceptet till detta poem har jemväl funnits bland författarens efterlemnade papper, men icke i tryckbart skick.

„ 150. *Franz v. Baader,* född i München 1765, död derstädes såsom professor i Speculativ Dogmatik 1841. En omständighet, som synes varit obekant för Atterbom, men som icke är ovigtig vid fråga om en personlighet som Baaders, är att denne i sin ungdom varit sömngångare.

I sin dagbok har Atterbom antecknat:

«Schelling säger om Baader, att han väl af ett slags natur-raptus blifvit placerad i vettenskapens medelpunkt, men att, då han oaktadt allt sitt metaphysiska Witz och sina briljanta infall saknar all dialektisk, ordnande, utvecklande förmåga, kan han i sina försök till vettenskapliga demonstrationer hvarken komma till begynnelsen eller ändan och kan icke en gång för sig sjelf göra sig fullkomligt klar, mycket mindre för andra; han rör sig i en beständig cirkel af till största delen högst briljanta aperçuer och infall, uppblandade med allahanda individuella godtyckligheter, och sin förkärlek för S:t Martin.»

Se om Baader vidare kap. XV: 316 (med tillhörig not) och XXX: 615.

„ 159. *Ekenstam, den Svenske Baader.* Författarens blifvande svåger, prosten och kyrkoherden i Stora Tuna, doctor F. W. af Ekenstam. Till honom dedicerade Atterbom sina 1835 utkomna «Studier till Philosophiens Historia och System».

„ 182. *An Schelling.* Af detta poem finnes en Svensk öfversättning i Poetisk Kalender för 1820.

Sid. 184. Manuscriptet till Tio dagar i Nürnberg är till en del fullt utarbetadt, näml. till sid. 230: «Lorenzkyrkan &c.»; till en annan del blott i ett högst svårläst första-concept, till sid. 264: «Den 5 December»; slutet är hemtadt af ett slags promemoria i den lilla anteckningsbok förf. begagnat under sina vandringar i Nürnberg.

„ 238. ***Den nioåriga Skaldinnan.*** Finnes infördt bland «Vandringsminnena» i 1820 års Poetiska kalender.

„ 267. ***Rom. Bref till professor E. G. Geijer.***
Infördt i Svea, III häft.

„ 274. ***Orientalisten och fornforskaren Åkerblad.***
Se om honom Biogr. Lexic. XXIII: 139.

„ 294. ***Blott när han*** (Cornelius) ***talar om att flytta till Tyskland mulna hennes blickar af tårar.***

Vid detta brefs intagande i Svea, III häft., har författaren på detta ställe bifogat följande not:

«Denna flyttning skedde icke långt derefter; först till hans fädernestad Düsseldorff, der han en tid var direktör för konstakademien, och sedan till München, der han ännu (1831) vistas. Såsom mästare för en ny målarskola, i ordets fordna och äkta bemärkelse, har han der utfört storverk, om hvilka vi en annan gång torde få tillfälle att lemna underrättelse.»

Cornelius har sedan återflyttat till Rom der han fortfarande uppehåller sig.

„ 295. Landskapsmålaren Koch. Koch dog i Rom 1839, sjuttioett år gammal. Se om honom äfven kap. XV: 332.

„ 296. ***Teufels-Müller.*** — Friedr. Müller, död som kongl. Bäjersk Hofmålare i Rom 1825. Såsom skald har han förvärfvat sig ett namn.

„ 304. ***Italia.*** Finnes bland «Vandringsminnena» i Poetisk kalender för 1820.

„ 305. ***Byströms Juno.*** Poemet förut infördt i Poetisk kalender för 1820. Af det besjungna konststycket höggos tre exemplar. Ett förvaras på Rosersberg och ett annat på Stenmuseum i Stockholm.

„ 306. ***Rom (Forts.) Resan från München till Verona. Bref till E. G. Geijer.*** — Detta bref har förut varit infördt i Svea, VII häftet, der det af författaren försetts med anmärkningar, hvilka äfven här, med uppgift på källan, finnas på sina ställen intagna.

Sid. 310. *Min ståtliga Juno.* Fru v. Herz. I originalbrefvet förekommer följande, vid dess införande i Svea uteslutna, omedelbart efter första sammanträffandet nedskrifna skildring af hennes personlighet:

«Jag tycker mycket om henne och vi bli säkert förtroliga vänner. Hvad hon måste i sin Blüthezeit varit gudomligt skön! En fullkomlig Linda da Romeiro. Nu är hon redan kommen till den period des Ueberreif-Seyns, på hvilken dock äfven hos de kraftigaste naturer die Zeit des Verblühens förr eller senare följer. Liksom öfverallt det Sköna länge bibehåller sig, när det hvilar på en basis af starka och mäktiga plastiska former, så kan man ock hos mad. Herz endast då, när man betraktar henne en face och det förmycket fulla i hennes gestalt, märka att hon icke mer är ung; men ännu kan man ingenting vackrare se, än hennes profil, hennes ögon, hennes svarta präktiga hår, hennes ställning och gång, som liknar en Romersk kejsarinnas. I detta antikens hem skulle man lätt kunna falla på den tanken, att hon vore en statue af Zevs' gemål, som nedstigit från sin piedestal och erhållit lif och incarnation. Men äfven sådana gudabilder förmå ej trotsa tidens hand, ej uthärda hans isande andedrägt, som förkyler rosen och afkläder askträdet dess löfviga krona. Endast granen och cypressen och murgrönan, som slingrar sig omkring ruiner, bibehålla i alla årstider ungdomens grönska. Full af Geist und Gluth, förer hon i alla fall inom sitt inre ett oförgängligt lif.

«Warum bin ich vergänglich, o Zevs?» So fragte die Schönheit.
«Macht dich doch», sagte der Gott, «nur das Vergängliche schön!»
Und die Liebe, die Blumen, der Thau und die Jugend vernahmen's:
Weinend giengen sie weg alle von Jupiters Thron.
Goethe.» —

Henriette Herz, kallad Tysklands Recamier, var född i Sept. 1764 och således vid tiden för Atterboms besök i Rom några och femtio år. Henriette Herz var en af sin tids rikast begåfvade qvinnor, ej mindre än en af dess skönaste. Hon var född judinna liksom den bekanta Rahel (Fru Varnhagen

v. Ense) med hvilken hon ock blifvit jemförd *). Vid femton års ålder blef hon bortgift med Marcus Herz, en ansedd läkare i Berlin. Deras hus blef nu en samlingsplats för allt hvad Berlin egde lysande inom snillets verld. Hon förmådde, hvad som före henne icke lyckats, att i sjelfva rangförordningarnas och titlarnas hufvudstad bilda en sällskapskrets, der rang och titel voro en bisak. Om hon än icke var «Schleiermachers lärjunginna» var hon dock med honom genom nära vänskap och gemensam sinnesriktning förbunden. 1803 upplöstes hennes barnlösa äktenskap genom mannens död; hennes ekonomiska ställning blef derigenom mindre god. Dock fortfor hon alltjemt att vara medelpunkten för samma snillrika vännekrets. Ett anbud att öfvertaga ledningen af preussiska prinsessan Charlottes (sedermera Nikolai I:stes gemål) uppfostran nödgades hon afslå, emedan öfvergång från judendomen var ett föreskrifvet vilkor. Likväl antog hon några år derefter christendomen. 1817—1819 tillbragte hon i Italien. På Humboldts föranstaltande erhöll hon 1845 en kongl. pension, hvarigenom hennes sista år befriades från alla näringsomsorger. Öfver 83 år gammal dog (1847) denna märkvärdiga qvinna, som ännu på ålderdomen följdes af behagen och utan att sjelf hafva utgifvit en rad (ty att hon öfversatt en resebeskrifning torde ej kunna räknas som författarskap) utöfvade ett så betydligt inflytande inom litteraturens område.

Närmare underrättelser om henne lemnas i det af Fürst (Berlin 1850) utgifna arbetet: «Henriette Herz. Ihr Leben und ihre Erinnerungen».

Sid. 315. ***Herr von Roth, en ädel, frisinnad Nürnbergare.*** «Ledamot af Kongl. Bayerska Vetenskaps-Akademien, hvars President Jacobi var. Känd såsom grundlig och sinnrik historisk forskare har han i de sistförflutna åren förvärfvat sig de största anspråk på Tysklands tacksamhet, såsom utgifvare af Hamanns och Jacobis samlade skrifter. Jacobi hade sjelf börjat utgifva de sednare och ämnade utgifva de förra. Roth har nu verkställt sin hemgångne lärares uppsåt.»

Not i Svea, VII häft.

„ 316. . . . ***utvecklade för oss sin åsigt af Tidsbegreppet, med anbud att tillsända oss ett par exemplar af sin ännu ej färdigtryckta uppsats öfver detta ämne.***

*) Se det dödsoffer von Brinckman bragt Rahel i Varnhagens "Denkwürdigkeiten und Vermischte Schriften."

«Denna skrift utkom genast efteråt under titel: Sur la Notion du Tems, par François Baader (a Munic 1818). Den är dedicerad till «Monseigneur le Prince Alexandre Golizin, Ministre des Cultes et de l'Instruction publique» etc. etc. etc. med hvilken, äfvensom med några andra Ryska och Grekiska magnater, Författaren stod i personliga, litterära och epistolära förbindelser. — Såsom den innehållsrikaste af denne författares alla skrifter, och såsom en kedja af upplysande commentarier till Böhme och S:t Martin, må jag vid detta tillfälle nämna: Fermenta Cognitionis, von Franz Ritter v. Baader; ett slags (af honom sjelf ensamt författad) tidskrift, af hvilken det femte och nyaste häftet är tryckt i Berlin 1824, och ännu flera äro utlofvade att följa. Äfven vid detta arbete, hvilket noga uppfyller sin på titelbladet angifna bestämmelse, ämnar jag med en fullständigare anmälan fästa mina läsares uppmärksamhet. Det är för Theosophien (eller, för att nyttja ett mindre vanryktadt namn, Religionsvetenskapen) en oberäknelig fördel, att Författaren icke blott är Philosoph, utan ock praktisk Naturkunnig; och detta med all den grundlighet, som — tillika med hans böjelse — jemväl hans pligt och embetsmanna-befattning («Oberst-Berg-Rath») fordra. — I Bayerska Vetenskaps-Akademien tycktes likväl mången ledamot, i anseende till den värde medbroderns mysticism, betrakta honom med betänkliga ögon.»

Not i Svea, VII häft.

Sid. 323. ***Oveldiga och i krigsvetenskapen kunniga personer hafva försäkrat mig, att Hofer, som genom sin död blifvit så godt som canoniserad i dessa bygders åminnelse, icke ägde det snille, den skarpsynthet för det helas ledning och den beslutsamhet för ögonblicket, som fordrades för den äfventyrliga plats, hvarpå han ställdes af sitt varma hjerta och sitt folks kärlek.***

«Under den tid jag tillbragte i Österrikes hufvudstad, i slutet af 1818 och begynnelsen af 1819, lärde jag känna en ryktbar, och ehuru såsom författare högst olika bedömd, likväl såsom enskild person oförnekligt ganska interressant man, som, sjelf Tyrolare, jemväl spelat en af hufvudrolerna i Tyrolska fejden. Det var Kejserl. Österrikiske Riks-Historiographen m. m. Friherre von Hornmayr, som med en lätt och älskvärd umgänglighet skänkte åt mig och min dåvarande reskam-

rat, Doctor Rückert, många behagliga stunder. Man förmodar med skäl, att detta krig och dess hufvudmän utgjorde ett af mina angelägnaste frågoämnen: och jag erhöll till svar mången vigtig underrättelse, som jag kanske inom kort finner tillfälle att meddela. Speckbacher berömde han mycket, äfven på hufvudets vägnar: Hofer sjelf deremot skildrade han som en person, hvilken, i militäriskt och politiskt afseende, blott i egenskap af en «Popanz des Volks» kunde begagnas af dem, som voro klokare än han, men mindre populära. Föröfrigt var Hofer, äfven enligt Hormayrs målning, en godsinnad, ifrigt religiös, aktningsvärd hedersman; men som slutligen, bländad af de dagliga, smickrande bevisen på folksgunst och hofgunst, till mycket bekymmer för de upplystare bland sina rådgifvare, tilltrodde sig sjelf fullgiltiga herrskar- och fältherre-insigter, för att i de mest kritiska fall kunna handla efter eget godtfinnande. Vid slika tillfällen plägade han ock (mot slutet af sin bana), när t. ex. planer till anfall eller försvar eller återtåg o. s. v. skulle uppgöras och hvarje ögonblick var dyrbart, yttra sin mening i form af ett hemlighetsfullt orakelsvar, som ingen kunde uttyda och hvarefter man, under operationerna, egentligen ej rigtigt visste huru man skulle förhålla sig. — Sitt skägg bar han så ovanligt långt i följd af ett vad, hvars anledning och beskaffenhet jag förgätit.» Not i Svea, VII häft.

Sid. 324. ***Har Österrikiska hofvet uppfört sig tacksamt mot detta trogna folk? Meningarne äro derom i Tyskland ej delade.***

«Man sade till och med (och detta ej endast i Tyrol, utan allmänt i Tyskland), att en enda lätt förbön från detta hof, med hvilket Napoleon just då höll på att öfverenskomma om sitt nya äktenskap, hade kunnat rädda den trogne Hofers lif. Fransoserna sjelfva trodde det; och detta så mycket hellre, som tänkesättet hos fransyska arméen, från högre till lägre, var för Hofer gynnsamt. Han behandlades under sin fångenskap med mildhet: Generaler och officerare af högsta rang besökte honom vänligt; och alla förmodade, att han skulle inbegripas i en amnesti-act, som vore på väg att visa för Europa de första välgörande följderna af Napoleons kärlek. Ja, man trodde sig veta, att segervinnarn väntade en sådan förbön och ämnade bevilja den. Men — allt förblef, å Vederbörandes sida, vid de allernådigsta försäkringar och heders-

tecken, med hvilka man täckts hugna den tappre undersåten, så länge han ännu stod beväpnad i spetsen för sitt landskap. Dödsdomen kom; och Fransmännen voro ej de, som deröfver minst förundrade sig. — Speckbacher, den talentfullaste bland Tyrolarnes hufvudmän, lyckades, under tusende faror, att rädda sig sjelf, när ingenting var för den goda saken öfrigt att uträtta. Ifrån England, der han funnit en fristad, fick han, efter Napoleons fall, ändtligen komma hem igen: men all hans belöning blef — titeln af Major, med hvilken han, då jag genomreste Tyrol, i stor fattigdom lefde några mil från Innsbruck, åt Salzburgs-sidan; allmänt älskad och hedrad. Han beskrefs såsom okonstlad och förekommande, men svårmodig ända till sinnessjukdom. Han är nu afliden. Kanske tänkte han, vid jemförelsen mellan Tyskarnes förhoppningar och närvarande belägenhet, och slutligen vid hågkomsten af sin Majors-titel, ungefär liksom Talbot hos Schiller:

— — — — — «Dem Narrenkönig
Gehört die Welt — — — —
War unser ernstes, arbeitvolles Leben
Keines ernsthaftern Ausgangs werth?» —

(Not i Svea, VII häft.)

Sid. 344. ***Den borg, på hvilken Didrick** (Theodorick), **då han stundom ledsnade vid sitt kungaslott i Bern (Verona), skall hafva hållit lustläger med sina kämpar.***

«Äfven italienska folksägner, fastän få och torftiga, sluta sig till de tyska och skandinaviska om konung Didrick och hans kämpar. I fortsättningen skall, vid anledning af Verona, åtskilligt förekomma om detta ämne, som intager ett så dyrbart rum bland medeltidens sagokretsar. Allmännare och allmännare börjar man inse, hvilken outtömlig gullgrufva medeltidens äldsta vitterhet är för hvarje bemödande att återföra den vilseledda skaldekonsten till poesiens ursprungskällor, Naturen, Sagan och Historien. Såsom en trogen, blott i det förflutna lefvande väktare vid ingången till den romantiska sagoverlden, står den gamla riddareromanen, representerad af sin på en gång ironiske och elegiske ättling, Don Quixote; den sista, mot en oridderlig tid i ädel vansinnighet kämpande telningen af dess dynasti *). Hvar och en obefogad ankomling,

*) "Man torde påminna sig Thorilds yttrande, hvilket hans samtida funno så vidunderligt: "Don Quixote är i högsinnighet långt öfver Cervantes som honom diktat". Detta omdöme egde fullkomlig rigtighet i

som, genom sitt missförstånd af honom sjelf, förråder sin brist på sinne för riddardiktens väsentliga egenskaper, hjeltevil-jans oskuld, kärlekens andakt och godhetens ironi, tillbakavisas af den ridderlige sjelfparodisten till den hemort, der hvarken skämtet är skämt eller allvaret allvar. Blott den förstår den poetiska ironien, som förstår, att hon i löjlighetens, ja sjelfva vansinnighetens spegel dock ingenting annat skildrar och ingenting annat vill skildra, än just det i menskligheten gudomliga; hvars (här på jorden) evigt ofullkomliga eftersträfvanden att försinnliga sin medfödda urbild, utgöra icke blott den tragiska, utan ock den tragi-komiska sidan af Lifvet och Historien. Endast den, som begriper detta, begriper ock Cervantes' roman och hela den romantiska verlden. Denna verld har för öfrigt, icke längesedan, af åtskilliga skalder ånyo blifvit oss öppnad: företrädesvis må man bland dessa nämna Goethe, Novalis, Tieck, Fouqué, Scott och Uhland. På olika vägar, dem vi kanske framdeles få tillfälle att särskildt beledsaga med vår uppmärksamhet, sammanträffa de likväl alla vid det gemensamma målet. Det är, i sanning, hög tid att skaldekonsten åter tager poesiens urgamla rike i besittning: och dervid är, naturligtvis, för hvarje sann konstens idkare uppgiften icke att härma nämnda (eller några andra) skalder; men väl att söka närma sig till samma mål, fastän på egna vägar. Ty vitterhetens började reformation, som oupphörligt framskrider, går bland annat derpå ut, att genom enhet i allt väsentligt göra all egoism i konsten till intet och alla sect-välden omöjliga.» (Not ur Svea, VII.)

Sid. 378. *Mezzofanti* talade några år efter Atterboms besök svenska med färdighet. M. dog, som kardinal, i Neapel 1849.

„ 419. *En här i Rom boende ung tysk lärd, Bunsen.*

Bunsen (Christian Karl Josias), en af Tysklands utmärktaste statsmän och lärde, är född 1791. Studerade vid Marburgs och Göttingens universiteter, och erhöll 1811 en lärareplats vid gymnasiet i Göttingen, men afstod från denna för att undgå inträde i westfalisk stats-tjenst, och begaf sig, för fortsättning af sina filologiska studier, först till Holland, sedan till Köpenhamn, der han studerade isländska under ledning af Finn Magnusen. Vistades sedan en kort tid i Berlin, och begaf sig

hänseende till den tidens allmänna (och ännu hos mängden fortfarande) åsigt, att Cervantes allsicke med sitt verk syftat något annat, än ett lekfullt gäckeri med det förålldrade Chevaleriet, dess romaner och dessa romaners efterhärmningar."

derifrån till Paris för att under ledning af Silvestre de Sacy fortsätta sitt studium af Persiska och Arabiska språken. Reste 1816 till Rom, der han gifte sig och, i nära förening med Niebuhr, fortsatte sina studier. 1818 nämndes han, på Niebuhrs yrkande, till Preussisk legations-sekreterare. Öfvertog 1824 gesandsskapet ad interim och utnämdes 1827 till minister-resident, i hvilken egenskap han genomförde och afslöt underhandlingar om «blandade äktenskap» emellan katoliker och protestanter, hvarom påfvens Breve utkom 1832. I Rom egnade han all tid, som ej erfordrades för hans tjenst och för den nödtorftigaste hvila, åt fortsatta studier i komparatif språkforskning, filosofi och fornkunskap, samt åt bibliska, kyrkohistoriska och liturgiska undersökningar. Han utarbetade till och med — till någon del biträdd af d. v. legationspredikanten Rothe — en efter hans åsigter nygestaltad liturgi, hvilken sedan trycktes på särskild befallning af konungen i Preussen, men aldrig kom i bokhandeln. Denna liturgi är till sitt hufvudinnehåll upptagen i den, anonymt, 1846 utgifna «Allg. evang. Gesang- und Gebetbuch» (tryckt «im Rauhen Hause» vid Hamburg). Champollions närvaro i Rom var också af betydligt inflytande på hans studium af fornåldern, och riktade hans forskningar äfven åt forn-Egypten. B. anses hafva varit den som ifrigast uppmuntrat Lepsius till hieroglyfiska studier; och hans verksamhet för arkeologiska forskningar har i flera riktningar visat sig fruktbärande. Reste 1838 till England. Blef 1839 preussisk minister hos Schweitziska edsförbundet. Derifrån kallades han 1841, och afgick, för frågan om inrättande af en evangelisk biskopsstol i Jerusalem, i utomordentlig beskickning till England. Nämdes kort derefter till preussisk minister i London. Från denna post återkallades han under kriget emellan vestmakterna å ena samt Ryssland å andra sidan, och har sedan lefvat i Preussiska Rheinländerna, egnande sin tid åt litterära arbeten. Han är nu sysselsatt med utgifvandet af ett nytt bibelverk: «Vollständiges Bibelwerk für die Gemeinde», hvaraf hittils 3 häften utkommit, och på hvilket verk han arbetat i omkring 30 år. Har förut utgifvit en mängd arbeten, dels på tyska, dels på engelska, af hvilka här må nämnas hans «Ignatius von Antiochien und seine Zeit» (Hamburg 1847), «Die drei echten und die vier unechten Briefe des Ignatius von Antiochien» (Hamburg 1847), «Ägyptens Stelle in der Weltgeschichte» (Hamburg, 1845; omarbetad och senare utgifven i England under titel: «Egypts place in universal hi-

story; an historical investigation in 5 books»); «Hippolytus och hans tid, eller romerska kyrkans lif och lära under Commodus och Alexander Severus» (utgifven först på engelska, London 1851, sedan på tyska; har erhållit flera upplagor); «Gott in der Geschichte oder der Fortschritt des Glaubens an eine sittliche Weltordnung» (Leipzig 1858); «Die Zeichen der Zeit; Briefe über die Gewissensfreiheit und das Recht der christl. Gemeinde», m. fl.

Sid. 440. ***Sibyllinska värdshuset.*** På sin andra resa till Tivoli bodde Atterbom på detta värdshus. Se företalet, sid. XIII.

„ 444. ***Statii vittnesbörd i första boken af sina Silvæ.***

Statii Silvarum, Liber I, III: Villa Tiburtina Manlii Vopisci.

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

O longum memoranda dies! quæ mente reporto
Gaudia, quam lassos per tot miracula visus!
Ingenium quam mite solo! quæ forma beatis
Arte manus concessa locis! Non largius usquam
Indulsit natura sibi. Nemora alta citatis
Incubuere vadis; fallax responsat imago
Frondibus, et longas eadem fugit unda per umbras.
Ipse Anien — miranda fides — infraque superque
Saxeus, hic tumidam rabiem spumosaque ponit
Murmura, ceu placidi veritus turbare Vopisci
Pieriosque dies et habentes carmina somnos.
Litus utrumque domi, nec te mitissimus amnis
Dividit. Alternas servant praetoria ripas
Non externa sibi fluviumve obstare queruntur &c.

„ 461. ***Italienska Sånger.***

Om än denna titel skulle synas oegentlig, torde den dock finna sitt berättigande af den stämning, som genomgår hvar och en af dessa sköna sånger. Ave Maria har varit infördt i Svea, XIII häftet, hvarvid författaren bifogat följande anmärkningar:

Sid. 426, vers. 21, 22.

— «på Försonarens Moder — — — — — — —
Hopa, i smekande ton, tusen de sötaste namn.»

Den sång, hvarmed författaren, under sitt vistande på romerska landsbygden, oftast hörde Guds Moder vid sådana tillfällen åkallas, var följande:

FYRA STÄMMOR.

Eviva Maria, Maria eviva!
Eviva Maria, e chi la creò!
Maria eviva, eviva Maria,
E senza Maria non viver si può!

ÅTSKILLIGA RÖSTER.

Maria, col bello ciglio,
Pregatelo per noi, il vostro figlio!
Maria, madre d' amore,
Pregatelo per noi in vostro cuore!
Maria, col bianco viso,
Pregatelo per noi in paradiso!
Maria, speranza nostra,
Pregatelo per noi, il figlio vostro!
Maria, regina Celi,
Pregatelo per tutti gli fedeli!

(Denna mellansång varierades föröfrigt på mångahanda vis, efter omständigheter och behof.)

ALLMÄN CHORUS.

Eviva Maria, Maria eviva etc.

Sid. 463, vers. 3.

«Väl det gifs ett förgängligt Katholskt, men ett evigt Katholiskt» —

För någon läsare af Svea bör väl ej kunna vara obekant, att ordet Katholisk, i sin ursprungliga mening, betyder allmän, gemensam, för alla gällande; och således, i sin ursprungliga Kyrko-betydelse, det, som är för alla christna gemensamt, sammanfattande, giltigt.

Sid. 465, vers. 25, 26.

— — — — «här och der en cicad, en näktergalsklagan,
Eller, fjerranifrån, någon bekant ritornell.»

Ritornelli kallas korta, af treradiga strofer bestående folksånger, ofta med både rim, assonanser och allitterationer; stundom orimmade, men alltid assonerande och allittererande. Här en, till exempel:

Mi vuò trasformar grillo, per cantare;
Mi voglio con dolcezza far sentire
La notte, quando tu stai a dormire.

De afsjungas samtligen, med godtyckliga variationer, på en enda grundmelodi, som är gammal, enkel, djup och mildt melancholisk. Den högtidliga, genom Dante classisk blifna versformen Terze Rime har tvifvelsutan i dem sitt ursprung.»

Sonetten Vid Blandusias källa har varit intagen i Mimer (Februari-häftet), jemte följande not:

«Bekant för hvarje vän af Horatius genom det täcka qvädet, hvari han sjelf målar henne såsom splendidior vitro. Hon framspringer i närheten af ruinerna efter hans sabinska landtgård, ur en klippa af Monte di S. Gennaro, det fordna Lucretilis; hennes nuvarande namn är Fonte Bella.»

Alla öfriga i detta kapitel inrymda poemer äro hemtade från Poetiska Kalendern för 1820. — Omqvädet i Guitarrspelerskan på Marknad är användt i första scenen af Fågel Blå.

Sid. 498. *Deremot äro Judarne illa plågade* &c. I judarnes ställning har under Pio Nono's regering skett åtskilliga tidsenliga förändringar. Så ega de nu rättighet att bo hvarhelst de behaga, då de deremot förut voro inskränkta till ett enda qvarter, Ghetton.

„ 503. *Densamme Acerbi, som reste i Sverige, är direttore öfver redaktionen af Bibliotheca Italiana.*

Acerbi utgaf 1802 i London sin på Engelska författade, 2 qvartband starka, beskrifning öfver den resa han 1798 företagit genom Danmark och Sverige upp till Nordcap. — Se Leopolds «Bref till en utländsk författare, i anledning af Herr Acerbis resa genom Sverige» (Leopolds Saml. Skr. V Bandet).

„ 515. *Wilhelm Müller,* född 1794, d. 1827. Af hans verk «Rom, Römer und Römerinnen» (2 Band, Berlin 1820) är andra delen tillegnad Atterbom.

„ 520. *Adjunkt Tengström från Åbo universitet.* Joh. Jak. Tengström dog som Professor Emeritus i Helsingfors den 11 April 1858, 70 år gammal.

„ 522. *I Kärnther-Alperna.* Förut inf. i Poet. Kal. 1820.

„ 526. *Med Rückert och en tysk målare Hermann.*

Karl Heinr. Hermann, en af Tysklands nu lefvande största historiemålare. Kort innan Atterbom lemnade Rom begärde Hermann att af honom erhålla några minnesord i sin stambok; på hvilken begäran Atterbom svarade med följande sonett:

Dem Maler Hermann

in Rom,

am 18 Oct. 1818.

Du bleibst zurück, dich halten ernste Pflichten;
Mich ziehn sie weg zum fernen Kampfesziele;
Du übest fort die heil'gen Farbenspiele,
Mir rauscht im Busen dunkler Zukunft Dichten.

Doch, wie die Nornen walten auch und richten,
Dich schützen treu der Ahnen Urgefühle;
Bezaubert nie vom südlichen Gewühle,
Kennst du den Angelstern, den nord'schen, lichten.

Du Glücklicher! Aus zweier Augen Sonnen
Blinkt Dir der wahrste Dichterspruch entgegen:
«Wo Liebe lebt und labt, ist lieb das Leben».

So lass den Muth sich immer fröhlich regen,
Und trink aus ihrem nie versiegten Bronnen
Der alten Maler ewig junges Streben.

Sid. 532. ***Ankommen, gjorde jag genast min uppvaktning hos Baron Palmstjerna.*** Nils Fredrik Palmstjerna. Se Biogr. Lexic. XI: 68.

„ 535. ***Till Hartmansdorff — — har jag ej vågat skrifva*** &c. Se, i anledning af detta ställe, Geijers Saml. Skr. Förra Afd., 8 B., sid. 441.

„ 543. ***Till en Syster.*** Inf. i Poet. Kal. 1820.

„ 549. ***Castelli*** (Ignaz Friedr.), — en af Tysklands produktivaste författare, är född 1781. Ett och annat af hans dramatiska arbeten har äfven funnit väg till Sverige och uppförts på Svenska theatrar. Likaledes äro några af hans smärre noveller öfversatta på Svenska (t. ex. «Den sköna Judinnan från Wileika»). C. har dels författat, dels öfversatt eller bearbetat mer än 100 theaterstycken. Genom sina senare arbeten — särdeles genom

sina i nederösterrikiska munarten författade **dikter** — har han vunnit ett aktadt författarnamn.

Sid. 550. ***Deinhardstein.*** — Äfven D. har skrifvit åtskilligt för scenen, som icke kan frånkännas värde. Såsom hufvudredaktör af «Wiener-Jahrbücher für Litteratur» har han inlagt stor förtjenst.

„ „ ***v. Hammer,*** född 1774. Baroniserad 1835 under namn af Hammer-Purgstall, sedan han ärft den utdöda grefliga Purgstallska slägtens stamgods i Steiermark. Han dog i Nov. 1856, erkänd att vara en utmärkt Orientalist och en bland alla tiders mest produktive författare.

„ „ ***Hormayr*** (Friherre J. von). Se noten till sid. 323. År 1828 begaf sig H., på kallelse af Kon. Ludvig af Bayern, till München, hvarest han blef Ministerialråd i Utrikes departementet; var sedermera ministerresident först i Hannover och derefter i Bremen, tills han återkallades till München, då han utnämndes till Riksarchivarie. H. dog 1848.

„ 557. ***Caroline Pichler,*** född 1769, död 1843, var en af Tysklands mest produktiva författarinnor. Hennes samlade arbeten äro utgifna i 60 band och 4 supplementband. Några af hennes arbeten äro öfversatta på Svenska, hvaribland «Svenskarne i Prag.»

„ 583. «***Tung bäddar sig natten, i dimmans rus, etc.***» Detta poem finnes under titel: «Enslighet» bland Vandringsminnena i 1820 års Poet. Kalender.

„ 586. ***Gröben*** och ***Steffens.*** Se noten till sid. 48.

„ 588. ***Hagen, som förträffligt kan Svenska och längtar att få göra en resa till Skandinavien, är en glädtig, rask och dugtig arbetare i Nordlands-malmen.***

År 1821 lemnade v. d. Hagen Breslau, kallad till Berlin såsom Professor i Tyska språket och Litteraturen. Hans stora förtjenst är att hafva vändt uppmärksamheten på nordiska mythologien och fornsagan. Niflunga-Sagan är af honom utgifven. Hagen var född 1780 och dog 1856.

„ „ ***Büsching*** (Joh. Gust. Gottl.), f. 1783, död 1829, Archæologie Professor vid Univ. i Breslau. Jemte v. d. Hagen arbetade han på samma mål: bevarande af folksaga och folkpoesi. Har dels ensam, dels i förening med v. d. H., utgifvit flera Samlingar och värdefulla bidrag, företrädesvis till kännedomen om medeltiden.

Sid. 589. ***Baronessan Luise v. Kloch.*** Se om henne vidare sid. 42 med tillhörande not.

„ 603. ***Barn-Balletten.*** Förut inf. i Poet. Kal. 1820.

„ 613. ***Öfverste v. Kanitz.*** — Bör sannolikt vara Canitz. En Friherre von Canitz und Dallwitz, född 1787, deltog i kriget 1812—14 såsom officer i Yorks generalstab och var öfverste vid tiden för Atterboms vistelse i Berlin. — v. Canitz blef sedan Preussisk General och Statsminister, gjorde sig äfven känd såsom författare, och dog 1850.

„ 622. ***Utsigt*** och

„ 625. ***Vandrarens Aftonvisa*** återfinnas bland «Vandringsminnena» i Poet. Kalender för 1820; äro jemväl upptagne i de Saml. Dikterna.

„ 629. ***Wartburgsfesten.*** Se noten till sidan 103.

„ 632. ***Vår Upsaliensiska Mezzofanti*** — Joh. Henr. Schröder.

„ 635. ***Den bekante läkarn Weigel från Stockholm.*** Archiater Chr. E. von Weigel, se Biogr. Lex. XXII: 121.

„ 638. ***Böckh, den lärde commentatorn etc.*** I Atterboms dagboksanteckningar för 1818 läses under den 27 Juli: «Historien om den lärde Böckhs giftermål — samt huru han, då hans fru, dittills i flera år ofruktsam, bortrest från Heidelberg till Göttingen med en ung Student, återkommen befanns vara hafvande (han var då just sysselsatt med att utgifva Pindarus), förtjust utropade: Das hat Zeus gethan!»

„ 645. ***Fridsrop.*** Detta poem återfinnes i Poet. Kalendern för 1821, der det utgjorde slutet på de med «Anonymus» undertecknade «Recensionsblommorna.» Med någon förändrad redaktion (här nyttjad) är det äfvenledes upptaget i de 1837—1838 utgifna Dikterna.

